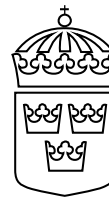

Regeringens proposition

2023/24:81

Begränsningar och kontroll i fråga om elektroniska kommunikationstjänster och besök på särskilda ungdomshem

Prop.
2023/24:81

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 7 mars 2024

Elisabeth Svantesson

Camilla Waltersson Grönvall
(Socialdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen innehåller förslag som syftar till att öka säkerheten och tryggheten på de särskilda ungdomshemmen.

Regeringen föreslår att Statens institutionsstyrelses (SiS) särskilda ungdomshem ska vara indelade i säkerhetsnivåer. De som vårdas med stöd av 3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga på ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå eller de som avtjänar sluten ungdomsvård enligt lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård ska få använda elektroniska kommunikationstjänster endast för att stå i förbindelse med en annan person. Sådan kommunikation föreslås bara få ske med utrustning som tillhandahålls eller godkänns av SiS och i den utsträckning det är lämpligt.

Regeringen föreslår också att SiS ska få utökade möjligheter att vid särskilda ungdomshem besluta om ytterligare begränsningar och kontroll av användningen av elektroniska kommunikationstjänster. Regeringen föreslår även att SiS ska få utökade möjligheter att vid särskilda ungdomshem besluta om begränsningar och kontroll av besök. Ett besök ska bl.a. få villkoras med att besökaren genomgår kroppsvisitation om det är nödvändigt av säkerhetsskäl. SiS ska även, om det behövs, undersöka om den som barnet eller den unge vill kommunicera med eller få besök av är dömd eller misstänkt för brott.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 15 maj 2024.

Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut	5
2	Lagtext	6
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga	6
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård	15
3	Ärendet och dess beredning	21
4	Vården på de särskilda ungdomshemmen	22
4.1	Vilka placeras på särskilda ungdomshem?	22
4.2	Antal inskrivna på de särskilda ungdomshemmen	22
4.3	De som vårdas på särskilda ungdomshem är barn och unga i utsatta situationer	23
4.4	Många barn och unga på särskilda ungdomshem har kopplingar till kriminella nätverk	24
4.5	Närmare om vården på de särskilda ungdomshemmen	25
4.5.1	Vård med stöd av LVU	25
4.5.2	Sluten ungdomsvård	25
4.5.3	Begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster och möjligheten att ta emot besök	26
4.6	Säkerheten på de särskilda ungdomshemmen	27
4.6.1	Statens institutionsstyrelses säkerhetsprojekt	27
4.6.2	De olika säkerhetsnivåerna	28
4.6.3	Avvikningar från de särskilda ungdomshemmen	29
5	Barn och unga ska placeras i ett särskilt ungdomshem med lämplig säkerhetsnivå	30
6	Generella begränsningar	38
6.1	Användningen av elektroniska kommunikationstjänster	38
6.1.1	Skärpta begränsningar på hem med förhöjd säkerhetsnivå vid vård enligt LVU	38
6.1.2	Begränsningarna på hem utan förhöjd säkerhetsnivå vid vård med stöd av LVU förtydligas	46
6.1.3	Begränsningar för dem som avtjänar sluten ungdomsvård	48
6.2	Begränsningarna vid besök förtydligas	53
7	Individuella begränsningar och kontroll av användningen av elektroniska kommunikationstjänster och i fråga om besök	54
7.1	Elektroniska kommunikationstjänster	54

7.1.1	Ökade möjligheter att begränsa användningen vid vård enligt LVU	54
7.1.2	Förtydliganden i fråga om begränsning av användningen vid slutna ungdomsvård.....	61
7.1.3	Hantering av upptagningar och uppteckningar	62
7.2	Besök	64
7.2.1	Ökade möjligheter att begränsa besök för dem som vårdas med stöd av 3 § LVU vid särskilda ungdomshem	64
7.2.2	Förtydliganden i bestämmelserna om besök vid slutna ungdomsvård.....	68
7.2.3	Det ska vara möjligt att kroppsvisitera besökare.....	69
7.3	Ökade möjligheter att genomföra bakgrundskontroller.....	73
7.4	Information som ska lämnas i förväg	78
7.5	Vissa samtal och besök får inte övervakas eller avlyssnas.....	80
7.6	Beslut om begränsningar ska fortsatt vara tidsbestämda	82
8	Möjlighet att ta del av vad som händer i omvärlden	84
9	Närmare föreskrifter om tillämpningen.....	85
10	Förslagets förenlighet med regeringsformen och internationella konventioner.....	86
11	Integritetsskyddsanalys	96
12	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	113
13	Konsekvenser av förslagen	116
13.1	Ekonomiska konsekvenser	116
13.2	Konsekvenser för verksamheten vid Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem	120
13.3	Konsekvenser för barn och unga	121
13.4	Konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet	124
13.5	Konsekvenser för jämställdheten.....	126
13.6	Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen.....	126
13.7	Konsekvenser för det integrationspolitiska målet.....	127
13.8	Övriga konsekvenser	128
13.9	Reformen bör följas upp	128
14	Författningskommentar.....	129
14.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga	129
14.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård	144
Bilaga 1	Sammanfattning av departementspromemorian Utökade befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (Ds 2023:20).....	154

Prop. 2023/24:81	Bilaga 2	Promemorians lagförslag i relevanta delar	158
	Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	167
	Bilaga 4	Lagrådsremissens lagförslag	168
	Bilaga 5	Lagrådets yttrande	183
		Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 7 mars 2024	188

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2023/24:81

Regeringens förslag:

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

dels att 12, 15, 15 a, 18, 20–20 b, 42 och 43 §§ ska ha följande lydelse, *dels* att det ska införas tretton nya paragrafer, 15 e–15 q §§, och närmast före 15, 15 e, 15 j, 15 l, 15 q och 20 a §§ nya rubriker av följande lydelse, *dels* att det närmast före 16 § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Otillåtna föremål”.

Nuvarande lydelse

För vård av unga som på någon grund som anges i 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn ska det finnas särskilda ungdomshem.

Om socialnämnden har beslutat att den unge ska vistas i ett *hem som avses i första stycket* ska Statens institutionsstyrelse anvisa plats i ett sådant hem. I akuta situationer ska Statens institutionsstyrelse omedelbart anvisa en sådan plats.

Föreslagen lydelse

12 §¹

För vård av unga som på någon grund som anges i 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn ska det finnas särskilda ungdomshem. *Hemmen ska vara indelade i säkerhetsnivåer. Ett hem som inte tillhör den lägsta nivån har förhöjd säkerhetsnivå.*

Om socialnämnden har beslutat att den unge ska vistas i ett *särskilt ungdomshem* ska Statens institutionsstyrelse anvisa plats i ett sådant hem. I akuta situationer ska Statens institutionsstyrelse omedelbart anvisa en sådan plats.

Den unge får inte anvisas en plats som innebär mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt för genomförandet av vården eller för att ordningen eller säkerheten på hemmet ska kunna upprätthållas.

*Begränsningar av rörelsefriheten*15 §²

Om den unge vårdas på någon grund som anges i 3 § och vistas i ett *hem för särskilt noggrann tillsyn*, får han eller hon hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att vården *skall* kunna genomföras. Den unges rörelsefrihet får också inskränkas när det behövs av hänsyn till andra intagnas eller personalens säkerhet.

Om den unge vårdas på någon grund som anges i 3 § och vistas i ett *särskilt ungdomshem*, får han eller hon hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att vården *ska* kunna genomföras. Den unges rörelsefrihet får också inskränkas när det behövs av hänsyn till andra intagnas eller personalens säkerhet.

15 a §³

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § *har rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster, ta emot besök samt vistas utanför hemmet* i den utsträckning det är lämpligt. För den som omfattas av 15 § får rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster och ta emot besök vägras eller begränsas om det kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet. Ett sådant beslut får gälla högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § *får*, i den utsträckning det är lämpligt, *vistas utanför det särskilda ungdomshemmet under en på förhand bestämd tid, dock högst fyra veckor.*

Den som avses i första stycket får vistas utanför hemmet under en på förhand bestämd tid, dock högst fyra veckor.

Beslut om inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök samt beslut om vistelse utanför hemmet fattas av Statens institutionsstyrelse. Beslut om vistelse utanför hemmet ska fattas efter samråd med socialnämnden.

Beslut om vistelse utanför hemmet fattas av *Statens institutionsstyrelse* efter samråd med socialnämnden.

² Senaste lydelse 2003:420.

³ Senaste lydelse 2018:652.

*I lagen (1996:981) om besöks-
inskränkningar vid viss tvångsvård
finns bestämmelser om besök på
vårdinstitutioner enligt denna lag.*

***Begränsningar av användningen
av elektroniska kommunikations-
tjänster***

15 e §

*På särskilda ungdomshem utan
förhöjd säkerhetsnivå får den som
omfattas av bestämmelserna i 15 §
använda elektroniska kom-
munikationstjänster endast i den
utsträckning det är lämpligt.*

15 f §

*På särskilda ungdomshem med
förhöjd säkerhetsnivå får den som
omfattas av bestämmelserna i 15 §
använda elektroniska kom-
munikationstjänster endast för att
stå i förbindelse med en annan
person.*

*Sådan kommunikation får bara
ske med utrustning som tillhanda-
hålls eller godkänns av Statens
institutionsstyrelse och i den
utsträckning det är lämpligt.*

*Regeringen eller den myndighet
som regeringen bestämmer får
meddela föreskrifter om att undan-
tag från begränsningen i första
stycket får göras för viss
verksamhet eller i vissa situationer
under förutsättning att använd-
ningen är särskilt angelägen och
inte äventyrar säkerheten eller
ordningen på hemmet.*

15 g §

*Den unge får, utöver vad som anges
i 15 e och 15 f §§, vägras att
använda elektroniska kom-
munikationstjänster om använd-
ningen kan äventyra vården av den
unge, ordningen eller säkerheten
på det särskilda ungdomshemmet
eller vara till skada för den unge
eller för någon annan, på ett sätt*

som inte kan avhjälpas genom att användningen begränsas, avlyssnas eller kontrolleras enligt 15 h §.

15 h §

Den unges användning av elektroniska kommunikationstjänster enligt 15 e och 15 f §§ får begränsas, avlyssnas eller på något annat sätt kontrolleras om det behövs med hänsyn till värden av den unge, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller för att förhindra skada för den unge eller för någon annan.

Vid avlyssning eller annan kontroll ska den unge och den som den unge ska kommunicera med informeras om kontrollen i förväg.

Kommunikation mellan den unge och en advokat som biträder den unge i en rättslig angelägenhet får inte avlyssnas eller på något annat sätt kontrolleras.

15 i §

Ett beslut enligt 15 g eller 15 h § får gälla i högst 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

Omhändertagande av utrustning för elektroniska kommunikationstjänster

15 j §

På särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå får den unges utrustning för elektroniska kommunikationstjänster omhändertas och förvaras för den unges räkning när ett beslut har fattats enligt 15 g eller 15 h § att vägra, begränsa, avlyssna eller på något annat sätt kontrollera användningen.

Utrustning som har omhändertagits enligt första stycket ska lämnas tillbaka till den unge senast

i samband med att beslutet att vägra, begränsa, avlyssna eller på något annat sätt kontrollera användningen upphör att gälla.

Utrustning för elektroniska kommunikationstjänster får även samlas in under en behandlingsaktivitet, sysselsättning eller dygnsvila.

15 k §

På särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå får den som omfattas av bestämmelserna i 15 § inte inneha eller ta emot utrustning för elektroniska kommunikationstjänster. Sådan utrustning ska omhändertas och förvaras för den unges räkning.

Utrustning som har omhändertagits ska lämnas tillbaka till den unge senast i samband med att han eller hon inte längre ska vistas på ett hem med förhöjd säkerhetsnivå.

Begränsningar av besök

15 l §

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får ta emot besök endast i den utsträckning det är lämpligt.

I lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård finns ytterligare bestämmelser om besök på vårdinstitutioner som omfattas av denna lag.

15 m §

Ett besök till den unge får, utöver vad som anges i 15 l §, vägras om det kan äventyra vården av den unge, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller vara till skada för den unge eller för någon annan, på ett sätt som inte kan avhjälpas genom att besöket till den unge begränsas, övervakas eller kontrolleras enligt 15 n §.

15 n §

Ett besök till den unge enligt 15 l § får begränsas, övervakas eller på något annat sätt kontrolleras om det behövs med hänsyn till vården av den unge, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller för att förhindra skada för den unge eller för någon annan.

Vid övervakning eller annan kontroll ska den unge och besökaren informeras om kontrollen i förväg.

Ett besök av en advokat som biträder den unge i en rättslig angelägenhet får övervakas eller kontrolleras endast om advokaten eller den unge begär det.

15 o §

Ett beslut enligt 15 m eller 15 n § får gälla i högst 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

15 p §

Om det är nödvändigt av säkerhetskäl, får ett besök till den som omfattas av bestämmelserna i 15 § villkoras av att besökaren genomgår kroppsvisitation.

Vid kroppsvisitation ska den som kontrolleras visas all den hänsyn som omständigheterna medger. Kroppsvisitation ska, om möjligt, utföras i närvaro av en annan person än den som genomför visitationen.

Bakgrundskontroll*15 q §*

Vid bedömningen av om kommunikation eller besök bör vägras, begränsas eller kontrolleras enligt 15 g, 15 h, 15 m eller 15 n § ska det, om det behövs, undersökas om den som den unge vill kommunicera med eller få besök av är dömd eller misstänkt för brott.

I den utsträckning det behövs får upplysningar också hämtas in om personliga förhållanden i övrigt i fråga om besökaren eller den som den unge vill kommunicera med.

Besökaren eller den som den unge vill kommunicera med ska i förväg informeras om att en bakgrundskontroll enligt första stycket kan göras och vad kontrollen kan omfatta.

18 §⁴

Bestämmelserna i 16, 17, 17 b och 17 c §§ ska gälla för alla som vårdas *i ett hem för särskilt noggrann tillsyn*, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet och regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse medger det.

Bestämmelserna i 16, 17, 17 b och 17 c §§ ska gälla för alla som vårdas *på ett särskilt ungdomshem*, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen *på* hemmet och regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse medger det.

20 §⁵

Har narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor omhändertagits enligt 16 eller 19 § eller *har* sådan egendom påträffats *inom ett hem för särskilt noggrann tillsyn* utan att det finns någon känd ägare till egendomen, ska Statens institutionsstyrelse låta förstöra eller sälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkohol m.m. Belopp som *har erhållits* vid försäljning tillfaller staten.

Om narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor *har* omhändertagits enligt 16 eller 19 § eller *om* sådan egendom påträffats *på ett särskilt ungdomshem* utan att det finns någon känd ägare till egendomen, ska Statens institutionsstyrelse låta förstöra eller sälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkohol m.m. Belopp som *har tagits emot* vid försäljning tillfaller staten.

⁴ Senaste lydelse 2018:652.

⁵ Senaste lydelse 2019:358.

Detsamma ska gälla i fråga om injektionssprutor, kanyler och andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel med narkotika.

Prop. 2023/24:81

Gemensamma bestämmelser om de särskilda befogenheterna

20 a §⁶

Tvångsåtgärder enligt 15–15 d §§ och 17–19 §§ får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, ska de användas.

Särskilda befogenheter enligt 15–15 d, 15 g–15 j, 15 m–15 q och 17–19 §§ får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om mindre ingripande åtgärder är tillräckliga, ska de användas.

Den unge ska ges möjlighet att på lämpligt sätt följa vad som händer i omvärlden.

20 b §⁷

I 15 a, 17 c och 18–20 §§ finns bestämmelser om att beslut fattas av Statens institutionsstyrelse. Härutöver fattas beslut enligt 15 och 15 b–17 b §§ av Statens institutionsstyrelse.

Utöver vad som anges i 15 a, 17 c och 18–20 §§ fattas beslut enligt 15, 15 b–15 d, 15 g, 15 h, 15 j, 15 m, 15 n, 15 p och 16–17 b §§ av Statens institutionsstyrelse.

42 §⁸

Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag får överklagas till allmän förvaltningsdomstol, om beslutet gäller

1. inskränkningar i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök enligt 15 a §,

1. inskränkningar i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster enligt 15 g eller 15 h § eller ta emot besök enligt 15 m eller 15 n §,

2. vård vid en läsbar enhet enligt 15 b §, avskildhet enligt 15 c § eller vård i enskildhet enligt 15 d §,

3. kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning enligt 17 §,

4. skyldighet att lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov enligt 17 a §,

5. rumsvisitation enligt 17 b §,

6. övervakning av brev och andra försändelser enligt 19 §, eller

7. förstörande eller försäljning av egendom enligt 20 §.

Överklagande prövas av den förvaltningsrätt som meddelat beslutet om vård.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

⁶ Senaste lydelse 2018:652.

⁷ Senaste lydelse 2018:652.

⁸ Senaste lydelse 2018:652.

Polismyndigheten eller, om det gäller en transport av någon som vårdas i ett sådant särskilt hem som avses i 12 §, Kriminalvården ska lämna hjälp för att på begäran av

1. socialnämnden eller nämndens ordförande eller rätten bereda en läkare, som avses i 32 §, tillträde till den unges hem eller för att föra den unge till läkarundersökningen,

2. socialnämnden eller någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat genomföra beslut om vård eller omhändertagande med stöd av denna lag, och

3. Statens institutionsstyrelse efterforska och hämta den som vårdas *vid ett hem för särskilt noggrann tillsyn* på någon grund som anges i 3 §, om den unge har avvikit från hemmet, eller ombesörja någon annan förflyttning av honom eller henne.

3. Statens institutionsstyrelse efterforska och hämta den som vårdas *på ett särskilt ungdomshem* på någon grund som anges i 3 §, om den unge har avvikit från hemmet, eller ombesörja någon annan förflyttning av honom eller henne.

En begäran enligt första stycket får göras endast om

1. det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att de särskilda befogenheter som anges i 10 och 10 a §§ polislagen (1984:387) eller, om det gäller en transport som utförs av Kriminalvården, 4 kap. 4 § och 10 § första stycket häkteslagen (2010:611) behöver tillgripas, eller

2. det annars finns synnerliga skäl.

Andra stycket gäller inte en begäran av rätten och inte heller en begäran av Statens institutionsstyrelse om efterforskning.

1. Denna lag träder i kraft den 15 maj 2024.

2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för beslut som meddelats före ikraftträdandet.

3. Ett särskilt ungdomshem som inte är indelat i någon säkerhetsnivå vid ikraftträdandet ska anses vara ett hem utan förhöjd säkerhetsnivå.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård

Prop. 2023/24:81

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård,

dels att 2, 12 och 16 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas nio nya paragrafer, 16 a–16 i §§, och närmast före 12, 16, 16 d, 16 e och 16 i §§ nya rubriker av följande lydelse,

dels att det närmast före 13 § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Begränsningar i rörelsefriheten”,

dels att det närmast före 14 § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Verkställighet på låsbar enhet”,

dels att det närmast före 14 a § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Vård i avskildhet”,

dels att det närmast före 15 § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Otillåtna föremål”,

dels att det närmast före 17 § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Avskildhet”,

dels att det närmast före 17 a § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Provtagning”,

dels att det närmast före 18 § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet”,

dels att det närmast före 18 a § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Förberedelse inför ett liv i frihet”,

dels att det närmast före 18 b § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Gemensamma bestämmelser om kontroll- och tvångsåtgärderna”.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Verkställigheten av slutna ungdomsvård *skall* utformas så att den dömdes anpassning i samhället främjas och att de skadliga följderna av frihetsberövandet motverkas

Verkställigheten av slutna ungdomsvård *ska* utformas så att den dömdes anpassning i samhället främjas och att de skadliga följderna av frihetsberövandet motverkas.

Den dömda får inte placeras så att han eller hon omfattas av mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt för genomförandet av vården eller för att ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet ska kunna upprätthållas.

Nödvändig vård och behandling

12 §

Den dömda *skall* ges nödvändig vård och behandling och ges tillfälle till utbildning, aktiviteter,

Den dömda *ska* ges nödvändig vård och behandling och ges tillfälle till utbildning, aktiviteter, förströelse, fysisk träning och vistelse utomhus.

Den dömde ska ges möjlighet att på lämpligt sätt följa vad som händer i omvärlden.

Begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster

16 §¹

Den dömde har rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster och ta emot besök i den utsträckning det är lämpligt. Den dömdes rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster och ta emot besök får dock vägras eller begränsas om det behövs med hänsyn till ordningen eller säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller om det kan motverka den dömdes anpassning i samhället eller annars vara till skada för honom eller henne eller till skada för någon annan.

Ett beslut om inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök får gälla i högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

Den dömde får använda elektroniska kommunikationstjänster endast för att stå i förbindelse med en annan person under den tid han eller hon avtjänar sluten ungdomsvård på ett särskilt ungdomshem.

Sådan kommunikation får bara ske med utrustning som tillhandahålls eller godkänns av Statens institutionsstyrelse och i den utsträckning det är lämpligt.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om att undantag från begränsningen i första stycket får göras för viss verksamhet eller i vissa situationer under förutsättning att användningen är särskilt angelägen och inte äventyrar säkerheten eller ordningen på hemmet.

16 a §

Den dömde får, utöver vad som anges i 16 §, vägras att använda elektroniska kommunikationstjänster om användningen kan

äventyra ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet, motverka den dömdes anpassning i samhället eller vara till skada för den dömden eller för någon annan, på ett sätt som inte kan avhjälpas genom att användningen begränsas, avlyssnas eller kontrolleras enligt 16 b §.

16 b §

Den dömdes användning av elektroniska kommunikationstjänster får begränsas, avlyssnas eller på något annat sätt kontrolleras om det behövs med hänsyn till

- ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet,
- den dömdes anpassning till samhället, eller
- att förhindra skada för den dömden eller för någon annan.

Vid avlyssning eller annan kontroll ska den dömden och den som den dömden ska kommunicera med informeras om kontrollen i förväg.

Kommunikation mellan den dömden och en advokat som biträder den dömden i en rättslig angelägenhet får inte avlyssnas eller på något annat sätt kontrolleras.

16 c §

Ett beslut enligt 16 a eller 16 b § får gälla i högst 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

Omhändertagande av utrustning för elektroniska kommunikationstjänster

16 d §

Den dömden får inte inneha eller ta emot utrustning för elektroniska kommunikationstjänster under den tid han eller hon avtjänar sluten

ungdomsvård på ett särskilt ungdomshem. Sådan utrustning ska omhändertas och förvaras för den dömdes räkning.

Utrustning som har omhändertagits ska lämnas tillbaka till den dömden senast i samband med att verkställigheten av den slutna ungdomsvården upphör.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om att undantag från första stycket får göras under vistelse på ett särskilt ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå om det kan ske utan att äventyra säkerheten eller ordningen på hemmet.

Begränsningar av besök

16 e §

Den dömden får ta emot besök endast i den utsträckning det är lämpligt.

Ett besök till den dömden får, utöver vad som anges i första stycket, vägras om det kan äventyra ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet, motverka den dömdes anpassning i samhället eller vara till skada för den dömden eller för någon annan, på ett sätt som inte kan avhjälpas genom att besöket till den dömden begränsas, övervakas eller kontrolleras enligt 16 f §.

16 f §

Ett besök till den dömden får begränsas, övervakas eller på något annat sätt kontrolleras om det behövs med hänsyn till

- ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet,
- den dömdes anpassning till samhället, eller
- att förhindra skada för den dömden eller för någon annan.

Vid övervakning eller annan kontroll ska den dömden och

besökaren informeras om Prop. 2023/24:81
kontrollen i förväg.

Ett besök av en advokat som biträder den dömde i en rättslig angelägenhet får övervakas eller kontrolleras endast om advokaten eller den dömde begär det.

16 g §

Ett beslut enligt 16 e § andra stycket eller 16 f § får gälla i högst 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

16 h §

Om det är nödvändigt av säkerhetsskäl får ett besök villkoras av att besökaren genomgår kroppsvisitation.

Vid kroppsvisitation ska den som kontrolleras visas all den hänsyn som omständigheterna medger. Kroppsvisitation ska, om möjligt, utföras i närvaro av en annan person än den som genomför visitationen.

Bakgrundskontroll

16 i §

Vid bedömningen av om kommunikation eller besök bör vägras, begränsas eller kontrolleras enligt 16 a, 16 b, 16 e eller 16 f § ska det, om det behövs, undersökas om den som den dömde vill kommunicera med eller få besök av är dömd eller misstänkt för brott.

I den utsträckning det behövs får upplysningar också hämtas in om personliga förhållanden i övrigt i fråga om besökaren eller den som den dömde vill kommunicera med.

Besökaren eller den som den dömde vill kommunicera med ska i förväg informeras om att en bakgrundskontroll enligt första stycket kan göras och vad kontrollen kan omfatta.

1. Denna lag träder i kraft den 15 maj 2024.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för beslut som meddelats före ikraftträdandet.

3 Ärendet och dess beredning

Den 31 mars 2022 beslutade Socialdepartementet att ge en utredare i uppdrag att lämna förslag på åtgärder som syftar till att säkerställa en trygg och säker miljö på Statens institutionsstyrelses (SiS) särskilda ungdomshem (S 2022:C). Utredaren skulle bl.a. analysera och ta ställning till om myndighetens särskilda befogenheter att begränsa barns och ungas användning av elektroniska kommunikationstjänster och möjligheter att ta emot besök behöver ändras (S2022/01953). Genom ett tilläggsuppdrag som beslutades den 28 juni 2022 utvidgades uppdraget till att även omfatta dem som vårdas enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, förkortad LVM, vid s.k. LVM-hem (S2022/03137).

Uppdraget redovisades i de delar som avser särskilda befogenheter att begränsa barns och ungas användning av elektroniska kommunikationstjänster och möjligheter att ta emot besök samt en reglering av säkerhetsnivåer för de särskilda ungdomshemmen i departementspromemorian Utökade befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (Ds 2023:20).

En sammanfattning av promemorian finns i *bilaga 1* och promemorians lagförslag i relevanta delar finns i *bilaga 2*. Promemorian har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissyttrandena finns tillgängliga på regeringens webbplats (regeringen.se) och i Socialdepartementet (S2023/02179).

Integritetsskyddsmyndigheten (IMY) har under beredningen av lagförslagen getts tillfälle att yttra sig över den integritetsskyddsanalys som har gjorts med anledning av förslagen. IMY har inte haft några synpunkter på analysen. Myndighetens yttrande finns tillgängligt i Socialdepartementet (S2023/02179).

I denna proposition behandlas promemorians förslag som rör de särskilda ungdomshemmen. Förslagen som rör LVM-hemmen bereds vidare inom Regeringskansliet.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 25 januari 2024 att inhämta Lagrådets yttrande över lagförslagen i *bilaga 4*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 5*. Regeringen har delvis följt Lagrådets förslag och synpunkter, som behandlas i avsnitt 5, 6, 7 och 12 samt i författningskommentaren. I förhållande till lagrådsremissen har även vissa språkliga och redaktionella ändringar gjorts.

4 Vården på de särskilda ungdomshemmen

4.1 Vilka placeras på särskilda ungdomshem?

Statens institutionsstyrelse (SiS) ansvarar för den statliga ungdomsvården. I detta ansvar ligger bl.a. att planera, leda och driva de 21 särskilda ungdomshemmen.

De allra flesta barn och unga som vistas på särskilda ungdomshem vårdas enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU. Endast ett fåtal barn är frivilligt placerade på de särskilda ungdomshemmen enligt socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL. Utöver detta avtjänar barn och unga som begått grova brott påföljden sluten ungdomsvård på dessa hem enligt lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, förkortad LSU.

Vidare kan ett barn som misstänks för allvarlig brottslighet i vissa fall placeras på ett särskilt ungdomshem med stöd av LVU i stället för att häktas (jfr 24 kap. 4 § rättegångsbalken och 23 § lagen [1964:167] med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare). Detsamma gäller i vissa fall i avvaktan på dom efter att en huvudförhandling har avslutats.

De som placeras på de särskilda ungdomshemmen med stöd av LVU kan vara placerade av en eller flera orsaker. Under 2022 var socialt nedbrytande beteende den vanligast förekommande grunden till en placering. I drygt 70 procent av placeringarna fanns socialt nedbrytande beteende med som en grund. Runt 60 procent placerades 2022 med missbruk som en grund. Samma år var kriminalitet en grund för placeringen för 67 procent av pojkarna och 14 procent av flickorna (SiS i korthet 2022 En samling statistiska uppgifter om SiS). Motsvarande statistik för 2023 finns ännu inte tillgänglig.

4.2 Antal inskrivna på de särskilda ungdomshemmen

Det genomsnittliga antalet barn och unga som vårdas på de särskilda ungdomshemmen har ökat sedan 2021 fram till 2023 såväl för dem som vårdas med stöd av LVU som för dem som avtjänar sluten ungdomsvård. År 2023 vårdades i genomsnitt 567 barn och unga med stöd av LVU. Motsvarande siffror 2022 och 2021 var 533 respektive 508. Det genomsnittliga antalet som avtjänar sluten ungdomsvård var 75 stycken 2023. Motsvarande siffror för 2022 och 2021 var 64 respektive 59 (SiS årsredovisning 2023).

Antalet barn och unga som skrevs in på särskilda ungdomshem med stöd av LVU eller socialtjänstlagen var 910 under 2023, 1 054 under 2022 och 1 154 under 2021 (SiS årsredovisning 2023). Under 2022 var 67 procent av de inskrivna pojkar och 33 procent var flickor. Samma år var 34 procent barn upp till 15 år, 48 procent 16–17 år och 18 procent 18 år och äldre (SiS i korthet 2022 En samling statistiska uppgifter om SiS). Både bland flickor och pojkar var de yngsta placerade 10 år.

Enligt uppgifter från SiS vårdades inga barn med stöd av enbart 2 § LVU på de särskilda ungdomshemmen under 2021 och 2022. För barn och unga

som vårdades frivilligt med stöd av socialtjänstlagen på ett särskilt ungdomshem var antalet sex stycken under 2021 respektive en under 2022. Motsvarande statistik för 2023 finns ännu inte tillgänglig.

Antalet ungdomar som avtjänar sluten ungdomsvård ökade markant under 2023. Antalet barn och unga som skrevs in för att avtjäna sluten ungdomsvård var 101 under 2023. Motsvarande siffror för 2022 och 2021 var 55 respektive 64 (SiS årsredovisning 2023).

I genomsnitt vistades barn och unga längre tidsperioder på särskilda ungdomshem 2023 än såväl 2022 som 2021. Under 2023 var den genomsnittliga tiden som ett barn eller en ungdom vårdades på särskilt ungdomshem med stöd av LVU eller socialtjänstlagen 214 dagar vid utskrivning. Samma siffra för 2022 och 2021 var 176 dagar respektive 152 dagar. För barn och unga som avtjänade sluten ungdomsvård var den genomsnittliga strafftiden 530 dagar 2023, 439 dagar 2022 och 459 dagar 2021 (SiS årsredovisning 2023).

4.3 De som vårdas på särskilda ungdomshem är barn och unga i utsatta situationer

De barn och unga som är föremål för tvångsvård på de särskilda ungdomshemmen, som är en av samhällets mest ingripande åtgärder, är en särskilt utsatt grupp med varierande behov och förutsättningar. I den remitterade promemorian anges att problematiken hos de barn och unga som vistas på de särskilda ungdomshemmen kan bestå av skadligt bruk och beroende, impulsivt temperament, psykiska och psykosomatiska besvär eller utagerande och kriminellt beteende. Oftast har barnet eller den unge en komplex problembild med riskfaktorer på individnivå, familjenivå och samhällsnivå. Barnet eller den unge kommer ofta från socialt utsatta miljöer och har haft problem under stora delar av sin uppväxt kopplat till familj, skola eller vänner.

En kartläggning gjord av SiS visar att en stor andel av de barn och unga som vårdas på de särskilda ungdomshemmen, 79 procent, hade minst en fastställd psykiatrisk diagnos, 53 procent av ungdomarna hade minst två diagnoser och 27 procent hade minst tre diagnoser (Kartläggning av psykiatriska vårdbehov bland barn och ungdomar inom SiS år 2022, 2023). Många av de barn och unga som vårdas på de särskilda ungdomshemmen har således flera diagnoser samtidigt. Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) eller Attention Deficit Disorder (ADD) var de vanligaste diagnoserna i undersökningen. Den näst vanligaste diagnosen bland flickorna var posttraumatiskt stressyndrom (PTSD), följt av autismspektrumtillstånd och substansbrukssyndrom. Hos pojkar var den näst vanligaste diagnosen substansbrukssyndrom, följt av uppförandestörning, autismspektrumtillstånd och PTSD.

Flickorna är generellt yngre än pojkarna, har oftare psykiska problem och känner sig mer otrygga än pojkar. Brottsförebyggande rådet (Brå) har i rapporten Våld i ungas parrelationer (Brå 2021:15) pekat på att SiS tar emot unga som har, eller som har vuxit upp med, många av de riskfaktorer för att utöva eller utsättas för våld i en nära relation, som förs fram i forskningen.

Barn och unga som vistas på de särskilda ungdomshemmen vårdas för att de har begått allvarliga brott eller för att de utsätter sin fysiska eller psykiska hälsa för påtagliga risker genom t.ex. missbruk, svårt självskadande beteende eller vistelse i miljöer där organiserad brottslighet förekommer.

4.4 Många barn och unga på särskilda ungdomshem har kopplingar till kriminella nätverk

Av den remitterade promemorian framgår att de som dömts till sluten ungdomsvård och till viss del även de barn och unga som placerats på de särskilda ungdomshemmen med stöd av LVU i större utsträckning än tidigare ingår i kriminella nätverk och har ett stort våldskapital. Många av ungdomarna har varit inblandade i skjutningar och sprängningar i kriminella miljöer (En översyn av regleringen av frihetsberövande påföljder för unga [SOU 2023:44] s. 176). Vidare framkommer det i ett föreläggande från Inspektionen för vård och omsorg om vården som bedrivs på ett särskilt ungdomshem i högsta säkerhetsklass att personalen har förlorat kontroll över avdelningarna på ett av de särskilda ungdomshemmen i högsta säkerhetsnivå på grund av rädsla för hot om repressalier från gäng (dnr 3.7.1-45526/2023-2).

Det är ett fåtal unga som står för det mesta av brottsligheten bland barn och unga i Sverige. I en rapport om kriminella nätverk i polisregion Stockholm uppges att en majoritet av de aktiva nätverken involverar personer under 16 år i sin brottsliga verksamhet och att det sannolikt sker i större utsträckning än vad som är känt av polisen (Kriminella nätverk inom den organiserade brottsligheten i region Stockholm, Polismyndigheten 2021). Av en annan rapport som Polismyndigheten sammanställde efter att myndigheten fått tillgång till krypterad information genom applikationen Encrochat framkom bl.a. att äldre individer återkommande lägger ut uppdrag på ungdomar att utföra t.ex. grova våldsbrott (Lärdomar av Encrochat, Polismyndigheten 2021).

Enligt Brå:s rapport Barn och unga i kriminella nätverk (Brå 2023:13) byggs kontaktnät ut och exploateringen inom brottslig verksamhet fortsätter i samband med att barn och unga placeras på bl.a. de särskilda ungdomshemmen. Rapporten visar att barn och unga i åldern 15–20 år rekryterar andra barn, främst pojkar i åldern 12–15 år. Enligt rapporten är det ovanligt att flickor ingår i själva nätverket, i stället utnyttjas flickor och kvinnor främst för specifika sysslor, som transporter och förvaring av narkotika och vapen.

Målgrupperna barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård och som vårdas med stöd av LVU på grund av brottslig verksamhet är väsentligen desamma. De flesta som är placerade på SiS på grund av kriminalitet med stöd av LVU befinner sig i en pågående rättsprocess. Många av ungdomarna kommer direkt från häkten eller är dömda till ungdomsvård (SOU 2023:44 s. 176). Enligt Kriminalvårdens rapport Två år med ungdomsövervakning (2019-19240) har ungefär en tredjedel av de ungdomar som dömts till ungdomsövervakning samtidigt en pågående

insats enligt LVU. En majoritet av dem har tidigare varit placerade med stöd av LVU och många befinner sig redan på ett särskilt ungdomshem när de börjar avtjäna sluten ungdomsvård eller någon annan ungdomspåföljd. För vissa unga finns beslutet om omhändertagande med stöd av LVU kvar under verkställigheten och drygt var femte ung som ska frigges från sluten ungdomsvård blir i stället omhändertagen med stöd av LVU på grund av kvarstående vårdbehov. Den unge blir då kvar inom SiS verksamhet för fortsatt vård (SOU 2023:44 s. 176).

4.5 Närmare om vården på de särskilda ungdomshemmen

4.5.1 Vård med stöd av LVU

Enligt 1 och 3 §§ LVU ska den som är under 18 år beredas vård om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv. Även den som har fyllt 18 men inte 20 år får beredas vård med stöd av LVU om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke.

Av 12 § LVU följer att det för vård av unga som på någon grund som anges i 3 § LVU behöver stå under särskilt noggrann tillsyn ska finnas särskilda ungdomshem. SiS ansvarar för driften av de särskilda ungdomshemmen och för den vård och behandling som erbjuds barn och unga under vårdtiden. Om socialnämnden har beslutat att barnet eller den unge ska vistas i ett särskilt ungdomshem under vårdtiden, ska SiS anvisa plats i ett sådant hem.

Under den tid som barnet eller den unge vårdas med stöd av LVU finns det möjlighet att vidta åtgärder mot denne enligt 15–20 §§ LVU. Sådana åtgärder kan t.ex. innebära begränsningar av rörelsefriheten, begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster, begränsningar av besök, kroppsvisitation, rumsvisitation och drogtestar. Av 20 a § LVU följer att tvångsåtgärder endast får användas om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, ska de användas.

4.5.2 Sluten ungdomsvård

Av 32 kap. 5 § brottsbalken följer att om rätten finner att påföljden för den som har begått brott innan han eller hon fyllt 18 år bör bestämmas till fängelse, ska personen i stället dömas till påföljden sluten ungdomsvård under viss tid. Detta gäller dock inte om det, med hänsyn till den tilltalades ålder vid lagföringen eller annan omständighet, finns särskilda skäl

däremot. Påföljden får bestämmas till en viss begränsad tid, lägst 14 dagar och högst fyra år.

Av 1 § LSU följer att sluten ungdomsvård ska verkställas på sådana särskilda ungdomshem som avses i 12 § LVU, dvs. sådana särskilda ungdomshem som SiS ansvar för. Av 2 § LSU framgår att verkställigheten av sluten ungdomsvård ska utformas så att den dömdes anpassning i samhället främjas och att de skadliga följderna av frihetsberövandet motverkas. SiS ansvarar enligt 3 § LSU för verkställigheten. Verkställigheten ska planeras och genomföras efter samråd med socialnämnden i den dömdes hemort. En individuellt utformad verkställighetsplan ska upprättas för den dömden.

Enligt 12 § LSU ska den dömden ges nödvändig vård och behandling och tillfälle till utbildning, aktiviteter, förströelse, fysisk träning och vistelse utomhus. I 13–18 c §§ LSU regleras de åtgärder som kan vidtas mot den dömden. Det handlar bl.a. om inskränkningar av den dömdes rörelsefrihet, begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster, begränsningar av besök, kroppsvisitation, rumsvisitation och drogtester. En kontroll- eller tvångsåtgärd får enligt 18 b § LSU endast användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden.

4.5.3 Begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster och möjligheten att ta emot besök

SiS har möjlighet att begränsa användningen av elektroniska kommunikationstjänster och möjligheten att ta emot besök på de särskilda ungdomshemmen enligt 15 a § LVU och 16 § LSU. Av 15 a § LVU följer att barn och unga som vårdas med stöd av 3 § LVU på de särskilda ungdomshemmen har rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster och ta emot besök i den utsträckning det är lämpligt. Det innebär att det är möjligt att använda elektroniska kommunikationstjänster och ta emot besök så länge det görs i enlighet med hemmets ordningsregler och rutiner. Med elektroniska kommunikationstjänster avses bl.a. att ringa och ta emot telefonsamtal – såväl genom fast som mobil telefoni – och skicka och ta emot e-post och att använda internet (se t.ex. prop. 2017/18:169 s. 117). Enligt 15 a § LVU har SiS även befogenhet att genom ett individuellt beslut vägra eller begränsa den unges användning av elektroniska kommunikationstjänster och möjlighet att ta emot besök om det kan äventyra vården eller ordningen på hemmet. Detta kräver en bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet och beslutet får gälla i högst 14 dagar. En liknande reglering finns i 16 § LSU, med skillnaden att rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster och möjligheten att ta emot besök i stället kan vägras eller begränsas om det behövs med hänsyn till ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller om det kan motverka den dömdes anpassning i samhället eller annars vara till skada för honom eller henne eller till skada för någon annan.

Under 2023 fattade SiS 5 840 beslut att begränsa rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster för barn och unga som vårdades med stöd av LVU. Motsvarande siffra under 2022 var 3 224 beslut. Under 2023 fattade SiS 989 beslut att begränsa rätten att använda elektroniska

kommunikationstjänster för barn och unga som avtjänade slutna ungdomsvård. Motsvarande antal beslut för 2022 var 576 (SiS årsredovisning 2023).

Enligt SiS fattades 101 beslut att begränsa rätten att ta emot besök för barn och unga som vårdades på särskilda ungdomshem med stöd av LVU under 2022. Motsvarande siffra för 2023 var 86 beslut. Under 2022 fattade SiS 89 beslut att begränsa rätten att ta emot besök för dem som avtjänade slutna ungdomsvård. Motsvarande siffra för 2023 var 139 beslut.

Beslut om begränsning av rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster och rätten att ta emot besök kan överklagas till förvaltningsrätten. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

I promemorian anges att i de flesta domar avseende begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster enligt 15 a § LVU, där rätten har avslagit ett överklagande om att få använda elektroniska kommunikationstjänster, är skälet för beslutet att vården och ordningen på hemmen kunde äventyras på grund av risk att komma i kontakt med en kriminell miljö och risk för avvikningar. Även risk för olämpliga kontakter i övrigt och risk för att hota andra har angetts som skäl. När det gäller domar som avser begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster enligt 16 § LSU har grunden för en begränsning bl.a. varit att vården och ordningen på hemmen kan äventyras på grund av risk för kriminella kontakter och risk för att målsägande kontaktas.

4.6 Säkerheten på de särskilda ungdomshemmen

4.6.1 Statens institutionsstyrels säkerhetsprojekt

År 2020 gav regeringen SiS i uppdrag att förstärka sitt säkerhetsarbete och planera för inrättande av differentierade säkerhetsklasser inom de särskilda ungdomshemmen. SiS skulle också identifiera de avdelningar inom den slutna ungdomsvården som har behov av stärkt säkerhet och vidta säkerhetshöjande åtgärder vid dessa. Myndigheten återrapporterade uppdraget i mars 2021 (S2020/07612). Av rapporten framgår att SiS i februari 2021 beslutade att införa differentierade säkerhetsnivåer på alla sina institutioner, däribland de särskilda ungdomshemmen. De olika säkerhetsnivåerna är nivå 1 – hög säkerhet, nivå 2 – god säkerhet och nivå 3 – normal säkerhet. Säkerhetsnivåerna ska enligt rapporten bidra till att medarbetare, ungdomar och klienter är trygga och säkra samt att vården och behandlingen kan genomföras med god kvalitet. Indelningen av de särskilda ungdomshemmen i olika säkerhetsnivåer syftar till att förtydliga den förmåga att reducera risker som varje hem ska ha.

Genom indelningen i säkerhetsnivåer anpassas således hemmens utformning och innehåll tydligare efter vårdbehoven hos placerade barn och unga. Indelningen möjliggör också en högre säkerhet med t.ex. perimeterskydd och kameror där det anses behövas, utan att alla barn och unga som vårdas inom myndigheten ska behöva påverkas negativt av de ingrepp i de enskildas integritet som en förhöjd säkerhet innebär. Indelningen innebär också en effektivare styrning av behandlingsinnehållet där vissa barn och unga t.ex. har större behov av återfallsförebyggande insatser.

4.6.2 De olika säkerhetsnivåerna

Särskilda ungdomshem i säkerhetsnivå 1 är utformade för att hantera barn och unga med de högsta riskerna avseende avvikningar, hot och våld. Dessa hem ska ha förmåga att förhindra avvikning och fritagning, minska risken för gisslantagning, förhindra insmuggling, skapa inre differentiering så att ovänner och målskamrater kan hållas åtskilda, tillfälligt kunna öka säkerheten med hjälp av dynamiska behörigheter i låssystem, försvåra insyn från obehöriga t.ex. i samband med medial uppmärksamhet och säkerställa en trygg vårdmiljö för barn och unga.

På särskilda ungdomshem i säkerhetsnivå 1 utgör byggnadernas väggar, fönster och ytterdörrar skalskyddet. Perimeterskyddet består av ett yttre avvisningsstängsel kompletterat med ett eller två säkerhetsstängsel och detektering av obehöriga. Inpassering sker via en sluss samt via en inpasseringsbyggnad med en centralvakt som är bemannad dygnet runt och där visitation kan genomföras utifrån SiS regelverk. Leveranser sker till och från inpasseringsbyggnaden för att minimera riskerna för olovlig in- och utförelse. Besök genomförs i inpasseringsbyggnaden och inte på avdelningarna. Avdelningarna är omgärdade med säkerhetsstängsel för inre sektionering. Boendeavdelningar med krav på hög säkerhet placeras innanför säkerhetsstängsel medan avdelningar för vård i öppnare former placeras mellan avvisningsstängslet och säkerhetsstängslet. Boendeavdelningarna är sektionerade med inre säkerhetsstängsel.

Särskilda ungdomshem i säkerhetsnivå 2 är utformade för att hantera barn och unga med medelhög till hög risk för avvikning, hot och våld. Hemmen ska ha förmåga att förhindra avvikning, kunna upptäcka, försvåra och fördröja försök till fritagning, minska risken för gisslantagning, försvåra insmuggling, skapa inre differentiering så att ovänner och målskamrater kan hållas åtskilda, tillfälligt kunna öka säkerheten med hjälp av dynamiska behörigheter i låssystem samt säkerställa en trygg vårdmiljö för barnen och de unga som vistas där.

På särskilda ungdomshem i säkerhetsnivå 2 utgör byggnadernas väggar, fönster och ytterdörrar skalskyddet. Perimeterskyddet består av ett yttre avvisningsstängsel kompletterat med ett säkerhetsstängsel, detektering av obehöriga samt en sluss för fordon och personal. Inom området kan sedan avdelningar med högre krav på säkerhet vara omgärdade med säkerhetsstängsel för inre sektionering. Det innebär att boendeavdelningar med krav på hög säkerhet placeras innanför säkerhetsstängslet medan avdelningar för vård i öppnare former placeras mellan avvisningsstängslet och säkerhetsstängslet. Säkerhetsstängsel är försedda med överklätringskydd. Inpassering för fordon och personal sker via fjärrstyrda grindar. Detektering placeras innanför säkerhetsstängslet samt mellan avvisningsstängsel och säkerhetsstängsel.

Bevakningskameror är placerade i allmänna utrymmen (allrum, kök, korridorer, aktivitetsrum, utegårdar och skollokalerna). Även slussar för fordon och personal samt säkerhetsstängsel övervakas med bevakningskameror. Boenderum, sjuksköterskemottagningar och besöksrum övervakas däremot inte med kameror.

Särskilda ungdomshem med säkerhetsklass 3 ska ha normal säkerhet. De barn och unga som placeras där ska ha låg eller medelhög risk för avvikning, hot och våld. Hem i säkerhetsnivå 3 ska ha förmåga att

upptäcka och försvåra avvikning, upptäcka och förhindra hot och våld, begränsa obehöriga besök och säkerställa en trygg vårdmiljö för barnen och de unga. På hem med säkerhetsnivå 3 utgör byggnadernas väggar, fönster och ytterdörrar skalskyddet. Perimeterskyddet består av ett avvisningsstängsel som eventuellt kan kompletteras med detektering av obehöriga. Avvisningsstängslet syftar till att förhindra att obehöriga av misstag kommer in på området. Hemmen i säkerhetsnivå 3 behöver inte förses med perimeterskydd om man i säkerhetsanalysen bedömer att det är onödigt. Bevakningskameror är placerade i allmänna utrymmen (allrum, kök, korridorer, aktivitetsrum, utegårdar och skollokaler). Boenderum, sjuksköterskemottagningar och besöksrum övervakas inte heller med bevakningskameror på klass 3-hem (se Beslut normering av teknisk och fysisk säkerhet på SiS institutioner, 2021-02-15, dnr 1.1.4-3313-2019).

4.6.3 Avvikningar från de särskilda ungdomshemmen

Under 2023 skedde 248 avvikningar av 183 barn och unga som vårdades med stöd av LVU, varav 83 från det särskilda ungdomshemmet eller hemmets område, 53 vid bevakad vistelse utanför hemmet och 7 från sjukhus eller annan vårdinrättning. I 105 fall återkom inte barnet eller den unge efter en obehövad vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet. Samma år var det, av dem som avtjänade sluten ungdomsvård, en som avvek då denne inte återkom efter en obehövad vistelse utanför hemmet. Av dem som avvek från de särskilda ungdomshemmen var 90 flickor och 159 pojkar.

Barn och unga ska placeras i ett särskilt ungdomshem med lämplig säkerhetsnivå

Regeringens förslag: Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem ska vara indelade i säkerhetsnivåer. Ett hem som inte tillhör den lägsta nivån har förhöjd säkerhetsnivå.

Den unge som vårdas med stöd av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga eller som är dömd till sluten ungdomsvård får inte placeras på ett särskilt ungdomshem som innebär att han eller hon omfattas av mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt för att ordningen eller säkerheten på hemmet ska kunna upprätthållas.

Regeringens bedömning: Närmare föreskrifter om säkerheten på de särskilda ungdomshemmen kan meddelas på lägre nivå än lag.

Promemorians förslag och bedömning överensstämmer delvis med regeringens. I promemorian lämnas inget förslag om att de särskilda ungdomshemmen ska vara indelade i olika säkerhetsnivåer. I promemorian görs bedömningen att Statens institutionsstyrelse bör få meddela ytterligare föreskrifter om verkställighet när det gäller säkerheten och säkerhetsarbetet på de särskilda ungdomshemmen.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser, däribland *Barnombudsmannen, Förvaltningsrätten i Falun, Inspektionen för vård och omsorg (IVO)* och *Socialstyrelsen*, anser att säkerhetsklassificeringen och vad som ska beaktas vid en placering på ett hem med en viss säkerhetsnivå bör tydliggöras och regleras i författning. *Statens institutionsstyrelse (SiS)* ser positivt på att säkerhetsnivåerna inte blir föremål för detaljreglering eftersom det möjliggör flexibilitet över tid. SiS anser även att det är bra att bestämmelserna kopplas till proportionalitetsbedömningen.

Flera remissinstanser uttrycker en oro för att antalet platser på respektive säkerhetsnivå inte motsvarar efterfrågan på platser. *Riksdagens ombudsmän (JO)* anser att den ansträngda platssituationen på de särskilda ungdomshemmen väcker oro i förhållande till SiS möjligheter att i praktiken kunna anpassa varje placering på det sätt som lagstiftningen kräver. *Barnombudsmannen, Akademikerförbundet SSR, Socialstyrelsen* och *Fackförbundet ST* anser att det finns en risk för att platsbrist på de särskilda ungdomshemmen leder till att barn och unga placeras på ett hem med högre säkerhetsnivå än vad som är motiverat och *Barnombudsmannen* för fram att barn riskerar att behöva flyttas i större utsträckning framöver. *Fackförbundet ST* uttrycker även oro över att SiS arbete med att dela in de särskilda ungdomshemmen i säkerhetsnivåer kommer att ta flera år. *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* framhåller att ordningen med säkerhetsnivåer förutsätter att det finns tillräckligt med platser på de särskilda ungdomshemmen med eller utan förhöjd säkerhetsnivå och hänvisar till förarbetsuttalanden som innebär att lagens skyndsamhetskrav kan behöva ges prioritet över andra aspekter som är av betydelse vid en placering i ett läge då det råder hög beläggning och platsbrist (prop. 2017/18:169 s. 38).

Barnombudsmannen framhåller att för att den föreslagna ordningen ska vara rättssäker måste placeringen omprövas så snart det finns skäl för det

och anser att de långtgående konsekvenserna av en placering i ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå kan tala för att beslutet bör kunna överklagas. Även IVO framhåller att det är viktigt att SiS vid ändrade förhållanden tar ställning till om den unge ska anvisas en plats i ett särskilt ungdomshem med lägre säkerhetsnivå. IVO anser även att det av rätts-säkerhetsskäl bör övervägas om placeringen ska kunna underställas rättslig prövning. Socialstyrelsen framhåller att det är av vikt att det görs noggranna behovsbedömningar i samråd med socialtjänsten inför en placering på hem med förhöjd säkerhetsnivå.

Barnombudsmannen påpekar att det inte framgår av promemorian hur barnet kommer att göras delaktigt i besluten om placering.

Institutet för mänskliga rättigheter avstyrker förslaget. Institutet menar att det redan finns ett system för graderad övervakning och kontroll vid de särskilda ungdomshemmen i form av bestämmelserna om vård på låsbar enhet och som också kompletteras med bestämmelser om att kontroll- och tvångsåtgärder endast får användas om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och att mindre ingripande åtgärder ska användas om de är tillräckliga.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

De särskilda ungdomshemmen bör vara indelade i säkerhetsnivåer

Som redovisas i avsnitt 4 är de barn och unga som är placerade på de särskilda ungdomshemmen där av olika orsaker. Majoriteten vårdas med stöd av 3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, dvs. på grund av att han eller hon utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende och behövlig vård inte kan ges med stöd av samtycke. De barn och unga som vistas på de särskilda ungdomshemmen har ofta en omfattande och komplex problematik och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar är vanligt förekommande.

De barn och unga som avtjänar påföljden slutna ungdomsvård på de särskilda ungdomshemmen är dömda för allvarlig brottslighet, vilket ställer särskilda krav på säkerheten på de hem där dessa barn och unga placeras. För tilltron till påföljdssystemet är det viktigt att den dömde kan hindras från att avvika eller på annat sätt hindra verkställigheten. Såväl den dömdes behov av att fullfölja vården som brottsoffers behov av skydd och samhällsskyddet i övrigt talar för ett sådant synsätt.

Regeringen bedömer att det finns ett behov av att öka tryggheten och säkerheten på de särskilda ungdomshemmen genom att minska risken för avvikningar och fritagningar samt förebygga att hot och våld förekommer på hemmen. De som dömts till slutna ungdomsvård och till viss del även de barn och unga som placerats på de särskilda ungdomshemmen med stöd av LVU ingår i dag i större utsträckning i kriminella nätverk och har ett stort våldskapital.

Som anges i avsnitt 4 gav regeringen 2020 SiS i uppdrag att förstärka sitt säkerhetsarbete och planera för inrättande av differentierade säkerhetsnivåer på de särskilda ungdomshemmen. Detta har lett till att SiS påbörjat ett arbete med att dela in de särskilda ungdomshemmen i tre olika nivåer, nivå 1 – hög säkerhet, nivå 2 – god säkerhet och nivå 3 – normal säkerhet.

Som framgår i avsnitt 4 tydliggör en indelning av de särskilda ungdomshemmen i olika säkerhetsnivåer varje hems förmåga att möta de varierande risker placering av barn och unga med behov av särskilt noggrann tillsyn för med sig. I detta ligger bl.a. att upptäcka och förhindra rymningsförsök av olika allvarlighetsgrad, fritagningsförsök och andra ordningsstörningar som kan påverka vården på de särskilda ungdomshemmen, t.ex. införsel av droger, fortsatt kriminalitet och andra socialt nedbrytande beteenden. Indelningen underlättar därmed bedömningen av vilket särskilt ungdomshem som bäst svarar mot barnets eller den unges behov. En indelning i säkerhetsnivåer gör det även möjligt att anpassa utformningen av SiS särskilda befogenheter så att barn och unga som vårdas på ett särskilt ungdomshem inte står under mer ingripande övervakning eller kontroll än vad som är nödvändigt.

Institutet för mänskliga rättigheter framhåller att det redan finns ett system för graderad övervakning och kontroll vid de särskilda ungdomshemmen i form av bestämmelserna om vård på låsbar enhet och ifrågasätter behovet av att dela in hemmen i säkerhetsnivåer. Till skillnad från institutet anser regeringen att den möjlighet som gällande lagstiftning tillåter, att vid behov tillfälligt vårda barn och unga på en låsbar enhet, inte motsvarar syftet med att dela in de särskilda ungdomshemmen i säkerhetsnivåer.

Regeringen anser sammanfattningsvis att de särskilda ungdomshemmen bör delas in i olika säkerhetsnivåer i syfte att öka säkerheten på hemmen så att barn och unga får tillgång till god vård och behandling i en miljö där de är trygga och säkra och som ger dem möjlighet att återanpassas i samhället, och minskar risken för att de återfaller i brottslig verksamhet eller annat socialt nedbrytande beteende eller i missbruk.

Placeringen ska möta barnets eller den unges behov även när efterfrågan på platser är stor

När barnet eller den unge bereds vård med stöd av 3 § LVU och ska placeras på ett särskilt ungdomshem ska SiS enligt 12 § LVU anvisa en plats i ett sådant hem. I samband med platsanvisningen ska SiS bedöma vilken placering som är lämplig i det enskilda fallet. Myndigheten ska vid bedömningen beakta bl.a. att det särskilda ungdomshemmet är lämpligt med hänsyn till barnets eller den unges behov, ålder, utveckling, utbildning och personliga förhållanden i övrigt (prop. 1992/93:61 s. 24, 25 och 40 och 3 kap. 11 § andra stycket socialtjänstförordningen [2001:937]).

Denna ordning ska tillgodose behovet av att barnet eller den unge får plats på det särskilda ungdomshem som kan ge den mest ändamålsenliga vården. Den bedömning som SiS ska göra förutsätter att SiS har en god kännedom om barnets eller den unges behov. Nämndens ansökan om plats i ett särskilt ungdomshem måste därför vara utförlig och tydligt ange vilka behov och egenskaper som utmärker barnet eller den unge. Utifrån platsanvisningen kan socialnämnden därefter fatta ett placeringsbeslut enligt 11 § första stycket LVU (prop. 1992/93:61 s. 24).

Vid slutna ungdomsvård ansvarar SiS för verkställigheten av påföljden och beslutar på vilket särskilt ungdomshem barnet eller den unge ska placeras. Verkställigheten ska enligt 3 § lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård, förkortad LSU, planläggas och

genomföras i samråd med socialnämnden i den dömdes hemort. På begäran av SiS ska socialnämnden enligt 1 § förordningen (1998:641) om verkställighet av sluten ungdomsvård lämna de uppgifter som behövs för att den som har dömts till sluten ungdomsvård ska kunna anvisas plats och få lämplig vård.

Flera remissinstanser, däribland *Socialstyrelsen* och *Fackförbundet ST*, befarar att platsbrist på de särskilda ungdomshemmen kan leda till att barnet eller den unge blir placerad på ett särskilt ungdomshem med en säkerhetsnivå som inte motsvarar hans eller hennes bedömda behov. Att placeringen påverkas av att det inte finns någon plats tillgänglig som fullt ut motsvarar barnets eller den unges behov förekommer, enligt vad regeringen erfar, redan i dag och är inte i sig en följd av att hemmen delas in i säkerhetsnivåer. Regeringen har genom en ändring av SiS regleringsbrev för 2023 gett myndigheten i uppdrag att redovisa en kapacitetsrapport med analys och bedömning av platsbristen vid bl.a. de särskilda ungdomshemmen. Rapporten ska bl.a. omfatta orsaker till platsbristen och prognos när det gäller behovet av platser på kort, medellång och lång sikt. Myndigheten ska också redovisa avvikelser och tillkommande planer i förhållande till myndighetens långsiktiga lokalförslöjningsplan och hur det påverkar prognosen för platsbristen. Uppdraget ska redovisas i mars 2024 (S2023/03077).

Barnombudsmannen tar upp frågan om huruvida barn och unga riskerar att byta hem i större utsträckning med anledning av att hemmen har olika säkerhetsnivåer. I 2023 och 2024 års regleringsbrev för SiS tydliggörs målsättningen att myndigheten inom ramen för sin verksamhet ska säkerställa att de barn och unga som vårdas på de särskilda ungdomshemmen får en ändamålsenlig, god och rättssäker vård samt bättre förutsättningar för ett socialt fungerande liv utan missbruk, kriminalitet och annat socialt nedbrytande beteende. I detta ligger att anpassa den vård som erbjuds utifrån det behov den placerade har, vilket kan innebära att ett byte från ett särskilt ungdomshem till ett annat kan vara nödvändigt för att möta ett förändrat vårdbehov. Som anges ovan förutsätter en god vård även att god säkerhet säkerställs i verksamheten. Regeringen bedömer mot denna bakgrund att förflyttningar mellan särskilda ungdomshem är ofrånkomliga vid en differentierad vård. Regeringen vill dock framhålla att en noggrann och väl övervägd platsanvisning kan minska behovet av onödiga förflyttningar.

Det bör införas en reglering i lag om att de särskilda ungdomshemmen ska vara indelade i säkerhetsnivåer

Säkerhetsarbetet på de särskilda ungdomshemmen är i dag inte författningsreglerat. I promemorian görs bedömningen att det är viktigt ur rätts-säkerhetssynpunkt att indelningen av de särskilda ungdomshemmens säkerhetsnivåer regleras i författning. Någon reglering i lag föreslås dock inte i promemorian. Detta motiveras med att det är lämpligt att säkerhetsarbetet inom SiS, på motsvarande sätt som gäller indelningen av säkerhetsnivåer och säkerhetsarbetet inom Kriminalvården, är flexibelt på så sätt att organisationen bör kunna förändras om behoven ändras och att mer detaljerade verkställighetsföreskrifter om säkerheten och säkerhetsarbetet därför bör regleras i myndighetsföreskrifter.

Regeringen konstaterar att flera av de förslag om de särskilda befogenheterna på de särskilda ungdomshemmen som lämnas i promemorian och behandlas i denna proposition bygger på att de särskilda ungdomshemmen har olika säkerhetsnivåer som tydliggör varje hems förmåga att möta de varierande risker placering av barn och unga med behov av särskilt noggrann tillsyn för med sig. För att säkerställa den differentiering som eftersträvas vid de särskilda ungdomshemmen anser regeringen att det bör regleras i lag att hemmen ska vara indelade i säkerhetsnivåer.

Det är enligt *Lagrådet* inte lämpligt att SiS helt på egen hand beslutar om indelningen i säkerhetsnivåer i och med att förslagen i flera avseenden inskränker enskildas fri- och rättigheter och att indelningen i säkerhetsnivåer utgör grunden för hur omfattande inskränkningarna kommer att vara. *Lagrådet* anser därför att det i ett övergripande ramverk – i lag eller förordning – bör regleras vilka omständigheter SiS ska beakta när myndigheten beslutar om indelningen av hemmen i säkerhetsnivåer.

Regeringen konstaterar att det är viktigt, som framhålls i promemorian och av SiS, att säkerhetsarbetet är flexibelt så att organisationen kan förändras om behoven ändras. Hur indelningen i olika säkerhetsnivåer ska göras bör därför inte, så som bl.a. Barnombudsmannen efterfrågar, regleras i lag. Det är inte heller så regleringen för Kriminalvården är utformad när det gäller indelning av anstalter i olika säkerhetsklasser, där säkerhetsklasserna huvudsakligen normeras på lägre nivå än lag. Frågan om behovet av ytterligare reglering på förordningsnivå kommer att övervägas inom ramen för det förordningsarbete som följer av förslagen i denna proposition.

Regeringen föreslår i följande avsnitt att en proportionalitetsprincip vid placering av barn och unga på särskilda ungdomshem ska regleras i lag. Denna reglering säkerställer, oaktat hur indelningen i säkerhetsnivåer görs, att barnet eller den unge inte anvisas en plats på ett hem som innebär mer inskränkningar än vad som är nödvändigt för genomförandet av vården eller för att ordningen eller säkerheten på hemmet ska kunna upprätthållas.

Vid placering av barn och unga på ett särskilt ungdomshem ska proportionalitetsprincipen beaktas

För några av de särskilda befogenheter som föreslås i denna proposition är säkerhetsnivån på det särskilda ungdomshemmet av avgörande betydelse (se avsnitt 6). Som flera remissinstanser framhåller är det därför angeläget att barn och unga inte placeras på ett särskilt ungdomshem med en högre säkerhetsnivå än vad som är nödvändigt.

I promemorian föreslås att en bestämmelse förs in i LVU om att den som ska vårdas på ett särskilt ungdomshem inte får placeras så att han eller hon underkastas mer ingripande kontroll än vad som är nödvändigt för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas. En motsvarande bestämmelse föreslås i LSU. Bestämmelserna har sin förebild i 2 kap. 1 § första stycket fängelselagen (2010:610). Bestämmelsen i fängelselagen tar sin utgångspunkt i att det finns såväl kriminalvårdsanstalter som avdelningar eller enheter med olika grad av övervakning och kontroll. Med övervakning och kontroll avses såväl det fysiska skalskyddet som samlade resurser av dynamisk säkerhet (se prop. 2009/10:135 s. 124). I fängelse-

förordningen (2010:2020) och Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om fängelse (KVFS 2011:1, FARK Fängelse) anges närmare vad som särskilt ska beaktas när en intagen ska placeras på en kriminalvårdsanstalt.

Regeringen instämmer i promemorians bedömning att denna proportionalitetsprincip bör framgå av lag. Som *IVO* anger bör dock uttrycket ”får inte placeras” i den föreslagna bestämmelsen i LVU i stället formuleras ”får inte anvisas plats” för att bättre stämma överens med övriga bestämmelser om den unges vistelse i ett särskilt ungdomshem. Regeringen anser även att uttrycket ”underkastas” bör utgå.

Med övervakning och kontroll avses såväl det fysiska skalskyddet som t.ex. stängsel, larm och kameror men även andra samlade insatser som vidtas på hemmen av säkerhetsskäl. Uttrycket säkerhet bör i detta sammanhang avse detsamma som det gör inom den psykiatriska tvångsvården och den rättspsykiatriska vården, dvs. dels samhällets skydd mot personer som är placerade på de särskilda ungdomshemmen, dels behovet av säkerhet i vården av dem och för personalen på vårdinrättningarna (prop. 2005/06:63 s. 22 och 23).

Flera remissinstanser, däribland *Barnombudsmannen*, *Förvaltningsrätten i Falun*, *IVO* och *Socialstyrelsen*, anser att det närmare bör regleras vilka omständigheter som SiS särskilt ska beakta vid sin bedömning av anvisning och placering av den unge på ett särskilt ungdomshem. Motsvarande kriterier finns reglerade vid placering i kriminalvårdsanstalt och avseende patienter inom psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård (jfr 2 kap. 1 § fängelselagen, 10 § fängelseförordningen och 6 kap. Socialstyrelsens föreskrifter [SOSFS 2006:9] om säkerhet vid sjukvårdsinrättningar som ger psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård samt vid enheter för rättspsykiatrisk undersökning). Enligt *IVO* skulle en liknande reglering för särskilda ungdomshem både underlätta den individuella proportionalitetsbedömning som SiS ska göra i enlighet med förslaget och stärka barns och ungas rättssäkerhet. Det skulle också bli tydligare för barn och unga liksom för tillsynsmyndigheter vilka överväganden som gjorts i de enskilda fallen.

Regeringen vill inledningsvis understryka vikten av att det vid bedömningen av ett barns eller en ungdoms behov och övriga omständigheter i samband med en placering görs en samlad bedömning i varje enskilt fall om behovet av de säkerhetshöjande åtgärder som följer av en placering vid ett hem med förhöjd säkerhetsnivå. Omständigheter som bl.a. kan beaktas är risken för att barnet eller den unge avviker, för missbruk och för brottslig verksamhet. Även behovet av att undvika olämpliga grupperingar bland dem som vistas på hemmet är av betydelse, t.ex. genom att de som har kopplingar till kriminella miljöer hålls åtskilda från dem som vårdas av andra anledningar, eller att barn och unga med olika gängtillhörigheter hålls åtskilda. Utgångspunkten är att barnet eller den unge ska vara placerad under så öppna förhållanden som möjligt. Regeringen bedömer dock att det inte är lämpligt att i lag närmare reglera vilka omständigheter som SiS särskilt ska beakta vid bedömningen.

Enligt 16 kap. 10 § andra stycket socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL, får regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer meddela sådana föreskrifter som behövs till skydd för enskildas liv, personliga säkerhet eller hälsa i verksamhet vid sådana hem som avses i 6 kap. 3 § SoL. De hem som avses är bl.a. särskilda ungdomshem. Socialstyrelsen

har i dag enligt 8 kap. 2 § socialtjänstförordningen möjlighet att meddela sådana föreskrifter. Socialstyrelsen får också enligt 5 § samma kapitel meddela ytterligare föreskrifter för verkställigheten av bl.a. LVU. Det finns därmed möjlighet att meddela sådana föreskrifter som efterfrågas av Barnombudsmannen, Förvaltningsrätten i Falun, IVO och Socialstyrelsen.

Som Socialstyrelsen framhåller är det angeläget att behovsbedömningen inför en placering på ett hem med förhöjd säkerhetsnivå görs i samråd med socialtjänsten. Denna ordning säkerställer att behovet av placeringen vid ett visst särskilt ungdomshem blir grundligt genomgången. När det gäller placering enligt LSU ska verkställigheten planläggas och genomföras efter samråd med socialnämnden i den dömdes hemort.

Barns och ungas delaktighet vid placeringsbeslut

Regeringen vill med anledning av vad *Barnombudsmannen* anger i fråga om barnets delaktighet i besluten framhålla att det följer av bestämmelserna i 36 § LVU att barnet eller den unge ska få relevant information och ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne. Om barnet eller den unge inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt. Barnets eller den unges åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad. Vid verkställighet av sluten ungdomsvård ska en verkställighetsplan upprättas tillsammans med den dömde i den mån det är möjligt (5 § andra stycket förordningen om verkställighet av sluten ungdomsvård).

Placeringen bör övervägas löpande

Som *IVO* framhåller är utgångspunkten att barnet eller den unge inte ska vistas på ett särskilt ungdomshem med en högre säkerhetsklass längre än vad som är motiverat för att ordningen eller säkerheten vid hemmet ska kunna upprätthållas. Om det under vårdtiden kommer fram omständigheter som visar att sådan övervakning och kontroll inte längre behövs, är det viktigt att SiS tar ställning till om barnet eller den unge ska anvisas plats i ett hem med lägre säkerhetsklass. Detta följer av de föreslagna bestämmelserna i LVU och LSU om att barnet eller den unge inte får anvisas en plats så att han eller hon omfattas av mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt. Det är dock socialnämnden som bestämmer hur vården av den unge ska ordnas och var han eller hon ska vistas under vårdtiden. Även vid en omplacering, som inte är av tillfällig natur i samband med en transport, är det nämnden som beslutar om placeringen (11 § LVU). Regeringen har övervägt om det också bör införas skyldighet för SiS att ompröva barnets eller den unges placering i ett särskilt ungdomshem med en förhöjd säkerhetsnivå med ett regelbundet tidsintervall. Det är dock regeringens bedömning att den skyldighet SiS har att, med beaktande av proportionalitetsprincipen, löpande beakta att barnet eller den unge inte ska vistas på ett hem med högre säkerhetsnivå än nödvändigt inbegriper att sådana överväganden görs.

Barnombudsmannen och IVO anser att det bör övervägas om placeringen på ett visst särskilt ungdomshem bör kunna överklagas. Av 41 § första stycket 1 LVU följer att socialnämndens beslut om var vården av den unge ska inledas och beslut i fråga om att flytta den unge från det hem där han eller hon vistas får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Redan med nu gällande lagstiftning är således socialnämndens beslut om att placera barnets eller den unge som bereds vård enligt LVU på ett särskilt ungdomshem överklagbart, liksom nämndens beslut att flytta honom eller henne från det hem där han eller hon vistas. Barnet eller den unge kan också själv begära att få byta hem. Även ett avslag på en sådan begäran är överklagbart.

Möjligheten att överklaga placeringsbesluten förändras inte genom regeringens förslag om att indelningen av de särskilda ungdomshemmen i säkerhetsnivåer regleras.

När det gäller den som dömts till sluten ungdomsvård är SiS beslut om vilket hem barnet eller den unge ska placeras överklagbart. Detsamma gäller ett beslut om byte av hem och ett beslut där SiS avslår barnets eller den unges begäran om att få byta hem (23 § första stycket LSU). Redan genom befintlig reglering har således också barnet eller den unge som avtjänar sluten ungdomsvård på ett särskilt ungdomshem möjlighet att få placeringen i en viss säkerhetsklass överprövad. Någon anledning att införa ytterligare bestämmelser om överklagbarhet finns enligt regeringens mening därför inte.

6 Generella begränsningar

6.1 Användningen av elektroniska kommunikationstjänster

6.1.1 Skärpta begränsningar på hem med förhöjd säkerhetsnivå vid vård enligt LVU

Regeringens förslag: Den som vårdas på ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå med stöd av 3 § lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga ska få använda elektroniska kommunikationstjänster endast för att stå i förbindelse med en annan person. Sådan kommunikation ska bara få ske med utrustning som tillhandahålls eller godkänns av Statens institutionsstyrelse och i den utsträckning det är lämpligt.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om att undantag från begränsningen att den unge endast får använda elektroniska kommunikationstjänster för att stå i förbindelse med en annan person får göras för viss verksamhet eller i vissa situationer, under förutsättning att användningen är särskilt angelägen och inte äventyrar säkerheten eller ordningen på hemmet.

Den som vårdas på ett hem med förhöjd säkerhetsnivå med stöd av 3 § lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga ska inte få inneha eller ta emot utrustning för elektroniska kommunikationstjänster. Sådan utrustning ska omhändertas och förvaras av Statens institutionsstyrelse för den unges räkning. Utrustningen ska lämnas tillbaka till den unge senast i samband med att han eller hon inte längre ska vistas på ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås inget bemyndigande för att meddela föreskrifter om undantag från begränsningen av användningen av elektroniska kommunikationstjänster för viss verksamhet eller i vissa situationer. Promemorians förslag innehåller inte heller uttryckligen ett förbud mot att ta emot utrustning. Promemorians förslag har även en annan lagteknisk utformning än regeringens.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna, bl.a. *Fackförbundet ST*, *Vision*, *Statens institutionsstyrelse (SiS)*, *Stiftelsen Allmänna Barnhuset*, *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* och *Socialstyrelsen* tillstyrker eller har inga invändningar mot förslagen.

Några remissinstanser, *Barnrättsbyrån*, *ECPAT Sverige*, *Institutet för mänskliga rättigheter*, *Rädda Barnen* och *Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet*, avstyrker förslagen. Även *Sveriges advokatsamfund* är tveksamt till förslagen.

De som tillstyrker eller är positiva till förslagen framför bl.a. följande. SKR instämmer i att generella begränsningar i fråga om användningen av elektroniska kommunikationstjänster bör vara kopplade till den säkerhetsnivå som gäller för det särskilda ungdomshemmet, men påpekar att detta förutsätter tillräckligt med platser på hem både med och utan

förhöjd säkerhetsnivå. SKR ser en risk att barn och unga med anledning av skyndsamhetskravet i vart fall inledningsvis placeras på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå, trots att dem inte är i behov av sådana inskränkningar.

Socialstyrelsen anser att det kan behövas generella begränsningar vad gäller tillgången till privat teknisk utrustning på hem där förhöjd säkerhetsnivå gäller, men påpekar att promemorians förslag inte ger en tillräckligt tydlig avgränsning av vilka som kan komma att omfattas av de generella inskränkningarna. Socialstyrelsen anser även att det måste säkerställas att alla som är placerade på särskilda ungdomshem har möjlighet att kommunicera med närstående, socialtjänsten och andra myndigheter, och att använda tjänster för elektronisk legitimering. Även användning av individuellt utprovade digitala hjälpmedel måste underlättas för dem som behöver det.

Fackförbundet ST anser att egen utrustning bör vara förbjuden på samtliga särskilda ungdomshem.

Inspektionen för vård och omsorg (IVO) påpekar att det i myndighetens tillsyn framkommit att elektroniska kommunikationstjänster påverkar säkerheten, ordningen och genomförandet av vården på de särskilda ungdomshemmen. IVO anser att förslaget framstår som rimligt för barn och unga där det finns en särskilt identifierad riskbild, men att det bör övervägas om begränsningen i stället bör ske på en individuell nivå.

Barnombudsmannen, som varken tillstyrker eller avstyrker förslagen, anser att det inte är givet att de barn och unga som vårdas med stöd av LVU på ett särskilt ungdomshem med en högre säkerhetsnivå är i behov av samma generella inskränkning av användningen av elektroniska kommunikationstjänster som de som avtjänar slutna ungdomsvård. Barnombudsmannen framhåller också vikten av att teknisk utrustning för utlåning finns tillgänglig så att det räcker för alla barns behov. Barnombudsmannen tar även upp frågan om huruvida det kan uppstå behov av en möjlighet att vid särskilda skäl göra undantag från reglerna.

De som avstyrker förslaget framför bl.a. följande. ECPAT Sverige anser att fritagningar och avvikelser är ett allvarligt problem, men att det är långt ifrån alla som vistas på de särskilda ungdomshemmen som har en högre benägenhet och risk för att avvika. ECPAT Sverige och Barnrättsbyrån anser att det av promemorian inte framgår varför generella inskränkningar i högre grad skulle kunna bidra till att uppnå syftena än nuvarande lagstiftning.

Rädda Barnen anser att begränsningarna bör grundas i en individuell bedömning av barnets bästa för att säkerställa att begränsningen står i proportion till ingreppet i barnets rättigheter.

Institutet för mänskliga rättigheter och ECPAT Sverige anser att barn och unga kommer att omfattas av större inskränkningar än nödvändigt. Mobiltelefonen kan vara den främsta kontaktytan med samhället för många av de barn och unga som befinner sig inom tvångsvården, inte bara för kommunikation med familj och vänner utan även för inhämtning av information om omvärlden. Att förhindra ansvarsfullt användande av sådan personlig utrustning riskerar därmed att försvåra enskildas återanpassning till samhället.

Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet saknar ett resonemang kring behovet av förslagets omfattande inskränkning för

ungdomar som inte har kriminalitet i sin problembild. Fakulteten anser att förslaget inte är i överensstämmelse med proportionalitetsprincipen. Sveriges advokatsamfund för fram en liknande synpunkt och jämför med motsvarande restriktioner för häktade, vilka beslutas av en åklagare efter tillstånd av domstol och prövas återkommande av domstol.

Skälen för regeringens förslag

Användningen av elektroniska kommunikationstjänster på de särskilda ungdomshemmen i dag

I dag regleras användningen av elektroniska kommunikationstjänster på de särskilda ungdomshemmen i 15 a § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser av vård av unga, förkortad LVU. Av bestämmelsen följer att barn och unga som vårdas med stöd av 3 § LVU på de särskilda ungdomshemmen har rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster i den utsträckning det är lämpligt. Det innebär att det är möjligt att använda elektroniska kommunikationstjänster så länge det görs i enlighet med hemmets ordningsregler och rutiner. Med elektroniska kommunikationstjänster avses bl.a. att ringa och ta emot telefonsamtal – såväl genom fast som mobil telefoni – och skicka och ta emot e-post och att använda internet (se t.ex. prop. 2017/18:169 s. 117). Enligt 15 a § LVU har Statens institutionsstyrelse (SiS) även befogenhet att vägra eller begränsa den unges användning av elektroniska kommunikationstjänster om användningen kan äventyra vården eller ordningen på hemmet. Detta kräver en bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet och beslutas genom ett individuellt beslut som får gälla i högst 14 dagar.

Av promemorian framgår att bestämmelsen tillämpas olika på de särskilda ungdomshemmen. På vissa hem har barn och unga rätt att använda sin egen tekniska utrustning, t.ex. sin mobiltelefon. På andra hem omhändertar personalen barnens och de ungas tekniska utrustning när de kommer till hemmet. I stället får de använda en gemensam surfplatta som tillhandahålls av SiS och de kan ringa och ta emot samtal genom hemmets telefon. Av promemorian framgår att omhändertagandet sker med stöd av 16 § LVU. Enligt denna bestämmelse får SiS omhändertaga egendom som kan vara till men för vården eller ordningen på hemmet.

Generella begränsningar bör kopplas till det särskilda ungdomshemmets säkerhetsnivå

I promemorian konstateras att möjligheten för SiS att fatta individuella beslut om inskränkningar i barns och ungas användning av elektroniska kommunikationstjänster är otillräcklig för att säkerställa att barn och unga inte kan fortsätta att använda sådana tjänster. Det finns t.ex. risk för att barn och unga som har fått sin egen mobiltelefon eller annan teknisk utrustning omhändertagen använder andra barns och ungas utrustning för att kommunicera med andra utanför det särskilda ungdomshemmet. Barn och unga kan t.ex. pressas, övertalas eller betalas för att dela med sig av utrustningen. Regeringen delar promemorians bedömning att nuvarande reglering inte är tillräcklig. Vidare konstaterar regeringen att det inte heller kan uteslutas att även den utrustning som SiS tillhandahåller kan komma att utnyttjas på detta sätt även av dem som har individuella begränsningar.

I likhet med promemorian, och till skillnad mot *IVO*, *ECPAT Sverige*, *Barnrättsbyrån* och *Rädda Barnen*, anser regeringen således att möjligheten att fatta beslut att i enskilda fall begränsa barnets eller den unges användning av elektroniska kommunikationstjänster inte motsvarar det behov som finns av att säkerställa säkerheten och ordningen på de särskilda ungdomshemmen. Regeringen bedömer mot denna bakgrund att det finns ett behov av generella begränsningar i fråga om användning av elektroniska kommunikationstjänster på de särskilda ungdomshemmen. Det innebär, som *Lagrådet* påpekar, att det inte fattas några beslut i enskilda fall. De generella begränsningarna vad gäller användning av elektroniska kommunikationstjänster kan dock angripas genom att barnet eller den unge överklagar socialtjänstens placeringsbeslut alternativt begär att få byta hem (se avsnitt 5).

Behovet av säkerhetshöjande åtgärder bland barn och unga inom tvångsvården varierar dock. Regeringen delar därför inte uppfattningen som *Fackförbundet ST* för fram om att egen utrustning bör vara förbjuden på samtliga särskilda ungdomshem.

Mot bakgrund av barns och ungas skiftande behov av säkerhetshöjande åtgärder föreslås i avsnitt 5 att de särskilda ungdomshemmen ska vara indelade i säkerhetsnivåer. Syftet med att hemmen får olika säkerhetsnivåer är att tydliggöra varje hems förmåga att möta de varierande risker placering av barn och unga med behov av särskilt noggrann tillsyn för med sig. I detta ligger t.ex. att upptäcka och förhindra olika grad av rymningsförsök, fritagningsförsök och andra ordningsstörningar som kan påverka vården vid hemmen, t.ex. införsel av droger, fortsatt kriminalitet och andra socialt nedbrytande beteenden. Såväl fritagningar och kvalificerade rymningsförsök som nämnda ordningsstörningar är ofta beroende av hjälp utifrån eller kräver kontakt med någon utanför hemmet.

Indelningen av de särskilda ungdomshemmen i säkerhetsnivåer avser att underlätta differentieringen vid placeringen av barn och unga på de särskilda ungdomshemmen för att placera barnet eller den unge på ett hem med rätt säkerhetsnivå. Regeringen instämmer mot denna bakgrund i den bedömning som görs i promemorian, och delar således den uppfattning som *SiS* och flera andra remissinstanser har, att det finns skäl att införa generella begränsningar i fråga om användningen av elektroniska kommunikationstjänster i förhållande till säkerhetsnivån på hemmet.

Barn och unga ska inte omfattas av mer omfattande begränsningar än nödvändigt

Som framgår av avsnitt 5 föreslår regeringen att den unge inte får anvisas en plats på ett särskilt ungdomshem som innebär mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas. Barn och unga som behöver vård på ett särskilt ungdomshem ska alltså inte vara placerade på hem med högre säkerhetsnivå än nödvändigt och det är således endast de som är i behov av säkerhetshöjande åtgärder som omfattas av de mer omfattande generella begränsningar som föreslås för hem med förhöjd säkerhetsnivå.

SKR, som instämmer i att generella begränsningar i fråga om användningen av elektroniska kommunikationstjänster bör vara kopplade

till den säkerhetsnivå som gäller för det särskilda ungdomshem där den unge är placerad, påpekar att en sådan koppling förutsätter tillräckligt med platser med och utan förhöjd säkerhetsnivå. Mot bakgrund av att det i förarbetena anges att lagens skyndsamhetskrav kan behöva ges prioritet över andra aspekter som är av betydelse vid en placering i ett läge då det råder hög beläggning och platsbrist (prop. 2017/18:169 s. 38), ser SKR en risk att barn och unga i vart fall inledningsvis placeras på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå trots att de inte är i behov av sådana begränsningar. Även *Institutet för mänskliga rättigheter* ser en sådan risk.

Regeringen, som har förståelse för farhågan att platsbrist kan försvåra en ändamålsenlig placering, vill dock understryka att platsbrist inte kan utgöra skäl för att placera ett barn eller en ungdom vid ett hem med högre säkerhetsnivå än vad som är proportionerligt. Som regeringen nämner i avsnitt 5 har regeringen genom en ändring av SiS regleringsbrev för 2023 gett myndigheten i uppdrag att redovisa en kapacitetsrapport med analys och bedömning av platsbristen vid de särskilda ungdomshemmen. Rapporten ska omfatta orsaker till platsbristen och en prognos när det gäller behovet av platser på kort, medellång och lång sikt. Uppdraget ska redovisas i mars 2024 (S2023/03077).

Vidare är det viktigt att platsanvisningen grundar sig på ett fullgott underlag i det enskilda fallet, även vid placeringar som brådskar. Placeringen ska alltid vara anpassad till ett hem med en proportionerlig säkerhetsnivå. Förändras bedömningen av i vilken säkerhetsnivå barnet eller den unge bör vårdas, ska således åtgärder vidtas så att han eller hon får flytta till ett ungdomshem med matchande säkerhetsnivå. På så sätt motverkas enligt regeringens mening risken att generella begränsningar på hem med förhöjd säkerhetsnivå medför mer ingripande begränsningar än nödvändigt. Att placeringsbesluten är överklagbara, liksom ett avslag på en begäran om att få byta hem, bidrar till att frågan om huruvida placeringen är ändamålsenlig och proportionerlig prövas grundligt.

Genom att de generella begränsningarna följer av den säkerhetsnivå som hemmet har och genom att varje enskild placering ska föregås av en bedömning av barnets eller den unges behov av hemmets säkerhetshöjande åtgärder anser regeringen att det *Barnombudsmannen* anger om att alla som vistats på hemmet måste vara i behov av de generella begränsningarna uppfylls. I avsnitt 5 under rubriken *Vid placering av barn och unga på ett särskilt ungdomshem ska proportionalitetsprincipen beaktas* redogörs för vilka omständigheter som SiS bör beakta vid en platsanvisning av barnet eller den unge. Regeringen bedömer i ovan nämnda avsnitt att det inte är lämpligt att i lag närmare reglera vilka omständigheter som SiS särskilt ska beakta vid bedömningen. Det finns däremot möjlighet att meddela föreskrifter av dylikt slag. Mot den bakgrunden delar regeringen inte *Socialstyrelsens* uppfattning att en koppling till säkerhetsnivå inte ger en tillräckligt tydlig avgränsning av vilka som kan komma att omfattas av de generella inskränkningarna. Av samma anledning delar regeringen inte heller *Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitets* uppfattning att det inte går att fastställa vilka som kommer att omfattas av förslaget och att förslaget därför inte skulle stå i överensstämmelse med proportionalitetsprincipen.

I 15 a § LVU anges att den som är placerad på ett särskilt ungdomshem med stöd av 3 § LVU har rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster i den utsträckning det är lämpligt. Den generella begränsning som bestämmelsen innebär gäller vid samtliga ungdomshem och gäller både sådan användning av elektroniska kommunikationstjänster som innebär att barnet eller den unge står i förbindelse med en annan person och annan användning av sådana tjänster för att t.ex. besöka webbplatser på internet (prop. 2017/18:169 s. 117). Bestämmelsen är inte heller begränsad till barnets eller den unges egen utrustning.

Promemorians förslag till en generell begränsning som ska gälla för den som vårdas med stöd av 3 § LVU på hem med förhöjd säkerhetsnivå innebär att barnets eller den unges utrustning ska omhändertas under den tid han eller hon vistas där. Vidare innebär förslaget att barnet eller den unge bara får stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation i den utsträckning det är lämpligt och att kommunikationen endast får äga rum med utrustning som tillhandahålls eller godkänns av SiS.

I promemorian anges att förslaget, till skillnad från vad som gäller i dag, innebär att det blir en begränsning på så vis att barnet och den unge endast får stå i förbindelse genom elektronisk kommunikation med annan person, jämfört med att han eller hon har rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster i den utsträckning det är lämpligt. Uttrycket ”att använda elektroniska kommunikationstjänster” innefattar mer än att endast stå i förbindelse med annan person.

Regeringen anser att denna begränsning bör komma till tydligare uttryck i lagtexten än i promemorians lagförslag. För hem med förhöjd säkerhetsnivå framgår det vidare av ordalydelsen i promemorians lagförslag endast vad som gäller i fråga om att ”stå i förbindelse med annan genom elektronisk kommunikation”, till skillnad från promemorians lagförslag i fråga om hem utan förhöjd säkerhet där ”användningen av elektroniska kommunikationstjänster” uttryckligen regleras. Med en sådan utformning av lagförslaget kan det framstå som att annan användning av elektroniska kommunikationstjänster än att stå i förbindelse med någon skulle vara oreglerad – och därmed tillåten – på hem med förhöjd säkerhetsnivå. Det framgår av promemorian att det inte är avsikten med bestämmelsen. Regeringen föreslår därför att det av bestämmelsen uttryckligen ska framgå att de som vårdas med stöd av 3 § LVU på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå får använda elektroniska kommunikationstjänster endast för att stå i förbindelse med en annan person. Sådan kommunikation ska vidare bara få ske med utrustning som tillhandahålls eller godkänns av SiS och i den utsträckning det är lämpligt.

Eftersom den generella begränsningen inte i sig innebär något förbud mot att stå i förbindelse med en annan person genom elektroniska kommunikationstjänster delar inte regeringen *Socialstyrelsens* farhåga om att barn och unga förhindras att kommunicera med närstående, socialtjänsten, myndigheter eller andra adekvata kontakter. Regeringen

anser av den anledningen inte heller att begränsningen kan jämföras med restriktioner för häktade, så som *Sveriges advokatsamfund* gör gällande.

Ordningsregler och rutiner

Den som vårdas på ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå med stöd av 3 § LVU ska alltså få använda elektroniska kommunikationstjänster endast för att stå i förbindelse med en annan person. Sådan kommunikation får ske i den utsträckning det är lämpligt. Vad som är lämpligt kan t.ex. följa av det särskilda ungdomshemets ordningsregler och rutiner.

I det särskilda ungdomshemets ordningsregler och rutiner kan det t.ex. anges vilka tider som gäller för användning av elektroniska kommunikationstjänster (prop. 2017/18:169 s. 61). Ordningsregler är till sin natur generella. Det är föreståndaren vid ett hem för vård eller boende (HVB) som enligt 3 kap. 5 a § socialtjänstförordningen (2001:937) ansvarar för att det finns ordningsregler för de dagliga rutinerna på hemmet, vilka ska syfta till att skapa trygghet och säkerhet för alla som vistas där. Med HVB avses även de särskilda ungdomshemmen. SiS kan alltså redan i dag begränsa användningen av elektroniska kommunikationstjänster utifrån vad som är lämpligt med hänsyn till t.ex. rutiner och ordningsregler på ett särskilt ungdomshem.

Lagrådet framhåller att det, med hänsyn till att de föreslagna begränsningarna innebär inskränkningar i enskildas fri- och rättigheter, är viktigt att det finns en tydlig reglering av vilka inskränkningar som kan komma i fråga och som bl.a. föreståndarna vid hemmen ska förhålla sig till när de beslutar om ordningsregler. Det är enligt *Lagrådet* angeläget att regeringen gör en proportionalitetsbedömning i fråga om vilka inskränkningar som kan komma i fråga redan när normgivningskompetensen delegeras till en myndighet.

Som har konstaterats har föreståndare vid de särskilda ungdomshemmen redan möjlighet att besluta om ordningsföreskrifter och rutiner. Det är således inte nu fråga om en ny delegering av en sådan rätt. Vidare har SiS redan i dag gemensamma ordningsregler för alla särskilda ungdomshem. Alla avdelningar har också tagit fram rutiner för vardagen i syfte att skapa förutsebarhet och tydlighet i tillvaron, vilket är något som efterfrågats av barnen och ungdomarna. Rutinerna ska omprövas i samverkan med barnen och ungdomarna när deras behov kräver det, men minst en gång per år.

Regeringen konstaterar att det är nödvändigt med ordningsregler och rutiner vid de särskilda ungdomshemmen för att vården ska kunna genomföras och för att tryggheten och säkerheten ska kunna upprätthållas. Som vid all offentlig maktutövning ska proportionalitetsprincipen följas när föreståndaren beslutar om ordningsregler och rutiner för användningen av elektroniska kommunikationstjänster eller om andra regler som begränsar barns och ungas fri- och rättigheter. Ordningsreglerna och rutinerna får således inte innebära en större inskränkning av barns och ungas fri- och rättigheter än vad som är nödvändigt. Även principen om barnets bästa behöver beaktas.

Som anges nedan är det SiS som ska säkerställa att barnet eller den unge har tillgång till lämplig utrustning för elektroniska kommunikations-

Egen utrustning ska omhändertas på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå

I promemorian föreslås att barns och ungas egen utrustning ska omhändertas på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå. Regeringen som instämmer i detta anser dock att det, jämfört med promemorians lagförslag, tydligare bör framgå att de barn och unga som vårdas med stöd av 3 § LVU på ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå inte får inneha eller ta emot egen utrustning för elektroniska kommunikationstjänster. Sådan utrustning ska omhändertas och förvaras av SiS för den unges räkning. *Barnombudsmannen* framhåller vikten av att teknisk utrustning för utlåning finns tillgänglig så att det räcker för alla barns och ungas behov. Regeringen, som delar uppfattningen att det är av vikt att det finns utrustning tillgänglig, har i regleringsbrevet för SiS 2024 gett myndigheten i uppdrag att säkerställa att erforderliga förberedelser vidtas inför ikraftträdandet av ny lagstiftning, bl.a. ska myndigheten säkerställa tillgången till lämplig utrustning för elektroniska kommunikationstjänster (S2023/03257).

Den personliga utrustningen ska lämnas tillbaka till barnet eller den unge senast i samband med att han eller hon inte längre ska vistas på ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå. Bestämmelsen innebär att utrustningen senast ska återlämnas t.ex. när barnet eller den unge flyttar till ett hem utan förhöjd säkerhetsnivå. En sådan omplacering kan bl.a. ske i samband med utslussning av barnet eller den unge. Utslussning syftar till att återanpassa barnet eller den unge till samhället. Regeringen instämmer mot den bakgrunden inte i vad *Institutet för mänskliga rättigheter* framför om att den föreslagna begränsningen riskerar att försvåra barnets eller den unges återanpassning till samhället.

Det bör finnas möjlighet att i föreskrifter medge undantag från begränsningen av användningen av elektroniska kommunikationstjänster

Som *Socialstyrelsen* och *Barnombudsmannen* för fram kan det finnas situationer där de barn och unga som omfattas av de föreslagna generella begränsningarna på hem med förhöjd säkerhetsnivå kan behöva använda elektroniska kommunikationstjänster till något annat än att stå i förbindelse med en annan person. Det kan som *Socialstyrelsen* beskriver handla om att identifiera sig med t.ex. tjänster för elektronisk legitimering vid digitala vårdkontakter eller att använda individuellt utprovade digitala hjälpmedel. Det skulle också kunna handla om att låta barn och unga använda t.ex. en dator med internetuppkoppling i skolverksamheten eller vid annan utbildning. Regeringen delar därför *Barnombudsmannens* uppfattning att det bör finnas en möjlighet att göra undantag från den generella begränsningen på hem med förhöjd säkerhetsnivå för sådana verksamheter eller ändamål som framstår som särskilt angelägna, dock endast under förutsättning att det kan ske utan att äventyra ordningen eller säkerheten på hemmet. Föreskrifter om undantag för sådana verksamheter och ändamål bör lämpligen meddelas i förordning eller genom myndighetsföreskrifter. Regeringen föreslår därför att ett bemyndigande

för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela sådana föreskrifter införs i LVU.

Institutet för mänskliga rättigheter och ECPAT Sverige anser att det i promemorian inte har tagits tillräcklig hänsyn till att mobiltelefonen och internet kan utgöra de främsta verktygen för att inhämta information om omvärlden för många av de barn och unga som befinner sig inom tvångsvården. Som beskrivs i avsnitt 8 lämnas förslag som innebär att SiS ska se till att barn och unga har möjlighet att på lämpligt sätt följa vad som händer i omvärlden.

6.1.2 Begränsningarna på hem utan förhöjd säkerhetsnivå vid vård med stöd av LVU förtydligas

Regeringens förslag: På hem utan förhöjd säkerhetsnivå ska de unga som vårdas där med stöd av 3 § lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga få använda elektroniska kommunikationstjänster endast i den utsträckning det är lämpligt.

Utrustning för elektroniska kommunikationstjänster ska få samlas in under en behandlingsaktivitet, sysselsättning eller dygnsvila.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås inget förtydligande av bestämmelsen. I promemorian lämnas inte heller något förslag om att utrustning för elektroniska kommunikationstjänster får samlas in under en behandlingsaktivitet, sysselsättning eller dygnsvila.

Remissinstanserna: *Statens institutionsstyrelse (SiS)* förordar att det förtydligas att SiS kan besluta att begränsa användning och omhändertagande av utrustning under vissa tider utan ett individuellt beslut om inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster.

Skälen för regeringens förslag: Utgångspunkten vid all tvångsvård är att den enskilde inte ska omfattas av mer inskränkningar än vad som är nödvändigt. Detta är också utgångspunkten i de förslag som presenteras i denna proposition. I avsnitt 6.1.1 föreslås att generella begränsningar av användningen och tillgången till elektroniska kommunikationstjänster ska kopplas till säkerhetsnivån på hemmet.

Den bestämmelse som gäller i dag för samtliga särskilda ungdomshem anger att barn och unga som vårdas där med stöd av 3 § LVU har rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster i den utsträckning det är lämpligt (15 a § LVU). Det gäller både sådan användning av elektroniska kommunikationstjänster som innebär att barnet eller den unge står i förbindelse med en annan person och annan användning av tjänster för att t.ex. besöka webbplatser på internet (prop. 2017/18:169 s. 117). Bestämmelsen är inte heller begränsad till barnets eller den unges egen utrustning. Av 15 a § LVU följer även att användningen får begränsas ytterligare genom individuella beslut, om användningen kan äventyra vården eller ordningen på hemmet.

För att barn och unga som är placerade på de särskilda ungdomshemmen i största möjliga utsträckning ska ha kvar sin grundläggande frihet att kommunicera med andra och ta del av information, t.ex. genom

mobiltelefon, surfplatta eller via dator med internetuppkoppling, instämmer regeringen i promemorians förslag att bestämmelsen i 15 a § LVU fortsatt ska gälla för särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhet.

Av förarbetena till bestämmelsen framgår dock att avsikten med bestämmelsen inte är att reglera en rättighet för de barn och unga som omfattas av den. Avsikten är i stället att uttrycka en begränsning som innebär att elektroniska kommunikationstjänster endast får användas i den utsträckning det är lämpligt (prop. 2017/18:169 s. 61). När regelverket om användningen och tillgången till elektroniska kommunikationstjänster nu ses över föreslår regeringen att bestämmelsens lydelse bör justeras i enlighet med denna avsikt.

När det gäller vad som är lämpligt bör det, på samma sätt som i dag, kunna anges i det särskilda ungdomshemets ordningsregler och rutiner t.ex. vilka tider som gäller för användning av elektroniska kommunikationstjänster (prop. 2017/18:169 s. 61). Det är föreståndaren vid ett hem för vård eller boende (HVB) som enligt 3 kap. 5 a § socialtjänstförordningen ansvarar för att det finns ordningsregler för de dagliga rutinerna på hemmet, vilka ska syfta till att skapa trygghet och säkerhet för alla som vistas där. Med HVB avses även de särskilda ungdomshemmen.

SiS efterfrågar ett förtydligande om att myndigheten i enlighet med ordningsregler kan fatta beslut om barnens och de ungas tillgång till sin egen utrustning under vissa tider utan att behöva fatta individuella beslut. SiS anser att det är en viktig förutsättning för vårdens genomförande och för upprätthållande av ordningen att myndigheten har möjlighet att besluta om generella regler av det slaget. Till exempel kan tillgången till elektroniska kommunikationstjänster behöva begränsas för en hel avdelning nattetid och även under tider för behandlingsaktiviteter, skola eller annan sysselsättning på avdelningen. Regeringen, som har förståelse för behovet av den förenkling i handläggningen som SiS efterfrågar, föreslår att det i lag ska framgå att utrustning för elektroniska kommunikationstjänster får samlas in under en behandlingsaktivitet, sysselsättning eller dygnsvila. Utrustningen ska återlämnas vid aktivitetens, sysselsättningens eller vilans slut. Regeringen vill dock understryka att proportionalitetsprincipen gäller vid en sådan insamling. En insamling får således inte ske slentrianmässigt. Insamlingen ska vidare syfta till att ta tillvara barnens bästa och får inte kompensera för t.ex. otillräckliga personalresurser. SiS behöver därför göra flera överväganden innan en sådan insamling sker. Det kan t.ex. vara olämpligt att samla in mobiltelefoner vid dygnsvila på vissa avdelningar och hem eftersom det kan finnas barn och unga som känner en trygghet i vetskapen om att de kan kontakta närstående även under dygnsvilan. Vidare bör SiS noga överväga hur lång en dygnsvila ska anses vara och väga in vilka möjligheter barnet eller den unge har till annan förströelse under mobilfri dygnsvila inför sänggående t.ex. lyssna på ljudbok eller se på TV. När det gäller skolverksamhet finns det i 5 kap. skollagen (2010:800) bl.a. bestämmelser om användning och omhändertagande av mobiltelefoner och annan elektronisk kommunikationsutrustning i samband med undervisningen. För utbildning på särskilda ungdomshem ska dock relevanta bestämmelser i skollagen tillämpas med de nödvändiga

avvikelser som följer av att barnet vistas i ett sådant hem (24 kap. 8 och 9 §§ skollagen).

Lagrådet framhåller att det är viktigt att det finns en tydlig reglering av vilka inskränkningar som kan komma i fråga och som bl.a. föreståndarna vid hemmen ska förhålla sig till när de beslutar om ordningsregler och insamling av utrustning för elektroniska kommunikationstjänster. Det är enligt *Lagrådet* angeläget att regeringen gör en proportionalitetsbedömning i fråga om vilka inskränkningar som kan komma i fråga redan när normgivningskompetensen delegeras till en myndighet. *Lagrådets* synpunkter behandlas i avsnitt 6.1.1.

6.1.3 Begränsningar för dem som avtjänar slutna ungdomsvård

Regeringens förslag: Den dömde ska få använda elektroniska kommunikationstjänster endast för att stå i förbindelse med en annan person under den tid han eller hon avtjänar slutna ungdomsvård på ett särskilt ungdomshem. Sådan kommunikation ska bara få ske med utrustning som tillhandahålls eller godkänns av Statens institutionsstyrelse och i den utsträckning det är lämpligt.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om att undantag från begränsningen att den dömde endast får använda elektroniska kommunikationstjänster för att stå i förbindelse med en annan person får göras för viss verksamhet eller i vissa situationer, under förutsättning att användningen är särskilt angelägen och inte äventyrar säkerheten eller ordningen på hemmet.

Den dömde ska inte få inneha eller ta emot utrustning för elektroniska kommunikationstjänster under den tid han eller hon avtjänar slutna ungdomsvård på ett särskilt ungdomshem. Sådan utrustning ska omhändertas och förvaras för den dömdes räkning. Utrustning som har omhändertagits ska lämnas ut till den dömde senast i samband med att verkställigheten av den slutna ungdomsvården på det särskilda ungdomshemmet upphör.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om att undantag får göras från bestämmelsen om att utrustningen ska omhändertas under vistelse på ett särskilt ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå om det kan ske utan att äventyra säkerheten eller ordningen på hemmet.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås inget bemyndigande om att meddela föreskrifter om undantag från begränsningen av användningen av elektroniska kommunikationstjänster och från omhändertagande av utrustning. Promemorians förslag har även en annan lagteknisk utformning än regeringens.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna som yttrat sig över förslagen, bl.a. *Fackförbundet ST*, *Kriminalvården*, *Polismyndigheten*, *Rädda Barnen*, *Service- och kommunikationsfacket (Seko)*, *Socialstyrelsen*, *Statens institutionsstyrelse (SiS)*, *Stiftelsen Allmänna Barnhuset*, *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* och *Vision*, tillstyrker

eller är positiva till förslagen. Socialstyrelsen anser att det måste säkerställas att barn och unga har möjlighet att kommunicera med närstående, socialtjänsten och andra myndigheter och har möjlighet att ta del av vad som händer i omvärlden (synpunkten hanteras i avsnitt 6.1.1).

Barnrättsbyrån och *ECPAT Sverige* avstyrker förslagen. ECPAT Sverige anser att fritagningar och avvikelser är ett allvarligt problem, men att det är långt ifrån alla som vistas på de särskilda ungdomshemmen som har en högre benägenhet och risk för att avvika. ECPAT Sverige anser att det av promemorian inte framgår varför generella inskränkningar i högre grad skulle kunna bidra till att uppnå syftena än nuvarande lagstiftning (synpunkterna hanteras i avsnitt 6.1.1).

Barnombudsmannen, som varken tillstyrker eller avstyrker förslagen, anser att det i promemorian inte behandlas hur en generell begränsning av tillgången till utrustningen också på hem utan förhöjd säkerhetsnivå förhåller sig till en successiv utslussning och förutsättningarna för en god återanpassning till samhället. Inte heller har frågan om huruvida begränsningen är berättigad om barnet eller den unge samtidigt medges att till exempel vistas utanför det särskilda ungdomshemmet behandlats. Barnombudsmannen tar även upp frågan om det kan uppstå behov av en möjlighet att vid särskilda skäl göra undantag från reglerna.

Skälen för regeringens förslag

Motsvarande begränsningar som på hem med förhöjd säkerhetsnivå bör gälla under hela den tid som verkställigheten sker på ett särskilt ungdomshem

För brott som någon har begått innan han eller hon har fyllt 18 år får domstolen döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl. Finner rätten att påföljden bör bestämmas till fängelse, ska den i stället bestämma påföljden till sluten ungdomsvård under viss tid. Det gäller dock inte om det, med hänsyn till den tilltalades ålder vid lagföringen eller annan omständighet, finns särskilda skäl mot detta.

Barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård är således dömda för allvarlig brottslighet. På motsvarande sätt som för dem som vårdas på de särskilda ungdomshemmen med stöd av 3 § LVU får de barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård där använda elektroniska kommunikationstjänster i den utsträckning det är lämpligt. SiS får också genom individuella beslut vägra eller begränsa användningen, men med den skillnaden att sådana beslut får fattas om det behövs med hänsyn till ordningen eller säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller om det kan motverka den dömdes anpassning i samhället eller annars vara till skada för honom eller henne eller till skada för någon annan (16 § lagen [1998:603] om verkställighet av sluten ungdomsvård, förkortad LSU).

För tilltron till påföljdssystemet är det viktigt att den som dömts till sluten ungdomsvård kan hindras från att avvika eller på annat sätt hindra verkställigheten. Bland annat brottsoffers behov av skydd samt samhällsskyddet i övrigt talar för ett sådant synsätt. Det är även viktigt att säkerställa en drogfri miljö och att förhindra hot mellan de intagna, hot mot personalen och hot mot personer utanför hemmet. Det är viktigt att säkerheten och ordningen på de särskilda ungdomshemmen kan säkerställas. Mot denna bakgrund föreslås det i promemorian att den som

avtjänar sluten ungdomsvård inte ska få ha tillgång till sin egen tekniska utrustning för elektroniska kommunikationstjänster. I fråga om att stå i förbindelse med någon annan genom elektronisk kommunikation får det enligt promemorian förslag ske i den utsträckning det lämpligen kan ske och bara genom SiS utrustning, dvs. motsvarande det som föreslås i promemorian för dem som vårdas på hem med förhöjd säkerhetsnivå med stöd av 3 § LVU.

Med beaktande av de skäl som förs fram i denna proposition om behovet av att öka säkerheten vid de särskilda ungdomshemmen, instämmer regeringen, i likhet med majoriteten av remissinstanserna, i promemorian förslag att generella begränsningar också bör införas för de barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård på de särskilda ungdomshemmen. Att dessa barn och unga får adekvat behandling under verkställigheten i en trygg och säker miljö är också en förutsättning för att barnets eller den unges kriminalitet kan angripas så effektivt som möjligt (prop. 1997/98:96 s. 161).

Regeringen föreslår dock, på motsvarande sätt som för hem med förhöjd säkerhetsnivå, en annan utformning av begränsningarna så att det framgår att den dömda får använda elektroniska kommunikationstjänster endast för att stå i förbindelse med en annan person under den tid han eller hon avtjänar sluten ungdomsvård på ett särskilt ungdomshem och att sådan kommunikation bara får ske med utrustning som tillhandahålls eller godkänns av Statens institutionsstyrelse och i den utsträckning det är lämpligt, samt att den dömda inte får inneha eller ta emot utrustning för elektroniska kommunikationstjänster. Sådan utrustning ska omhändertas och förvaras för den dömdes räkning. I fråga om regeringens överväganden om utformningen, se avsnitt 6.1.1 där även *Lagrådets* synpunkter behandlas.

I promemorian föreslås vidare att de generella begränsningarna för de barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård ska gälla under hela den tid som verkställigheten sker på ett särskilt ungdomshem.

Regeringen vill framhålla att en sådan reglering motsvarar det som i dag gäller inom Kriminalvården i fråga om tillgången till elektroniska kommunikationstjänster. Eftersom de barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård samtliga är dömda för mycket allvarlig brottslighet, och mot bakgrund av vad som redovisas i denna proposition om förekomsten av kontakter med kriminella nätverk och om våldskapital bland barn och unga på de särskilda ungdomshemmen anser regeringen att det, med de undantag som föreslås här nedan, finns skäl för att de generella begränsningarna ska gälla under hela den tid barnet eller den unge avtjänar sluten ungdomsvård på ett särskilt ungdomshem.

Det bör finnas möjlighet att i föreskrifter medge undantag från begränsningen av användningen av elektroniska kommunikationstjänster

I avsnitt 6.1.1 föreslås att det införs ett bemyndigande för regeringen eller för den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om undantag från begränsningen av användningen av elektroniska kommunikationstjänster för de barn och unga som vårdas på särskilda ungdomshem med stöd av 3 § LVU. Undantaget syftar till att barn och unga vid behov ska kunna använda sin mobiltelefon eller internet i sådana

verksamheter eller för sådana ändamål som framstår som särskilt angelägna, under förutsättning att användningen inte äventyrar ordningen eller säkerheten på hemmet. Det kan handla om att kunna identifiera sig med t.ex. tjänster för elektronisk legitimering vid digitala vårdkontakter, att använda individuellt utprovade digitala hjälpmedel eller att använda en dator med internetuppkoppling i skolverksamheten eller vid annan utbildning. Sådana undantag förutsätter att användningen är särskilt angelägen och inte äventyrar säkerheten eller ordningen på hemmet.

Regeringen bedömer att det kan finnas behov av att kunna meddela föreskrifter om sådan användning även för de barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård. En ytterligare situation, som aktualiseras vid sluten ungdomsvård, kan vara vid t.ex. utslussning av den dömda. Regeringen anser därför, i likhet med *Barnombudsmannen*, att en motsvarande bestämmelse bör införas i LSU för de barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård.

ECPAT Sverige anser att det i promemorian inte har tagits tillräcklig hänsyn till att mobiltelefon och internet kan utgöra de främsta verktygen för att inhämta information om omvärlden för många av de barn och unga som befinner sig inom tvångsvården. Som beskrivs i avsnitt 8 lämnas förslag som innebär att SiS ska se till att barn och unga har möjlighet att på lämpligt sätt följa vad som händer i omvärlden.

Det bör finnas möjlighet att i föreskrifter medge undantag också från omhändertagande av utrustning för elektroniska kommunikationstjänster

Verkställigheten av sluten ungdomsvård ska utformas så att barnets eller den unges anpassning till samhället främjas och att de skadliga följderna av frihetsberövandet motverkas (2 § LSU). En individuellt utformad verkställighetsplan ska upprättas för barnet eller den unge och under den senare delen av verkställigheten ska barnet eller den unge genom konkreta åtgärder förberedas för ett liv i frihet (3 § andra stycket och 18 a § LSU). Barnet eller den unge ska tillåtas att vistas utanför det särskilda ungdomshemmet i den utsträckning som kravet på samhällsskydd medger, om det bedöms lämpligt för att främja hans eller hennes anpassning till samhället eller om det finns andra särskilda skäl (18 § första stycket LSU). Enligt 18 § LSU får ett tillstånd att vistas utanför det särskilda ungdomshemmet förenas med de villkor som behövs. Efter det att verkställigheten upphört har socialnämnden enligt 5 kap. 1 § 10 socialtjänstlagen (2001:453) vidare en skyldighet att i sin omsorg om barn och unga tillgodose de särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas.

Begreppet vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet används som en samlad beteckning för flera olika alternativ, t.ex. en kortare permission vid ett visst tillfälle eller en sammanhängande permission i flera dygn. Det kan vara fråga om att barnet eller den unge medges vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet för att delta i dagliga aktiviteter som kan antas underlätta anpassningen till samhället, såsom behandling, utbildning eller annan liknande verksamhet. Det är även möjligt att placera barnet eller den unge i ett annat boende än ett särskilt ungdomshem. Placeringen ska vara förenad med strukturerad verksamhet vars syfte är att främja den unges anpassning i samhället. När det bedöms som en lämplig åtgärd i det enskilda fallet bör det vara möjligt att under utslussningen placera den

dömde i eget boende eller i föräldrahemmet. Denna möjlighet bör dock tillämpas restriktivt, så att innehållet i den frihetsberövande påföljden inte urholkas (prop. 2010/11:107 s. 16). I promemorian redovisas att en placering utanför det särskilda ungdomshemmet sker endast i ett fåtal fall per år.

Barnombudsmannen tar upp frågan om hur en generell begränsning av tillgången till utrustningen också på hem utan förhöjd säkerhetsnivå för de barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård förhåller sig till en successiv utslussning och förutsättningarna för en god återanpassning. Regeringen instämmer i att det är angeläget att steget mellan det särskilda ungdomshemmet och samhället inte är alltför stort. En planerad utslussning bör därför vara en del av påföljden. Utslussningen ska ske successivt och vara mer omfattande vid slutet av verkställigheten. Avsikten med förslaget i avsnitt 5 om att reglera att de särskilda ungdomshemmen ska vara indelade i säkerhetsnivåer är, så som beskrivs där, att tydliggöra den förmåga som varje hem har att reducera risker utifrån hemmets utformning och verksamhetens innehåll och säkerställa att vård i kombination med adekvata säkerhetsåtgärder kan erbjudas barn och unga utifrån deras behov.

Om ett barn eller en ungdom som avtjänar sluten ungdomsvård vistas på ett hem utan förhöjd säkerhetsnivå, föregås en sådan placering av en bedömning av att barnet eller den unge inte är i behov av de säkerhetsåtgärder som verkställigheten på ett hem med förhöjd säkerhetsnivå omgärdas av.

Det bör enligt regeringens mening, till skillnad från vad som föreslås i promemorian, finnas en möjlighet att göra undantag från de generella begränsningar som föreslås för den slutna ungdomsvården för de barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård på särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå. Regeringen föreslår därför att det i LSU införs ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om undantag från bestämmelsen om att den dömdes utrustning ska omhändertaras under den tid han eller hon avtjänar sluten ungdomsvård på ett särskilt ungdomshem, om den dömdes vistas på ett särskilt ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå och om det kan ske utan att äventyra säkerheten eller ordningen på hemmet. En sådant undantag skulle kunna vara aktuellt vid t.ex. utslussning från den slutna ungdomsvården.

Barnombudsmannen tar även upp frågan om huruvida begränsningen är berättigad om barnet eller den unge samtidigt medges att till exempel vistas utanför det särskilda ungdomshemmet. Av promemorians förslag framgår att begränsningarna ska gälla under den tid barnet eller den unge avtjänar sluten ungdomsvård på ett särskilt ungdomshem. Om verkställigheten under en utslussning sker på annan plats än på ett särskilt ungdomshem, gäller således inte de generella begränsningarna. Som framgår av 18 § LSU ska dock en vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet förenas med de villkor som behövs. Av regeringens förslag följer att den dömdes får använda elektroniska kommunikationstjänster endast för att stå i förbindelse med en annan person under den tid den dömdes avtjänar sluten ungdomsvård på det särskilda ungdomshemmet. En kortare bevakad eller obevakad vistelse utanför ungdomshemmet medför inte att barnet eller den unge inte avtjänar sluten ungdomsvård på hemmet.

Regeringens förslag: Den som vårdas med stöd av 3 § lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga i ett särskilt ungdomshem och den som är dömd till sluten ungdomsvård får ta emot besök endast i den utsträckning det är lämpligt.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås inget förtydligande av bestämmelsen.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans kommenterar förslaget särskilt.

Skälen för regeringens förslag: Den bestämmelse som gäller i dag för samtliga barn och unga som vistats på särskilda ungdomshem anger att barn och unga som vårdas där med stöd av 3 § LVU har rätt att ta emot besök i den utsträckning det är lämpligt (15 a § LVU). Av 15 a § LVU följer även att besök får begränsas ytterligare genom individuella beslut om vården eller ordningen på hemmet kan äventyras. Motsvarande reglering för den som är dömd till sluten ungdomsvård finns i 16 § LSU.

Regeringen föreslår i avsnitt 6.1.2 att bestämmelsen i LVU förtydligas i fråga om användningen av elektroniska kommunikationstjänster på hem utan förhöjd säkerhetsnivå så att det tydligt framgår att bestämmelsen inte reglerar en rättighet för de barn och unga som omfattas av den, utan uttrycker en begränsning (jfr prop. 2017/18:169 s. 61). Regeringen bedömer att det är lämpligt att göra samma förtydligande i LVU i fråga om rätten att ta emot besök. Regleringen gäller för samtliga särskilda ungdomshem oavsett säkerhetsnivå. Samma förtydligande bör även göras i motsvarande bestämmelse i LSU.

De föreslagna bestämmelserna innebär, som *Lagrådet* påpekar, att det inte fattas några beslut i enskilda fall. När det gäller vad som är lämpligt bör det, på samma sätt som i dag, kunna anges i det särskilda ungdomshemets ordningsregler och rutiner t.ex. vilka tider som gäller för besök (jfr prop. 2017/18:169 s. 61). Det är föreståndaren vid ett hem för vård eller boende (HVB) som enligt 3 kap. 5 a § socialtjänstförordningen ansvarar för att det finns ordningsregler för de dagliga rutinerna på hemmet, vilka ska syfta till att skapa trygghet och säkerhet för alla som vistas där. Med HVB avses även de särskilda ungdomshemmen.

Ytterligare bestämmelser om besök finns i lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård. En upplysning om denna reglering bör även fortsatt finnas i LVU. Regleringen gäller inte för dem som avtjänar sluten ungdomsvård.

Lagrådet framhåller att det, med hänsyn till att de föreslagna begränsningarna innebär inskränkningar i enskildas fri- och rättigheter, är viktigt att det finns en tydlig reglering av vilka inskränkningar som kan komma i fråga och som bl.a. föreståndarna vid hemmen ska förhålla sig till när de beslutar om ordningsregler. Det är enligt *Lagrådet* angeläget att regeringen gör en proportionalitetsbedömning i fråga om vilka inskränkningar som kan komma i fråga redan när normgivningskompetensen delegeras till en myndighet. *Lagrådets* synpunkter behandlas i avsnitt 6.1.1.

7 Individuella begränsningar och kontroll av användningen av elektroniska kommunikationstjänster och i fråga om besök

7.1 Elektroniska kommunikationstjänster

7.1.1 Ökade möjligheter att begränsa användningen vid vård enligt LVU

Regeringens förslag: Användningen av elektroniska kommunikationstjänster ska få vägras för dem som med stöd av 3 § lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga vårdas på särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå, om användningen kan äventyra vården, ordningen eller säkerheten vid hemmet eller vara till skada för den unge eller för någon annan på ett sätt som inte kan avhjälpas genom att användningen begränsas, avlyssnas eller kontrolleras. Användningen ska få begränsas, avlyssnas eller på något annat sätt kontrolleras om det behövs av de skäl som anges ovan.

Detsamma ska gälla på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå avseende den unges rätt att genom elektroniska kommunikationstjänster stå i förbindelse med en annan person.

På särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå ska den unges utrustning för elektroniska kommunikationstjänster få omhändertaras och förvaras för den unges räkning när ett beslut har fattats att vägra, begränsa, avlyssna eller på något annat sätt kontrollera användningen. Utrustningen ska lämnas ut till den unge senast i samband med att beslutet upphör att gälla.

Befogenheterna får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, ska de användas.

Promemorians förslag överensstämmer i sak med regeringens. Promemorians förslag har en annan lagteknisk utformning än regeringens.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna, bl.a. *Statens institutionsstyrelse (SiS)* och *Inspektionen för vård och omsorg (IVO)*, tillstyrker eller har inga invändningar mot förslagen. SiS ser positivt på att förutsättningarna för att begränsa användningen av elektroniska kommunikationstjänster utökas till att också avse sådan kommunikation som bedöms vara till skada för barnet eller den unge eller för någon annan. *Fackförbundet ST*, som välkomnar förslagen, framhåller att det är positivt att också säkerheten förs in som en grund för beslut om begränsningar också för dem som inte avtjänar sluten ungdomsvård då det även bland dem som vårdas vid de särskilda ungdomshemmen finns barn och unga som är gängkriminella eller har sådana kontakter. Fackförbundet tar dock upp farhågor om hur avlyssning och kontroll ska fungera i praktiken och betonar vikten av interna riktlinjer och tekniska lösningar som inte kullkastar syftet med lagändringarna. Även *Riksdagens ombudsmän (JO)* tar upp vikten av att rutinerna är tydliga och efterfrågar resonemang om

SiS möjligheter att sätta upp villkor för kommunikationen, t.ex. vad de berörda personerna får tala om. *Barnombudsmannen* anser att de omständigheter som föreslås ligga till grund för begränsningar är viktiga, men framhåller att det krävs att starka skäl gör sig gällande för att åtgärderna ska vara berättigade och att de inte ska användas som bestraffning. Barnombudsmannen framhåller också nödvändigheten i att vid varje åtgärd i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa.

Polismyndigheten anser att det finns skäl att vägra eller avlyssna kommunikation även när det finns risk för brottslighet riktad mot allmän ordning, rikets säkerhet eller andra samhällsintressen, samt brott som kan föranleda ekonomisk skada, och anser att skadebegreppets närmare omfattning bör förtydligas i förarbetena.

IVO understryker att avlyssning och kontroll bör aktualiseras först i de situationer där det i det enskilda fallet och det aktuella tillfället annars hade fattats ett beslut att vägra eller begränsa elektronisk kommunikation. *ECPAT Sverige* för fram liknande synpunkter och betonar att den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) ställer krav på tydlighet och precision i lagstödet när det gäller avlyssning och kontroll av kommunikation.

Skälen för regeringens förslag

Möjligheten att vägra eller begränsa användningen av elektroniska kommunikationstjänster i dag

Av 15 a § första stycket andra meningen lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, följer att Statens institutionsstyrelse (SiS) får besluta att vägra eller begränsa rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster när den unge vårdas med stöd av 3 § LVU på ett särskilt ungdomshem om det kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet. I förarbetena till bestämmelsen anges att beslut om en inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster kan innebära allt ifrån att barnet eller den unge helt vägras att använda elektroniska kommunikationstjänster till att mindre inskränkningar görs i rätten att använda sådana tjänster. Ett alternativ till att vägra barnet eller den unge ett telefonsamtal kan vara att någon ur personalen sitter med och lyssnar på samtalet. Ett annat exempel är att barnet eller den unge får tillgång till internet tillsammans med personal (prop. 2017/18:169 s. 60 och 117).

Ett beslut om en inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster får gälla i högst 14 dagar. Inför att beslutet ska upphöra att gälla får en ny prövning göras och ett nytt beslut fattas, om förutsättningar för detta finns. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas (15 a § första stycket LVU). Beslut om inskränkningar i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster får överklagas till allmän förvaltningsdomstol (42 § första stycket 1 LVU).

Åtgärder som vidtas ska vara proportionerliga

Proportionalitetsprincipen, som kommer till uttryck i 20 a § LVU, innebär att en tvångsåtgärd, i detta fall begränsningar i rätten att använda

elektroniska kommunikationstjänster, i fråga om styrka, räckvidd och varaktighet ska stå i rimlig proportion till vad som står att vinna med åtgärden. Bestämmelsen, som anknyter till innehållet i 2 kap. 21 § regeringsformen innebär att skälen för att vidta en tvångsåtgärd inom ramen för vården enligt LVU ska ställas i relation till de olägenheter ingripandet innebär för den enskilde i fråga om bl.a. dennes självbestämmande och integritet. Om syftet med tvångsåtgärden kan tillgodoses genom någon mindre ingripande åtgärd, ska den åtgärden väljas. Proportionalitetsregeln ger således uttryck för att minsta möjliga tvång ska användas för att nå det avsedda syftet och innebär samtidigt en erinran om att tvånget får användas endast om syftet med åtgärden inte kan tillgodoses genom mindre ingripande åtgärder (prop. 2004/05:123 s. 56–60). I 15 a § LVU uttrycks detta som att rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster får ”begränsas”.

Vid beslut enligt LVU ska barnets bästa vara avgörande

Av 1 § femte stycket LVU framgår att vid beslut enligt LVU ska vad som är bäst för den unge vara avgörande. Det gäller således, som *Barnombudsmannen* påpekar, även beslut om inskränkningar i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster. Enligt 36 § första stycket LVU ska den unge få relevant information. Den unge ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne. Om den unge inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klargöras på annat sätt. Den unges åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad. Bestämmelsen har tillkommit för att tydliggöra barnets rätt att komma till tals enligt artikel 12 i barnkonventionen (prop. 2002/03:53, prop. 2006/07:129 och prop. 2012/13:10).

Statens institutionsstyrelse ska fortsatt kunna fatta beslut om individuella begränsningar

Regeringen föreslår i avsnitt 6.1.1 att generella begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster ska införas på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå. Den föreslagna begränsningen innebär att de barn och unga som vårdas på ett sådant hem med stöd av 3 § LVU inte kommer att ha tillgång till sin egen utrustning och får använda elektroniska kommunikationstjänster endast för att stå i förbindelse med en annan person i den utsträckning det är lämpligt och bara med utrustning som SiS tillhandahåller eller har godkänt.

På särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå föreslås i avsnitt 6.1.2 att det som gäller i dag fortsatt ska gälla, nämligen att de barn och unga som vårdas där med stöd av 3 § LVU ska ha tillgång till såväl sin egen som SiS utrustning och ska få använda elektroniska kommunikationstjänster i den utsträckning det är lämpligt.

I promemorian görs bedömningen att en möjlighet för SiS att fatta beslut om individuella begränsningar bör finnas kvar på samtliga särskilda ungdomshem, även om de generella begränsningarna införs. Regeringen instämmer i denna bedömning. Det ska således även fortsättningsvis vara möjligt för SiS att besluta att den unges användning av elektroniska kommunikationstjänster ska vägras eller begränsas om användningen kan

äventyra vården eller ordningen på hemmet. Detsamma gäller på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå avseende den unges rätt att genom elektroniska kommunikationstjänster stå i förbindelse med någon annan. Regeringen föreslår dock att det tydligare än i promemorians förslag ska framgå att befogenheten gäller utöver de generella begränsningar som gäller på hemmen. Regeringen föreslår också en annan lagteknisk utformning av bestämmelserna för att, i enlighet med det som anges av *IVO* och *ECPAT Sverige*, tydliggöra vikten av att en proportionalitetsbedömning görs som innebär att begränsningar aktualiseras först i de situationer där det annars hade fattats beslut att vägra användningen av elektroniska kommunikationstjänster.

Individuella begränsningar bör kunna beslutas också med hänsyn till säkerhet och risk för skada

Som nämns ovan innebär den särskilda befogenhet som SiS har i dag att myndigheten utifrån en bedömning i det enskilda fallet kan vägra eller begränsa barnets eller den unges användning av elektroniska kommunikationstjänster om användningen kan äventyra vården eller ordningen på det särskilda ungdomshemmet. Motsvarande bestämmelse för dem som avtjänar sluten ungdomsvård på särskilda ungdomshem finns i 16 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, förkortad LSU. För dem som avtjänar sluten ungdomsvård får SiS vägra eller begränsa användningen också om det behövs med hänsyn till säkerheten på hemmet eller om användningen kan vara till skada för den unge eller för någon annan (16 § LSU). Exempel på detta kan vara att den unge riskerar att utsättas för hot av någon utomstående eller att det finns risk för att den unge utsätter någon annan för hot.

I promemorian föreslås att också för de barn och unga som vårdas med stöd av 3 § LVU bör SiS få befogenhet att vägra eller begränsa användningen med hänsyn till säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller om användningen kan vara till skada för den unge eller för någon annan. I likhet med *SiS* och *Fackförbundet ST* instämmer regeringen i promemorians förslag, med hänsyn till det behov som beskrivs i denna proposition om att öka säkerheten på de särskilda ungdomshemmen. Som fackförbundet *ST* särskilt för fram är det inte bara bland de barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård som det finns barn och unga som är involverade i gängkriminalitet, utan också i den grupp av barn och unga som vårdas på de särskilda ungdomshemmen med stöd av 3 § LVU. Samröre med gängkriminalitet eller andra våldsbejakande grupperingar är tydliga exempel på sådana omständigheter som kan äventyra säkerheten på ungdomshemmen.

Som *Barnombudsmannen* framhåller är det viktigt att det görs en bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet för att utvärdera att begränsningar är berättigade. Att begränsningar i barns och ungas rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster används som bestraffning vid de särskilda ungdomshemmen får naturligtvis inte förekomma.

Grunderna för att vägra eller att begränsa användningen av elektroniska kommunikationstjänster anknyter i huvudsak till den person som den unge avser att stå i förbindelse med eller till relationen mellan den personen och den unge. Rekvisitet om ”skada för någon annan” avser t.ex. att barnet

eller den unge utsätter någon annan för hot vid kommunikationen. *Polismyndigheten* för fram att det finns skäl att vägra eller avlyssna kommunikation även när det finns risk för brottslighet riktad mot allmän ordning, Sveriges säkerhet eller andra samhällsintressen samt risk för brott som kan föranleda ekonomisk skada. Myndigheten föreslår därför att ordet ”någon” stryks i den föreslagna bestämmelsen och att skadebegreppets närmare omfattning förtydligas i förarbetena. Regeringen delar visserligen *Polismyndighetens* uppfattning att om det finns grundad anledning att misstänka att sådana brott som myndigheten nämner kommer att planeras eller genomföras vid kommunikationen eller vid användningen av elektroniska kommunikationstjänster måste det finnas möjlighet att vägra kommunikationen eller användningen, eller möjlighet att avlyssna eller kontrollera den om risken kan avhjälpas genom sådana åtgärder. Regeringen bedömer dock att en sådan möjlighet bör finnas inom de vägransgrunder som redan finns i dag då sådan brottslighet eller brottsplanering får anses vara till skada även för den unge själv och kan äventyra de vårdinsatser som den unge får med stöd av 3 § LVU. Bestämmelsen har vidare sin förebild i 7 kap. 4 § fängeslagen (2010:610), förkortad FäL. Någon anledning att ändra lydelsen så som *Polismyndigheten* föreslår finns enligt regeringens mening därför inte.

Kommunikationen bör få avlyssnas och annan användning av elektroniska kommunikationstjänster kontrolleras

Som beskrivs ovan under rubriken *Möjligheten att vägra eller begränsa användningen av elektroniska kommunikationstjänster i dag* kan ett alternativ till att vägra barnet eller den unge att kommunicera med någon vara att begränsa kommunikationen genom avlyssning eller annan kontroll. Det kan t.ex. ske genom att någon ur personalen sitter med och lyssnar på samtalet eller att barnet eller den unge får tillgång till internet tillsammans med personal.

Möjligheten är inte uttryckligen reglerad i dag men följer av att om mindre omfattande begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster räcker ska dessa vidtas framför att vägra kommunikationen (15 a och 20 a §§ LVU). Som beskrivs i promemorian kan dock SiS, utifrån hur lagstiftningen är utformad i dag, endast avlyssna barnet eller den unge, vilket innebär att det inte går att höra vad den andra personen i samtalet säger. För att möjliggöra detta och för att ge SiS ytterligare ett alternativ till att vägra kommunikationen, anser regeringen att den möjlighet som föreslås i promemorian om att samtal ska kunna avlyssnas bör införas. Avlyssningen ska då ske på lämpligt sätt, normalt genom att kommunikationen avlyssnas av personal i direkt anslutning till att den äger rum.

Att stå i förbindelse med någon annan genom att använda elektroniska kommunikationstjänster kan också innebära att man förmedlar sig skriftligen genom t.ex. e-post. För att det ska bli tydligt att personal kan begränsa kommunikationen t.ex. genom att sitta med och läsa på skärmen när barnet eller den unge skriver och tar emot e-post, i stället för att helt vägra kommunikationen, föreslås det i promemorian att kommunikationen också ska kunna kontrolleras på annat sätt än genom avlyssning. Regeringen instämmer även i detta förslag.

Att använda elektroniska kommunikationstjänster kan också innebära t.ex. att använda internet på en dator eller surfplatta till annat än att stå i förbindelse med någon annan. Genom förslagen i avsnitt 6.1.1 om generella begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster kommer sådan användning inte att vara tillåten på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå. På särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå har barnen och de unga genom förslaget dock fortsatt en sådan möjlighet. I enskilda fall kan det även på dessa hem finnas skäl att vägra barnet eller den unge sådan användning med hänsyn tagen till vården, ordningen eller säkerheten på hemmet eller för att sådan användning bedöms vara till skada för barnet eller den unge eller för någon annan. Som beskrivs ovan kan då ett alternativ till att helt vägra sådan användning vara att den unge får tillgång till internet tillsammans med personal. Även detta innefattas således i förslaget om möjligheten att kontrollera användningen i stället för att helt vägra den.

Fackförbundet ST har farhågor om hur avlyssningen och kontrollen ska fungera i praktiken. Fackförbundet för fram att när barn och unga har kvar sin egen mobiltelefon eller surfplatta och har möjlighet att använda denna utrustning på sina bostadsrum är det orealistiskt för personalen att sitta med när de talar i telefon eller använder e-post. Som beskrivs ovan är dock en förutsättning för att avlyssna eller kontrollera användningen att det fattas ett beslut om detta utifrån omständigheter i det enskilda fallet. Några generella möjligheter att avlyssna barns och ungas kommunikation är det inte fråga om. Som beskrivs nedan föreslås det även att det tydliggörs att SiS får omhänderta utrustningen när ett beslut att vägra, begränsa, avlyssna eller kontrollera användningen har fattats. Regeringen delar därför inte fackförbundets farhåga. Fackförbundet, liksom *JO*, tar även upp behovet av att SiS har tydliga riktlinjer och rutiner för hanteringen av befogenheterna. Regeringen instämmer i detta och har i SiS regleringsbrev för 2024 gett myndigheten i uppdrag att säkerställa att erforderliga förberedelser vidtas inför ikraftträdandet av ny lagstiftning samt att utveckla myndighetens normeringsarbete med t.ex. metodstöd i syfte att säkerställa en rättssäker och enhetlig rättstillämpning av myndighetens särskilda befogenheter (S2023/03257).

Andra villkor för kommunikationen bör kunna meddelas

JO efterfrågar också resonemang om huruvida SiS har möjlighet att sätta upp villkor för kommunikationen, t.ex. vad de berörda får tala om vid under samtalet. Regeringen noterar att *JO* förde fram liknande synpunkter när nu gällande bestämmelser infördes. *JO* föreslog då att det i bestämmelsen skulle komma till uttryck att rätten skulle få begränsas eller förenas med villkor. Regeringen instämde i *JO*:s förslag och föreslog därför att bestämmelsen skulle utformas så att barnet eller den unge får vägras eller begränsas att använda elektroniska kommunikationstjänster (prop. 2017/18:169 s. 60).

Begreppet ”begränsas” omfattar enligt regeringens mening såväl begränsningar om t.ex. vem barnet eller den unge får samtala med som andra villkor för hur samtalet ska genomföras. Det är därmed möjligt att meddela också andra typer av villkor enligt både dagens reglering och den reglering som nu föreslås, under förutsättning att de är ändamålsenliga och

Prop. 2023/24:81 i överensstämmelse med proportionalitetsprincipen. Vilka villkor som kan uppställas är i första hand en fråga för rättstillämpningen.

Den unges utrustning bör få omhändertas under tiden beslutet om begränsning av användningen gäller

Om barnet eller den unge innehar egen utrustning för användning av elektroniska kommunikationstjänster, kan utrustningen behöva omhändertas för att ett individuellt beslut att vägra, begränsa, avlyssna eller på något annat sätt kontrollera den unges användning ska bli verkningsfullt. Detta kan bli aktuellt på särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå där huvudregeln enligt förslagen i denna proposition innebär att barnet eller den unge får använda sin egen utrustning. I dag fattar SiS sådana beslut om omhändertagande med stöd av 16 § LVU som innebär att egendom som kan vara till men för vården eller ordningen på hemmet ska omhändertas. Ett sådant beslut kan inte överklagas.

Enligt den ordning som nu föreslås kommer ett eventuellt beslut om omhändertagande av utrustning att ske i samband med att SiS fattar ett beslut att begränsa barnets eller den unges användning av elektroniska kommunikationstjänster. Vid ett överklagande av det individuella beslutet att vägra, begränsa, avlyssna eller på något annat sätt kontrollera barnets eller den unges användning kan även frågan om omhändertagandet av utrustning bli föremål för överprövning.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att barns och ungas användning av elektroniska kommunikationstjänster ska få vägras på särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå om den kan äventyra vården, ordningen eller säkerheten på hemmet eller vara till skada för dem eller för någon annan på ett sätt som inte kan avhjälpas genom att användningen eller kommunikationen begränsas, avlyssnas eller kontrolleras. Användningen ska få begränsas, avlyssnas eller på något annat sätt kontrolleras om det behövs av de skäl som anges ovan. Detsamma gäller på hem med förhöjd säkerhetsnivå i fråga om barns och ungas rätt att genom elektroniska kommunikationstjänster stå i förbindelse med en annan person.

Vid avlyssning eller annan kontroll ska barn och unga, och den som barnet eller den unge ska kommunicera med, informeras om kontrollen i förväg.

På särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå får barns och ungas utrustning för elektroniska kommunikationstjänster omhändertas och förvaras för barnet eller den unge när ett beslut har fattats att vägra, begränsa, avlyssna eller på något annat sätt kontrollera användningen. Utrustningen ska lämnas tillbaka till barnet eller den unge senast i samband med att beslutet upphör att gälla.

7.1.2 Förtydliganden i fråga om begränsning av användningen vid slutna ungdomsvård

Prop. 2023/24:81

Regeringens förslag: För den som avtjänar slutna ungdomsvård på ett särskilt ungdomshem ska rätten att stå i förbindelse med en annan person genom elektroniska kommunikationstjänster få vägras om det kan äventyra ordningen eller säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet, motverka den dömdes anpassning i samhället, eller vara till skada för den dömden eller för någon annan, på ett sätt som inte kan avhjälpas genom att kommunikationen begränsas, avlyssnas eller kontrolleras. Kommunikationen ska få begränsas, avlyssnas eller på något annat sätt kontrolleras om det behövs av de skäl som anges ovan.

Promemorians förslag överensstämmer i sak med regeringens. Promemorians förslag har en annan lagteknisk utformning.

Remissinstanserna: Majoriteten av de remissinstanser som yttrar sig särskilt över förslagen tillstyrker eller har inget att invända. *Inspektionen för vård och omsorg (IVO)* understryker att avlyssning och kontroll bör aktualiseras först i de situationer där det i det enskilda fallet och det aktuella tillfället annars hade fattats ett beslut att vägra eller begränsa elektronisk kommunikation.

ECPAT Sverige avstyrker förslagen och betonar att Europakonventionen ställer krav på tydlighet och precision i lagstödet när det gäller avlyssning och kontroll av kommunikation.

Skälen för regeringens förslag: Vid verkställighet av slutna ungdomsvård följer det av 16 § första stycket andra meningen LSU att SiS, på liknande sätt som för dem som vårdas med stöd av 3 § LVU, får besluta att den dömdes rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster ska vägras eller begränsas om det behövs med hänsyn till ordningen eller säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller om användningen kan motverka hans eller hennes anpassning i samhället eller annars vara till skada för honom eller henne eller för någon annan.

Regeringen föreslår i avsnitt 6.1.3 att vissa generella begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster ska gälla när slutna ungdomsvård verkställs på ett särskilt ungdomshem. Den föreslagna begränsningen innebär att de barn och unga som avtjänar slutna ungdomsvård på ett sådant hem som huvudregel inte kommer att ha tillgång till sin egen utrustning och endast får använda elektroniska kommunikationstjänster för att stå i förbindelse med en annan person i den utsträckning det är lämpligt och bara med utrustning som SiS tillhandahåller eller har godkänt.

I promemorian görs bedömningen att en möjlighet för SiS att fatta beslut om individuella begränsningar bör finnas kvar, även om de generella begränsningarna införs. Regeringen instämmer i denna bedömning. Det bör således även fortsättningsvis vara möjligt för SiS att besluta att den dömdes rätt att genom elektroniska kommunikationstjänster stå i förbindelse med någon annan ska vägras eller begränsas om det kan äventyra ordningen eller säkerheten på hemmet, motverka den dömdes anpassning i samhället eller om kommunikationen kan vara till skada för den dömden eller för någon annan. På motsvarande sätt som regeringen föreslår i avsnitt 7.1.1 avseende LVU föreslår regeringen att det också i

LSU på ett tydligare sätt än i promemorians lagförslag ska framgå att befogenheten gäller utöver de generella begränsningarna. Regeringen föreslår också en annan lagteknisk utformning av bestämmelserna för att, i enlighet med vad *IVO* och *ECPAT Sverige* framhåller, tydliggöra lagstiftningen och vikten av att en proportionalitetsbedömning görs som innebär att begränsningar aktualiseras först i de situationer där det annars hade fattats beslut att vägra kommunikationen. Det följer även av 18 b § LSU att en åtgärd endast får användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden.

Regeringen instämmer vidare i promemorians förslag att, på motsvarande sätt som föreslås för dem som vårdas på särskilda ungdomshem med stöd av 3 § LVU, bör kommunikationen kunna avlyssnas eller kontrolleras på något annat sätt. För regeringens överväganden i fråga om avlyssning och annan kontroll samt begränsningar i form av andra villkor för kommunikationen hänvisas till avsnitt 7.1.1 om motsvarande förslag i fråga om LVU.

7.1.3 Hantering av upptagningar och uppteckningar

Regeringens bedömning: Upptagningar och uppteckningar som har tillkommit vid avlyssning och kontroll av kommunikation bör förstöras så snart de inte längre behövs.

Promemorian innehåller ingen bedömning av om hur upptagningar och uppteckningar från avlyssningen och kontrollen bör hanteras.

Remissinstanserna: *ECPAT Sverige* för fram behovet av en reglering om hur den information som erhålls vid avlyssning eller annan kontroll av barnets kommunikation ska hanteras. *Inspektionen för vård och omsorg (IVO)* anser att frågor om sekretess och integritet bör belysas i den fortsatta beredningen av förslagen.

Skälen för regeringens bedömning: Vid avlyssning och kontroll kommer SiS att få del av information om barnet eller den unge och om den som kommunikationen sker med. Detta kan leda till ett intrång i den enskildes personliga integritet. En avlyssning föreslås kunna få ske om det är nödvändigt för vården, ordningen eller säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller om det kan förhindra skada för den unge eller för någon annan. Normalt sker en avlyssning genom att kommunikationen avlyssnas av personal i direkt anslutning till att den äger rum. Det kan även finnas tillfällen när SiS i stället för att avlyssna en kommunikation behöver göra en upptagning. Med uppteckning avses sådan dokumentation som behövs för själva avlyssningen.

Den kommunikation som SiS kan få ta del av omfattas av sekretess hos myndigheten enligt 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL. Av bestämmelsen följer att sekretess gäller inom socialtjänsten för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Med socialtjänst avses även verksamhet som bedrivs av SiS. De uppgifter som framkommer vid avlyssning eller kontroll kan omfattas av sekretessen enligt offentlighets- och sekretesslagen oavsett om det är uppgifter som är hänförliga till barnet

eller den unge eller till någon annan. I den mån en uppgift omfattas av sekretess, innebär det ett förbud att röja uppgifter t.ex. genom att vidareberätta uppgifter ur ett avlyssnat samtal eller genom att lämna ut eller på annat sätt röja en upptagning eller uppteckning. Sekretessen kan dock komma att brytas, t.ex. om SiS behöver göra en orosanmälan eller en polisanmälan med anledning av vad som framkommit. SiS och yrkesverksamma vid myndigheten är enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL, skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa. Myndigheten är då skyldig att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av ett barns behov och stöd. Anmälningssplikten är obligatorisk och sekretess hindrar inte att en uppgift lämnas till socialnämnden. Det finns även ett antal bestämmelser som bryter sekretessen i 26 kap. 1 § OSL när det gäller anmälan till Polismyndigheten för att förebygga och förhindra brott samt när ett omedelbart polisiärt ingripande mot den som är ung behövs (10 kap. 18 a–20 §§ OSL). Uppgifter som SiS avlyssnar eller kontrollerar kan alltså komma att lämnas ut av myndigheten. Regeringen bedömer dock att intresset av att en orosanmälan eller en polisanmälan görs är starkare än den enskildes behov av skydd i dessa fall. Någon ytterligare förstärkning av skyddet för den enskildes integritet föreslås därmed inte.

Regeringen instämmer dock med *IVO* om att risken för intrång i barns och ungas integritet blir större med anledning av de nya förslagen, och anser därför att det är angeläget att dessa upptagningar och uppteckningar förstörs. *ECPAT Sverige* för fram behovet av en reglering om hur den information som erhålls vid avlyssning eller annan kontroll av barnets kommunikation ska hanteras. Av 22 § fängelseförordningen (2010:2010) och 12 § häktesförordningen (2010:2011) följer att upptagningar och uppteckningar som tillkommit vid kontroll av elektronisk kommunikation som genomförs inom kriminalvården ska förstöras så snart de inte längre behövs. Bestämmelser om gallring finns i arkivlagen (1990:782) och 12 kap 1 § SoL. Regeringen anser att det kan övervägas om en motsvarande bestämmelse som de i fängelseförordningen och häktesförordningen ska införas på förordningsnivå avseende de upptagningar och uppteckningar som görs på särskilda ungdomshem.

Personuppgifter ska inte heller behandlas för längre tid än de behövs (se avsnitt 11 för en integritetsskyddsanalys).

7.2.1 Ökade möjligheter att begränsa besök för dem som vårdas med stöd av 3 § LVU vid särskilda ungdomshem

Regeringens förslag: Ett besök ska få vägras den unge som vårdas med stöd av 3 § lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga på ett särskilt ungdomshem, om besöket kan äventyra vården, ordningen eller säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller vara till skada för den unge eller för någon annan, på ett sätt som inte kan avhjälpas genom att besöket begränsas, övervakas av personal eller kontrolleras på något annat sätt. Besöket ska få begränsas, övervakas eller på något annat sätt kontrolleras om det behövs av de skäl som anges ovan.

Befogenheten får användas endast om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, ska de användas.

Promemorians förslag överensstämmer i sak med regeringens. Promemorians förslag har en annan lagteknisk utformning.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som yttrar sig över förslagen, bl.a. *Fackförbundet ST*, är majoriteten positiva. Fackförbundet ST anser att det är angeläget att SiS skyndsamt börjar planera för de förändringar i befintliga besöksrum som kommer att krävas.

Riksdagens ombudsmän (JO) tar upp vikten av att rutinerna är tydliga och efterfrågar resonemang om SiS möjligheter att sätta upp villkor för besöken, t.ex. vad de berörda personerna får tala om eller vilket språk som får användas under ett besök. *Barnombudsmannen* anser att de omständigheter som föreslås ligga till grund för begränsningar är viktiga, men framhåller att det krävs att starka skäl gör sig gällande för att åtgärderna ska vara berättigade.

Institutet för mänskliga rättigheter anser att det i promemorian inte i tillräcklig grad har beaktats åsikter från barn och unga om det praktiska genomförandet av besök, såsom längre besökstider, möjlighet till kortare framförhållning och att det finns lämpliga lokaler för besöken.

Skälen för regeringens förslag

Möjligheten att vägra eller begränsa besök i dag

Barn och unga som vårdas med stöd av 3 § LVU och vistas vid ett särskilt ungdomshem har rätt att ta emot besök i den utsträckning det är lämpligt. Rätten att ta emot besök får vägras eller begränsas om det kan äventyra vården eller ordningen vid det särskilda ungdomshemmet (15 och 15 a §§ LVU). I förarbetena anges att rätten till besök kan förbjudas helt eller delvis. Det kan också handla om att besöken förenas med villkor, t.ex. att någon ur personalen är närvarande vid besöken (prop. 2017/18:169 s. 117).

Ett beslut om en inskränkning i rätten att ta emot besök får gälla i högst 14 dagar. Inför att beslutet ska upphöra att gälla får en ny prövning göras och ett nytt beslut fattas, om förutsättningar för detta finns. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas (15 a § LVU).

Beslut om inskränkningar i rätten att ta emot besök får överklagas till allmän förvaltningsdomstol (42 § första stycket 1 LVU). Ett offentligt biträde ska förordnas vid ett överklagande av ett sådant beslut för den som är under 15 år om det inte måste antas att behov av biträde saknas (39 § fjärde stycket LVU).

Vidare gäller lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård som bl.a. reglerar allmänna besökstider.

Åtgärder som vidtas ska vara proportionerliga

Proportionalitetsprincipen, som kommer till uttryck i 20 a § LVU, innebär att en tvångsåtgärd, i detta fall begränsningar av besök, i fråga om styrka, räckvidd och varaktighet ska stå i rimlig proportion till vad som står att vinna med åtgärden. Bestämmelsen, som anknyter till innehålllet i 2 kap. 12 § regeringsformen, innebär att skälen för att vidta en tvångsåtgärd inom ramen för vården enligt LVU ska ställas i relation till de olägenheter ingripandet innebär för den enskilde i fråga bl.a. om dennes självbestämmande och integritet. Om syftet med tvångsåtgärden kan tillgodoses genom någon mindre ingripande åtgärd, ska den åtgärden väljas. Proportionalitetsprincipen ger således uttryck för att minsta möjliga tvång ska användas för att nå det avsedda syftet och innebär samtidigt en erinran om att tvånget får användas endast om syftet med åtgärden inte kan tillgodoses genom mindre ingripande åtgärder (prop. 2004/05:123 s. 56–60). I nuvarande 15 a § LVU uttrycks detta med att besök får ”begränsas”.

Vid beslut enligt LVU ska barnets bästa vara avgörande

Av 1 § femte stycket LVU framgår att vad som är bäst för den unge vara avgörande vid beslut enligt lagen. Det gäller således, som *Barnombudsmannen* för fram, även beslut om inskränkningar i rätten att ta emot besök. Enligt 36 § första stycket LVU ska den unge få relevant information. Den unge ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne. Om den unge inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på något annat sätt. Den unges åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad. Bestämmelsen har tillkommit för att tydliggöra barnets rätt att komma till tals enligt artikel 12 i barnkonventionen (prop. 2002/03:53, prop. 2006/07:129 och prop. 2012/13:10).

Besök behöver kunna begränsas

Det är viktigt att barn och unga som vårdas på särskilda ungdomshem får ta emot besök från familj och vänner. Samtidigt kan en besökare föra in narkotika, mobiltelefoner och andra farliga föremål på hemmet. Vissa besök kan även vara skadliga eller destruktiva och påverka vården eller behandlingen av barnet eller den unge i en negativ riktning, t.ex. om besökaren tillhör samma kriminella gruppering som barnet eller den unge eller har utsatt barnet eller den unge för våld.

I promemorian görs bedömningen att en möjlighet för SiS att fatta beslut om individuella begränsningar för besök bör finnas kvar. Regeringen instämmer i denna bedömning. Regeringen anser även, i likhet med vad som anges i promemorian, att begränsningarna för besök inte bör vara

kopplade till säkerhetsnivån på hemmet, utan att samma begränsningar ska gälla för samtliga särskilda ungdomshem. Det ska således även fortsättningsvis vara möjligt för SiS att besluta att barnets eller den unges rätt att ta emot besök ska vägras eller begränsas om det kan äventyra vården eller ordningen på hemmet. På motsvarande sätt som för individuella begränsningar för elektroniska kommunikationstjänster (se avsnitt 7.1.1) föreslår regeringen en annan lagteknisk utformning av bestämmelserna för att tydliggöra vikten av att en proportionalitetsbedömning görs som innebär att begränsningar aktualiseras först i de situationer där det annars hade fattats beslut att vägra besöket.

Begränsningar bör kunna beslutas också med hänsyn till säkerhet och risk för skada

Den särskilda befogenhet som SiS har i dag innebär att myndigheten utifrån en bedömning i det enskilda fallet kan vägra eller begränsa barnets eller den unges rätt att ta emot besök om besöket kan äventyra vården eller ordningen på det särskilda ungdomshemmet. Motsvarande bestämmelse för dem som avtjänar sluten ungdomsvård på särskilda ungdomshem finns i 16 § LSU. För dem som avtjänar sluten ungdomsvård får SiS vägra eller begränsa besöket också om det behövs med hänsyn till säkerheten på hemmet eller om besöket kan vara till skada för den unge eller för någon annan. Exempel på detta kan vara att barnet eller den unge riskerar att utsättas för hot av någon utomstående eller att det finns risk för att barnet eller den unge utsätter någon annan för hot.

Av promemorians lagförslag framgår att SiS, för de barn och unga som vårdas med stöd av 3 § LVU, även bör få befogenhet att vägra eller begränsa besök med hänsyn till säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller om besöket kan vara till skada för den unge eller för någon annan.

Med hänsyn till behovet att öka säkerheten på de särskilda ungdomshemmen anser regeringen, i likhet med vad som framgår av promemorian, att SiS, för de barn och unga som vårdas med stöd av 3 § LVU, bör få befogenhet att vägra eller begränsa besök även med hänsyn till säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller om besöket kan vara till skada för den unge eller för någon annan.

Med risk för skada för den unge eller för någon annan avses t.ex. att barnet eller den unge utsätter någon annan för hot vid besöket. Exempel på vad som kan äventyra säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet kan t.ex. vara att besökaren har samröre med gängkriminalitet eller andra våldsbejakande grupperingar.

Genom den föreslagna ordningen kommer regleringen i LVU i högre utsträckning att motsvara den reglering som gäller enligt LSU. Det innebär att SiS får ett mer enhetligt och lättillämpat regelverk samt att samma riskbedömningar kan göras enligt båda regelverken.

Som *Barnombudsmannen* framhåller när det gäller detta förslag liksom förslagen om ökade möjligheter att begränsa användningen av elektroniska kommunikationstjänster vid vård enligt LVU (se avsnitt 7.1.1) är det viktigt att det görs en bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet för att utröna om begränsningar är berättigade och inte sker i syfte att bestraffa barnet eller den unge. Som regeringen anger ovan

Behov av förtydligande att ett besök kan övervakas och kontrolleras

Som beskrivs under rubriken *Möjligheten att vägra eller begränsa besök i dag* kan ett alternativ till att vägra barnet eller den unge ett besök från någon vara att begränsa besöket genom övervakning eller annan kontroll.

Ett bevakat besök kan behövas för att hindra att otillåtna föremål förs in på det särskilda ungdomshemmet. Ett bevakat besök kan också vara nödvändigt i de fall det finns misstankar om planerad avvikning eller fritagning. Som beskrivs i promemorian förutsätter inte ett bevakat besök att personalen är fysiskt närvarande i besöksrummet. Övervakningen kan också ske genom att besöket avlyssnas från ett annat rum. Besök kan även kontrolleras om de äger rum i ett besöksrum som är inrett så att det är omöjligt att överlämna föremål, t.ex. narkotika, farliga föremål eller mobiltelefoner. Det kan t.ex. ske genom att barnet eller den unge och besökaren hålls fysiskt åtskilda från varandra av en glasruta.

Möjligheten att övervaka eller på annat sätt kontrollera besöket är inte uttryckligen reglerad i dag men följer av att om mindre omfattande begränsningar räcker ska dessa vidtas framför att vägra besöket (15 a och 20 a §§ LVU). I syfte att göra bestämmelsen i LVU om besök mer tydlig föreslås det i promemorian att det ska framgå av bestämmelsen att besök ska kunna kontrolleras genom att personal övervakar besöket eller att besöket får kontrolleras på annat sätt. Regeringen, som instämmer i promemorians förslag, vill dock framhålla att den minst ingripande åtgärden alltid ska vidtas. Det betyder att möjligheten att besluta om kontroll endast ska fattas om alternativet är att inte tillåta besöket. Liksom det IVO framför om kontrollen av kommunikation i avsnitt 7.1.1 anser regeringen att det är viktigt att kontroll eller övervakning aktualiseras först i de situationer där det anarns hade fattats ett beslut att vägra eller begränsa besöket. Regeringen instämmer även i det som Barnombudsmannen anger om att det är nödvändigt att vid alla åtgärder i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa och att övervägandena måste anpassas efter det barn som åtgärden gäller och förutsättningarna i det aktuella fallet.

Som *Fackförbundet ST* anger är det angeläget att SiS planerar för förändringarna i förslagen för att ha praktiska möjligheter att fatta mindre ingripande beslut. Regeringen har därför gett SiS i uppdrag säkerställa att erforderliga förberedelser vidtas inför ikraftträdandet av ny lagstiftning (jfr avsnitt 7.1.1). I det ligger att säkerställa att det finns lämpliga lokaler för besöken, vilket *Institutet för mänskliga rättigheter* påpekar att barn och unga som intervjuats i promemorian har fört fram. Regeringen vill även uppmärksamma vikten av att SiS, vilket även Institutet för mänskliga rättigheter anger, lyssnar in barns och ungas önskemål om längre besökstider och möjlighet till kortare framförhållning.

Andra villkor för besök bör kunna meddelas

JO efterfrågar resonemang om huruvida SiS har möjlighet att ställa villkor för besöket, t.ex. vad de berörda får tala om under samtalet och på vilket språk. Som anges i avsnitt 7.1.1 förde JO fram liknande synpunkter när nu gällande bestämmelser infördes och föreslog då att det i bestämmelsen

skulle komma till uttryck att besöken skulle få begränsas eller förenas med villkor. Regeringen instämde i JO:s förslag och föreslog därför att bestämmelsen skulle utformas så att besök får vägras eller begränsas (prop. 2017/18:169 s. 60).

På motsvarande sätt som anges i avsnitt 7.1.1 omfattar begreppet ”begränsas” enligt regeringens mening t.ex. villkor för hur besöket ska genomföras. Det är därmed möjligt att meddela också andra typer av villkor enligt både dagens reglering och den reglering som nu föreslås, under förutsättning att de är ändamålsenliga och i överensstämmelse med proportionalitetsprincipen. Vilka villkor som kan uppställas är i första hand en fråga för rättstillämpningen.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att besök till barn och unga ska få vägras om det kan äventyra vården, ordningen eller säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller vara till skada för barnet eller den unge eller för någon annan på ett sätt som inte kan avhjälpas genom att besöket begränsas, övervakas eller kontrolleras.

7.2.2 Förtydliganden i bestämmelserna om besök vid slutna ungdomsvård

Regeringens förslag: Det ska förtydligas att ett besök till den som avtjänar slutna ungdomsvård ska få vägras om besöket kan äventyra ordningen eller säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet, motverka den dömdes anpassning i samhället eller vara till skada för den unge eller för någon annan, på ett sätt som inte kan avhjälpas genom att besöket begränsas, övervakas av personal eller kontrolleras på något annat sätt.

Promemorians förslag överensstämmer i sak med regeringens. Promemorians förslag har en annan lagteknisk utformning.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som yttrar sig över förslagen, bl.a. *Fackförbundet ST*, är majoriteten positiva. Remissinstanserna för i huvudsak fram samma synpunkter som på förslaget om ökade möjligheter att begränsa besök vid vård enligt LVU.

Riksdagens ombudsmän (JO) tar upp vikten av att rutinerna är tydliga och efterfrågar resonemang om SiS möjligheter att sätta upp villkor för besöken. *Barnombudsmannen* framhåller att det handlar om inskränkningar i barnets grundläggande rättigheter och att det krävs att starka skäl gör sig gällande för att åtgärderna ska vara berättigade och att de inte ska användas som bestraffning. *Institutet för mänskliga rättigheter* anser att det i promemorian inte i tillräcklig grad har beaktats åsikter från barn och unga om det praktiska genomförandet av besök. Samtliga remissynpunkter hanteras i avsnitt 7.2.1.

Skälen för regeringens förslag: Vid verkställighet av slutna ungdomsvård följer av 16 § första stycket andra meningen LSU att SiS, på liknande sätt som för dem som vårdas med stöd av 3 § LVU, får besluta att barnets eller den unges rätt att ta emot besök ska vägras eller begränsas om det behövs med hänsyn till ordningen eller säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller om besöket kan motverka hans eller hennes

anpassning i samhället eller annars vara till skada för honom eller henne eller för någon annan. I förarbetena anges att rätten till besök kan förbjudas helt eller delvis. Det kan också handla om att besöken förenas med villkor, t.ex. att någon ur personalen är närvarande vid besöken (prop. 2017/18:169 s. 128).

Proportionalitetsprincipen som kommer till uttryck i 18 b § LSU gäller och, om mindre inskränkningar i rätten att ta emot besök finns tillgängliga, ska dessa vidtas framför ett totalt besöksförbud. Det kan vara så att den dömde föredrar ett bevakat besök framför att besöket vägras.

I promemorian görs bedömningen att en möjlighet för SiS att fatta beslut om individuella begränsningar för besök bör finnas kvar. Regeringen instämmer i denna bedömning. Det ska således även fortsättningsvis vara möjligt för SiS att besluta att den dömdes rätt att ta emot besök ska vägras eller begränsas om den kan äventyra ordningen eller säkerheten på hemmet, motverka den dömdes anpassning i samhället eller om kommunikation kan vara till skada för den dömde eller för någon annan. På motsvarande sätt som för besök för dem som vårdas med stöd av 3 § LVU och för individuella begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster föreslår regeringen en annan lagteknisk utformning av bestämmelserna för att tydliggöra vikten av att en proportionalitetsbedömning görs som innebär att begränsningar aktualiseras först i de situationer där det annars hade fattats beslut att vägra besöket.

Regeringen instämmer vidare i promemorians förslag att, på motsvarande sätt som föreslås för dem som vårdas på särskilda ungdomshem med stöd av 3 § LVU, bör besök kunna övervakas eller kontrolleras på något annat sätt. För regeringens överväganden i fråga om övervakning och annan kontroll samt begränsningar i form av andra villkor för besöken gäller detsamma som anförs i avsnitt 7.2.1 om motsvarande förslag i fråga om LVU.

7.2.3 Det ska vara möjligt att kroppsvisitera besökare

Regeringens förslag: Om det är nödvändigt av säkerhetsskäl, ska besök till den som vårdas med stöd av 3 § lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga och till den som avtjänar slutna ungdomsvård på ett särskilt ungdomshem få villkoras av att besökaren genomgår kroppsvisitation.

Kroppsvisitation får användas endast om åtgärden står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, ska de användas.

All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas vid en kroppsvisitation och den ska, om möjligt, utföras i närvaro av en annan person än den som genomför visitationen.

Promemorians förslag överensstämmer delvis med regeringens. I promemorian lämnas inte något förslag om att det i bestämmelsen ska framgå att all den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas vid en kroppsvisitation och att den, om möjligt, ska utföras i närvaro av en annan person än den som genomför visitationen. I promemorians lagförslag

framgår inte tydligt vems besök som ska kunna villkoras med att en kroppsvisitation genomförs.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser lämnar synpunkter på förslaget. *Socialstyrelsen* tillstyrker förslaget men påpekar att om besökaren är ett barn behöver särskild hänsyn tas vid bedömningen av om kroppsvisitation ska genomföras liksom vid själva genomförandet av kroppsvisitationen. Även *Rädda Barnen* tillstyrker förslaget, dock med reservation för att det bör finnas en särskild reglering när det gäller barn. *Barnombudsmannen* påminner om vikten av att övervägandena görs utifrån förutsättningarna i den enskilda situationen och anser att vid t.ex. besök av föräldrar bör begränsningar mindre ofta vara motiverade. Enligt *Barnombudsmannen* kan också integritetskänsliga åtgärder vara av betydelse både för barnet och för den andra personen och påverka valet att ens önska en kontakt eller ett besök. *Inspektionen för vård och omsorg (IVO)* har inte några invändningar mot förslaget men vill framhålla vikten av att det görs noggranna proportionalitetsbedömningar i de enskilda fallen av om villkoret är befogat. Enligt IVO är det även viktigt att lagens rekvisit ”nödvändigt av säkerhetsskäl” inte leder till en mer rutinartad eller slentrianmässig tillämpning, motsvarande en allmän inpasseringskontroll. Det är också angeläget att personalen får information och utbildning kring vad som gäller och att det finns tydliga rutiner i verksamheten för genomförande av kroppsvisitationer.

Skälen för regeringens förslag

Det bör vara möjligt att villkora besök med att besökaren genomgår en kroppsvisitation

Rätten att ta emot besök på de särskilda ungdomshemmen kan underlätta anpassningen och återgången till ett välfungerande liv utanför hemmet. Besök kan även bidra till att minska de negativa följder som frihetsberövandet eller tvångsvården kan innebära. Det finns dock risker med besök i och med att de kan leda till bl.a. kriminella aktiviteter och rymningar eller fritagningar. Det finns således ett behov av att kunna kontrollera besökare för att förhindra detta. Regeringen instämmer därför i promemorians förslag om att ett besök ska kunna villkoras av att besökaren genomgår en kroppsvisitation. I promemorians lagförslag framgår inte tydligt vems besök som ska kunna villkoras med att en kroppsvisitation genomförs. Utifrån det starka intresse som finns av att hålla de särskilda ungdomshemmen drogfria, trygga och säkra föreslår regeringen att möjligheten till kroppsvisitation ska gälla samtliga särskilda ungdomshem oavsett säkerhetsnivå om barnet eller den unge som ska besökas vårdas med stöd av 3 § LVU eller avtjänar slutan ungdomsvård enligt LSU.

Med kroppsvisitation avses undersökning av någons kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig (28 kap. 11 § 3 rättegångsbalken). I promemorian har det övervägts om besök även ska kunna villkoras av att besökaren genomgår en yttlig kroppsbesiktning, vilket är en betydligt mer ingående visitation (jfr 7 kap. 3 § FäL samt 17 § LVU och 15 § LSU). Detta bedömdes dock som alltför ingripande. Regeringen instämmer i promemorians bedömning. Ett besök som villkoras av att besökaren genomgår kropps-

visitation kan dock kombineras med övervakning av besöket (se avsnitt 7.2.1 och 7.2.2). SiS har även möjlighet att undersöka om den som ska besöka barnet eller den unge bl.a. är misstänkt eller dömd för brott (se avsnitt 7.3). Dessa åtgärder bedöms tillsammans som tillräckliga för att minimera risken för att till exempel narkotika, farliga föremål eller mobiltelefoner lämnas över under ett besök.

En kroppsvisitation ska vara proportionerlig och all den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas vid visitationen

Barnombudsmannen framför att begränsningar, bl.a. kroppsvisitation, ofta bör vara mindre motiverade när det gäller besök av föräldrar. Enligt regeringens mening talar starka skäl för ett sådant synsätt. Som även framgår i avsnitt 7.3 när det gäller bakgrundskontroller finns det enligt regeringens mening tungt vägande skäl mot att vägra en förälder eller vårdnadshavare ett besök eftersom det kan leda till skadliga verkningar för den unge att inte få ha kontakt med dessa under en längre tid. Socialstyrelsen har även påpekat att om besökaren är ett barn behöver särskild hänsyn tas vid såväl bedömningen av om kroppsvisitation ska genomföras som vid själva genomförandet av kroppsvisitationen.

Regeringen anser, liksom Socialstyrelsen, att det vid genomförandet av en kroppsvisitation behöver tas särskild hänsyn till om besökaren är ett barn. När det gäller frågan om huruvida besöket ska villkoras med att besökaren genomgår en kroppsvisitation kan dock säkerhetsskålen väga tyngre än det faktum att besökaren är ett barn. Utifrån den kännedom som SiS har om barnet eller den unge och besökaren i fråga är det, vilket IVO även framhåller, viktigt att det i varje enskilt fall görs en noggrann behovs- och proportionalitetsbedömning av om villkoret om kroppsvisitation är befogat utifrån säkerhetsskäl. Regeringen vill understryka att avsikten med den föreslagna bestämmelsen inte är att kroppsvisitation ska utvecklas till en sådan rutinåtgärd att det liknar en allmän inpasseringskontroll. Som såväl Barnombudsmannen som IVO påpekar finns det i sådana fall en risk för att till exempel närståendes vilja att besöka barnet eller den unge påverkas.

En visitation av en besökare bör inte heller, enligt regeringens uppfattning, vara mer ingående än vad syftet med åtgärden kräver (20 a § LVU och 18 b § LSU). Vid genomförandet av en kroppsvisitation av en besökare anser regeringen att SiS även bör, liksom vid en kroppsvisitation av barnet eller den unge enligt 17 § LVU, iaktta all den hänsyn som omständigheterna medger. På vilket sätt kroppsvisitationen genomförs eller hur den genomförs kan således skilja sig åt beroende på vem besökaren är och dennes ålder. Regeringen anser även att en kroppsvisitation, om möjligt, ska genomföras i närvaro av en annan person än den som genomför visitationen. Enligt regeringens mening ska detta, till skillnad från vad som föreslås i promemorian, även tydligt framgå av lagtexten. Regeringen bedömer att ett förtydligande stärker besökarens rättssäkerhet. Regeringen anser däremot inte, vilket Barnombudsmannen förordar, att det behövs en särskild reglering för barn som är besökare. De förslag som regeringen nu lämnar och de bedömningar som görs anses tillräckliga för att tillgodose besökande barns intressen och rättigheter (se vidare avsnitt 10 och 13).

Rädda Barnen uttrycker en farhåga om att barn skulle behöva klä av sig nakna vid en kroppsvisitation. Med anledning av detta konstaterar regeringen att en kroppsvisitation normalt sett inte behöver innebära att man klär av sig. När det gäller själva genomförandet bör det även framhållas att den som genomgår en undersökning av kläder inte ska behöva stå naken i en tjänstemans åsyn. Vidare genomför SiS redan kroppsvisitationer och ytliga kroppsbesiktningar av de barn och unga som är placerade på de särskilda ungdomshemmen. Regeringen förutsätter således att SiS har tillräcklig kunskap om vad som är tillåtet och inte vid en kroppsvisitation, att man gör de proportionalitetsbedömningar som är nödvändiga och tar all den hänsyn som omständigheterna medger. Som IVO framhåller är det dock angeläget att personalen får information och utbildning kring vad som gäller och att det finns tydliga rutiner i verksamheten för genomförande av kroppsvisitationer av besökare.

Besökaren bör informeras om att besöket är villkorat av att denne genomgår kroppsvisitation

I promemorian lämnas inte något förslag om att en besökare ska informeras om att besöket är villkorat av att denne genomgår kroppsvisitation. *Rädda Barnen* påpekar emellertid att ett barn som SiS vill kroppsvisitera bör informeras om detta, och att detta inte bör ske enbart via vårdnadshavare eller förälder. Regeringen bedömer, i likhet med *Rädda Barnen*, att barn bör informeras om kontrollen. Regeringen anser vidare att sådan information även bör lämnas till vuxna besökare så att de ska kunna ta ställning till om de vill genomföra besöket. Statens institutionsstyrelse bör därför informera besökaren om att besöket är villkorat av att besökaren genomgår kroppsvisitation för att besöket ska tillåtas. Eftersom det är fråga om en kontroll som inte är dold (jfr t.ex. avlyssning eller registerkontroll) vars grad av ingripande kan anses begränsad bedömer regeringen att det inte är nödvändigt med ett lagstadgat krav på att SiS i förväg ska informera besökaren om kroppsvisitationen. Regeringen delar vidare *Rädda Barnens* uppfattning att barn ska få möjlighet att själva ta ställning till om de vill låta sig visiteras eller inte. Informationen som lämnas bör dock vara anpassad efter besökarens ålder och mognad. Är barnet så pass litet att det inte bedöms kunna ta ställning till en kroppsvisitation måste givetvis vårdnadshavare avgöra om barnet ska få kroppsvisiteras.

Ett villkor om kroppsvisitation kan inte överklagas särskilt

När barnet eller den unge har ansökt om att få ett besök ska SiS ta ställning till om besöket kan tillåtas eller vägras och om det kan tillåtas, om det då behöver begränsas, övervakas eller på något annat sätt kontrolleras. Beslutet kan även innehålla ett villkor om att besökaren ska genomgå en kroppsvisitation.

I promemorian har det övervägts om besökaren ska ha rätt att överklaga villkoret att besöket sker under förutsättning av att han eller hon genomgår en kroppsvisitation.

Ett villkor om att genomgå en kroppsvisitation bör dock, enligt regeringens uppfattning, inte kunna överklagas särskilt då det saknas rättsliga medel för SiS att genomdriva en kroppsvisitation i strid med en

besökares vilja (jfr prop. 2021/22:178 s. 91). Ett besöksbeslut kan däremot överklagas (se avsnitt 7.6). Prop. 2023/24:81

Det finns inga bestämmelser i LVU eller LSU om vem som får överklaga ett sådant beslut. Allmänt gäller dock enligt 42 § förvaltningslagen (2017:900), förkortad FL, att ett beslut får överklagas av den som beslutet angår, om det har gått honom eller henne emot. För att någon som inte haft partsställning i ärendet hos beslutsmyndigheten ska tillerkännas rätt att överklaga beslutet, har i praxis uppställts ett krav på att beslutets verkningar inte är begränsade till den det direkt riktar sig mot, utan också påverkar den som överklagar. I praxis avseende tillämpningen har det blivit tydligt att kravet att beslutet ska ha gått den enskilde emot ska tolkas generöst. Det är typiskt sett uppfyllt om den som överklagar yrkar att beslutet ska upphävas eller ändras (jfr HFD 2015 ref. 73). Detta innebär i regel att den vårdnadshavare eller förälder som omfattas av beslutet, liksom den unge, om han eller hon har fyllt 15 år, har talerätt (se prop. 2019/20:131 s. 87).

Sammanfattning

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att ett besök ska få villkoras av att besökaren genomgår en kroppsvisitation om det är nödvändigt av säkerhetsskäl. Vid en kroppsvisitation ska all den hänsyn som omständigheterna medger iakttas och den ska, om möjligt, utföras i närvaro av en annan person än den som genomför visitationen. Möjligheten till kroppsvisitation ska gälla samtliga särskilda ungdomshem oavsett säkerhetsnivå om barnet eller den unge som ska besökas vårdas med stöd av 3 § LVU eller avtjänar sluten ungdomsvård enligt LSU.

7.3 Ökade möjligheter att genomföra bakgrundskontroller

Regeringens förslag: Vid bedömningen av om kommunikation eller besök bör vägras, begränsas eller kontrolleras ska det, om det behövs, undersökas om den som den unge vill kommunicera med eller få besök av är dömd eller misstänkt för brott.

I den utsträckning det behövs ska upplysningar också få hämtas in om personliga förhållanden i övrigt i fråga om besökaren eller den som den unge vill kommunicera med.

Befogenheten får användas endast om det står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, ska de användas.

Regeringens bedömning: Det bör införas en möjlighet för Statens institutionsstyrelse att hämta in uppgifter om misstankar om brott för vilka åtal har väckts samt fullständiga uppgifter i belastningsregistret för att, om det behövs, bedöma om elektronisk kommunikation eller besök kan tillåtas eller bör vägras, begränsas eller kontrolleras. Det kan ske genom ändringar i förordningarna om misstanke- och belastningsregister.

Promemorians förslag överensstämmer delvis med regeringens. I promemorian föreslås inte att det särskilt regleras att SiS, i den utsträckning det behövs, får hämta in upplysningar om kontaktens personliga förhållanden i övrigt. I promemorian görs inte heller någon bedömning av om förordningarna om misstanke- och belastningsregister bör ändras på så sätt att SiS ska ges möjlighet att göra registerkontroller för ändamålet att undersöka om den som den unge vill kommunicera med eller få besök av är dömd eller misstänkt för brott. Promemorians förslag har en annan lagteknisk utformning än regeringens.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser lämnar synpunkter på förslaget. *Sveriges kommuner och regioner (SKR)*, *Akademikerförbundet SSR* och *Socialstyrelsen* tillstyrker förslaget. Socialstyrelsen påpekar dock att det vid bedömningen behöver tas hänsyn till den enskildes relation till personen i fråga så att besök av till exempel syskon eller föräldrar inte vägras enbart för att denne begått eller är misstänkt för brott, om det inte finns särskilda skäl för det. Även *Barnombudsmannen* framhåller vikten av att övervägandena görs utifrån förutsättningarna i den enskilda situationen och nämner som exempel att det bör vara mindre motiverat att begränsa kontakt eller besök av föräldrar. Barnombudsmannen anför också att integritetskänsliga åtgärder kan vara av betydelse för den unge och den som kontakten ska äga rum med eller som ska besöka den unge och kan påverka valet att ens önska en kontakt eller ett besök. *Fackförbundet ST* välkomnar förslaget men ser praktiska svårigheter att använda bestämmelsen vid hem där förhöjd säkerhetsklass inte gäller eftersom de unga på dessa hem kan kommunicera fritt dygnet runt med sin egen utrustning. *Polismyndigheten*, liksom SKR, noterar att det i promemorian inte lämnas förslag till författningsändringar i regleringen om misstanke- och belastningsregister, och anför att ett nytt ändamål för att begära ut uppgifter från misstanke- och belastningsregistren kräver tekniska anpassningar och framhåller vikten av att få information om ändringar i god tid.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Möjligheten att hämta in upplysningar i dag

För att SiS ska kunna bedriva en god och ändamålsenlig vård och behandling i en trygg och säker miljö måste säkerheten vid de särskilda ungdomshemmen vara hög. Möjligheten att i förväg kunna hämta in upplysningar om den som barnet eller den unge vill ha kontakt med är därför mycket angelägen för att kunna stoppa införsel av narkotika, farliga föremål och mobiltelefoner samt för att förhindra avvikningar, fritagningar och fortsatt kriminalitet inne på hemmet. Även utifrån ett vård- och skyddsperspektiv är det av stor vikt att kontakter som är destruktiva eller skadliga för barnet eller den unge kan vägras, begränsas eller kontrolleras under vistelsen vid ett särskilt ungdomshem.

SiS hämtar i dag in upplysningar från socialnämnden om det finns omständigheter som i det enskilda fallet kan leda till att besökaren eller den som den unge vill kommunicera elektroniskt med kan behöva vägras, begränsas eller kontrolleras. Socialnämnden har, utifrån sitt ansvar för barnet eller den unge under vårdtiden och socialnämndens delaktighet vad gäller verkställigheten av slutna ungdomsvård uppgifter av betydelse för

SiS ställningstagande i detta avseende. Med stöd av de sekretessbrytande bestämmelserna i 10 kap. och 26 kap. OSL, kan socialnämnden lämna ut sådana uppgifter till SiS.

De uppgifter som är av intresse för SiS att hämta in kan t.ex. handla om huruvida det finns personer i barnets eller den unges sociala nätverk som han eller hon inte bör ha kontakt med för att inte riskera att äventyra vården, säkerheten eller ordningen på hemmet. Det kan t.ex. vara upplysningar om att besökaren eller den som den unge vill kommunicera elektroniskt med tillhör samma kriminella nätverk eller gruppering. Värdefulla upplysningar i det här avseendet finns sannolikt också i barnets eller den unges akt. Om det gäller ett barn kan SiS också, när det bedöms lämpligt, genom dialog med barnets vårdnadshavare få relevant information. När det gäller barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård kan det även finnas uppgifter av intresse i domen, t.ex. om den dömd vill ta kontakt med ett brottsoffer eller andra medtälade i brottmålet. Domen bör normalt sett finnas i den unges akt.

Regeringen bedömer att det är angeläget att SiS, när det behövs, fortsätter att göra den här typen av bakgrundskontroller inför att barnet eller den unge ska kommunicera med någon utanför hemmet eller få ett besök. Av såväl tydlighetsskäl som rättssäkerhetsskäl anser regeringen att det bör framgå av LVU och LSU att SiS, i den utsträckning det behövs, får göra denna typ av bakgrundskontroll av den som barnet eller den unge vill kommunicera med eller få besök av.

Statens institutionsstyrelse behöver få ytterligare verktyg när det gäller bakgrundskontroll

Utifrån den rådande situationen med bl.a. avvikningar, fritagningar, droginförsel och möjligheter för barn och unga att upprätthålla destruktiva kontakter finns det skäl att, utöver de bakgrundskontroller som görs i dag, utöka SiS möjligheter att kontrollera den som ska kommunicera elektroniskt med eller besöka barn och unga på de särskilda ungdomshemmen.

I promemorian föreslås att SiS, om det behövs för att bedöma om elektronisk kommunikation eller besök kan tillåtas, ska kontrollera om den som den unge ska ha kontakt med eller som ska besöka den unge är dömd eller misstänkt för brott. Regeringen delar denna bedömning men föreslår en annan utformning av bestämmelserna. Regeringen föreslår att det i stället anges att det vid bedömningen av om kommunikation eller besök bör vägras, tillåtas eller begränsas ska, om det behövs, undersökas om den som den unge vill kommunicera med eller få besök av är dömd eller misstänkt för brott. Bestämmelsen omfattar den som vårdas med stöd av 3 § LVU och den som avtjänar sluten ungdomsvård.

En kontroll av om någon är dömd eller misstänkt för brott görs vanligen genom att uppgifter hämtas in från Polismyndighetens misstanke- och belastningsregister. Motsvarande rättsvårdande myndigheter, t.ex. Kriminalvården, har denna möjlighet. Misstanke- och belastningsregistren innehåller uppgifter om misstankar om brott alternativt dom, straffreläggande och ordningsbot om eventuella begångna brott. Det finns mot bakgrund av regeringens förslag om bakgrundskontroller skäl att införa en möjlighet för SiS att hämta in uppgifter ur misstanke- och

belastningsregistren. De bestämmelser som möjliggör registerkontroll av den som kontakten ska äga rum med eller som ska besöka den unge finns i lagen (1998:620) om belastningsregister med tillhörande förordning (1999:1134) och i lagen (1998:621) om misstankeregister med tillhörande förordning (1999:1135). Vilka uppgifter som SiS bör ha tillgång till bör regleras genom föreskrifter på förordningsnivå.

När det gäller misstankar om brott gör dock regeringen bedömningen att det bör vara tillräckligt att SiS kan ta del av misstankar om brott där åtal har väckts. Motsvarande gäller enligt 4 § förordningen om misstankeregister i dag för Kriminalvården när uppgiften behövs för prövning av en fråga enligt bl.a. fängelselagen och för Rättsmedicinalverket när uppgiften behövs för prövning enligt häkteslagen av om ett besök eller elektronisk kommunikation kan tillåtas eller ska kontrolleras. När det gäller belastningsregistret anser regeringen att SiS, i likhet med vad som gäller i dag för Kriminalvården och Rättsmedicinalverket (10 § förordningen om belastningsregister) och utifrån det syfte för vilka uppgifterna behövs, bör ha rätt att få del av fullständiga uppgifter ur registret.

En författningsreglerad registerkontroll kan ske genom att den som ansvarar för kontrollen begär uppgifter ur belastningsregistret från Polismyndigheten eller genom att denne begär av den enskilde som vill besöka ett barn eller en ungdom på ett särskilt ungdomshem att han eller hon visar upp ett utdrag ur registret. Regeringen har övervägt om det bör vara den enskilda besökaren som hämtar in ett utdrag ur registret, eftersom graden av integritetskränkning anses vara mindre vid ett sådant förfarande. Regeringen bedömer dock att ett sådant system kan medföra tillämpningsproblem och utgöra ett hinder i sig för ett besök som barnet eller den unge efterfrågar. Vidare ankommer det på SiS att säkerställa att befogenheten endast används för dess rätta ändamål och inte i för stor omfattning.

Bakgrundskontrollen ska inte vara mer omfattande än nödvändigt

En individuell behovs- och proportionalitetsbedömning av i vilken mån och i vilken omfattning en undersökning bör genomföras måste göras i varje enskilt fall, utifrån vilken kännedom SiS har om barnet eller den unge och om den person som kontakten eller besöket avser (20 a § LVU och 18 b § LSU). Situationen kan vara sådan att SiS redan har uppgifter som är tillräckliga för en bedömning av kontakten eller besöket eller har fått fullgott underlag genom uppgifter från t.ex. socialnämnden. Det krävs således enligt regeringens mening inte att registerutdrag hämtas in inför varje beslut om huruvida en viss kontakt eller besök ska tillåtas eller vägras, begränsas eller kontrolleras. Bakgrundskontrollerna ska följaktligen inte vara mer omfattande än nödvändigt.

Vid bedömningen av vilken undersökning av en kontakt eller en besökare som ska göras finns det, så som *Barnombudsmannen* och *SKR* framhåller, vidare anledning att beakta vilken relation barnet eller den unge har till kontakten eller besökaren. I det här sammanhanget bör det framhållas att det dock inte kan uteslutas att det finns skäl att även genomföra en bakgrundskontroll när besökaren är ett barn under 15 år. Barn under 15 år förekommer inte i misstanke- och belastningsregistren (3 § lagen om misstankeregister och 1 kap. 6 § brottsbalken). Om det finns

behov av att undersöka barnets bakgrund, får undersökningen därför genomföras på det sätt som görs redan i dag, dvs. genom att t.ex. inhämta information från barnets vårdnadshavare eller socialnämnden.

Överväganden efter en bakgrundskontroll

Som såväl *Barnombudsmannen* som *Socialstyrelsen* framhåller bör vid bedömningen av om elektronisk kommunikation eller besök bör vägras, begränsas eller kontrolleras hänsyn tas till barnets eller den unges relation till besökaren. Det kan således finnas situationer där en angelägen kontakt bör tillåtas även om den som kontakten ska ske med är dömd eller misstänkt för brott. Enligt regeringen finns det tungt vägande skäl mot att vägra en vårdnadshavare eller förälder ett besök eftersom det kan riskera att leda till skadliga verkningar för barnet eller den unge att inte få ha personlig kontakt med dessa under en längre tid. I likhet med *Socialstyrelsen* och *Barnombudsmannen* anser regeringen således att vårdnadshavare eller föräldrar som utgångspunkt bör tillåtas att besöka den intagne även om det finns omständigheter som i ett annat fall skulle ha medfört att kontakten eller besöket hade vägrats. När det gäller syskon gör sig dessa skäl inte lika starkt gällande, bl.a. utifrån att barn och unga med hänsyn till ålder kan tänkas vara mer lättpåverkade när det gäller påtryckningar från kriminella nätverk eller grupperingar. Om det är en mycket angelägen kontakt kan SiS även i dessa fall dock överväga om kontakten eller besöket i stället kan övervakas eller kontrolleras på något sätt. Det kan dock inte uteslutas att det kan uppstå situationer när även en kontakt med eller ett besök av en vårdnadshavare eller förälder inte bör tillåtas, t.ex. om denne tidigare har försökt smuggla in narkotika, farliga föremål, mobiltelefon eller har kopplingar till ett kriminellt nätverk. Förslagen påverkar inte barnets eller den unges möjlighet att stå i förbindelse med t.ex. sin familj eller andra närstående genom brevväxling.

Kontrollen ska göras oavsett det särskilda ungdomshemmets säkerhetsnivå

Regeringen anser att kontrollen ska göras oavsett säkerhetsnivå på hemmet. Till skillnad från *Fackförbundet ST* ser regeringen inga praktiska problem med att tillämpa bestämmelserna också vid hem utan förhöjd säkerhetsnivå. Även vid dessa hem kan det finnas anledning att göra en bakgrundskontroll inför ett individuellt beslut om att vägra, begränsa eller kontrollera möjligheten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller inför ett besök.

Dokumentation, information, partsinsyn och sekretess

Som utgångspunkt ska endast uppgifter som är av betydelse för bedömningen av om elektronisk kommunikation eller besök bör vägras, begränsas eller kontrolleras dokumenteras. Om det kan antas att en uppgift i en allmän handling inte får lämnas ut på grund av en bestämmelse om sekretess, får myndigheten markera detta genom att en särskild anteckning (sekretessmarkering) görs på handlingen eller, om handlingen är elektronisk, införs i handlingen eller i det datasystem där den elektroniska handlingen hanteras (5 kap. 5 § OSL). Det är emellertid angeläget att all den information som ett inskränkande beslut grundas på framgår av

ärendet för det fall den unge som beslutet rör överklagar detta. För det fall en person har godkänts som besökare bör även detta dokumenteras.

I avsnitt 7.4 föreslås att SiS på lämpligt sätt ska informera den tänkta besökaren eller den som den unge vill kommunicera med om möjligheten att SiS kan göra en bakgrundskontroll som innefattar en registerkontroll. Likaså bör barnet eller den unge som önskar kommunicera med eller få besök av någon informeras om detta. Bestämmelserna om partsinsyn och kommunikation i förvaltningslagen kan även aktualiseras, vilket bl.a. innebär att den som är part har rätt att ta del av uppgifter som tillförts ett ärende och yttra sig över allt material av betydelse för beslutet innan myndigheten fattar beslut i ärendet. Undantag från kommunikations-skyldigheten kan göras för det fall det är uppenbart obehövt, vilket ofta kan anses vara fallet om kommunikation eller besök medges (se 10 och 25 §§ FL). Om uppgiften omfattas av sekretess, får uppgiften inte heller lämnas ut till parten i den utsträckning det av hänsyn till allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att sekretessbelagd uppgift i materialet inte röjs (10 kap. 3 § OSL). I sådana fall ska myndigheten på annat sätt lämna parten upplysning om vad materialet innehåller i den utsträckning det behövs för att parten ska kunna ta tillvara sin rätt och det kan ske utan allvarlig skada för det intresse som sekretessen ska skydda. När det gäller behandlingen av personuppgifter i samband med bakgrundskontroller (se avsnitt 11).

7.4 Information som ska lämnas i förväg

Regeringens förslag: Vid avlyssning, övervakning och annan kontroll av kommunikation och besök ska den unge och den som den unge ska kommunicera med eller få besök av informeras om kontrollen i förväg. Den unge ska även informeras i förväg om hans eller hennes övriga användning av elektroniska kommunikationstjänster ska kontrolleras.

Även den som kan komma att omfattas av en bakgrundskontroll som innebär en undersökning av om denne är dömd eller misstänkt för brott ska informeras om detta i förväg.

Promemorians förslag överensstämmer delvis med regeringens. I promemorian föreslås inte att information om övervakning eller annan kontroll ska lämnas i förväg vid besök. Det lämnas inte heller förslag om att den som kan komma att omfattas av en bakgrundskontroll ska informeras om detta i förväg.

Remissinstanserna: Endast *Barnombudsmannen* lämnar några särskilda synpunkter på förslaget. Barnombudsmannen för fram att integritetskänsliga åtgärder kan vara av betydelse för den unge och den som kontakten ska äga rum med eller som ska besöka den unge och kan påverka valet av att ens önska en kontakt eller ett besök.

Det bör lämnas information om avlyssning, övervakning och annan kontroll i förväg

I promemorian framhålls att det är viktigt att barnet eller den unge och den som barnet eller den unge ska kommunicera med informeras om kontrollen i förväg. Det ska således inte röra sig om en dold avlyssning eller kontroll, vare sig för barnet eller den unge eller för den person som han eller hon avser att kommunicera med. I promemorian föreslås därför att de som ska kommunicera med varandra ska informeras om avlyssningen eller kontrollen i förväg.

I promemorian anges vidare att det är angeläget att information även lämnas om att ett besök övervakas och att sådan information kan lämnas genom t.ex. skyltning i besöksrummet. Det föreslås dock inte att det ska regleras i lag att information om övervakning och kontroll ska lämnas, eller att informationen ska lämnas i förväg.

Regeringen konstaterar att liksom vid avlyssning av kommunikation med elektroniska kommunikationstjänster kan det finnas situationer där det inte är tydligt för barnet eller den unge eller för besökaren att besöket övervakas av personal eller kontrolleras på något annat sätt, t.ex. om ett besök övervakas från ett annat rum. Regeringen instämmer i promemorians bedömning att information om att besöket övervakas eller kontrolleras på något annat sätt bör därför alltid lämnas. Utöver att informationen lämnas direkt till de berörda kan information om kontrollen även lämnas genom t.ex. skyltning i besöksrummet. Regeringen anser i likhet med *Barnombudsmannen* att åtgärder som avlyssning och annan kontroll kan påverka valet av att ens önska en kontakt eller ett besök. Mot denna bakgrund föreslår regeringen att det i förväg bör informeras om all avlyssning, övervakning eller annan kontroll. Detta bör gälla för både LVU och LSU. Motsvarande bestämmelse finns i 7 kap. 5 § FäL.

På särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå har barn och unga som vårdas där med stöd av 3 § LVU som huvudregel tillgång till och får använda elektroniska kommunikationstjänster också till annat än att kommunicera med någon. Också sådan användning kan kontrolleras enligt förslaget i avsnitt 7.1.1. Naturligtvis ska inte heller sådan kontroll vara dold för barnet eller den unge. Regeringen föreslår därför att SiS får en skyldighet att informera barnet eller den unge också om sådan kontroll i förväg.

Det bör lämnas information om att en bakgrundskontroll kan göras och vad den kan omfatta

I promemorian lämnas inget förslag om att den som kan komma att omfattas av en bakgrundskontroll särskilt ska informeras om detta. En bakgrundskontroll är tänkt att utföras innan det fattas beslut att vägra, begränsa eller kontrollera kommunikation eller besök. Bakgrundskontrollen föreslås innefatta undersökning av om någon är dömd eller misstänkt för brott. Med detta avses vanligen registerkontroller i misstanke- och belastningsregister. Därutöver får SiS hämta in upplysningar om personliga förhållanden i övrigt.

Som *Barnombudsmannen* påpekar kan integritetskänsliga åtgärder påverka valet av att ens önska en kontakt eller ett besök. Det kan således

uppstå situationer där barnet eller den unge inte önskar kommunicera med eller få besök av någon mot bakgrund av vetskapen om denna bakgrundskontroll. Likaså kan den som barnet eller den unge vill kommunicera med eller få besök av komma att känna en tvekan inför kommunikation eller besök utifrån kännedomen om att han eller hon kan kontrolleras på det sätt som föreslås. Mot denna bakgrund bedömer regeringen att den som ska kommunicera med eller besöka barnet eller den unge bör informeras om att en bakgrundskontroll, som innebär en undersökning av om han eller hon är dömd eller misstänkt för brott, kan komma att ske. En sådan information ger den enskilde möjlighet att, om han eller hon vill undvika en bakgrundskontroll, avstå från en kontakt eller ett besök. Regeringen anser således att den som kan komma att omfattas av en bakgrundskontroll som innebär en undersökning av om denne är dömd eller misstänkt för brott, och som innefattar en registerkontroll, bör informeras om detta i förväg. Kravet på information bör gälla både i förhållande till LVU och LSU.

7.5 Vissa samtal och besök får inte övervakas eller avlyssnas

Regeringens förslag: Kommunikation mellan den unge och en advokat som biträder den unge i en rättslig angelägenhet får inte avlyssnas eller kontrolleras på något annat sätt. Vid ett besök av en advokat som biträder den unge i en rättslig angelägenhet får besöket dock övervakas eller kontrolleras om advokaten eller den unge begär det.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Förvaltningsrätten i Falun* anser att undantaget för advokater bör breddas till att omfatta även andra som biträder barnet eller den unge i rättsliga angelägenheter. *Sveriges kommuner och regioner (SKR)* är av liknande uppfattning och uppger att barn och unga enligt SiS riktlinjer i dag har rätt att tala ostört också med sitt offentliga biträde och med myndighetspersoner. *Barnrättsbyrån* för fram liknande synpunkter. Även *Riksdagens ombudsmän (JO)* efterfrågar förtydliganden om varför bestämmelsen är begränsad till advokater.

Skälen för regeringens förslag: I promemorian föreslås att elektronisk kommunikation mellan barnet eller den unge och en advokat som biträder honom eller henne i en rättslig angelägenhet inte ska få avlyssnas eller på annat sätt kontrolleras. Förslaget syftar till att säkerställa barnets eller den unges ovillkorliga rätt att få tala enskilt med sin advokat. I promemorian föreslås vidare att ett besök av en advokat som biträder den unge i en rättslig angelägenhet endast får övervakas eller kontrolleras om advokaten eller den unge begär det. Det kan finnas situationer när t.ex. en advokat av säkerhetsskäl vill att ett besök ska övervakas eller på något annat sätt kontrolleras.

Bestämmelsen säkerställer det s.k. enrumsprivilegiet (21 kap. 9 § andra stycket rättegångsbalken). Motsvarande bestämmelser finns i 7 kap. 2 § andra stycket och 5 § andra stycket FäL för intagna på kriminalvårdsanstalt.

Förvaltningsrätten i Falun och flera andra remissinstanser anser att det föreslagna undantaget för kommunikationen med advokater bör breddas till att omfatta även andra som biträder den unge i rättsliga angelägenheter, t.ex. offentliga biträden som biträdet barnet eller den unge i ärenden och mål enligt LVU. *SKR* och *Barnrättsbyrån* anser att en liknande bestämmelse behövs för att säkerställa att barnet eller den unge kan kontakta och samtala med t.ex. socialtjänsten eller att anmäla missförhållanden till en oberoende utomstående part, exempelvis en tillsynsmyndighet, utan att kommunikationen avlyssnas eller kontrolleras.

Vid SiS bedömning av om kommunikation eller ett besök ska begränsas så måste ett antal avvägningar göras. Enligt förslagen får SiS enbart besluta om begränsningar i kommunikation och av besök om kommunikationen eller ett besök bedöms äventyra vården, ordningen eller säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet, motverka den dömdes återanpassning i samhället eller vara till skada för den unge eller någon annan. Så som *IVO* understryker, ska avlyssning, övervakning och annan kontroll aktualiseras först i de situationer där det i det enskilda fallet och det aktuella tillfället annars hade fattats ett beslut att vägra kommunikationen eller användningen. Åtgärderna ska således vara ändamålsenliga och proportionerliga, jfr 20 a § LVU och 18 b § LSU.

Regeringen har övervägt om regleringen borde utökas till att omfatta fler undantag som t.ex. myndighetspersoner, men bedömer att SiS för att uppfylla kraven på att åtgärderna ska vara ändamålsenliga och proportionerliga behöver mycket starka skäl för att begränsa en sådan kommunikation eller ett sådant besök. Att åtgärderna ska vara ändamålsenliga och proportionerliga ger således ett tydligt stöd och skydd för barnet och den unge.

I förarbetena till motsvarande bestämmelse i fängelselagen om besök uttalas att förutom advokater bör självfallet detsamma i regel gälla vid andra liknande besök som den intagne får i anledning av ett enskilt ärende av juridisk eller social natur, och att en biträdande jurist vid en advokatbyrå naturligtvis alltid bör likställas med en advokat i förevarande sammanhang. Motsvarande uttalades gälla även vid telefonsamtal (prop. 1974:20 s. 143 och 144).

Mot denna bakgrund och med beaktande av att avsikten är att de föreslagna bestämmelserna i LVU och LSU i allt väsentligt ska motsvara bestämmelsen i fängelselagen anser regeringen att det inte finns skäl att föreslå en annan lydelse än den som motsvarande bestämmelse har i fängelselagen.

7.6 Beslut om begränsningar ska fortsatt vara tidsbestämda

Regeringens förslag: Ett beslut att vägra, begränsa, avlyssna, övervaka eller på något annat sätt kontrollera den unges användning av elektroniska kommunikationstjänster eller besök ska gälla i högst 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas. Beslutet får inte gälla för längre tid än vad som är nödvändigt med hänsyn till syftet med åtgärden.

Besluten ska även i fortsättningen gå att överklaga.

Promemorians förslag överensstämmer inte med regeringens. I promemorian föreslås att besluten ska gälla tills vidare och omprövas inom 30 dagar.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser, bl.a. *Inspektionen för vård och omsorg (IVO)*, *ECPAT Sverige* och *Förvaltningsrätten i Falun*, avstyrker att besluten ska gälla tills vidare och framför följande. IVO anser att dagens giltighetstid om 14 dagar bör utökas. ECPAT förutspår att det kommer att krävas mycket för att myndigheten vid en omprövning skulle komma att ändra beslutet. Förvaltningsrätten i Falun konstaterar att förslaget avviker från motsvarande regleringar av särskilda befogenheter i annan tvångslagstiftning genom att det krävs en aktiv åtgärd från myndigheten för att beslutet ska upphöra. Förvaltningsrätten väcker även frågan om barns och ungas rätt till offentligt biträde vid överklagande av besluten.

Socialstyrelsen anser att förslaget om beslut som gäller tills vidare för elektroniska kommunikationstjänster bör begränsas till att gälla för enskilda med kriminella kontakter.

Fackförbundet ST välkomnar förslaget om att besluten för elektroniska kommunikationstjänster gäller tills vidare och anser att beslut som gäller tills vidare kommer att underlätta beslutsfattandet eftersom den nuvarande administrationen av beslut är omfattande.

Skälen för regeringens förslag

Beslut om begränsningar ska gälla i högst 30 dagar

Ett beslut att vägra eller begränsa användningen av elektroniska kommunikationstjänster eller att vägra eller begränsa besök får enligt dagens reglering gälla i högst 14 dagar (15 a § första stycket tredje meningen LVU och 16 § andra stycket LSU). Inför att beslutet ska upphöra att gälla får en ny prövning göras och ett nytt beslut fattas, om förutsättningar för detta finns. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas. Bestämmelserna om att besluten ska vara tidsbegränsade infördes 2018 i samband med att de nu gällande bestämmelserna om elektroniska kommunikationstjänster och besök trädde i kraft (prop. 2017/18:169, bet. 2017/18:SoU30, rskr. 2017/18:307).

Som beskrivs i avsnitt 4.4 har antalet barn och unga som har kopplingar till kriminella nätverk ökat sedan bestämmelserna om att besluten ska vara tidsbegränsade infördes, och flera av de barn och unga som placeras på de särskilda ungdomshemmen har ett stort våldskapital. I promemorian

beskrivs situationen vara sådan att det ibland inte räcker att besluta att vägra eller begränsa användningen av elektroniska kommunikationstjänster och besök i 14 dagar eftersom förhållandena inte hinner förändras på den tiden. I vissa fall kan det vara så att inskränkningar i användningen av elektroniska kommunikationstjänster och besök kan behövas under hela eller nästan hela den tid som barnet eller den unge vistas på ett särskilt ungdomshem. Med anledning av detta föreslås det i promemorian att besluten ska kunna gälla tills vidare men omprövas inom 30 dagar från den senaste prövningen.

Flera remissinstanser avstyrker promemorians förslag, bl.a. *IVO* som anför att beslut om inskränkningar i rätten att stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation eller att använda elektroniska kommunikationstjänster och ta emot besök är mycket ingripande för den enskilde. Myndigheten påpekar vidare att lagstiftaren tidigare har bedömt att det har varit motiverat att införa en tydlig tidsgräns eftersom det är viktigt att sådana åtgärder inte pågår längre än nödvändigt, och anser inte att de skäl som lyfts fram i promemorian utgör tillräckliga skäl för ett återinförande av beslut som gäller tills vidare. Myndigheten föreslår som en alternativ lösning till att besluten ska gälla tills vidare att utöka dagens tidsgräns på 14 dagar. *Förvaltningsrätten i Falun* konstaterar att förslaget avviker från motsvarande regleringar av särskilda befogenheter i annan tvångslagstiftning genom att det krävs en aktiv åtgärd från myndigheten för att beslutet ska upphöra.

Regeringen instämmer i *IVO*:s synpunkter och konstaterar i likhet med förvaltningsrätten att beslut som gäller tills vidare kräver en aktiv åtgärd från myndigheten för att upphöra och att en sådan ordning avviker från motsvarande regleringar av särskilda befogenheter i annan tvångslagstiftning. Regeringen noterar även att ett beslut att vägra, begränsa, avlyssna eller kontrollera användningen av elektroniska kommunikationstjänster kan omfatta ett enstaka samtal eller ett enstaka tillfälle. På motsvarande sätt kan beslut att vägra, begränsa, övervaka eller kontrollera besök även gälla enstaka besök. En ordning där sådana beslut ska omprövas är enligt regeringens bedömning inte ändamålsenlig. Mot denna bakgrund anser regeringen, i motsats till *Fackförbundet ST*, att en återgång till beslut som gäller tills vidare inte bör ske.

Regeringen anser dock, som *IVO* också framför, att besluten bör kunna ha en längre giltighetstid än 14 dagar. Regeringen föreslår därför att tidsgränsen utökas till 30 dagar. Med ett längre tidsintervall kan även den administrativa bördan för beslutsfattande minska, vilket är något som *Fackförbundet ST* efterfrågar. Regeringen anser inte att det finns skäl, så som Socialstyrelsen föreslår, att begränsa den längre giltighetstiden till beslut som rör barn och unga med kriminella kontakter. Om det inte finns skäl för att beslutet ska gälla i 30 dagar, bör beslutet gälla under en kortare period. När det inte längre finns skäl för beslutet ska det upphävas även om giltighetstiden för beslutet inte har gått ut. Detta gäller alla beslut, således även beslut som annars skulle ha gällt i 30 dagar. *Lagrådet* anser att det ska göras en proportionalitetsbedömning i fråga om den tid som åtgärden behövs. Regeringen instämmer i den bedömningen.

På samma sätt som i dag bör de beslut om begränsningar av kommunikation och besök som rör barn och unga som vårdas med stöd av 3 § LVU vara överklagbara enligt 42 § första stycket LVU. Ett offentligt biträde ska också, som *Förvaltningsrätten i Falun* efterfrågar förtydligande av, förordnas vid ett överklagande av ett sådant beslut för den som är under 15 år om det inte måste antas att behov av biträde saknas (39 § fjärde stycket LVU). För de barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård är besluten överklagbara enligt 23 § LSU. Någon motsvarande bestämmelse om offentligt biträde finns dock inte i fråga om sluten ungdomsvård i och med att barnet eller den unge måste ha fyllt 15 år för att dömas till sluten ungdomsvård.

8 Möjlighet att ta del av vad som händer i omvärlden

Regeringens förslag: Den unge ska ges möjlighet att på lämpligt sätt följa vad som händer i omvärlden.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Promemorians förslag omfattar bara de barn och unga som vårdas på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå och barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård.

Remissinstanserna: *Fackförbundet ST* konstaterar att bestämmelsen är teknikneutral och att det därför är avgörande hur interna riktlinjer och föreskrifter formuleras, och framhåller att det går att följa vad som händer i omvärlden genom tidningar, tv och radio. *Inspektionen för vård och omsorg (IVO)* tillstyrker förslaget och framhåller vikten av adekvata och anpassade möjligheter för barn och unga att ta del av sin omvärld för att motverka risken för isolering. *Kammarrätten i Stockholm* anser att också barn och unga som vistas på hem utan förhöjd säkerhetsnivå och som har fått sin utrustning omhändertagen bör omfattas av bestämmelsen.

Skälen för regeringens förslag: Informationsfrihet innefattar enligt 2 kap. 1 § 2 regeringsformen en frihet att inhämta och ta emot upplysningar och att i övrigt ta del av andras yttranden. Genom informationsfriheten skyddas en möjlighet för var och en att följa vad som händer i omvärlden.

På särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå kommer barn och unga att ha en mycket begränsad möjlighet att använda internet för att följa vad som händer i omvärlden (se avsnitt 6.1.1). Dessa barn och unga bör därför på andra sätt tillförsäkras en möjlighet att göra detta. Regeringen förutsätter visserligen att barn och unga som vistas på de särskilda ungdomshemmen redan i dag ges möjlighet att ta del av vad som händer i omvärlden också på andra sätt än genom egna mobiltelefoner eller liknande utrustning, t.ex. genom TV, radio och tidningar. Regeringen instämmer dock i promemorians bedömning att när generella begränsningar i fråga om användningen av elektroniska kommunikationstjänster

införs, finns det ett behov av att säkerställa denna rätt genom att införa en bestämmelse om detta i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, respektive lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, förkortad LSU.

I promemorian föreslås att dessa bestämmelser bara ska omfatta de barn och unga som vistas på ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå. Regeringen anser dock, i likhet med *Kammarrätten i Stockholm*, att promemorians förslag har fått ett för snävt tillämpningsområde. Som kammarrätten för fram bör bestämmelsen omfatta även de barn och unga som vistas på hem utan förhöjd säkerhetsnivå och som fått sin egen utrustning omhändertagen. Detsamma gäller t.ex. de barn och unga som vårdas i enskildhet med stöd av 15 d § LVU eller 14 a § LSU. De föreslagna bestämmelserna bör därför gälla samtliga barn och unga som omfattas av de särskilda befogenheterna i LVU eller LSU. Regeringen föreslår därför att bestämmelsen placeras tillsammans med proportionalitetsbestämmelsen i fråga om de särskilda befogenheterna i LVU. När det gäller LSU anser dock regeringen att bestämmelsen bör placeras tillsammans med bestämmelserna om nödvändig vård och behandling.

Bestämmelsen som föreslås är, så som *Fackförbundet ST* anger, teknikneutral och har sin förebild i 4 kap. 3 § fängelselagen (2010:610).

Vilket eller vilka medel som kan tillhandahållas för att möjliggöra att barn och unga på särskilda ungdomshem ska kunna följa vad som händer i omvärlden kan t.ex. avgöras av ordnings- och säkerhetsskäl och praktiska förhållanden inom hemmet. Det kan t.ex. ske genom att Statens institutionsstyrelse (SiS) tillhandahåller tidningar, radio och tv (jfr prop. 2009/10:135 s. 132). På hem utan förhöjd säkerhetsnivå kan rätten också kunna tillgodoses genom internet på en dator eller surfplatta. Det är, så som *Fackförbundet ST* och *IVO* anger, SiS som ska bedöma på vilket sätt möjligheten ska säkerställas.

9 Närmare föreskrifter om tillämpningen

Regeringens bedömning: Närmare föreskrifter om tillämpningen av begränsningarna av användningen av elektroniska kommunikationstjänster och begränsningarna av besök kan meddelas med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen.

Promemorians bedömning överensstämmer inte med regeringens. I promemorian görs ingen uttrycklig bedömning i fråga om med vilket lagstöd verkställighetsföreskrifter kan meddelas. I promemorian görs dock bedömningen att Statens institutionsstyrelse bör bemyndigas att meddela närmare föreskrifter om tillämpningen.

Remissinstanserna: *Statens institutionsstyrelse (SiS)* ser positivt på att myndigheten ges möjlighet att meddela föreskrifter om verkställigheten av de särskilda befogenheterna om elektroniska kommunikationstjänster och besök. *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* anser att det finns skäl att överväga om rätten att meddela föreskrifter om verkställigheten i stället bör ges till Socialstyrelsen. *Riksdagens ombudsmän (JO)* och *Fack-*

förbundet ST betonar vikten av att SiS kan säkerställa en enhetlig rättstillämpning av den föreslagna lagstiftningen och påpekar att det är centralt att SiS förmår säkerställa en enhetlig rättstillämpning och på ganska kort tid ta fram de rutiner och vägledningar som säkerställer att tillämpningen blir rättssäker på alla särskilda ungdomshem.

Skälen för regeringens bedömning: I promemorian görs bedömningen att regeringen bör ge Statens institutionsstyrelse möjlighet att meddela verkställighetsföreskrifter om de särskilda befogenheterna om elektroniska kommunikationstjänster och besök som föreslås införas i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, och i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, förkortad LSU. I promemorian görs ingen uttrycklig bedömning om med vilket lagstöd sådana verkställighetsföreskrifter kan meddelas.

Regeringen instämmer i promemorians bedömning att det bör vara möjligt att meddela verkställighetsföreskrifter på myndighetsnivå för de bestämmelser som föreslås om generella och individuella begränsningar. Sådana föreskrifter kan bidra till att bestämmelserna kan tillämpas på ett ändamålsenligt, enhetligt och rättssäkert sätt och därmed överbrygga de farhågor som t.ex. *Fackförbundet ST* och *JO* för fram om tillämpningen. Regeringen gör bedömningen att verkställighetsföreskrifterna kan meddelas med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen. Regeringen har för avsikt att återkomma i frågan om bemyndigande till en lämplig myndighet att meddela närmare föreskrifter.

10 Förslagets förenlighet med regeringsformen och internationella konventioner

Regeringens bedömning: De inskränkningar i den enskildes fri- och rättigheter som förslagen i denna proposition innebär står i rimlig proportion till de intressen som de är avsedda att tillgodose. Förslagen är förenliga med regeringsformen och internationella konventioner.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De remissinstanser som yttrar sig över bedömningen framhåller att förslagen i promemorian innebär begränsningar i grundläggande fri- och rättigheter och ifrågasätter eller efterfrågar tydliggöranden av hur begränsningarna är förenliga med internationella konventioner.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset, som tillstyrker förslagen, efterfrågar genomgående ett tydligare resonemang i förhållande till principen om barnets bästa enligt artikel 3 i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). *Integritetsskyddsmyndigheten (IMY)* kan inte tillstyrka förslagen i promemorian eftersom det inte har gjorts en tillräcklig utredning och analys av förslagets inverkan på den enskildes personliga integritet. IMY:s synpunkter behandlas i avsnitt 11.

Vad gäller förslagen om generella begränsningar i användningen av elektroniska kommunikationstjänster vid vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, och lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, förkortad LSU, anser *ECPAT Sverige*, som avstyrker förslagen, att resonemangen är bristfälliga i fråga om hur de påverkar barns möjligheter till kontakt med familj och därmed barns rätt till familjeliv och korrespondens enligt den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) och barnkonventionen. Organisationen anser att det har inte framkommit att de generella inskränkningarna i högre grad skulle bidra till att uppnå syftena än nuvarande lagstiftning, och att förslagen därför inte kan anses uppnå sådan nivå av proportionalitet som krävs för att det ska anses vara motiverat att genomföra dem. *Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet* anser att det med hänvisning till det arbete som pågår inom Statens institutionsstyrelse med att indela de särskilda ungdomshemmen i säkerhetsnivåer inte med säkerhet kan fastställas vilka individer som kommer att beröras av de generella begränsningarna. Mot bakgrund av det och bestämmelsernas ingripande karaktär anser universitetet att förslagen inte är proportionerliga och därmed inte förenliga med skyddet för privat- och familjeliv i Europakonventionen och barnkonventionen. *Socialstyrelsen* framför, i fråga om barn och unga som vårdas enligt LVU, att förslagen om generella begränsningar riskerar att strida mot artikel 16 i barnkonventionen om skyddet mot att utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens. *Rädda Barnen*, som avstyrker förslaget om generella begränsningar för dem som vårdas enligt LVU, anser att sådana begränsningar även fortsättningsvis bör grunda sig på en individuell bedömning av barnets bästa.

Socialstyrelsen anser att det inte ska vara tillåtet att avlyssna elektronisk kommunikation mellan den enskilde och Inspektionen för vård och omsorg, socialtjänst, polis eller stödlinjer, med hänvisning till att FN:s kommitté för barnets rättigheter uppmanar staten att säkerställa att barn har tillgång till konfidentiella och barnvänliga klagomålsmekanismer, inklusive hjälplinjer för att rapportera alla former av våld och övergrepp.

Skälen för regeringens bedömning

Rätten till yttrandefrihet, informationsfrihet och skydd mot intrång enligt regeringsformen

Varje medborgare är gentemot det allmänna tillförsäkrad yttrandefrihet enligt 2 kap. 1 § första stycket 1 regeringsformen, förkortad RF. Med yttrandefrihet avses frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor. Var och en är också gentemot det allmänna tillförsäkrad informationsfrihet, dvs. frihet att inhämta och ta emot upplysningar samt i övrigt ta del av andras yttranden (2 kap. 1 § första stycket 2 RF). Regeringsformen ger också ett skydd mot betydande intrång i den personliga integriteten om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden (2 kap. 6 § andra stycket RF).

Var och en är skyddad mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång samt mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse och mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande (2 kap. 6 § första stycket RF).

Rätten till privat- och familjeliv och yttrandefrihet enligt Europakonventionen

Genom lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) gäller Europakonventionen som svensk lag. Enligt 2 kap. 19 § RF får lag eller annan föreskrift inte meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen. I konventionen och senare antagna tilläggsprotokoll till den slås ett antal grundläggande mänskliga fri- och rättigheter fast.

Enligt artikel 8.1 i Europakonventionen har var och en rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Enligt artikel 10.1 i Europakonventionen har var och en rätt till yttrandefrihet. Denna rätt innefattar åsiktsfrihet samt frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan offentlig myndighets inblandning och oberoende av territoriella gränser. Enligt artikel 1 i tilläggsprotokoll 1 till Europakonventionen ska varje fysisk eller juridisk person ha rätt till respekt för sin egendom.

Principen om barnets bästa och barnets rättigheter enligt barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), som genom lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter sedan 2020 gäller som svensk lag, innehåller fyra grundprinciper som ska vara vägledande för hur helheten i barnkonventionen ska tolkas: barnets rätt till icke-diskriminering, lika värde och rätt att inte diskrimineras (artikel 2), barnets bästa (artikel 3), rätten till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6) och barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade (artikel 12).

När det gäller grundprincipen barnets bästa i artikel 3 i barnkonventionen ska vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa (artikel 3.1 i barnkonventionen). Konventionsstaterna åtar sig att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har juridiskt ansvar för barnet, och ska för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder och administrativa åtgärder (artikel 3.2 i barnkonventionen).

Konventionsstaterna ska tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad (artikel 12.1 i barnkonventionen). För detta ändamål ska barnet, i alla domstolsförfaranden och administrativa förfaranden som rör barnet, särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom en

företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med nationella procedurregler (artikel 12.2 i barnkonventionen).

Enligt artikel 13.1 i barnkonventionen ska barnet ha rätt till yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet att oberoende av territoriella gränser söka, ta emot och sprida information och tankar av alla slag, i tal, skrift eller tryck, i konstnärlig form eller genom annat uttrycksmedel som barnet väljer.

Inget barn får utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens och inte heller för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende (artikel 16.1 i barnkonventionen). Barnet har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp (artikel 16.2 i barnkonventionen).

Enligt artikel 19.1. i barnkonventionen ska konventionsstaterna vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder och administrativa, sociala och utbildningsmässiga åtgärder för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavarens eller annan persons vård. Ett barn som tillfälligt eller varaktigt berövats sin familjemiljö, eller som för sitt eget bästa inte kan tillåtas stanna kvar i denna miljö, ska ha rätt till särskilt skydd och stöd från statens sida (artikel 20.1 i barnkonventionen). Konventionsstaterna ska i enlighet med sin nationella lagstiftning säkerställa alternativt omvårdnad för ett sådant barn (artikel 20.2 i barnkonventionen).

Konventionsstaterna erkänner rätten för ett barn som har omhändertagits av behöriga myndigheter för omvårdnad, skydd eller behandling av sin fysiska eller psykiska hälsa till regelbunden översyn av den behandling som barnet får och alla andra omständigheter som rör barnets omhändertagande (artikel 25 i barnkonventionen).

Konventionsstaterna ska skydda barnet mot alla andra former av utnyttjande som kan skada barnet i något avseende (artikel 36 i barnkonventionen). Enligt artikel 34 i barnkonventionen åtar sig konventionsstaterna att skydda barnet mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp.

Frihetsberövade barn ska enligt artikel 37.c i barnkonventionen behandlas humant och med respekt för människans inneboende värdighet och på ett sätt som beaktar behoven hos personer i dess ålder. Vidare ska barnet ha rätt att hålla kontakt med sin familj genom brevväxling och besök, utom i undantagsfall. Av regel 61 i FN:s regler för skydd av frihetsberövade ungdomar (Havannareglerna) framgår att varje ungdom bör ha rätt att kommunicera, skriftligen eller via telefon, minst två gånger per vecka med någon som ungdomen själv valt, såvida inte lagen begränsat detta. Varje ungdom bör också ha rätt att ta emot korrespondens, enligt reglerna.

Begränsningar i enskildas fri- och rättigheter ska vara proportionerliga

Enligt regeringsformen får yttrandefriheten, informationsfriheten och skyddet mot intrång i förtroliga försändelser och meddelanden samt i övrigt mot intrång som innebär övervakning och kartläggning av den enskildes personliga förhållanden begränsas genom lag (2 kap. 20 § RF).

Begränsningar enligt 2 kap. 20 § RF får göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsningen får inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning (2 kap. 21 § RF). Det ställs således ett krav på proportionalitet vid inskränkningar av nämnda rättigheter. Utöver dessa grundläggande krav gäller att yttrande- och informationsfriheten enbart får begränsas med hänsyn till rikets säkerhet, folkförsörjningen, allmän ordning och säkerhet, enskildas anseende, privatlivets helgd eller förebyggandet och beivrandet av brott, eller i övrigt om särskilt viktiga skäl föranleder det (2 kap. 23 § första stycket RF). När lagstiftaren överväger en begränsning ska vikten av vidaste möjliga yttrande- och informationsfrihet i politiska, religiösa, fackliga, vetenskapliga och kulturella angelägenheter särskilt beaktas (2 kap. 23 § andra stycket RF).

Rätten till privat- och familjeliv enligt artikel 8 i Europakonventionen får inte inskränkas av en offentlig myndighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska västånd eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter. En sådan inskränkning måste således ha ett legitimt syfte och vara proportionerlig. Europadomstolen har uttalat att myndigheterna har en stor bedömningsmarginal när det gäller nödvändigheten av att omhänderta ett barn, men att det krävs en striktare granskning i fråga om ytterligare begränsningar av barnets rätt till privat- och familjeliv (se *L mot Finland* dom den 27 april 2000). Begränsningen av rätten till yttrandefrihet enligt artikel 10 i Europakonventionen får genom förmöreskrifter, villkor, inskränkningar eller straffpåföljder som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till den nationella säkerheten, den territoriella integriteten eller den allmänna säkerheten, till förebyggande av oordning eller brott och till skydd för bl.a. hälsa eller moral (artikel 10.2 Europakonventionen). Enligt artikel 1 i tilläggsprotokoll 1 till Europakonventionen får ingen berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag och i folkrättens allmänna grundsatser.

Barnets rätt till yttrandefrihet får enligt artikel 13 i barnkonventionen underkastas vissa inskränkningar men endast sådana som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga för att respektera andra personers rättigheter eller anseende, eller för att skydda den nationella säkerheten, rättsordningens grunder (*ordre public*) eller folkhälsan eller den allmänna moralen (artikel 13.2 i barnkonventionen). Sådana inskränkningar ska med andra ord vara proportionerliga.

Enligt barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 25 Om barn i digitala miljöer bör konventionsstaterna se till att barn får tillgång till information i den digitala miljön. I punkt 50 i kommentaren anges bl.a. att konventionsstaterna bör se till att barn får tillgång till information i den digitala miljön och att utövandet av den rätten begränsas bara när det föreskrivs i lag och krävs av de skäl som anges i artikel 13 i konventionen. I punkt 58 nämns att barns rätt till yttrandefrihet innefattar friheten att söka, ta emot och sprida information och idéer av alla slag via medier de

själva väljer. I punkt 59 anges att alla begränsningar av barns rätt till yttrandefrihet i den digitala miljön, såsom filter, inklusive säkerhetsåtgärder, bör vara lagliga, nödvändiga och proportionerliga. Kommitténs rekommendationer och allmänna kommentarer har inte folkrättslig status som rättskälla och är inte juridiskt bindande för konventionsstaterna. Uttalanden från konventionskommittéer som barnrättskommittén har dock med tiden fått en relativt stark ställning som tolkningsmedel för bl.a. nationella och internationella domstolar. Konventionsstaterna har också genom att tillträda barnkonventionen erkänt barnrättskommitténs mandat att granska de framsteg som gjorts av konventionsstaterna i fråga om förverkligandet av skyldigheterna enligt konventionen. Rekommendationer och allmänna kommentarer från barnrättskommittén kan därför utgöra ett viktigt stöd och ge viss vägledning vid tolkning och tillämpning av barnkonventionen.

Generella begränsningar av elektroniska kommunikationstjänster är förenliga med grundläggande fri- och rättigheter

Förslagen omfattar den som vårdas enligt 3 § LVU på ett hem med förhöjd säkerhetsnivå och den som avtjänar sluten ungdomsvård och innebär att barnet eller den unge får använda elektroniska kommunikationstjänster endast för att stå i förbindelse med en annan person. Barnet eller den unge får inte använda egen teknisk utrustning för användning av elektroniska kommunikationstjänster.

Förslagen utgör en inskränkning i barnets eller den unges privat- och familjeliv enligt artikel 8 i Europakonventionen. Som tidigare nämnts får denna rättighet enligt Europakonventionen begränsas under vissa förutsättningar. Av avsnitt 5 framgår att barn och unga som vårdas enligt 3 § LVU ska placeras på ett hem med förhöjd säkerhetsnivå eller ett hem utan sådan förhöjd säkerhetsnivå med utgångspunkt i de varierande risker som finns i fråga om barn och unga med behov av särskilt noggrann tillsyn. Barn och unga som behöver vårdas enligt 3 § LVU på ett särskilt ungdomshem ska således inte vara placerade på hem med högre säkerhetsnivå än nödvändigt. De generella begränsningarna behövs för att exempelvis upptäcka och förhindra olika grader av rymningsförsök, fritagningsförsök och andra ordningsstörningar som kan påverka vården vid hemmen, t.ex. införsel av droger, fortsatt kriminalitet och andra socialt nedbrytande beteenden. När det gäller barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård, syftar den generella begränsningen också till att bl.a. säkerställa en drogfri miljö och att förhindra hot mellan de intagna, hot mot personalen och hot mot personer utanför hemmet. Det ska också beaktas att de generella begränsningarna inte i sig innebär något förbud mot att stå i förbindelse med en annan person genom elektroniska kommunikationstjänster, vilket ska möjliggöras genom den utrusning som Statens institutionsstyrelse (SiS) tillhandahåller eller godkänner. Det kommer alltså fortfarande att vara möjligt för barnet eller den unge att stå i förbindelse med exempelvis familjen, vilket bl.a. *ECPAT Sverige* understryker vikten av. Regeringen bedömer mot denna bakgrund, till skillnad från *ECPAT Sverige* och *Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet*, att inskränkningarna är proportionerliga och svarar mot ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle.

Förslagen innebär även en inskränkning i yttrande- och informationsfriheten enligt 2 kap. 1 § RF och artikel 10 i Europakonventionen. Som tidigare nämnts får dessa rättigheter enligt regeringsformen och Europakonventionen begränsas under vissa förutsättningar. Den begränsning av yttrande- och informationsfriheten som förslagen innebär är motiverad av flera angelägna syften. Det handlar, såsom beskrivs ovan, om att genom åtgärden upprätthålla ordningen och säkerheten inom hemmen. Regeringens förslag innebär också, till skillnad från promemorian, att det kommer att finnas möjlighet att i föreskrifter medge undantag från begränsningen i användningen av elektroniska kommunikationstjänster för sådana verksamheter eller ändamål som framstår som särskilt angelägna. Det ska också vägas in att barnet eller den unge med den föreslagna begränsningen kommer att ha möjlighet att ta del av information och följa vad som händer i omvärlden (se avsnitt 8).

Förslaget om SiS befogenhet att, under i lag reglerade villkor, för barnets eller den unges räkning omhänderta utrustning för elektroniska kommunikationstjänster bedöms ha ett allmänt intresse och därför inte stå i strid med artikel 1 i tilläggsprotokoll 1 till Europakonventionen. Regeringen anser att förslaget sammantaget utgör en godtagbar begränsning av yttrande- och informationsfriheten enligt regeringsformen och Europakonventionen.

När det gäller förslagen i förhållande till barnkonventionen kan det inledningsvis konstateras att en placering av ett barn på ett hem med förhöjd säkerhetsnivå, så som *Stiftelsen Allmänna barnhuset* understryker, alltid ska vara i överensstämmelse med principen om barnets bästa enligt artikel 3 i barnkonventionen. En placering på ett hem med förhöjd säkerhetsnivå syftar ytterst till att möjliggöra förutsättningarna för en god vård enligt 3 § LVU. Syftet med vården riskerar att gå förlorat om barnet ges möjlighet att fortsätta med missbruk, sitt kriminella beteende eller något annat socialt nedbrytande beteende. Regeringen delar därför inte *Rädda Barnens* uppfattning att det krävs ett individuellt beslut om begränsningen för att åtgärden ska vara i enlighet med barnets bästa.

Förslagen innebär begränsningar i barnets privat- och familjeliv enligt artikel 16 i barnkonventionen. Som anges ovan är begränsningarna motiverade med hänsyn till syftet att upprätthålla ordningen och säkerheten inom hemmen. Begränsningarna syftar också till att bl.a. säkerställa en drogfri miljö och att förhindra hot mellan de intagna, hot mot personalen och hot mot personer utanför hemmet. Förslagen innebär också ett tillvaratagande av andra rättigheter som barnet har, exempelvis rätten enligt artikel 19 i barnkonventionen att vara skyddat mot alla former av våld och övergrepp. Detta gäller mot bakgrund av att begränsningen syftar till att skydda barnet exempelvis från kontakter med kriminella nätverk eller från att fortsätta upprätthålla andra destruktiva kontakter. Det ska också, såsom anges ovan, beaktas att de generella begränsningarna i sig inte innebär något förbud mot att stå i förbindelse med en annan person genom elektroniska kommunikationstjänster. Det kommer alltså fortfarande att vara möjligt för barnet eller den unge att stå i förbindelse med exempelvis familjen. Regeringen anser därför, i motsats till ECPAT Sverige, *Socialstyrelsen* och Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Stockholms universitet, att förslagen är förenliga med artikel 16 i barnkonventionen.

Att stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation, men att inte få använda elektroniska kommunikationstjänster i övrigt, innebär vidare en inskränkning i barnets rätt till yttrandefrihet enligt artikel 13 i barnkonventionen. Denna inskränkning bedömer regeringen dock som nödvändig för att skydda barnets säkerhet och hälsa. Dessutom är barnet inte förhindrat att uttrycka sina åsikter och ta emot och sprida uppgifter och tankar på annat sätt än genom användning av elektroniska kommunikationstjänster. Barnet ska vidare enligt förslagen på lämpligt sätt ha rätt att följa vad som händer i omvärlden.

Eftersom förslagen inte innebär någon inskränkning i rätten för barn som avtjänar sluten ungdomsvård att stå i förbindelse med sin familj genom brevväxling och besök står förslagen i överensstämmelse med artikel 37 i barnkonventionen. Sammanfattningsvis gör regeringen bedömningen att förslagen är proportionerliga och förenliga med barnkonventionen.

Individuella begränsningar av elektroniska kommunikationstjänster är förenliga med grundläggande fri- och rättigheter

Förslagen innebär en befogenhet för SiS att besluta att barnets eller den unges användning av elektroniska kommunikationstjänster, utöver den generella begränsningen, ska vägras. Befogenheten för SiS att vägra användningen av elektroniska kommunikationstjänster finns redan i dag. Det som är nytt i förslagen är, i fråga om barn och unga som vårdas enligt 3 § LVU, att skälen för när användningen av elektroniska kommunikationstjänster får vägras föreslås utökas jämfört med i dag till att även inkludera att användningen kan äventyra säkerheten på hemmet eller vara till skada för den unge eller för någon annan. Förslagen innebär vidare en lagreglering av att användningen eller kommunikationen i första hand ska begränsas, avlyssnas eller kontrolleras. Förslagen innebär också att det i lag regleras att SiS får avlyssna kommunikationen (se avsnitt 7.1).

Enligt 2 kap. 6 § RF är var och en skyddad mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse och mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande. Möjligheten att avlyssna eller på annat sätt kontrollera användningen av elektroniska kommunikationstjänster innebär en begränsning enligt 2 kap. 20 § RF. En sådan begränsning får göras genom lag, endast under förutsättning att det rör sig om en proportionerlig inskränkning som sker i ett godtagbart syfte (2 kap. 21 § RF). Som tidigare nämnts får rätten till skydd för privat- och familjeliv, hem och korrespondens enligt artikel 8 i Europakonventionen begränsas under vissa förutsättningar. De begränsningar som förslagen innebär är enligt regeringens mening motiverade av flera angelägna syften. Det handlar om att i det enskilda fallet kunna upprätthålla ordningen och säkerheten på hemmen. Begränsningarna kan också behövas i det enskilda fallet för att syftet med vården enligt LVU inte ska gå förlorat. Vidare behöver det säkerställas att varken barnet eller den unge skadas eller någon annan kommer till skada genom användningen. Det ska också beaktas att barn och unga enligt förslaget i denna proposition har rätt att överklaga ett beslut om inskränkningar i rätten att använda kommunikationstjänster, och att beslutet är tidsbegränsat till 30 dagar. Det ska vidare beaktas att barnet eller den unge har rätt att på lämpligt sätt följa vad som händer i

omvärlden. I bedömningen ska också förslaget om att de som ska kommunicera med varandra ska informeras om avlyssningen eller kontrollen i förväg vägas in.

Ett beslut om inskränkningar i rätten att kommunicera elektroniskt ska alltid föregås av en proportionalitetsbedömning (20 a § LVU och 18 b § LSU). Om mindre inskränkande åtgärder när det gäller användningen av elektroniska kommunikationstjänster räcker, ska dessa vidtas framför ett totalt förbud mot användning av elektroniska kommunikationstjänster. SiS får alltså bara besluta om begränsningar i kommunikationen om det i det enskilda fallet finns skäl för det. Det kan således, såsom *Socialstyrelsen* efterfrågar, vara fullt möjligt för barnet eller den unge att i det enskilda fallet kommunicera med exempelvis barnvänliga klagomålsmekanismer eller hjälplinjer utan begränsningar i enlighet med FN:s kommitté för barnets rättigheters uppmaning till medlemsstater (se även avsnitt 7.1).

Förslaget om SiS befogenhet att, under i lag reglerade villkor, för barnets eller den unges räkning omhänderta utrustning för elektroniska kommunikationstjänster bedöms ha ett allmänt intresse och därför inte stå i strid med artikel 1 i tilläggsprotokoll 1 till Europakonventionen. Sammantaget gör regeringen bedömningen att inskränkningen är proportionerlig och utgör en godtagbar begränsning enligt regeringsformen och Europakonventionen.

När det gäller förhållandet till barnkonventionen gör regeringen bedömningen att förslaget innebär en begränsning av barnets privat- och familjeliv som dock inte medför ett godtyckligt eller olagligt ingripande. Som nämnts ovan gäller proportionalitetsprincipen, och om mindre inskränkande åtgärder när det gäller användningen av elektroniska kommunikationstjänster räcker, ska dessa vidtas framför ett totalt förbud mot användning av elektroniska kommunikationstjänster. Det kan exempelvis vara så att barnet föredrar att ringa ett samtal till en viss person med avlyssning i stället för att kontakten med denna person helt vägras.

Sammanfattningsvis är regeringens bedömning att förslagen är proportionerliga och förenliga med barnkonventionen då de tillgodoser ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle.

Begränsning av besök är förenligt med grundläggande fri- och rättigheter

Förslagen innebär en befogenhet för SiS att besluta att besök till barnet eller den unge ska vägras. Befogenheten för SiS att vägra besök finns redan i dag. Det som är nytt i förslagen är, i fråga om barn och unga som vårdas enligt 3 § LVU, att skälen för när besök får vägras föreslås utökas jämfört med i dag till att besöket även kan äventyra säkerheten på hemmet eller vara till skada för den unge eller för någon annan. Förslagen i LVU och LSU innebär vidare en lagreglering av att besöken i första hand ska begränsas, övervakas eller kontrolleras.

Förslagen innebär en inskränkning i barnets eller den unges privat- och familjeliv enligt artikel 8 i Europakonventionen. Som tidigare nämnts får denna rättighet enligt Europakonventionen begränsas under vissa förutsättningar. Den begränsning som förslaget innebär är enligt regeringens mening motiverad av flera angelägna syften, inte minst vad gäller att upprätthålla ordningen och säkerheten på hemmen. I det enskilda

fallet kan det också handla om att syftet med vården enligt LVU inte ska gå förlorat. Vidare behöver det säkerställas att varken barnet eller den unge skadas eller någon annan kommer till skada genom besöket. Ett beslut att vägra ett besök till den unge ska alltid föregås av en proportionalitetsbedömning (20 a § LVU och 18 b § LSU). Om mindre inskränkande åtgärder i form av att begränsa, övervaka eller på annat sätt kontrollera ett besök till den placerade eller dömde räcker, ska dessa vidtas framför ett totalt besöksförbud. Det ska vidare beaktas att förslaget innebär att vid övervakning eller annan kontroll ska den placerade eller den dömde och besökaren informeras om kontrollen i förväg. Det ska också beaktas att barn och unga enligt förslaget i denna proposition har rätt att överklaga ett beslut om att vägra, begränsa eller kontrollera besök, och att beslutet är tidsbegränsat till 30 dagar. Sammantaget gör regeringen bedömningen att inskränkningen är proportionerlig och utgör en godtagbar begränsning enligt Europakonventionen.

När det gäller förhållandet till barnkonventionen gör regeringen bedömningen att förslaget innebär en begränsning av barnets privat- och familjeliv som dock inte medför ett godtyckligt eller olagligt ingripande. Som nämnts ovan gäller proportionalitetsprincipen, och, om mindre inskränkande åtgärder när det gäller besöket räcker, ska dessa vidtas framför ett totalt besöksförbud. Det kan exempelvis vara så att barnet föredrar ett övervakat besök i stället för att besöket helt vägras. Barnet ska ha rätt att fritt uttrycka sina egna åsikter och barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad (artikel 12 i barnkonventionen). Sammanfattningsvis är regeringens bedömning att förslagen är proportionerliga och förenliga med barnkonventionen då de tillgodoser ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle.

En möjlighet att genomföra kroppsvisitation på besökare är förenlig med grundläggande fri- och rättigheter

Förslaget innebär att ett besök på ett särskilt ungdomshem får villkoras av att besökaren genomgår en kroppsvisitation om det är nödvändigt av säkerhetsskäl. Av 2 kap. 6 § första stycket RF följer att var och en gentemot det allmänna är skyddad mot kroppsvisitation.

Enligt 2 kap 20 och 21 §§ RF får sådana begränsningar i detta skydd göras genom lag och endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningarna får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett dem och inte heller sträcka sig så långt att de utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsningar får inte göras enbart på grund av en politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning. Som framgår i avsnitt 7.2.3 kommer SiS beslut att villkora ett besök med en kroppsvisitation inte att innebära något åliggande för den enskilde att genomgå en kroppsvisitation. Trots att det alltså kommer att finnas utrymme för den enskilde att avstå från att genomföra ett besök med konsekvensen att besöket inte blir av, kan beslutet för den enskilde komma att upplevas som ett intrång i den personliga sfären. Alldeles oberoende av om intrånget kan vara påtvingat i den mening som avses i 2 kap. 6 § RF eller inte, finns det mot den bakgrunden starka skäl för att reglera SiS befogenhet att besluta om kroppsvisitation i lag (jfr 8 kap. 2 § första

stycket 2 RF). Den föreslagna befogenheten för SiS om att genomföra kroppsvisitation av besökare innebär inte någon rätt för SiS att tvinga enskilda att genomgå visitationen och befogenheten bedöms därför inte innebära ett kroppsligt ingrepp som är påtvingat i den mening som avses i regeringsformen. För det fall att den rättsliga inramningen av de befogenheter som SiS nu ges ändå skulle kunna medföra att enskilda, inte minst vårdnadshavare eller föräldrar, kan uppleva sig tvingade att genomgå en kroppsvisitation bedöms de skäl som motiverar intrånget i privat- och familjelivet tillräckligt bärkraftiga även för att motivera ett sådant ingrepp i skyddet för den personliga integriteten enligt regeringsformen (2 kap. 6 och 21 §§ RF).

Ett beslut om att en vårdnadshavare eller förälder ska uppmanas att genomgå kroppsvisitation utgör en inskränkning av vårdnadshavarens eller föräldrarnas rätt till privat- och familjeliv enligt artikel 8.1 i Europakonventionen. Enligt artikel 8.2 Europakonventionen får en offentlig myndighet inte inskränka åtnjutandet av denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till bl.a. skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter. En sådan inskränkning måste således, enligt artikel 8 i Europakonventionen, ha ett legitimt syfte och vara proportionerlig. Artikel 8 innebär inte bara att konventionsstaterna ska avhålla sig från ingrepp i rättigheten. Konventionsstaterna ska även vidta positiva åtgärder för att skydda den. Ytterst syftar förslaget om kroppsvisitation av besökare till att skydda barnet och den unge som vistas där genom att skapa en trygg och säker vårdmiljö. En trygg och säker vårdmiljö är en förutsättning för att SiS ska kunna bedriva en god och ändamålsenlig vård, vilket också är i enlighet med principen om barnets bästa. Förslaget svarar därför mot ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Sammantaget bedömer regeringen därför att förslaget om att besök får villkoras av att besökaren genomgår en kroppsvisitation vara förenligt med den rätt till respekt för privat- och familjeliv som följer av och Europakonventionen.

11 Integritetsskyddsanalys

Regeringens bedömning: Den personuppgiftsbehandling som förslagen medför utgör en proportionerlig inskränkning av det skydd för den personliga integriteten som finns i regeringsformen, Europakonventionen och EU:s rättighetsstadga. Förslagen är förenliga med kraven i EU:s dataskyddsförordning och brottsdatalagen. Ytterligare reglering med anledning av förslagen är inte nödvändig.

Promemorians bedömning överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian görs bedömningen att förslagen inte medför ett betydande intrång i den personliga integriteten enligt 2 kap. 6 § andra stycket regeringsformen.

Remissinstanserna: Endast *Integritetsskyddsmyndigheten (IMY)* lämnar synpunkter på den personuppgiftsbehandling som förslagen ger upphov till. IMY anser att det inte har gjorts en tillräcklig utredning och

analys av förslagens inverkan på den enskildes personliga integritet och att mer djupgående analyser av konsekvenserna för såväl besökare som de olika målgrupperna inom Statens institutionsstyrelse behöver göras. Som exempel framför IMY att utredningen inte redogör för personuppgiftsbehandlingen vid kontroll av utdrag från misstanke- och belastningsregister eller vid kroppsvisitation. IMY anger att myndigheten därmed inte kan tillstyrka förslagen i promemorian och påpekar att det är viktigt att det i det fortsatta beredningsarbetet säkerställs att en komplett kartläggning av de personuppgiftsbehandlingsåtgärder som föreslås i promemorian görs samt att det tydligt redogörs för vilket rättsligt stöd som finns för respektive behandling av personuppgifter. Sådan kartläggning, liksom bedömning av förslagets påverkan på den personliga integriteten, är särskilt viktig när det är fråga om barns personuppgifter.

Skälen för regeringens bedömning

Syftet med förslagen

I propositionen lämnas ett antal förslag som får påverkan på skyddet för den enskildes integritet. Dessa förslag återfinns i avsnitt 6 om generella begränsningar av elektroniska kommunikationstjänster och i avsnitt 7 om individuella begränsningar av elektroniska kommunikationstjänster och besök. De behov som ligger till grund för förslagen och de avvägningar som har gjorts redovisas i angivna avsnitt. Av avsnitt 10 framgår förslagets förenlighet med regeringsformen, Europakonventionen och barnkonventionen.

I de angivna avsnitten bedöms syftet med förslagen vara mycket angeläget utifrån ett vård-, skydds- och säkerhetsperspektiv. Det bedöms vara viktigt att de kontakter som är skadliga för barnet eller den unge vägras eller begränsas under vistelsen vid ett särskilt ungdomshem. Möjligheten att i förväg kunna hämta in upplysningar om den som barnet eller den unge vill kommunicera med eller få besök av innebär att Statens institutionsstyrelse (SiS) bättre kan förhindra införsel av farliga föremål, mobiltelefoner och narkotika samt motverka avvikningar, fritagningar, fortsatt kriminalitet och destruktiva kontakter.

Respekten för individens självbestämmande och integritet är grundläggande i en demokrati. Någon enhetlig definition av begreppet personlig integritet finns inte. Regeringen uttalade dock i samband med den senaste utvidgningen av integritetsskyddet i regeringsformen att en rimlig utgångspunkt för bedömningen av behovet av ett utökat skydd för den personliga integriteten var att den skulle ske utifrån den enskildes intresse av att skydda information om sina personliga förhållanden (prop. 2009/10:80 s. 175). Vissa faktorer har ansetts särskilt viktiga att ta hänsyn till när det gäller att bedöma integritetskänsligheten vid helt eller delvis automatiserad behandling av personuppgifter. Det gäller arten av personuppgifter som samlas in och registreras, varför detta görs, hur och av vem uppgifterna används samt mängden av uppgifter som samlas på ett och samma ställe eller som på något annat sätt är tillgängliga för bearbetningar och sammanställningar (prop. 2005/06:173 s. 15). Även rådande samhällsvärderingar kan ha viss påverkan på vilken reglering och begränsning av behandlingen av personuppgifter som är nödvändig för att skydda den personliga integriteten.

I det följande ges, som efterfrågats i remissvaret från *IMY*, en bred och samlad utredning och analys av förslagets inverkan på den enskildes personliga integritet.

Personuppgifter som behandlas av Statens institutionsstyrelse i dag

När SiS utför verksamhet enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, och lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, förkortad LSU, behandlar myndigheten personuppgifter. I sin nuvarande verksamhet behandlar SiS personuppgifter dels om dem som vistas vid de särskilda ungdomshemmen, dels om andra personer, t.ex. vid kontakter och besök. SiS behandlar personuppgifter både i pappersform och i olika datasystem, t.ex. i barnets eller den unges personakt och journal. De personuppgifter som behandlas kan inkludera bilder, ljudupptagningar, inloggningsuppgifter och ip-adresser.

De personuppgifter som SiS behandlar utgörs av namn, personnummer, bostadsadress och e-postadress för barnet eller den unge. Vidare behandlas uppgifter om bakgrund, skolgång och vid behov känsliga personuppgifter om barnets eller den unges hälsa. Därutöver tillkommer uppgifter om den vård, behandling och de beslut som SiS fattar under tiden på det särskilda ungdomshemmet. Personuppgifter lämnas från anhöriga, socialtjänsten, sjukvården eller barnets eller den unges skola och hemkommun. Uppgifter kan också lämnas från god man eller förvaltare. För den som avtjänar påföljden sluten ungdomsvård lämnar även domstolen uppgifter till SiS.

SiS behandlar dessutom personuppgifter som hänför sig till de personer som biträder barnet eller den unge som vistas på ett särskilt ungdomshem, t.ex. tolk, offentligt biträde, annat ombud eller en myndighetskontakt. De personuppgifter som då behandlas är namn, kontaktuppgifter, identifikationsnummer och adressen till arbetsgivaren. Dessutom behandlar SiS namn, personnummer och kontaktuppgifter till anhöriga. Vidare behandlar myndigheten uppgifter om besökare och om den som barnet eller den unge vill kommunicera elektroniskt med. I dessa fall är det främst namn och personnummer som behandlas. Om SiS bedömer att det behövs inför besök och elektronisk kommunikation, hämtas uppgifter in om personliga förhållanden i övrigt. Sådana uppgifter hämtas då in genom t.ex. vårdnadshavare, god man, förvaltare eller socialtjänst.

Ytterligare personuppgifter som kommer att behöva behandlas med anledning av förslagen

SiS föreslås få möjlighet att i förväg undersöka om den som barnet eller den unge ska ha kontakt med eller vill ha besök av är dömd eller misstänkt för brott, samt i den utsträckning det behövs inhämta uppgifter om hans eller hennes personliga förhållanden i övrigt (se avsnitt 7.3). Förslaget medför att fler personuppgifter än i dag kan komma att behandlas avseende andra personer än den som vistas på det särskilda ungdomshemmet. Enligt förslagen ska en sådan bakgrundskontroll få göras om SiS bedömer att det behövs (förslagen till 15 q § LVU och 16 i § LSU). I dessa fall kommer personuppgifter som namn och personnummer att behandlas samt i förekommande fall personuppgifter som rör lagöverträdelser och uppgifter om personliga förhållanden i övrigt.

Förslagen om att ett besök, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl, får villkoras av att besökaren genomgår en kroppsvisitation (se avsnitt 7.2.3) medför en behandling av personuppgifter i de fall det behöver registreras att en kroppsvisitation har utförts eller nekats. Personuppgifter som då behöver behandlas är namn och personnummer.

Utökade möjligheter för SiS att avlyssna och kontrollera kommunikation kan leda till att fler personuppgifter behandlas om SiS behöver göra en orosanmälan eller en polisanmälan med anledning av vad som då framkommit. De personuppgifter som i dessa fall behöver behandlas är namn, personnummer samt de personliga förhållanden som leder till att en orosanmälan eller en polisanmälan behöver göras (se avsnitt 7.1.3). En orosanmälan eller en polisanmälan kan även behöva göras med anledning av vad som framkommer vid ett övervakat eller kontrollerat besök.

I övrigt medför regeringens förslag att SiS kommer att behandla samma personuppgifter, för samma ändamål som i dag men i en större omfattning. Nedan görs en analys av hur sådan personuppgiftsbehandling förhåller sig till det dataskyddsrättsliga regelverket.

Regelverk för personuppgiftsbehandlingen

För den behandling av personuppgifter som är nödvändig inom den verksamhet som SiS bedriver finns ett omfattande regelverk. Detta regelverk utgörs huvudsakligen, men inte uttömmande, av

- Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning), här benämnd EU:s dataskyddsförordning,
- lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning,
- förordningen (2018:219) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning,
- lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten, förkortad SoLPuL,
- förordningen (2001:637) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten, förkortad SoLPuF,
- Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/680 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behöriga myndigheters behandling av personuppgifter för att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, och det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av rådets rambeslut 2008/977/RIF, kallat EU:s dataskyddsdirektiv,
- brottsdatalagen (2018:1177), och
- brottsdataförordningen (2018:1202).

EU:s dataskyddsförordning utgör den generella regleringen av personuppgiftsbehandling inom EU. Förordningen skyddar fysiska personers grundläggande rättigheter och friheter, särskilt deras rätt till skydd av personuppgifter (artikel 1.2 i EU:s dataskyddsförordning).

Dataskyddet är en del av den grundläggande rättigheten om skydd för den enskildes privatliv. Förordningen ska tillämpas på sådan behandling av personuppgifter som helt eller delvis företas på automatisk väg samt på annan behandling än automatisk av personuppgifter som ingår i eller kommer att ingå i ett register (artikel 2.1 i EU:s dataskyddsförordning). Behandling är ett vidsträckt begrepp och omfattar exempelvis insamling, registrering, lagring, bearbetning och utlämnande genom överföring (artikel 4.2 i EU:s dataskyddsförordning). Behandlingen av personuppgifter måste uppfylla ett antal principer (artikel 5 i EU:s dataskyddsförordning). För att en behandling av personuppgifter ska vara tillåten, krävs att någon av de rättsliga grunder som anges i artikel 6 i EU:s dataskyddsförordning är tillämplig. Av särskilt intresse för myndigheters verksamhet är artikel 6.1 c som gäller när behandlingen är nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse som åvilar den personuppgiftsansvarige och artikel 6.1 e som gäller när behandlingen är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning. Om den rättsliga grunden är allmänt intresse behöver denna grund vara proportionerlig mot det legitima mål som eftersträvas. Behandling av personuppgifter som rör fällande domar i brottmål och överträdelse får endast utföras under kontroll av myndighet eller då behandling är tillåten enligt unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt, där lämpliga skyddsåtgärder för de registrerades rättigheter och friheter fastställs (artikel 10 i EU:s dataskyddsförordning). Det ankommer på den personuppgiftsansvarige att säkerställa att behandlingen av personuppgifter sker i enlighet med EU:s dataskyddsförordning och det regelverk som kompletterar förordningen och som den egna verksamheten omfattas av (artikel 5 i EU:s dataskyddsförordning).

Dataskyddslagen kompletterar EU:s dataskyddsförordning och är subsidiär i förhållande till avvikande bestämmelser i annan lag eller förordning.

Lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten innehåller bestämmelser som kompletterar EU:s dataskyddsförordning. I lagen definieras vad som avses med socialtjänst och det anges att verksamhet enligt lagstiftning om vård utan samtycke av unga samt verksamhet som i övrigt bedrivs av SiS utgör socialtjänst (2 § 2 och 3 SoLPuL). Personuppgifter får bara behandlas inom socialtjänsten om behandlingen är nödvändig för att arbetsuppgifter inom socialtjänsten ska kunna utföras (6 § SoLPuL). Person- och samordningsnummer, personuppgifter som avses i artikel 9.1 i EU:s dataskyddsförordning (känsliga personuppgifter), samt uppgifter om lagöverträdelse som innefattar brott, domar i brottmål, straffprocessuella tvångsmedel eller administrativa frihetsberövanden får behandlas om uppgifterna har lämnats i ett ärende eller är nödvändiga för verksamheten (7 § SoLPuL).

I förordningen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten, anges att SiS är personuppgiftsansvarig för den behandling av personuppgifter inom socialtjänsten som görs i dess verksamhet (6 § SoLPuF). Förordningen anger vidare att SiS får behandla personuppgifter för ändamålen dokumentation av vård, behandling och behandlingsresultat samt verkställighet, och underlag, beslut och övriga åtgärder i ärenden inom verksamhetsområdet (7 § SoLPuF).

Brottsdatalagen genomför EU:s dataskyddsdirektiv. Lagen gäller vid behandling av personuppgifter som utförs av behöriga myndigheter i syfte att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder. Lagen gäller också vid behandling av personuppgifter som en behörig myndighet utför i syfte att upprätthålla allmän ordning och säkerhet (1 kap. 2 § brottsdatalagen). Ett grundläggande krav för att brottsdatalagen ska vara tillämplig är således att den som behandlar personuppgifterna är en behörig myndighet i lagens mening och att behandlingen utförs för något av de syften som anges i lagen.

När SiS verkställer slutna ungdomsvård enligt LSU utgör de en sådan behörig myndighet. Brottsdatalagen gäller vid sådan behandling av personuppgifter som är helt eller delvis automatiserad och för annan behandling av personuppgifter som ingår i eller är avsedda att ingå i en strukturerad samling av personuppgifter som är tillgängliga för sökning eller sammanställning enligt särskilda kriterier (1 kap. 3 § brottsdatalagen). Av lagen framgår att personuppgifter får behandlas om det är nödvändigt för att en behörig myndighet ska kunna utföra sin uppgift att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott, verkställa straffrättsliga påföljder eller upprätthålla allmän ordning och säkerhet (2 kap. 1 § brottsdatalagen). Personuppgifter får även behandlas om det är nödvändigt för diarieföring, eller om uppgifterna har lämnats till en behörig myndighet i en anmälan, ansökan eller liknande och behandlingen är nödvändig för myndighetens handläggning (2 kap. 2 § brottsdatalagen). Lagen reglerar att personuppgifter bara får behandlas för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål. Om det ändamål som personuppgifterna behandlas för inte framgår av sammanhanget eller på annat sätt, ska det tydliggöras genom en särskild upplysning (2 kap. 3 § brottsdatalagen). Personuppgifter som behandlas ska vara korrekta och, om det är nödvändigt, uppdaterade (2 kap. 7 § brottsdatalagen). Vidare regleras att personuppgifter som behandlas ska vara adekvata och relevanta i förhållande till ändamålen med behandlingen och att fler personuppgifter inte får behandlas än vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålen med behandlingen (2 kap. 8 § brottsdatalagen). Personuppgifter får inte heller behandlas under längre tid än vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med behandlingen (2 kap. 17 § brottsdatalagen). Det är den personuppgiftsansvarige som är ansvarig för all behandling av personuppgifter som utförs under dennes ledning eller på dennes vägnar (3 kap. 1 § brottsdatalagen).

Begränsningar i skyddet för den personliga integriteten får göras

Förslagen som lämnas i propositionen måste vägas mot den inskränkning i den enskildes fri- och rättigheter som de innebär. Av regeringsformen, förkortad RF, följer att var och en är gentemot det allmänna skyddad mot kroppsvisitation (2 kap. 6 § första stycket RF). Vidare är var och en gentemot det allmänna skyddad mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden (2 kap. 6 § andra stycket RF). Skyddet för den personliga integriteten är inte absolut och kan under vissa förutsättningar begränsas. En begränsning måste ske genom

lag (2 kap. 20 § första stycket RF). Begränsningen får endast göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle och får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsningen får vidare inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning (2 kap. 21 § RF). Vid en begränsning ska det därför göras en proportionalitetsbedömning där integritetsriskerna med personuppgiftsbehandlingen vägs mot fördelarna med behandlingen. I detta ingår att bedöma om behandlingen av personuppgifterna är nödvändig utifrån det avsedda ändamålet med behandlingen och om det finns alternativ som är mindre integritetskänsliga.

Även EU:s dataskyddsförordning förutsätter att proportionalitetsbedömningar görs vid behandling av personuppgifter (artikel 6.1 e och 6.3). Krav på proportionalitet finns även i bl.a. artikel 9.2 g i EU:s dataskyddsförordning, enligt vilken behandling av de särskilda kategorierna av personuppgifter (känsliga personuppgifter) är tillåten om behandlingen är nödvändig av hänsyn till ett viktigt allmänt intresse på grundval av unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt, vilken ska stå i proportion till det eftersträlvade syftet, vara förenligt med det väsentliga innehållet i rätten till dataskydd och innehålla bestämmelser om lämpliga och särskilda åtgärder för att säkerställa den registrerades grundläggande rättigheter och intressen. Rätten till skydd för den personliga integriteten måste enligt skälen i EU:s dataskyddsförordning förstås utifrån sin uppgift i samhället och vägas mot andra grundläggande rättigheter utifrån proportionalitetsprincipen (skäl 4 i EU:s dataskyddsförordning).

Behandling av personuppgifter berör vidare rätten till respekt för privatlivet som kommer till uttryck i artikel 8.1 i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, här benämnd Europakonventionen. Enligt denna artikel har var och en rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Av lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna framgår att Europakonventionen gäller som svensk lag. Enligt 2 kap. 19 § RF får inte lag eller annan föreskrift meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen. Enligt artikel 8.2 i Europakonventionen får rätten till skydd för privatlivet inte inskränkas annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till den nationella säkerheten, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande eller till förebyggande av oordning eller brott eller skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter.

I artiklarna 3, 7 och 8 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (2010/C 83/02), här benämnd EU:s rättighetsstadga, slås det fast att var och en har rätt till fysisk och mental integritet, respekt för sitt privat- och familjeliv, sin bostad och sina kommunikationer samt skydd av de personuppgifter som rör honom eller henne. Av artikel 52.3 i stadgan följer att i den mån stadgan omfattar rättigheter som motsvarar sådana som garanteras av Europakonventionen ska de ha samma innebörd och räckvidd som enligt konventionen, men att

bestämmelsen inte hindrar unionsrätten från att tillförsäkra ett mer långtgående skydd. I EU:s rättighetsstadga är utgångspunkten att en inskränkning av rättigheter och friheter enligt stadgan endast får göras i lag och måste vara förenlig med det väsentliga innehållet i de rättigheter och friheter som erkänns i stadgan. Begränsningar får med beaktande av proportionalitetsprincipen endast göras om de är nödvändiga och faktiskt svarar mot mål av allmänt samhällsintresse som erkänns av unionen eller behovet av skydd för andra människors rättigheter och friheter (artikel 52.1 i EU:s rättighetsstadga).

För att det ska vara motiverat att införa möjligheter till behandling av personuppgifter på det sätt som föreslås måste alltså behovet av behandlingen väga tyngre än den enskildes intresse av skydd för den personliga integriteten. Vid en proportionalitetsbedömning behöver riskerna för intrång i den personliga integriteten kartläggas.

Behandling av barns och ungas personuppgifter med anledning av förslagen om ändring i LVU

För den personuppgiftsbehandling som föranleds av förslagen om ändring i LVU behövs stöd i EU:s dataskyddsförordning, lagen med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning, förordningen med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning, lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten samt förordningen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten.

Förslagen om möjligheten att omhänderta den unges egen utrustning för elektroniska kommunikationstjänster (se avsnitt 6 och 7.1.1) medför att fler personuppgifter än i dag kommer behandlas genom att beslut om ett sådant omhändertagande ska fattas och antecknas i journalen (3 kap. 18 § socialtjänstförordningen [2001:937]). De personuppgifter som då kan komma behöva behandlas är som i dag namn, personnummer och möjligen telefonnummer.

Även förslagen om att elektronisk kommunikation och besök ska få vägras, begränsas, avlyssnas eller kontrolleras på något annat sätt (se avsnitt 7.1) och förslagen om att besök ska få vägras, begränsas, övervakas eller på något annat sätt kontrolleras (se avsnitt 7.2) innebär att fler personuppgifter kan komma att behandlas jämfört med i dag. I dessa fall ska SiS fatta ett beslut om åtgärden som får gälla i högst 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas (förslag till 15 i och 15 o §§ LVU). Ett beslut om en sådan åtgärd ska antecknas i journalen (3 kap. 18 § socialtjänstförordningen). I beslutet kommer namn på den unge och den som den unge ska kommunicera med eller få besök av att behöva behandlas. Även andra uppgifter som kan ha betydelse för beslutet, t.ex. uppgifter om lagöverträdelse eller misstanke om brott eller personliga förhållanden i övrigt kan komma att behöva behandlas (förslag till 15 q § LVU).

Förslaget om att ett besök, om det är nödvändigt, får villkoras av att besökaren genomgår en kroppsvisitation (se avsnitt 7.2.3) medför att personuppgifter kan behandlas genom att beslut om en sådan åtgärd antecknas i journalen. Om en kroppsvisitation har genomförts eller nekats kan personuppgifter om besökarens namn och personnummer behöva behandlas.

Regeringen bedömer att det finns stöd för den behandling av personuppgifter som föranleds av förslagen. Behandlingen bedöms ha stöd av artikel 6.1 c (rättslig förpliktelse) och 6.1 e (uppgift av allmänt intresse och myndighetsutövning) i EU:s dataskyddsförordning. Av artikel 6.3 framgår att den rättsliga grunden, vid behandling enligt artikel 6.1 c och e, ska fastställas i unionsrätten eller i nationell rätt. Syftet med behandlingen ska i sin tur fastställas i den rättsliga grunden eller, i fråga om behandling enligt artikel 6.1 e, vara nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning. Alla uppgifter som riksdagen eller regeringen har gett i uppdrag åt statliga myndigheter att utföra och sådan verksamhet som myndigheterna bedriver inom ramen för sin befogenhet utgör i normalfallet sådana uppgifter av allmänt intresse som avses i artikel 6.1 e i EU:s dataskyddsförordning (prop. 2017/18:105 s. 56 och 57). Den rättsliga grunden för behandlingen av personuppgifter i dessa fall finns i LVU och i myndighetens instruktion som reglerar att SiS ansvarar för särskilda ungdomshem (1 § förordningen [2007:1132] med instruktion för Statens institutionsstyrelse och 12 § LVU). Behandlingen får anses vara nödvändig för att arbetsuppgifter inom socialtjänsten ska kunna utföras (6 § SoLPuL). Nödvändighetskravet innebär inte ett krav på att behandlingsåtgärden ska vara oundgänglig. Behandlingen kan anses nödvändig och därmed tillåten, om behandlingen leder till effektivitetsvinster. Personuppgiftsbehandlingen kommer att ske för ändamålen dokumentation av vård, behandling och behandlingsresultat samt verkställighet, underlag, beslut och övriga åtgärder i ärenden inom verksamhetsområdet, samt uppföljning, utvärdering, kvalitetssäkring och administration av verksamheten (7 § SoLPuF). Det bedöms inte vara aktuellt att behandla personuppgifter för andra ändamål än det ändamål för vilket uppgifterna samlades in.

SiS är personuppgiftsansvarig för den behandling av personuppgifter inom socialtjänsten som görs i dess verksamhet (6 § SoLPuF).

Det finns vidare stöd för behandling av de typer av personuppgifter som det blir aktuellt för SiS att behandla. Det kan inte uteslutas att känsliga personuppgifter kan komma att behöva behandlas med anledning av förslagen, det bedöms dock bli sällsynt. Personuppgifter om lagöverträdelse kommer att behöva behandlas. SiS får behandla personuppgifter som person- och samordningsnummer, personuppgifter som avses i artikel 9.1 i EU:s dataskyddsförordning (känsliga personuppgifter) samt uppgifter om lagöverträdelse som innefattar brott, domar i brottmål, straffprocessuella tvångsmedel eller administrativa frihetsberövanden (7 § SoLPuL).

Regeringen bedömer att det finns en risk för intrång i barnets eller den unges personliga integritet med anledning av förslagen om ändring i LVU. Förslagen innebär bl.a. att SiS ges ökade möjligheter att begränsa, avlyssna eller på annat sätt kontrollera den vårdades kommunikation och besök, vilket innebär en ökad personuppgiftsbehandling jämfört med i dag. En mer omfattande behandling av personuppgifter är generellt sett förenad med större integritetsrisker än mer begränsad behandling. Eftersom förslagen dessutom innebär att barns personuppgifter kommer att kunna behandlas i större utsträckning innebär detta i sig en ökad integritetsrisk. Enligt skäl 38 i EU:s dataskyddsförordning bedöms barns

personuppgifter förtjäna ett särskilt skydd, eftersom barn kan vara mindre medvetna om berörda risker, följder och skyddsåtgärder samt om sina rättigheter när det gäller behandling av personuppgifter.

Det finns ett antal skyddsåtgärder som syftar till att skydda personuppgifter vid behandling, t.ex. regleringen av när SiS får ta in känsliga personuppgifter eller uppgifter i övrigt om ömtåliga personliga förhållanden i sammanställningar (7 a § SoLPuL). Det finns även begränsningar av vilka sökbegrepp som får användas. Vid sökningar eller i samband med sammanställningar får SiS endast använda uppgifter om namn eller uppgifter om person-, samordnings- eller ärendenummer som sökbegrepp (9 § SoLPuF). Vidare finns ett förbud mot att SiS hämtar in uppgifter från andra hem som myndigheten driver för att samköra uppgifterna (10 § SoLPuF). Av artikel 5 i EU:s dataskyddsförordning framgår att personuppgifter ska vara adekvata, relevanta och inte för omfattande i förhållande till de ändamål för vilka de behandlas. Personuppgifterna får inte heller förvaras i en form som möjliggör identifiering av den registrerade under en längre tid än vad som är nödvändigt för de ändamål för vilka personuppgifterna behandlas. Av 12 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) följer att anteckningar och uppgifter i personakter respektive uppgifter i sammanställningar ska gallras fem år efter det att sista anteckningen gjordes i akten. Handlingar som upprättas och gäller enskilda ska begränsas till att innehålla uppgifter som bedöms vara tillräckliga, väsentliga och ändamålsenliga i förhållande till vad saken gäller (4 kap. 1 § [SOSFS 2014:5] Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS).

Barns personuppgifter ska hanteras med särskild omsorg. Enligt 4 § förordningen med instruktion för Statens institutionsstyrelse ska myndigheten inför beslut eller andra åtgärder som kan röra barn bedöma konsekvenserna för barn och därvid ta särskild hänsyn till barns bästa. Av 1 § LVU framgår vidare att insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom ska präglas av respekt för den unges människovärde och integritet. Tvångsåtgärder får dessutom endast användas om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga ska de användas (20 a § LVU). Av dokumentationen ska det då framgå vilka andra mindre ingripande åtgärder som har övervägts eller prövats innan SiS fattar beslut som gäller de särskilda befogenheterna (7 kap. 4 § SOSFS 2014:5).

Det lämnas även i propositionen förslag till bestämmelse som skyddar den personliga integriteten och som därmed minskar risken för intrång för den enskilde. Enligt förslaget till 15 h § LVU ska vid avlyssning eller annan kontroll, den unge, och i förekommande fall den som den unge ska kommunicera med, informeras om kontrollen i förväg. Vad gäller uppgifter som rör upptagningar och uppteckningar vid avlyssning och kontroll anser regeringen att det kan övervägas att på förordningsnivå reglera att dessa ska förstöras så snart de inte längre behövs (se avsnitt 7.1.3).

För den personuppgiftsbehandling som föranleds av förslagen om ändring i LSU behövs stöd i brottsdatalagen och brottsdataförordningen. Om uppgifter om den dömdes hälsa eller andra uppgifter som inte utgör en del av verkställigheten behöver behandlas, sker detta dock med stöd av EU:s dataskyddsförordning och kompletterande nationell lagstiftning. Det är syftet med behandlingen av personuppgifter i det enskilda fallet som utgör den grundläggande förutsättningen för om behandling ska omfattas av brottsdatalagens tillämpningsområde (prop. 2017/18:232 s. 112).

Förslaget om möjligheten att omhänderta den dömdes egna utrustning för elektroniska kommunikationstjänster (se avsnitt 6.1.3) medför att personuppgifter behandlas genom att ett sådant omhändertagande antecknas i journalen eller på annat sätt förtecknas (6 och 8 §§ förordningen [1998:641] om verkställighet av sluten ungdomsvård).

Förslagen om att elektronisk kommunikation ska få vägras, begränsas, avlyssnas eller kontrolleras i vissa fall (se avsnitt 7.1.2) och att besök till den dömda ska få vägras, begränsas, övervakas eller på något annat sätt kontrolleras (se avsnitt 7.2.2) innebär att fler personuppgifter kan komma att behandlas jämfört med i dag. I dessa fall ska SiS fatta ett beslut om åtgärden som enligt förslaget får gälla i högst 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas (förslagen till 16 c och 16 g §§). I ett sådant beslut behöver namn på barnet eller den unge samt den som han eller hon ska kommunicera med eller få besök av behandlas. Även uppgifter om lagöverträdelser eller misstanke om brott avseende personen som den dömda vill kontakta eller få besök av kan behöva behandlas (förslaget till 16 i § LSU). Ett beslut om begränsning av elektronisk kommunikation eller av besök ska antecknas i journalen (6 § förordningen om verkställighet av sluten ungdomsvård).

Förslaget om att ett besök får, om det är nödvändigt, villkoras av att besökaren genomgår en kroppsvisitation (se avsnitt 7.2.3) medför att personuppgifter behandlas genom att beslut om en sådan åtgärd antecknas i journalen (6 § förordningen om verkställighet av sluten ungdomsvård). Om en kroppsvisitation har genomförts eller nekats av besökaren, kan personuppgifter om namn och personnummer behöva behandlas.

Regeringen bedömer att det finns stöd för den behandling av personuppgifter som föranleds av förslagen om ändring i LSU. Av 2 kap. 1 § brottsdatalagen framgår att personuppgifter får behandlas om det är nödvändigt för att en behörig myndighet ska kunna utföra sin uppgift att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott, verkställa straffrättsliga påföljder eller upprätthålla allmän ordning och säkerhet. Personuppgiftsbehandling är nödvändig om den behövs för att den behöriga myndigheten ska kunna utföra en arbetsuppgift på ett effektivt sätt. Det krävs alltså inte att det ska vara omöjligt att utföra uppgiften om personuppgifterna inte behandlas (prop. 2017/18:232 s. 117). Den personuppgiftsbehandling som föranleds av förslagen om ändring i LSU är nödvändig för att SiS ska kunna utföra sin uppgift att verkställa straffrättsliga påföljder. I detta uppdrag får det även anses ingå att förebygga och förhindra brottslighet på de särskilda hemmen. Behandling av personuppgifter får bara ske för särskilda, uttryckligt

angivna och berättigade ändamål (2 kap. 3 § brottsdatalagen). Den personuppgiftsansvarige ska föra en förteckning över de kategorier av behandlingar av personuppgifter som denne ansvarar för. Av förteckningen ska bl.a. framgå den rättsliga grunden för behandlingen och ändamålen med behandlingen (3 kap. 3 § brottsdataförordningen). Det bedöms inte vara aktuellt att behandla personuppgifter för andra ändamål än det ändamål för vilket uppgifterna samlades in. Känsliga personuppgifter bedöms inte behöva behandlas annat än i undantagsfall. Stöd för viss sådan personuppgiftsbehandling finns dock i 2 kap. 11 och 13 §§ brottsdatalagen. SiS bestämmer ändamålen med, och medlen för behandlingen av personuppgifter och är därför att betrakta som personuppgiftsansvarig (1 kap. 6 § brottsdatalagen). Den personuppgiftsansvarige är ansvarig för all behandling av personuppgifter som utförs under dennes ledning eller på dennes vägnar (3 kap. 1 § brottsdatalagen).

Regeringen bedömer att det finns en risk för intrång i den dömdes personliga integritet med anledning av förslagen om ändring i LSU. Förslagen innebär bl.a. att SiS ges ökade möjligheter att begränsa, avlyssna eller på något annat sätt kontrollera kommunikation och besök, vilket innebär en utökad personuppgiftsbehandling jämfört med i dag. En mer omfattande behandling av personuppgifter är generellt sett förenad med större integritetsrisker än en mer begränsad behandling. Eftersom förslagen dessutom innebär att barns personuppgifter kommer att kunna behandlas i större utsträckning innebär detta i sig en ökad integritetsrisk.

Personuppgifter som behandlas med stöd av brottsdatalagen och brottsdataförordningen omfattas av ett flertal skyddsbestämmelser. Det regleras att vid behandling av personuppgifter ska uppgifterna vara korrekta och om nödvändigt uppdaterade (2 kap. 7 § brottsdatalagen). Uppgifterna ska även vara adekvata och relevanta i förhållande till ändamålen med behandlingen. Fler personuppgifter får inte behandlas än vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålen med behandlingen (2 kap. 8 § brottsdatalagen). Det ska vidare så långt det är möjligt skiljas på personuppgifter som rör olika kategorier av registrerade så att det framgår om personen är misstänkt, dömd för brott, brottsoffer eller någon annan som berörs av ett brott (2 kap. 9 § brottsdatalagen). Personuppgifter som grundar sig på fakta ska så långt det är möjligt särskiljas från personuppgifter som grundar sig på personliga bedömningar (2 kap. 10 § brottsdatalagen). Vidare regleras att vid tilldelning av behörighet för åtkomst av personuppgifter ska utöver behovet av uppgifterna även utbildning och erfarenhet särskilt beaktas (3 kap. 5 § brottsdataförordningen). Därutöver regleras att det ska det finnas rutiner för tilldelning, förändring, borttagning och regelbunden uppföljning av behörigheter för åtkomst till personuppgifter (3 kap. 6 § brottsdataförordningen) och att tillgången till uppgifter om tidigare brottsmisstankar särskilt ska begränsas (3 kap. 7 § brottsdataförordningen).

Barns personuppgifter ska hanteras med särskild omsorg. Enligt 4 § förordningen med instruktion för Statens institutionsstyrelse ska myndigheten inför beslut eller andra åtgärder som kan röra barn bedöma konsekvenserna för barn och därvid ta särskild hänsyn till barns bästa. Det framgår även av LSU att verkställigheten av slutna ungdomsvård ska utformas så att den dömdes anpassning i samhället främjas och att de skadliga följderna av frihetsberövandet motverkas (2 § LSU). Vidare får

Prop. 2023/24:81 en kontroll- eller tvångsåtgärd enligt LSU endast användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden (18 b § LSU).

Det lämnas även i propositionen förslag till bestämmelse som skyddar den personliga integriteten och som därmed minskar risken för intrång för den enskilde. Enligt förslaget till 16 b § LSU ska vid avlyssning eller annan kontroll den dömde, och i förekommande fall den som den dömde ska kommunicera med, informeras om kontrollen i förväg. Vad gäller uppgifter som rör upptagningar och uppteckningar vid avlyssning och kontroll anser regeringen att det kan övervägas att på förordningsnivå reglera att dessa ska förstöras så snart de inte längre behövs (se avsnitt 7.1.3).

Integritetsrisker vid behandling av någon annans personuppgifter med anledning av förslagen i LVU och LSU

I propositionen finns ett antal förslag som innebär att personuppgifter avseende någon annan än den som vistas på ett särskilt ungdomshem kommer att behöva behandlas. Dessa förslag återfinns i avsnitt 7.1, 7.2 och 7.3. Ovan redovisas vilka regelverk som är tillämpliga vid personuppgiftsbehandling enligt LVU och LSU samt de krav som då ställs på behandlingen.

En bakgrundskontroll är tänkt att utföras innan beslut om elektronisk kommunikation eller besök fattas. Bakgrundskontrollen föreslås innefatta undersökning av om någon är dömd eller misstänkt för brott. Därutöver föreslås att SiS får hämta in upplysningar om den enskildes personliga förhållanden i övrigt. Sådana uppgifter kan komma att hämtas in från socialtjänsten och om det är lämpligt från vårdnadshavare, förvaltare eller god man. Om bakgrundskontrollen innefattar undersökning av om någon är dömd eller misstänkt för brott, ska information om att en bakgrundskontroll kan ske och vad den kan innefatta lämnas till den som kan komma att omfattas av kontrollen (förslagen till 15 q § LVU och 16 i § LSU).

Uppgifter om den som har dömts eller på annat sätt lagförts för brott finns i belastningsregistret som Polismyndigheten ansvarar för. Regleringen om detta finns i lagen (1998:620) om belastningsregister och i förordningen (1999:1134) om belastningsregister. Uppgifter om när en person endast är misstänkt för brott finns i misstankeregistret. Även detta register förs av Polismyndigheten och regleras i lagen (1998:621) om misstankeregister och i förordningen (1999:1135) om misstankeregister.

Myndigheter som har rätt att få del av uppgifter ur misstanke- och belastningsregistret ska i varje särskilt fall noga pröva behovet av informationen. En begäran om att få ta del av uppgifterna får göras endast om skälet till det uppväger den olägenhet det innebär för den som berörs (6 § lagen om misstankeregister respektive 7 § lagen om belastningsregister). Detta innebär enligt förarbetena att en behovs- och proportionalitetsprövning ska göras och att myndigheten inte får begära registerutdrag om ärendet kan avgöras utan kännedom om vad som är antecknat i registren. En myndighet som har rätt till uppgifter ur registren ska alltid pröva om behovet av information kan tillgodoses på något annat, mindre ingripande sätt. Först om myndigheten bedömer att det inte finns ett tillräckligt bra alternativ får uppgifter ur registret eller registren begäras

ut (prop. 1997/98:97 s. 82, 94, 156 och 162). Av förordningen om misstankeregister framgår vilka uppgifter som finns i registret, dessa inkluderar bl.a. namn och adress samt uppgifter om de brott misstanken avser. Av förordningen om belastningsregister framgår vilka uppgifter som finns i det registret, dessa inkluderar bl.a. uppgifter om namn och adress samt uppgifter om gärningen. Regeringen har i avsnitt 7.3 gjort bedömningen att tillägg bör göras i förordningen om misstankeregister och förordningen om belastningsregister så att även SiS får möjlighet att ta del av uppgifter i registren. När det gäller misstanke om brott gör regeringen bedömningen att det är tillräckligt att SiS kan ta del av de fall där åtal har väckts. SiS föreslås inte få direktåtkomst till registren.

Beslut om elektronisk kommunikation och besök kommer oavsett om de fattas enligt LVU eller LSU att innebära personuppgiftsbehandling. De personuppgifter som kan komma att behandlas om någon annan i ett sådant beslut är namn, personnummer, uppgifter om personliga förhållanden i övrigt samt i förekommande fall uppgifter om lagöverträdelse eller misstanke om brott. Det går inte att helt utesluta att känsliga personuppgifter om den enskilde behöver behandlas, men det bör vara sällsynt och i sådana fall ske med restriktivitet. Beslut som fattas ska dokumenteras i barnets eller den unges journal.

Regeringen bedömer att det finns en risk för intrång i den personliga integriteten för den som vill ha kontakt med eller besöka någon på ett särskilt ungdomshem. Särskilt får utdrag ur misstanke- eller belastningsregistret anses vara integritetskänsligt för den enskilde. Förslagen leder också till att fler personuppgifter om någon annan kan komma att behandlas. En mer omfattande behandling av personuppgifter är generellt sett förenad med större integritetsrisker än en mer begränsad behandling. Förslagen innebär att barns och ungas personuppgifter kommer att behandlas i större utsträckning, detta utgör i sig en ökad integritetsrisk. Uppgifter i misstanke- eller belastningsregistret finns bara för den som är 15 år eller äldre. För den som är under 15 år kan dock SiS, i den utsträckning det behövs, inhämta upplysningar om hans eller hennes personliga förhållanden i övrigt. Eftersom det är barn och unga personer som vistas på särskilda ungdomshem är det också rimligt att anta att ett flertal av dem som vill ha kontakt med eller besöka barnet eller den unge själva är unga. Det kan t.ex. handla om vänner eller minderåriga syskon.

De skyddsåtgärder som ovan redovisats avseende behandling av personuppgifter med anledning av förslagen i LVU och LSU gör sig även gällande vid den behandling av personuppgifter avseende någon annan som föranleds av förslagen. Bestämmelser om att en begäran om att få ta del av uppgifterna i misstanke- och belastningsregistret endast får göras om skälet till den uppväger den olägenhet det innebär för den som berörs utgör också en skyddsåtgärd då den ställer krav på att en myndighet behöver göra både en behovs- och en proportionalitetsprövning innan uppgifter begärs ur registren.

Sekretessregleringen bedöms bidra till ett starkt skydd för uppgifterna

Utöver de skyddsåtgärder som redan följer av dataskyddsregleringen utgör den sekretess som gäller för myndighetens verksamhet ett skydd för uppgifterna. Av 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400),

förkortad OSL, följer att sekretess gäller inom socialtjänsten för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Med socialtjänst avses även verksamhet som utförs av SiS. Enligt sekretessbestämmelsen gäller ett omvänt skaderekvisit, dvs. det råder en presumtion för sekretess. Det omvända skaderekvisitet i 26 kap. 1 § OSL innebär att sekretesskyddet för de personuppgifter som behandlas hos SiS bedöms vara starkt och risken för spridning av uppgifterna marginell. Bestämmelsen innebär att uppgifter som framkommer vid SiS avlyssning, kontroll eller annan utredning som utgångspunkt kommer att omfattas av sekretess. Detta gäller både uppgifter om barnet eller den unge och om den som han eller hon vill ha kontakt med eller får besök av.

Vissa undantag finns dock från sekretessen, t.ex. hindrar denna inte att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas från en myndighet inom socialtjänsten till en annan sådan myndighet eller till en myndighet inom hälso- och sjukvården, om det behövs för att ge den enskilde nödvändig vård, behandling eller annat stöd och denne inte har fyllt arton år (26 kap. 9 § OSL). En uppgift kan även komma att lämnas ut till Kriminalvården om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan enligt lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning (26 kap. 9 b § OSL). Vidare hindrar inte sekretessen att uppgift lämnas till polisen eller åklagarmyndighet i vissa fall (10 kap. 18 a–20, 21, 22 och 23 §§ OSL), att en orosanmälan görs (14 kap. 1 § socialtjänstlagen) eller insyn för den som är part och har rätt till partsinsyn (10 kap. 3 § OSL).

Trots de sekretessbrytande bestämmelser som finns bedömer regeringen att bestämmelsen om sekretess i 26 kap. 1 § OSL ger ett gott skydd för både barnets, den unges och andra personers uppgifter.

Begränsning av regeringsformens skydd mot kroppsvisitation och betydande intrång i den personliga integriteten

Förslagen som lämnas i LVU och LSU måste ställas mot den inskränkning i den enskildes fri- och rättigheter som de innebär. Var och en är gentemot det allmänna skyddad mot bl.a. kroppsvisitation (2 kap. 6 § första stycket RF) och mot betydande intrång i den personliga integriteten om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden (2 kap. 6 § andra stycket RF). Detta grundlagsskydd får begränsas genom lag för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle, men får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar (2 kap. 20 och 21 §§ RF).

Med kroppsvisitation avses undersökning av någons kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig (jfr prop. 2017/18:169 s. 44). Undersökning av själva kroppen betraktas som kroppsligt ingrepp (se t.ex. JO 2011/12 s. 471, dnr 6823-2009 och 2196-2010).

Avgörande för om en åtgärd ska anses innebära övervakning eller kartläggning är inte dess huvudsakliga syfte utan vilken effekt som åtgärden har. Vad som avses med övervakning respektive kartläggning får

bedömas med utgångspunkt från vad som enligt normalt språkbruk läggs i dessa begrepp. Vid bedömning av vilka åtgärder som kan anses utgöra ett betydande intrång ska både åtgärdens omfattning och arten av det intrång som åtgärderna innebär beaktas. Även åtgärdernas ändamål och andra omständigheter kan ha betydelse vid bedömningen. Bestämmelsen omfattar endast sådana intrång som på grund av åtgärdernas intensitet eller omfattning eller av hänsyn till uppgifternas integritetskänsliga natur eller andra omständigheter innebär ett betydande ingrepp i den enskildes privata sfär (prop. 2009/10:80 s. 250).

Regeringen bedömer att de förslag som lämnas i propositionen kan komma att innebära sådan övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden utan samtycke som utgör ett betydande intrång i den enskildes personliga integritet. Detta kan särskilt bli fallet när SiS gör en bakgrundskontroll genom registerkontroll av en enskild inför en kontakt eller ett besök. Det finns i lagförslagen inga krav på att den enskilde ska samtycka till en sådan bakgrundskontroll, men om kontrollen utförs för att undersöka om den enskilde är dömd eller misstänkt för ett brott ska han eller hon informeras i förväg om att en bakgrundskontroll kan göras och vad den innebär.

Begränsning av den enskildes fri- och rättigheter får dock göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle om detta kan göras utan att gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den. Regeringen bedömer att det är mycket angeläget utifrån ett vård-, skydds- och säkerhetsperspektiv att de kontakter som är skadliga för barnet eller den unge vägras eller begränsas under vistelsen vid ett särskilt ungdomshem. Möjligheten att i förväg kunna hämta in upplysningar om den som barnet eller den unge vill kommunicera med eller få besök av innebär att SiS bättre kan förhindra införsel av farliga föremål, mobiltelefoner och narkotika samt motverka avvikningar, fritagningar, fortsatt kriminalitet och destruktiva kontakter. De begränsningar av skyddet för den personliga integriteten som följer av förslagen är därför nödvändiga med hänsyn till de ändamål som har föranlett dem.

Slutlig proportionalitets- och nödvändighetsbedömning

Förslagen i promemorian innebär att personuppgifter kommer att behandlas vid omhändertagen egendom, vid kroppsvisiteringar av besökare och vid i förväg gjorda bakgrundskontroller avseende den som vill kommunicera med eller besöka barnet eller den unge. Förslagen innebär vidare att kommunikation och besök kan komma att vägras, begränsas, avlyssnas, övervakas eller på något annat sätt kontrolleras. De personuppgifter som det blir aktuellt för SiS att behandla när de fattar beslut i dessa situationer utgörs av namn, personnummer, samordningsnummer eller andra uppgifter för att identifiera den enskilde. Personuppgifter avseende någon annan än den som vistas på det särskilda ungdomshemmet kommer också att behandlas. Det gäller då uppgifter om namn, personnummer, samordningsnummer eller andra uppgifter för att identifiera denne. Vidare kan, både avseende barnet eller den unge och någon annan, uppgifter om lagöverträdelser samt upplysningar om hans eller hennes personliga förhållanden i övrigt komma att behandlas. Det kan

inte uteslutas att sådana känsliga personuppgifter som avses i artikel 9.1 i EU:s dataskyddsförordning kan komma att behöva behandlas både avseende den som vistas på ett särskilt ungdomshem och den som vill ha kontakt med eller besöka barnet eller den unge. Behandling av känsliga personuppgifter bedöms dock sällan bli nödvändig.

Uppgifter om barn och unga kommer att behöva behandlas med anledning av förslagen. Enligt EU:s dataskyddsförordning anses barn vara en särskilt skyddsvärd grupp (skäl 38 i EU:s dataskyddsförordning). Barns rätt skyddas även av FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som bl.a. anger att barn har rätt till ett privatliv (se avsnitt 10). Enligt 4 § förordningen med instruktion för Statens institutionsstyrelse ska myndigheten inför beslut eller andra åtgärder som kan röra barn bedöma konsekvenserna för barn och därvid ta särskild hänsyn till barns bästa.

I samtliga fall kommer SiS att vara personuppgiftsansvarig för den personuppgiftsbehandling som myndigheten utför och därmed ansvarig för att se till att behandlingen sker i överensstämmelse med de rättsliga krav som ställs.

Förslagen kommer att leda till en utökad personuppgiftsbehandling hos SiS, det är dock svårt att avgöra i vilken omfattning. Den utökade personuppgiftsbehandlingen följer av utökade möjligheter för SiS att använda sig av särskilda befogenheter och kontroller när myndigheten bedömer att det är nödvändigt. Befogenheter som begränsningar av kommunikation och besök får dock enbart användas om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om mindre ingripande åtgärder är tillräckliga ska dessa användas. SiS kan således enbart använda dessa nya möjligheter efter att en proportionalitetsbedömning har gjorts.

Det har inte identifierats några mindre integritetskänsliga alternativ till förslagen som lämnas i propositionen. För att de beslut som SiS fattar ska vara rättssäkra måste ett antal personuppgifter lämnas, som t.ex. namn på den som beslutet avser. Beslutet måste vidare, om det går den enskilde emot, också motiveras. Även i dessa fall behöver personuppgifter behandlas.

Som konstaterats ovan kan förslagen leda till risker för intrång i den enskildes personliga integritet, dels för den som vistas på ett särskilt ungdomshem, dels för den person som vill kontakta eller besöka honom eller henne. Dessa intrång i den personliga integriteten måste dock vägas mot behovet av att behandla uppgifterna i det avsedda syftet. De barn och unga som placeras på SiS särskilda ungdomshem har olika problem och vårdbehov. Många av dem lider av psykisk ohälsa där psykiatrisk problematik och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar är vanligt förekommande. Vanliga orsaker till placering vid SiS är missbruk och kriminalitet. Det bedöms vara mycket angeläget utifrån ett vård-, skydds- och säkerhetsperspektiv att de kontakter som är skadliga för barnet eller den unge vägras eller begränsas under vistelsen vid ett särskilt ungdomshem. Detta är viktigt för att skydda den unge men även för att öka tryggheten för övriga som vistas på hemmet samt för att skydda dem som barnet eller den unge vill ha kontakt med. De skyddsåtgärder som föreslås tillsammans med de begränsningar som redan finns för SiS behandling av personuppgifter bedöms utgöra ett gott skydd för den utökade personuppgiftsbehandlingen. Det omvända skaderekvisitet i 26 kap. 1 §

OSL innebär vidare att sekretesskyddet för personuppgifterna som SiS behandlar är starkt och risken för spridning är marginell, vilket även det är av relevans vid intresseavvägningen.

Enligt regeringens mening bedöms således förslagen till ändringar i LVU och LSU avseende behandlingen av personuppgifter utgöra en proportionerlig inskränkning av det skydd för den personliga integriteten som finns i regeringsformen, Europakonventionen och EU:s rättighetsstadga. Förslagen bedöms vidare vara förenliga med kraven på proportionalitet enligt EU:s dataskyddsförordning samt med kraven i brottsdatalagen. Ytterligare dataskydds- eller sekretessreglering med anledning av förslagen bedöms därmed inte vara nödvändig.

12 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: De föreslagna ändringarna ska träda i kraft den 15 maj 2024.

Äldre föreskrifter ska fortfarande gälla för beslut som meddelats före ikraftträdandet.

Ett särskilt ungdomshem som inte är indelat i någon säkerhetsnivå vid ikraftträdandet ska anses vara ett hem utan förhöjd säkerhetsnivå.

Regeringens bedömning: Några ytterligare övergångsbestämmelser behövs inte.

Promemorians förslag överensstämmer inte med regeringens. I promemorian föreslås ett ikraftträdande den 1 juli 2024. I promemorian föreslås inte heller några övergångsbestämmelser.

Remissinstanser: Endast ett fåtal remissinstanser har yttrat sig över promemorians förslag. *Statens institutionsstyrelse (SiS)* ser positivt på förslaget att lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2024 då myndigheten är angelägen om att regleringen träder i kraft så snart som möjligt, medan *Riksdagens ombudsmän (JO)* ställer sig frågande till om SiS har de förutsättningar som kommer att krävas för att klara av att i tid till ikraftträdandet den 1 juli 2024 ta fram de rutiner och vägledningar som säkerställer att tillämpningen på samtliga hem blir rättssäker. *Barnrättsbyrån* har ställt sig frågande till att SiS ska ges fler befogenheter när de inte kan tillämpa de nuvarande på ett rättssäkert sätt, dessutom inom en mycket kort tid med förslaget ikraftträdande. *Fackförbundet ST* efterfrågar hur SiS ska kunna hantera befogenheterna på de särskilda ungdomshem som ännu inte har tilldelats en säkerhetsnivå.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Ikraftträdande

I likhet med bedömningen i promemorian anser regeringen att det är angeläget att SiS får utökade befogenheter i syfte att öka säkerheten och ordningen på de särskilda ungdomshemmen och för att säkerställa att barn och unga på hemmen får en god och ändamålsenlig vård i en trygg miljö.

Det förekommer i dag avvikningar och fritagningar från de särskilda ungdomshemmen i alltför hög utsträckning. I flera fall har dessa planerats via mobiltelefon och internet. Flera av de barn och unga som vistas på särskilda ungdomshem har i större utsträckning än tidigare också ett högt våldskapital och anknytning till kriminella nätverk. Det förekommer även att barn och unga använder sig av elektroniska kommunikationstjänster för att upprätthålla destruktiva kontakter eller att köpa narkotika. Det är mot denna bakgrund, även med beaktande av det som framförs av *JO* och *Barnrättsbyrån*, ytterst angeläget att lagändringarna träder i kraft så snart som möjligt.

Lagrådet delar *JO*:s farhågor, inte minst utifrån att ikraftträdandet i lagrådsremissen föreslås till den 15 maj 2024 i stället för den 1 juli 2024. Regeringen är medveten om att förslagen i denna proposition kräver att *SiS* tar fram rutiner och vägledningar som säkerställer att tillämpningen på samtliga hem blir rättssäker. Regeringen har därför gett *SiS* i uppdrag att till den 15 maj 2024 utveckla myndighetens normeringsarbete med t.ex. metodstöd i syfte att säkerställa en rättssäker och enhetlig rättstillämpning av de särskilda befogenheterna (S2023/03257). Myndigheten ska göra en planering av förberedelserna och föra dialog om dessa med Regeringskansliet. *SiS* ska även säkerställa att erforderliga förberedelser vidtas inför ikraftträdandet av ny lagstiftning. Regeringen noterar även att *SiS* gör bedömningen att regleringen bör träda i kraft så snart som möjligt. Förslagen bör därför träda i kraft den 15 maj 2024.

Som framgår i det närmast följande föreslår regeringen också övergångsbestämmelser som innebär att förslagen inte kommer att få tillämpas fullt ut förrän *SiS* har delat in hemmen i säkerhetsnivåer.

Övergångsbestämmelser för indelningen av de särskilda ungdomshemmen i säkerhetsnivåer behövs

I avsnitt 5 förslår regeringen att de särskilda ungdomshemmen ska vara indelade i säkerhetsnivåer. De särskilda befogenheter som föreslås i denna proposition är även kopplade till ett hems säkerhetsnivå. Det förutsätter således, för att förslagen i propositionen ska få ett fullt genomslag, att de särskilda ungdomshemmen är indelade i olika nivåer och att barn och unga är placerade på hem med en lämplig säkerhetsnivå.

Som beskrivs i avsnitt 4 gav regeringen 2020 *SiS* i uppdrag att vidta säkerhetsåtgärder på flera särskilda ungdomshem för att möta olika behov av säkerhetsnivåer. I takt med detta arbete delar myndigheten in hemmen i tre säkerhetsnivåer: hög, god och normal säkerhet. *SiS* har i sin återrapportering av uppdraget (S2020/07612) till regeringen framhållit att arbetet med t.ex. projektering och ombyggnationer för att förstärka skal- och perimeterskydd tar tid.

Fackförbundet ST undrar hur *SiS* ska kunna hantera befogenheterna på de särskilda ungdomshem som ännu inte har tilldelats en säkerhetsnivå vid ikraftträdandet och menar att det är nödvändigt med övergångsbestämmelser som gör det möjligt för myndigheten att utifrån ett särskilt ungdomshems uppdrag och målgrupp besluta vilka befogenheter som är nödvändiga för att kunna trygga värden, ordning och säkerheten, liksom arbetsmiljön, samt uppnå syftet med värden. Eftersom den föreslagna regleringen ställer krav på att hemmen ska vara indelade i säkerhetsnivåer

och det finns en osäkerhet i hur långt SiS kommer att ha kommit i sitt arbete när förslagen i denna proposition träder i kraft så behövs en övergångsbestämmelse som klargör vad det innebär för de hem som inte har tilldelats en säkerhetsnivå den 15 maj 2024.

Övergångsbestämmelsen bör, enligt regeringens mening, innebära att ett särskilt ungdomshem som inte är indelat i någon säkerhetsnivå vid ikraftträdandet ska anses vara ett hem utan förhöjd säkerhetsnivå.

I detta sammanhang vill regeringen även understryka det som framgår av de föreslagna ändringarna i 12 § lagen (1990:2) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, och 2 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, förkortad LSU, nämligen att unga inte får placeras så att de omfattas av mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt för att ordningen eller säkerheten på de särskilda ungdomshemmen ska kunna upprätthållas. När lagförslagen träder i kraft är det således nödvändigt att SiS ser över placeringarna utifrån denna proportionalitetsprincip.

Äldre föreskrifter ska fortfarande gälla för beslut som meddelats före ikraftträdandet

De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 15 maj 2024. Av allmänna principer följer att lagändringarna blir tillämpliga omedelbart vid ikraftträdandet. Det innebär bl.a. att de nya bestämmelserna om begränsningar i användningen elektroniska kommunikationstjänster blir tillämpliga direkt.

Regeringen anser dock att äldre föreskrifter fortfarande bör gälla för beslut som meddelats före ikraftträdandet. Det innebär bl.a. att beslut som fattats före ikraftträdandet och som ska omprövas eller överprövas i domstol efter ikraftträdandet ska prövas enligt de regler som gällde före ikraftträdandet. Regeringen föreslår därför att äldre föreskrifter fortfarande ska gälla för beslut som meddelats före ikraftträdandet.

Några övergångsbestämmelser för de bestämmelser som föreslås i övrigt behövs inte

Några ytterligare övergångsbestämmelser med anledning av de föreslagna lagändringarna bedöms inte behövas. Det innebär att bestämmelserna ska börja tillämpas den 15 maj 2024.

För att SiS ska kunna tillämpa bestämmelserna fullt ut och på ett rättssäkert sätt bör myndigheten vid denna tidpunkt ha säkerställt att erforderliga förberedelser inför i kraftträdandet har vidtagits i enlighet med regeringens uppdrag (S2023/03257). Om bestämmelserna ska kunna tillämpas som avsett, bör SiS även omhänderta utrustning för elektroniska kommunikationstjänster som tillhör de barn och unga som vårdas enligt 3 § LVU eller avtjänar sluten ungdomsvård enligt LSU, och som befinner sig på hem med förhöjd säkerhetsnivå vid tidpunkten för ikraftträdandet.

13 Konsekvenser av förslagen

13.1 Ekonomiska konsekvenser

Regeringens bedömning: Förslagen medför endast mindre kostnadsökningar för Statens institutionsstyrelse, Polismyndigheten, domstolarna och anslaget Rättsliga biträden m.m. Kostnaderna bedöms rymmas inom befintliga ekonomiska ramar.

För kommunerna bedöms förslagen leda till endast marginellt ökade kostnader. Förslagen medför inte att kommunerna åläggs någon ny uppgift och föranleder inte någon sådan kostnad för kommunsektorn att finansiering bör ske.

Promemorians bedömning överensstämmer delvis med regeringens. I promemorian görs ingen särskild bedömning av vilka ekonomiska konsekvenser förslagen har för domstolarna, anslaget Rättsliga biträden m.m. och kommunerna.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker eller har inga invändningar mot bedömningen. *Domstolsverket, Förvaltningsrätten i Falun, Förvaltningsrätten i Jönköping* och *Kammarrätten i Stockholm* för fram att förslagen skulle kunna innebära en ökad måltillströmning till de allmänna förvaltningsdomstolarna och efterfrågar en analys av kostnaderna.

Skälen för regeringens bedömning

Kostnader för Statens institutionsstyrelse

Av 11 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, följer att socialnämnden bestämmer hur vården av den unge ska ordnas och var han eller hon ska vistas under vårdtiden. När barnet eller den unge bereds vård med stöd av 3 § LVU och ska placeras på ett särskilt ungdomshem ska Statens institutionsstyrelse (SiS) enligt 12 § LVU anvisa en plats i ett sådant hem. Redan i dag ska SiS i samband med platsanvisningen av barn och unga bedöma vilken placering som är lämplig i det enskilda fallet. Vid slutet ungdomsvård ansvarar SiS för verkställigheten av påföljden och beslutar vid vilket hem barnet eller den unge ska vårdas. Verkställigheten ska planläggas och genomföras i samråd med socialnämnden i den dömdes hemort och socialnämnden ska på begäran av SiS lämna de uppgifter som behövs för att den som har dömts till slutet ungdomsvård ska kunna anvisas plats och få lämplig vård. Detta redogörs för närmare i avsnitt 5.

Eftersom socialnämnden redan i dag fattar beslut om placering utifrån SiS platsanvisning bedömer regeringen, även om SiS kommer att behöva göra en ytterligare analys inför anvisningar på hem med en högre säkerhetsnivå, att handläggningsekostnaderna för platsanvisning i enlighet med de förslag som lämnas i denna proposition inte medför ytterligare kostnader.

För barn och unga som vårdas med stöd av LVU på ett hem med förhöjd säkerhetsnivå bedömer regeringen att fler kan komma att begära omplacering till ett hem utan förhöjd säkerhetsnivå för att inte omfattas av generella begränsningar. Det kan medföra vissa kostnader för SiS.

Regeringen bedömer att dessa kostnader ryms inom myndighetens förvaltningsanslag.

I och med att SiS kommer att ha en skyldighet att, med beaktande av proportionalitetsprincipen, löpande bedöma att barnet eller den unge vistas på ett hem med proportionerlig säkerhetsnivå, kan myndigheten förväntas få vissa ökade kostnader. Detta gäller såväl barn och unga som vårdas med stöd av LVU som barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård. Om barnet bedöms behöva byta hem kommer det att medföra vissa kostnader för socialnämnden, som i slutändan är den som avgör var barnet eller den unge ska vårdas. Som regeringen för fram i avsnitt 5 bör en noggrann och väl övervägd platsanvisning hålla antalet förflyttningar på en acceptabel nivå.

I avsnitt 6 förslår regeringen att de som vårdas på ett hem med förhöjd säkerhetsnivå med stöd av 3 § LVU får använda elektroniska kommunikationstjänster endast för att stå i förbindelse med en annan person. Sådan kommunikation ska bara få ske med utrustning som tillhandahålls eller godkänns av SiS och i den utsträckning det är lämpligt. Vidare föreslås att de som vårdas på ett hem med förhöjd säkerhetsnivå med stöd av 3 § LVU inte ska få inneha eller ta emot egen utrustning för elektroniska kommunikationstjänster. Sådan utrustning ska omhändertas och förvaras av SiS för den unges räkning. Motsvarande föreslås gälla för dem som avtjänar sluten ungdomsvård.

Regeringen bedömer att dessa förslag innebär att SiS i mindre utsträckning än i dag kommer att behöva fatta individuella beslut om sådana begränsningar. Det medför minskade kostnader för administration och handläggning för myndigheten. Förslagen innebär dock att SiS behöver tillhandahålla viss utrustning, t.ex. telefon eller dator. Regeringen har gett SiS i uppdrag att säkerställa att erforderliga förberedelser vidtas inför ikraftträdandet av den föreslagna lagstiftningen, bl.a. ska myndigheten säkerställa tillgången till lämplig utrustning för elektroniska kommunikationstjänster (S2023/03257). Regeringen bedömer att kostnaderna för inköp av eventuell ny utrustning är marginella.

I avsnitt 7 föreslås att SiS ska kunna fatta beslut om individuella begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster och begränsningar av besök. Sådana beslut fattar SiS redan i dag. Förslagen som regeringen nu lämnar innebär att individuella beslut för att vägra, begränsa eller kontrollera elektroniska kommunikationstjänster och besök kan fattas även med hänsyn till säkerhet och risk för skada. Regeringen anser att dessa förändringar inte kommer att leda till mer än en marginell ökning av antalet beslut som SiS behöver fatta om individuella inskränkningar vad gäller elektroniska kommunikationstjänster och besök.

För att kunna bedöma om kommunikationen ska vägras, begränsas eller kontrolleras bedömer regeringen att SiS bör ges möjlighet att begära in utdrag ur misstanke- och belastningsregistret avseende den person som barnet eller den unge vill kommunicera med eller få besök av. Det innebär en ny uppgift för SiS som bl.a. innebär ytterligare personuppgiftshandling. Regeringen bedömer dock att kostnaderna med anledning av förslagen är marginella och ryms inom myndighetens förvaltningsanslag.

I avsnitt 7.2.3 föreslås att SiS ska få kroppsvisitera besökare till de särskilda ungdomshemmen. Kroppsvisitation av besökare är en ny

befogenhet för SiS. Det eventuella merarbete för personalen som tillkommer med anledning av förslaget bedöms inte medföra några kostnadsökningar för SiS.

I avsnitt 7.2.1 och 7.2.2 föreslås att besök, i stället för att vägras, ska kunna begränsas, övervakas av personal eller kontrolleras på något annat sätt. Övervakningen kan ske genom att besöket t.ex. avlyssnas från ett annat rum. Besök kan även kontrolleras genom att besöket t.ex. sker i ett besöksrum som är inrett så att det blir omöjligt att föremål överlämnas, t.ex. narkotika, farliga föremål eller mobiltelefoner. Det kan t.ex. ske genom att barnet eller den unge och besökaren hålls fysiskt åtskilda från varandra av en glasruta. SiS behöver således vidta åtgärder för att besök ska kunna genomföras på ett sådant sätt. Regeringen bedömer att det kan medföra vissa kostnader för SiS, dock inte större än att de ryms inom myndighetens förvaltningsanslag.

I avsnitt 7.6 föreslås att giltighetstiden för individuella beslut om begränsningar av elektroniska kommunikationstjänster och besök ska utökas från 14 dagar till 30 dagar. Regeringen bedömer att det torde medföra att färre beslut kommer att behöva fattas, vilket innebär mindre administration och därmed minskade kostnader för SiS.

Sammanfattningsvis anser regeringen, i likhet med bedömningen i promemorian, att de kostnadsökningar som förslagen innebär för SiS är marginella och att de ryms inom befintliga ekonomiska ramar.

Kostnader för kommunerna

Förslagen i denna proposition påverkar kommunerna endast i en mindre omfattning. Socialnämnderna kommer, liksom i dag, att fatta beslut om placering utifrån SiS platsanvisning. Regeringen bedömer inte att det förhållandet att SiS i enlighet med förslagen inför en platsanvisning även ska väga in säkerhetsaspekter och göra en proportionalitetsbedömning medför ytterligare kostnader för kommunerna.

Regeringen gör bedömningen att förslagen kan komma att leda till att fler barn och unga som vistas vid ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå överklagar eller begär omplacering från det särskilda ungdomshem som de är placerade på. Regeringen bedömer att detta förhållande kan medföra vissa ökade kostnader för kommunerna. Det är dock inte en ny uppgift och regeringen bedömer att dessa kostnader är marginella. Förslagen medför inte att kommunerna åläggs någon ny uppgift och föranleder inte någon sådan kostnad för kommunsektorn att finansiering bör ske.

Kostnader för Polismyndigheten

I avsnitt 7.3 bedömer regeringen att det bör införas en möjlighet för SiS att hämta in uppgifter om misstankar om brott för vilka åtal har väckts samt fullständiga uppgifter i belastningsregistret för att, om det behövs, bedöma om elektronisk kommunikation eller besök kan tillåtas eller bör vägras, begränsas eller kontrolleras. När detta införs kan det innebära ett visst merarbete för Polismyndigheten att göra de tekniska anpassningar inom myndigheten som kommer att krävas för att ta fram sådana utdrag. Kostnaderna med anledning av förslagen bedöms dock vara marginella och rymmas inom myndighetens förvaltningsanslag. Polismyndigheten

har inte heller i sitt remissvar framfört att det förslaget kommer att medföra ökade kostnader för dem. Prop. 2023/24:81

Kostnader för de allmänna förvaltningsdomstolarna

Regeringen bedömer, i likhet med *Förvaltningsrätten i Falun, Förvaltningsrätten i Jönköping, Kammarrätten i Stockholm* och *Domstolsverket*, att förslagen i denna proposition kan leda till ökad måltillströmning för de allmänna förvaltningsdomstolarna. Barnet eller den unge kommer, liksom i dag, att kunna överklaga placeringsbesluten. Detsamma gäller för beslut om omplaceringar, oavsett om det sker efter initiativ från barnet eller SiS. För att inte omfattas av generella begränsningar av elektroniska kommunikationstjänster kan beslut om placering på ett hem med förhöjd säkerhetsnivå komma att överklagas i högre grad.

Det går således inte att utesluta att detta kan leda till en viss tillströmning av mål. Regeringen bedömer dock att kostnaderna ryms inom Sveriges Domstolars befintliga ekonomiska ramar.

När det gäller de unga som dömts till sluten ungdomsvård är SiS beslut vid vilket hem barnet eller den unge ska tas in överklagbart. Detsamma gäller ett beslut om byte av hem och ett beslut där SiS avslår barnets eller den unges begäran om att få byta hem (23 § första stycket lagen [1998:603 om verkställighet av sluten ungdomsvård]). Regeringen bedömer att dessa beslut inte kommer att överklagas i någon större utsträckning i och med att de begränsningar som föreslås gälla för dem som avtjänar sluten ungdomsvård inte är beroende av hemmets säkerhetsnivå.

När det gäller de individuella begränsningar som regeringen i avsnitt 7 föreslår att SiS ska kunna fatta beslut om så konstaterar regeringen att sådana beslut kan överklagas. Regeringen bedömer dock att kostnaderna ryms inom Sveriges Domstolars befintliga ekonomiska ramar. De generella begränsningarna kan även medföra att individuella beslut om begränsningar av elektroniska kommunikationstjänster fattas i en mindre omfattning och därmed överklagas i mindre omfattning.

Sammanfattningsvis bedömer regeringen att den ökade måltillströmningen till de allmänna förvaltningsdomstolarna inte kommer att vara av sådan omfattning att det medför ökade kostnader som inte ryms inom befintligt anslag. Regeringen avser dock följa utvecklingen.

Kostnader för anslaget Rättsliga biträden m.m.

När ett barn eller en ungdom ska placeras om från ett särskilt ungdomshem till ett annat ska offentligt biträde förordnas för den som åtgärden avser samt för dennes vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas (39 § första stycket LVU). Även när ett beslut om inskränkningar av elektroniska kommunikationstjänster och besök överklagas ska ett offentligt biträde förordnas för den som är under 15 år om det inte måste antas att behov av biträde saknas (39 § fjärde stycket LVU).

Det går inte att utesluta att förslagen i denna proposition kan leda till att fler beslut om omplaceringar och fler individuella beslut om inskränkningar av elektroniska kommunikationstjänster och besök kan komma att fattas av SiS. Detta kan medföra en viss ökning av kostnader för offentligt biträde om besluten överklagas till domstol. Regeringen

bedömer dock att dessa kostnader ryms inom de befintliga ekonomiska ramarna för anslaget 1:11 Rättsliga biträden m.m. Regeringen avser följa utvecklingen av kostnader för offentliga biträden.

13.2 Konsekvenser för verksamheten vid Statens institutionsstyrels särskilda ungdomshem

Regeringens bedömning: Förslagen förväntas ha positiva konsekvenser för Statens institutionsstyrels verksamhet vid de särskilda ungdomshemmen.

I promemorian görs ingen särskild bedömning av vilka konsekvenser förslagen har för SiS verksamhet vid de särskilda ungdomshemmen.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som tar upp frågan om hur förslagen förväntas påverka verksamheten vid *Statens institutionsstyrels (SiS) särskilda ungdomshem* framförs positiva effekter men även vissa farhågor.

SiS ser positivt på att myndigheten ges bättre möjligheter till åtgärder som syftar till att säkerställa en trygg och säker miljö på de särskilda ungdomshemmen. *Fackförbundet ST* menar att begränsade möjligheter för barn och unga att använda elektroniska kommunikationstjänster ökar SiS möjligheter att ge barn och unga en trygg och säker vård och behandling. Även *Service- och kommunikationsfacket (Seko)* anser att förslagen kommer att leda till ökade möjligheter för SiS att utföra sitt vårdande uppdrag. Såväl Seko som Fackförbundet ST anser vidare att förslagen kommer att förbättra säkerheten för personalen på de särskilda ungdomshemmen, både på arbetsplatsen, men även utanför den. Seko för fram att förslagen bl.a. kommer att försvåra för ungdomar att få tag i och sprida de anställdas personuppgifter. Såväl *Inspektionen för vård och omsorg (IVO)* som Fackförbundet ST anser dock att förslagen inte kommer att lösa personal- och platsbristen på SiS.

IVO framför vidare att promemorian förslag medför ett tydligt rättsligt ramverk för begränsningar och kontroller av barns och ungas tillgång till och användning av elektroniska kommunikationstjänster och besök. Detta förbättrar möjligheten för myndigheten att granska att den vård som ges vid de särskilda ungdomshemmen är av god kvalitet och är rättssäker.

Flera remissinstanser, bl.a. *Barnrättsbyrån*, *Stiftelsen Allmänna Barnhuset*, *ECPAT Sverige* och *Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet* nämner andra problem i SiS verksamhet, såsom brister i tillämpningen av särskilda befogenheter och andra missförhållanden som t.ex. sexuella övergrepp.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen instämmer i fackförbunden *Sekos* och *ST:s* bedömning att förslagen kan bidra till en bättre och säkrare arbetsmiljö för dem som arbetar på de särskilda ungdomshemmen. Förslagen bedöms ge myndigheten bättre förutsättningar att i det klientnära arbetet hantera vissa situationer och att säkerställa en trygg och säker miljö på ungdomshemmen. Regeringen instämmer vidare *IVO:s* bedömning att förslagen medför ett tydligt rättsligt regelverk, vilket bedöms ge positiva effekter på verksamheten.

Vad gäller brister i SiS nuvarande verksamhet och tillämpning av regelverket för särskilda befogenheter som flera remissinstanser, bl.a. *Barnrättsbyrån*, *Stiftelsen Allmänna Barnhuset*, *ECPAT Sverige* och *Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet* för fram, konstaterar regeringen att förslagen i propositionen snarast förenklar tillämpning av de särskilda befogenheterna rörande elektronisk kommunikation och besök. Andra brister i SiS verksamhet är inte föremål för hantering i denna proposition. Som behandlas vidare i avsnitt 7.5 ska förslagen inte heller påverka möjligheten att anmäla missförhållanden.

Sammanfattningsvis bedömer regeringen att förslagen i propositionen förväntas ha positiva effekter på SiS vårdande uppdrag och kan bidra till att stärka säkerheten i verksamheten på de särskilda ungdomshemmen. Detta kan i sin tur få positiva följdverkningar för såväl en rättssäker tillämpning som en bättre och mer säker arbetsmiljö.

13.3 Konsekvenser för barn och unga

Regeringens bedömning: Förslagen förväntas ha övervägande positiva effekter för barn och unga. Förslagen förväntas bidra till att göra de särskilda ungdomshemmen tryggare och säkrare för de barn och unga som vistas där.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som yttrar sig över bedömningen efterfrågar majoriteten en fördjupad analys av eventuella nackdelar för barn och unga.

Socialstyrelsen anser att det saknas resonemang om eventuella negativa konsekvenser för barn och unga som blir fråntagna sin rätt att kommunicera fritt och ta del av information. Myndigheten efterfrågar också en analys av de risker som förslagen innebär för barnets trygghet och säkerhet inom tvångsvården, mot bakgrund av de brister som funnits där. *Barnombudsmannen* framhåller att även kontakter och sysselsättning som är av godo kommer att försvåras när barnet fråntas sin egen mobiltelefon. *Rädda Barnen* för fram att barns egna vårdbehov alltid ska vara utgångspunkten och att denna utgångspunkt saknas i promemorians redogörelse för konsekvenser för barn och unga. *Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet*, som till största delen instämmer i hur de positiva effekterna av de föreslagna ändringarna kommer att stärka barnrättsperspektivet, anser att det saknas en nyanserad diskussion om huruvida förslaget verkligen är bäst för alla barn och ungdomar som blir föremål för ändringarna. *Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet* och *ECPAT Sverige*, som båda avstyrker förslagen, för fram att barns och ungas tillvaro på internet är en stor och naturlig del av deras vardag och anser att förslagen träffar alltför brett i förhållande till gruppen barn och unga som är placerade på de särskilda ungdomshemmen. *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* anser att utredningen saknar en tydlig barnkonsekvensanalys vad gäller enskilda barn, särskilda grupper av barn samt barn i allmänhet. Vidare anser *Rädda Barnen* och *Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet* att barns och ungas egna röster genom de intervjuer som gjorts behöver vägas in ytterligare.

Skälen för regeringens bedömning*Konsekvenser av de föreslagna generella begränsningarna*

I avsnitt 6 föreslås att barn och unga som vårdas med stöd av LVU på hem med förhöjd säkerhetsnivå och de som avtjänar sluten ungdomsvård inte ska få använda egen utrustning för elektronisk kommunikation. Förslagen innebär en begränsning i barnets eller den unges praktiska vardag. I linje med vad *ECPAT Sverige* påpekar, är tillvaron på internet en stor och naturlig del av barns och ungas vardag. Genom de generella begränsningarna som föreslås kommer barn och unga, såsom *Socialstyrelsen* framhåller, inte att kunna kommunicera fritt och ta del av information. Att begränsningar i användningen av exempelvis den egna mobiltelefonen kan upplevas som negativt återspelas också i de intervjuer som genomförts med barn och unga inom ramen för arbetet med den remitterade promemorian. De intervjuade framför bl.a. att de vill ha tillgång till sin egen mobiltelefon och kunna använda SiS utrustning i enrum för att kunna kommunicera med familj och vänner. Som *Barnombudsmannen* för fram kan en huvudregel om att inte ha tillgång till sin egen mobiltelefon och internet även försvåra kontakter och sysselsättning som bidrar positivt till barnet eller den unges utveckling. Det är dock samtidigt viktigt att poängtera att förslagen inte medför att barn och unga inte kommer att ha rätt att kommunicera med andra. Det är SiS som ansvarar för att se till att det finns praktiska möjligheter för barn och unga att göra det. Barn och unga kommer även att ha möjlighet att följa vad som händer i omvärlden (se avsnitt 6.1 och 8).

Förslagen kommer emellertid också att medföra en rad positiva konsekvenser för barn och unga. Möjligheten att upprätthålla ordningen och säkerheten förväntas öka, vilket innebär ökad trygghet och säkerhet för de barn och unga som vistas på de särskilda ungdomshemmen. De risker som Socialstyrelsen efterfrågar en analys av behandlas bl.a. i avsnitt 6.1 och 7.5. Vidare kan de generella begränsningarna bidra till att barn och unga i större utsträckning än tidigare kan skyddas från att fortsätta med kriminellt beteende, missbruk eller annat socialt nedbrytande beteende.

Att barn har rätt att vara skyddade från alla former av övergrepp framgår av artikel 19 i barnkonventionen. I likhet med vad *Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet* påpekar kommer de generella begränsningarna att träffa hela gruppen barn och unga som vistas på sådana hem som omfattas av bestämmelserna. Detta bedöms dock som motiverat mot bakgrund av de överväganden som närmare anges i avsnitt 6. Som också anges där ska barn och unga som behöver vårdas enligt 3 § LVU på ett särskilt ungdomshem inte vara placerade på hem med högre säkerhetsnivå än nödvändigt. Som *Rädda Barnen* betonar i fråga om barn och unga som vårdas med stöd av LVU, ska det enskilda barnets eller den unges vårdbehov alltid vara utgångspunkten. En placering på ett hem med förhöjd säkerhetsnivå syftar ytterst till att möjliggöra förutsättningarna för en god vård enligt 3 § LVU. Syftet med vården riskerar att gå förlorat om barnet eller den unge ges möjlighet att fortsätta med missbruk, kriminalitet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

Sammanfattningsvis har de generella begränsningarna både negativa och positiva konsekvenser för barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård eller vårdas med stöd av LVU. Att förslagen innebär

inskränkningar i barns och ungas fri- och rättigheter, redogörs för och bedöms i avsnitt 10, som förenliga med regeringsformen, förkortad RF, den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) och FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Det torde inte heller bli aktuellt att placera ett barn eller en ung person som vårdas med stöd av 2 § LVU eller frivilligt med stöd av socialtjänstlagen på ett hem med förhöjd säkerhetsnivå. Förslagen förväntas därför inte ha några negativa konsekvenser för barn och unga i denna målgrupp.

Konsekvenser av de föreslagna individuella begränsningarna

I avsnitt 7 föreslås att SiS i fråga om barn och unga som vårdas med stöd av 3 § LVU eller avtjänar sluten ungdomsvård ska kunna besluta om begränsningar i fler fall än tidigare i fråga om elektronisk kommunikation och besök.

För dem som vårdas med stöd av 3 § LVU eller avtjänar sluten ungdomsvård innebär det att användningen av elektronisk kommunikation och besök kan vägras även med hänsyn till säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller om den är till skada för den unge eller för någon annan. I första hand ska det dock övervägas om kommunikationen eller besöket kan begränsas, avlyssnas, övervakas eller kontrolleras på något annat sätt. Som beskrivs ovan kan det upplevas som negativt för barn och unga att begränsas i sin användning av elektroniska kommunikationstjänster. Regeringen bedömer dock att förslagen innebär flera positiva konsekvenser för barn och unga. Fler barn och unga än tidigare kommer att kunna skyddas från kontakter med kriminella och andra för barnet eller den unge olämpliga kontakter.

Att barn har rätt att vara skyddade från alla former av övergrepp framgår av artikel 19 i barnkonventionen. Genom förslagen tydliggörs det också i förhållande till barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård att användningen av elektroniska kommunikationstjänster och besök endast får vägras om inte mindre ingripande alternativ är möjliga. Förslagen förtydligar således SiS möjligheter att i det enskilda fallet besluta om den minst ingripande åtgärden, vilket innebär positiva konsekvenser för barnet eller den unge.

Att SiS genom förslagen ges fler verktyg för att kontrollera de personer som barnet eller den unge vill ha kontakt med i misstanke- och belastningsregistret och genom kroppsvisitation ökar också tryggheten och säkerheten för barnet eller den unge. Sådana integritetskänsliga åtgärder kan dock också påverka valet att önska en kontakt eller ett besök, som behandlas närmare i avsnitt 7.2.3, 7.3 och 7.4.

Vid besök kan trygghet och säkerhet för de barn och unga som vistas på ett särskilt ungdomshem öka genom att risken för att t.ex. narkotika, mobiltelefoner och farliga föremål förs in på hemmen minskar. Att förslagen innebär inskränkningar i barns och ungas fri- och rättigheter, som dock bedöms förenliga med regeringsformen, Europakonventionen och barnkonventionen, beskrivs närmare i avsnitt 10.

Barn och unga som vårdas vid de särskilda ungdomshemmen med stöd av 2 § LVU eller frivilligt med stöd av socialtjänstlagen omfattas inte av

de särskilda befogenheter som föreslås i denna proposition. Förslagen förväntas därför inte ha några direkta konsekvenser för barn och unga i denna målgrupp. Emellertid förväntas förslagen om de särskilda befogenheterna som helhet göra de särskilda ungdomshemmen tryggare och säkrare för alla barn och unga som vistas där. Detta medför således en tryggare och säkrare miljö även för barn och unga i denna målgrupp.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis anser regeringen, i linje med vad *Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet* framför, att förslagen i denna proposition kommer att bidra till att göra de särskilda ungdomshemmen tryggare och säkrare för de barn och unga som vistas där. Barn och unga kommer i högre utsträckning än tidigare att kunna skyddas från att exempelvis utsättas för våld, hot eller en otrygg miljö. SiS kommer att få större möjligheter att välja mindre begränsande inskränkningar i det enskilda fallet.

Vidare bedöms förslagen förbättra förutsättningarna för att barn och unga som vårdas enligt 3 § LVU ska få en god vård. Förslagen förväntas också göra de särskilda ungdomshemmen tryggare och säkrare för alla barn och unga som vistas där. De negativa konsekvenser som begränsningarna också innebär för barn och unga är dock motiverade för att öka tryggheten och säkerheten.

13.4 Konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet

Regeringens bedömning: Förslagen förväntas motverka brottslighet och ha positiva konsekvenser för det brottsförebyggande arbetet.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser anser att förslagen kan motverka brott.

Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet anser att det går emot kärnprinciper om vård med stöd av LVU att tillämpa särskilda befogenheter för att skydda samhället och tredje man. *Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet* anser att promemorian ger uttryck för ett ensidigt fokus på samhällsskydd och att det helt saknas en analys om vilka konsekvenser förslagen riskerar att få för vården och behandlingen för SiS barn- och ungdomsgrupp. *Kriminalvården* anser att förslagen förväntas ha brottsförebyggande effekter och kan förhindra rymningar och fritagningar samt kan bidra till högre säkerhet i samband med transporter från och till ungdomshemmen. *Jämställdhetsmyndigheten* ser positivt på förslagen utifrån eventuella brottsoffers behov av skydd, säkerheten på hemmen samt barns och ungas behov av vård. *Service- och kommunikationsfacket (Seko)* och *Fackförbundet ST* anser att en begränsning av användandet av elektroniska kommunikationstjänster och möjligheterna att ta emot besök försvårar för ungdomar att få tag i och sprida anställdas personuppgifter för att planera attacker mot dem och deras familjer.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen bedömer, i likhet med det som sägs i promemorian, att en begränsning av tillgången till elektroniska kommunikationstjänster på de särskilda ungdomshemmen bidrar positivt till det brottsförebyggande arbetet. Liksom *Kriminalvården* ser regeringen att förslagen kan förväntas ha positiva effekter på SiS möjlighet att förhindra brottslighet och att förhindra rymningar och fritagningar. Regeringen instämmer vidare i *Kriminalvårdens* bedömning att förslagen kan förväntas ge förutsättningar för en högre säkerhet inför och vid de transporter som myndighetens nationella transportenhet utför från och till särskilda ungdomshem. En majoritet av avvikningarna från SiS sker inte från det särskilda ungdomshemmet, utan i samband med att barnet eller den unge gör så kallade obeckade resor till den egna hemkommunen eller under bevakade besök ute i samhället.

Vidare bedöms, i likhet med vad Brottsförebyggandet rådet (Brå) ger uttryck för i sin rapport *Barn och unga i kriminella nätverk*, att begränsningar av tillgång till mobiler och annan kommunikationsteknik på särskilda ungdomshem kan vara ett sätt för att motverka att kriminaliteten fördjupas och för att utträden från nätverk ska bli ett möjligt alternativ eftersom tillgången till kommunikationsteknik är en förutsättning för nätverksinvolverade personer att kunna upprätthålla sociala relationer med barn och unga. Förslagen bedöms således även förhindra att barnet och den unge upprätthåller kontakt med kriminella nätverk alternativt bygger ut sitt eget kontaktnät inom ramen för kriminalitet. Detta gäller såväl barn och unga som vårdas med stöd av 3 § LVU där kriminalitet är en del av problembilden som barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård.

Förslagen innebär också fler möjligheter för SiS att kontrollera personer som barnet eller den unge vill ha kontakt med. Regeringen anser att det har positiva effekter på det brottsförebyggande arbetet att SiS i förväg kan begära utdrag ur misstanke- och belastningsregistret för att kunna bedöma om kommunikation eller besök bör vägras, begränsas eller kontrolleras. Genom förslaget om kroppsvisitation av besökare blir det även svårare att smugla in föremål som kan användas i brottslig verksamhet.

Seko anser att en begränsning av användandet av elektroniska kommunikationstjänster och möjligheterna att ta emot besök påverkar arbetsmiljön för SiS personal genom att det försvårar för ungdomar att få tag i och sprida de anställdas personuppgifter för att planera attacker mot dem och deras familjer. *Fackförbundet ST* för fram en liknande synpunkt. Regeringen instämmer i fackförbundens synpunkter och ser positivt på att förslagen kan bidra till en bättre arbetsmiljö och såväl försvåra för barnet eller den unge att begå brott som att förhindra framtida brottsoffer.

Regeringen anser inte, så som *Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet* anger, att det går emot kärnprinciper om vård med stöd av LVU att tillämpa befogenheter för att skydda samhället och tredje man. Syftet med vård med stöd av LVU är att se till att barn och unga får en trygg uppväxt och det skydd och stöd de behöver. Genom de förslag som lämnas kommer fler barn och unga än tidigare att kunna skyddas från kontakter med kriminella och andra för barnet eller den unge olämpliga kontakter. Genom att skyddas från sådana kontakter stärks det återfallsförebyggande arbetet för de som begått brott och eventuella brottsoffer kan, liksom *Jämställdhetsmyndigheten* för fram, skyddas. Förslagen är motiverade för att öka tryggheten och säkerheten.

Sammantaget anser regeringen, i motsats till vad *Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet* för fram, att förslagen i propositionen är väl avvägda i fråga om samhällsskydd och konsekvenser för barn och unga som vistas vid de särskilda ungdomshemmen. Förslagen syftar i en hög grad även till att skydda dessa barn och unga och stärka vården på hemmen.

13.5 Konsekvenser för jämställdheten

Regeringens bedömning: Förslagen bedöms i viss utsträckning kunna bidra till att uppnå de jämställdhetspolitiska målen.

Promemorians bedömning överensstämmer inte med regeringens. I promemorian bedöms förslagen inte ha några konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män.

Remissinstanserna: *Jämställdhetsmyndigheten* för fram att det genomgående saknas en jämställdhetsanalys av förslagens konsekvenser och särskilt att det saknas en jämställdhetsanalys kring hur förslagen kan säkerställa barns och kvinnors rätt till skydd mot sexuella övergrepp och våld utifrån det sjätte jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Myndigheten påpekar vikten av att beakta att tvångsvårdade flickor och kvinnor kan utgöra särskilt utsatta grupper.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringens övergripande mål för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv (prop. 2008/09:1). Det sjätte jämställdhetspolitiska delmålet är att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet. Delmålet omfattar bland annat alla former av våld i nära relationer som hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål.

Regeringens förslag syftar bl.a. till öka säkerheten och tryggheten på de särskilda ungdomshemmen. SiS ska i enlighet med myndighetens instruktion utforma verksamheten så att den utgår från flickors och pojkars samt kvinnors och mäns villkor och behov. Detta gäller även förslagen i propositionen om säkerhetsnivåer och förslagen kan således bidra till ökad säkerhet och trygghet för flickor och kvinnor. Förslagen kan även bidra till minskade möjligheter för pojkar och män att utöva makt och våld genom elektroniska kommunikationstjänster. Mot denna bakgrund bedömer regeringen att förslagen i viss utsträckning kan bidra till att uppnå de jämställdhetspolitiska målen.

13.6 Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen

Regeringens bedömning: Förslagen förväntas inte medföra konsekvenser för den kommunala självstyrelsen.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över bedömningen.

Skälen för regeringens bedömning: Enligt 14 kap. 2 § regeringsformen, förkortad RF, sköter kommunerna lokala och regionala angelägenheter av allmänt intresse på den kommunala självstyrelsens grund. Enligt 14 kap. 3 § RF bör en inskränkning i den kommunala självstyrelsen inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som föranlett den. Vid proportionalitetsbedömningen ska det göras dels en analys av de konsekvenser det tänkta förslaget får för den kommunala självstyrelsen, dels en avvägning mellan de kommunala självstyrelseintressena och de nationella intressen som den föreslagna lagstiftningen ska tillgodose.

Kommunerna får genom förslagen inget utvidgat ansvar eller några nya uppgifter. Redan i dag har socialnämnderna ansvar för att utreda, ansöka och besluta i frågor om vård med stöd av LVU. Regeringen bedömer därför att de förslag som lämnas i propositionen inte medför några konsekvenser för den kommunala självstyrelsen.

13.7 Konsekvenser för det integrationspolitiska målet

Regeringens bedömning: Förslagen bedöms bidra till att uppnå det integrationspolitiska målet.

Promemorians bedömning överensstämmer inte med regeringens. I promemorian görs bedömningen att förslagen inte kommer att ha några effekter på det integrationspolitiska målet.

Remissinstanserna: Inga remissinstanser tar upp frågan.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringens nuvarande mål för integrationspolitiken är lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund (prop. 2008/09:1). Målet nås främst genom generella åtgärder inom områden som arbetsmarknad, utbildning, folkhälsa, hälso- och sjukvård samt bostäder.

Regeringens förslag syftar bl.a. till att öka säkerheten och tryggheten på de särskilda ungdomshemmen. Genom de förslag som lämnas kommer fler barn och unga än tidigare att kunna skyddas från kontakter med bl.a. kriminella nätverk och andra för barnet eller den unge olämpliga kontakter. Förslagen är motiverade för att öka tryggheten och säkerheten. Utifrån det bedömer regeringen att förslagen kan bidra till att uppnå det integrationspolitiska målet. I detta sammanhang kan även nämnas att regeringen gett en utredare i uppdrag att föreslå ett nytt mål för integrationspolitiken (dir. 2023:101). Uppdraget redovisades i betänkandet Mål och mening med integration (SOU 2024:12) den 1 februari 2024. I betänkandet lämnas förslag och bedömningar om nya mål för integrationspolitiken.

13.8 Övriga konsekvenser

Regeringens bedömning: Förslagen medför inte några konsekvenser för de andra områden som anges i kommittéförordningen.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Inga remissinstanser yttrar sig över bedömningen.

Skälen för regeringens bedömning: Förslagen bedöms inte ha några konsekvenser för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet, för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företags.

13.9 Reformen bör följas upp

Regeringens bedömning: En uppföljning bör göras av de föreslagna lagändringarna.

Promemorian lämnar inte något förslag på att reformen ska följas upp.

Remissinstanserna: *Barnombudsmannen, Inspektionen för vård och omsorg (IVO), Jämställdhetsmyndigheten* och *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* för fram att förslagen i alla eller vissa delar bör utvärderas.

Skälen för regeringens bedömning: I betänkandet En översyn av regleringen av frihetsberövande påföljder för unga (SOU 2023:44) föreslås förändringar i de frihetsberövande påföljderna för barn och unga, bl.a. i fråga om slutna ungdomsvård. Betänkandet har remissbehandlats och förslagen bereds inom Regeringskansliet. Regeringen har utifrån betänkandets förslag beslutat att ge Kriminalvården i uppdrag att genomföra förberedelser för att inrätta särskilda ungdomsfängelser för ungdomar, med förbehåll för riksdagens ställningstagande till en framtida proposition om ungdomsfängelser, som ska vara redo att tas i drift senast den 1 juli 2026 (Ju2023/02157). Sammansättningen av barn och unga på de särskilda ungdomshemmen kan till viss del därför komma att förändras, vilket *Barnrättsbyrån* och *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* påpekar i sina remissvar. Vidare anser *Barnombudsmannen, IVO* och *Jämställdhetsmyndigheten* att förslagen i alla eller vissa delar bör utvärderas.

Regeringen instämmer i att det är av största vikt att inskränkningar som innebär begränsningar i fri- och rättigheter ger önskad effekt och att förslagen bör följas upp. Regeringen anser dock att frågan om uppföljning lämpligen bör ske efter en tids tillämpning. SiS står dessutom, som ovan nämns, inför många förändringar de närmaste åren som kan behöva beaktas i en uppföljning.

14.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

12 § För vård av unga som på någon grund som anges i 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn ska det finnas särskilda ungdomshem. *Hemmen ska vara indelade i säkerhetsnivåer. Ett hem som inte tillhör den lägsta nivån har förhöjd säkerhetsnivå.*

Om socialnämnden har beslutat att den unge ska vistas i ett *särskilt ungdomshem* ska Statens institutionsstyrelse anvisa plats i ett sådant hem. I akuta situationer ska Statens institutionsstyrelse omedelbart anvisa en sådan plats.

Den unge får inte anvisas en plats som innebär mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt för genomförandet av vården eller för att ordningen eller säkerheten på hemmet ska kunna upprätthållas.

Paragrafen innehåller bestämmelser om särskilda ungdomshem. Övervägandena finns i avsnitt 5. Paragrafen utformas enligt *Lagrådets* förslag.

I *första stycket* förs en bestämmelse in om att de särskilda ungdomshemmen ska vara indelade i säkerhetsnivåer. Att det är Statens institutionsstyrelse (SiS) som beslutar om i vilken säkerhetsnivå ett hem ska klassas följer av att verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen leds av SiS, se 6 kap. 3 § socialtjänstlagen (2001:453). För närvarande finns det tre olika säkerhetsnivåer vid de särskilda ungdomshemmen, nivå 1 med hög säkerhet, nivå 2 med god säkerhet och nivå 3 med normal säkerhet. Ett hem som inte tillhör den lägsta nivån har förhöjd säkerhetsnivå. På hem med förhöjd säkerhetsnivå har SiS särskilda befogenheter i fråga om tillgången till och användningen av elektroniska kommunikationstjänster, se kommentaren till 15 f och 15 k §§.

Ändringen i *andra stycket* är endast språklig.

Av *tredje stycket*, som är nytt, följer att proportionalitetsprincipen ska beaktas när SiS anvisar en plats på ett särskilt ungdomshem. Bestämmelsen är tillämplig såväl när barn och unga placeras efter beslut om beredande av vård eller om omedelbart omhändertagande som när barnet eller den unge byter ungdomshem under vårdtiden. Valet av placering ska föregås av en helhetsbedömning i varje enskilt fall. Omständigheter som kan beaktas är bl.a. om det finns risk för att barnet eller den unge avviker, för missbruk eller för brottslig verksamhet. Även behovet av att undvika olämpliga grupperingar bland de som vistas på hemmet är av betydelse. Utgångspunkten är att barnet eller den unge ska vara placerad under så öppna förhållanden som möjligt. Barnet eller den unge får inte placeras så att han eller hon omfattas av mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt för att vården ska kunna genomföras eller för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas. Med övervakning och kontroll avses det fysiska skalskyddet som t.ex. stängsel, larm och kameror men även andra samlade insatser som vidtas på hemmen av säkerhetsskäl såsom regler, bemötande, kompetens, arbetssätt och rutiner.

En motsvarande bestämmelse förs in i 2 § *andra stycket* LSU.

Begränsningar av rörelsefriheten

15 § Om den unge vårdas på någon grund som anges i 3 § och vistas i ett *särskilt ungdomshem, får han eller hon hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att vården ska kunna genomföras. Den unges rörelsefrihet får också inskränkas när det behövs av hänsyn till andra intagnas eller personalens säkerhet.*

Paragrafen innehåller bestämmelser om begränsningar av rörelsefriheten vid vistelse på ett särskilt ungdomshem.

Ändringarna i paragrafen är endast språkliga.

15 a § Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § *får, i den utsträckning det är lämpligt, vistas utanför det särskilda ungdomshemmet under en på förhand bestämd tid, dock högst fyra veckor.*

Beslut om vistelse utanför hemmet fattas av *Statens institutionsstyrelse* efter samråd med socialnämnden.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet.

Bestämmelserna i hittillsvarande första och tredje stycket om användningen av elektroniska kommunikationstjänster och besök flyttas till 15 e, 15 g, 15 i, 15 l, 15 m och 15 o §§ och delvis till 15 h och 15 n §§.

Bestämmelserna i hittillsvarande första och andra stycket, om att den som omfattas av bestämmelserna i 15 f § i den utsträckning det är lämpligt får vistas utanför det särskilda ungdomshemmet under en på förhand bestämd tid, placeras i *första stycket*.

Bestämmelsen i hittillsvarande tredje stycket, om att beslut om vistelse utanför hemmet ska fattas efter samråd med socialnämnden, placeras i *andra stycket*.

Det hittillsvarande fjärde stycket flyttas till 15 l § andra stycket.

Begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster

15 e § *På särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå får den som omfattas av bestämmelserna i 15 § använda elektroniska kommunikationstjänster endast i den utsträckning det är lämpligt.*

Paragrafen, som är ny, innehåller en bestämmelse om användningen av elektroniska kommunikationstjänster på särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå. Överväganden finns i avsnitt 6.1.2.

Bestämmelsen motsvarar delvis hittillsvarande 15 a § första stycket första meningen om användning av elektroniska kommunikationstjänster. Med elektroniska kommunikationstjänster avses bl.a. tjänster som möjliggör överföring av tal, fax och data och andra former av kommunikation. Det innebär att bl.a. fast telefoni, mobiltelefoni, internet och e-post omfattas (se prop. 2017/18:169 s. 117).

Bestämmelsen omfattar de barn och unga som vårdas på ett särskilt ungdomshem med stöd av 3 § (beteendefallen). I förhållande till hittillsvarande 15 a § första stycket förtydligas att bestämmelsen innebär en begränsning av dessa barns och ungas användning av elektroniska kommunikationstjänster genom att de endast får använda sådana tjänster i

den utsträckning det är lämpligt. Någon ändring i sak är inte avsedd. Med uttrycket ”i den utsträckning det är lämpligt” avses detsamma som i hittillsvarande 15 a §, vilket t.ex. innebär att användningen ska ske i enlighet med det särskilda ungdomshemmets rutiner och ordningsregler (jfr prop. 2017/18:169 s. 61). Enligt 3 kap. 5 a § socialtjänstförordningen (2001:937) ska föreståndaren vid ett hem för vård eller boende (HVB) ansvara för att det finns ordningsregler för de dagliga rutinerna på hemmet. Med HVB avses även de särskilda ungdomshemmen.

Bestämmelsen reglerar användningen av elektroniska kommunikationstjänster på särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå. De särskilda ungdomshemmen är indelade i olika säkerhetsnivåer, se kommentaren till 12 §.

15 f § På särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå får den som omfattas av bestämmelserna i 15 § använda elektroniska kommunikationstjänster endast för att stå i förbindelse med en annan person.

Sådan kommunikation får bara ske med utrustning som tillhandahålls eller godkänns av Statens institutionsstyrelse och i den utsträckning det är lämpligt.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om att undantag från begränsningen i första stycket får göras för viss verksamhet eller i vissa situationer under förutsättning att användningen är särskilt angelägen och inte äventyrar säkerheten eller ordningen på hemmet.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om generella begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.1.

Av första stycket följer att de generella begränsningarna gäller för de barn och unga som vårdas på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå med stöd av 3 § (beteendefallen). För indelningen av de särskilda ungdomshemmen i olika säkerhetsnivåer, se kommentaren till 12 §.

Begränsningen i första stycket innebär att barn och unga inte får använda elektroniska kommunikationstjänster för andra ändamål än att stå i förbindelse med en annan person. Bestämmelsen hindrar dock inte kommunikation med fler än en person samtidigt. Med en sådan förbindelse avses t.ex. telefonsamtal via fast eller mobil telefoni, videosamtal och att skicka och ta emot e-post, men inte att använda t.ex. internet för andra ändamål. För uttrycket ”elektroniska kommunikationstjänster”, se även förarbetena till hittillsvarande 15 a § (prop. 2017/18:169 s. 117). Vid tillämpning av paragrafen fattas således inga individuella beslut om begränsningar. För individuella beslut om begränsningar se kommentaren till 15 g §.

Att begränsningen gäller på det särskilda ungdomshemmet innebär att bestämmelsen gäller när barnet eller den unge vistas där, se 15 §.

I andra stycket regleras förutsättningarna för barnets eller den unges elektroniska kommunikation med en annan person. Barnet eller den unge får bara använda sådan utrustning för sådan kommunikation som tillhandahålls eller godkänns av Statens institutionsstyrelse (SiS). I 15 k § finns en korresponderande bestämmelse om att barnet eller den unge inte får inneha egen utrustning för elektroniska kommunikationstjänster och att

sådan utrustning ska omhändertas. Med att utrustning godkänns avses att SiS tillåter att den unge får använda annan utrustning än SiS utrustning. Ett sådant godkännande kan t.ex. lämnas när han eller hon har fått tillåtelse att vistas utanför hemmet enligt 15 a §. Barnet eller den unge får vidare endast stå i förbindelse med en annan person genom elektroniska kommunikationstjänster i den utsträckning det är lämpligt. Med uttrycket ”i den utsträckning det är lämpligt” avses detsamma som i hittillsvarande 15 a §, dvs. t.ex. i enlighet med det särskilda ungdomshemmets rutiner och ordningsregler (jfr prop. 2017/18:169 s. 61). Enligt 3 kap. 5 a § socialtjänstförordningen (2001:937) ska föreståndaren vid ett hem för vård eller boende ansvara för att det finns ordningsregler för de dagliga rutinerna på hemmet.

I *tredje stycket* finns ett bemyndigande för regeringen att meddela föreskrifter om undantag från begränsningen av användningen av elektroniska kommunikationstjänster för viss verksamhet eller i vissa situationer. Sådana undantag förutsätter att användningen är särskilt angelägen och inte äventyrar säkerheten eller ordningen på hemmet. Regeringen kan även bestämma att en myndighet ska ges möjlighet att meddela sådana föreskrifter.

Ett exempel på när användning av elektroniska kommunikationstjänster kan vara särskilt angelägen är när det i skolverksamhet eller vid annan utbildning finns behov av att använda en dator, surfplatta eller telefon med internetuppkoppling. En annan situation kan vara att barnet eller den unge behöver identifiera sig med t.ex. tjänster för elektronisk legitimering vid vårdkontakter via internet eller vid ett ansökningsförfarande till en utbildning eller en annan sysselsättning som är viktig för barnets eller den unges utveckling.

Motsvarande bestämmelser förs in i 16 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

15 g § Den unge får, utöver vad som anges i 15 e och 15 f §§, vägras att använda elektroniska kommunikationstjänster om användningen kan äventyra vårdens av den unge, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller vara till skada för den unge eller för någon annan, på ett sätt som inte kan avhjälpas genom att användningen begränsas, avlyssnas eller kontrolleras enligt 15 h §.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om möjligheten att i enskilda fall besluta att vägra den som vårdas på ett särskilt ungdomshem att använda elektroniska kommunikationstjänster. Övervägandena finns i avsnitt 7.1.1.

Bestämmelserna motsvarar delvis hittillsvarande 15 a § första stycket andra meningen i fråga om möjligheten att vägra användningen av elektroniska kommunikationstjänster. Med elektroniska kommunikationstjänster avses t.ex. telefonsamtal via fast eller mobil telefoni, videosamtal, att skicka och ta emot e-post, och att på andra sätt använda internet (jfr prop. 2017/18:169 s. 117). Bestämmelsen gäller för alla särskilda ungdomshem och omfattar, liksom tidigare, de barn och unga som vårdas med stöd av 3 §.

Bestämmelsen innebär att Statens institutionsstyrelse (SiS) i enskilda fall, utöver de generella begränsningar som gäller enligt 15 e och 15 f §§, får besluta att vägra barnet eller den unge att använda elektroniska

kommunikationstjänster. Bestämmelsen skiljer sig åt från hittillsvarande bestämmelse på så sätt att det uttryckligen anges att användningen bara får vägras om riskerna inte kan avhjälpas genom att användningen begränsas, avlyssnas eller på annat sätt kontrolleras. Förutsättningarna för att få begränsa, avlyssna eller på annat sätt kontrollera användningen regleras i 15 h §.

I förhållande till hittillsvarande bestämmelse har även ytterligare grunder för att vägra användningen lagts till. Användningen kan numera vägras om den kan äventyra säkerheten på hemmet eller vara till skada för barnet eller den unge eller för någon annan. Bestämmelsen motsvarar vad som gäller enligt hittillsvarande 16 § första stycket andra meningen lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård (se prop. 1997/98:96 s. 162 och prop. 2017/18:169 s. 127).

Redan av den generella begränsningen i 15 f § följer det att användning av elektroniska kommunikationstjänster för andra ändamål än att stå i förbindelse med en annan person inte är tillåten på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå. Förevarande bestämmelse ger SiS möjlighet att i enskilda fall vägra sådan användning som inte träffas av den generella begränsningen, dvs. kommunikation med en annan person.

På hem utan förhöjd säkerhetsnivå innebär bestämmelsen att såväl kommunikation med en annan person som användning av t.ex. internet för andra ändamål får vägras. Av 20 a § följer dock att användningen får vägras endast om det står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Att det är SiS som fattar beslut om begränsningarna följer av 20 b §.

Ett beslut att vägra, begränsa, avlyssna eller kontrollera användningen kan överklagas enligt 42 § första stycket 1.

På särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå får SiS enligt 15 j § omhändertarna barnets eller den unges utrustning när ett beslut att vägra användningen har fattats. På särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå får barn och unga enligt 15 k § inte inneha egen utrustning.

15 h § *Den unges användning av elektroniska kommunikationstjänster enligt 15 e och 15 f §§ får begränsas, avlyssnas eller på något annat sätt kontrolleras om det behövs med hänsyn till värden av den unge, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller för att förhindra skada för den unge eller för någon annan.*

Vid avlyssning eller annan kontroll ska den unge och den som den unge ska kommunicera med informeras om kontrollen i förväg.

Kommunikation mellan den unge och en advokat som biträder den unge i en rättslig angelägenhet får inte avlyssnas eller på något annat sätt kontrolleras.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om möjligheten att i enskilda fall besluta att begränsa eller kontrollera användningen av elektroniska kommunikationstjänster. Övervägandena finns i avsnitt 7.1.1, 7.4 och 7.5.

Bestämmelsen i *första stycket* motsvarar delvis hittillsvarande 15 a § första stycket andra meningen i fråga om att begränsa användningen av elektroniska kommunikationstjänster. Med elektroniska kommunikationstjänster avses t.ex. telefonsamtal via fast eller mobil telefoni, videosamtal, att skicka och ta emot e-post, och att på andra sätt använda internet (se prop. 2017/18:169 s. 117). Bestämmelsen omfattar de barn och unga som

vårdas på ett särskilt ungdomshem med stöd av 3 §. Bestämmelsen skiljer sig från hittillsvarande bestämmelse på så sätt att det nu uttryckligen framgår att användningen under vissa omständigheter får avlyssnas eller på annat sätt kontrolleras. Dessutom har ytterligare grunder för att begränsa eller kontrollera användningen lagts till. Användningen kan numera vägras om det behövs med hänsyn till säkerheten på hemmet eller vara till skada för barnet eller den unge eller för någon annan. Bestämmelsen motsvarar vad som gäller enligt hittillsvarande 16 § första stycket andra meningen lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (se prop. 1997/98:96 s. 162 och prop. 2017/18:169 s. 127).

Redan av den generella begränsningen i 15 f § följer det att användning av elektroniska kommunikationstjänster för andra ändamål än att stå i förbindelse med en annan person inte är tillåten på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå. Förevarande bestämmelse ger SiS möjlighet att i enskilda fall begränsa, avlyssna eller kontrollera sådan användning som inte träffas av den generella begränsningen, dvs. kommunikation med en annan person. På hem utan förhöjd säkerhetsnivå innebär bestämmelsen att såväl kommunikation med en annan person som användning av t.ex. internet för andra ändamål får begränsas eller kontrolleras.

Avlyssning ska ske på lämpligt sätt, normalt genom att kommunikationen avlyssnas av personal i direkt anslutning till att den äger rum. Uttrycket ”på något annat sätt kontrolleras” kan t.ex. avse att personal sitter med barnet eller den unge och på en dator eller en surfplatta läser en skriftväxling mellan barnet eller den unge och en annan person. Det kan även finnas tillfällen när SiS i stället för att avlyssna en kommunikation behöver göra en upptagning.

Av 20 a § följer att användningen av elektroniska kommunikationstjänster får vägras endast om det står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Att det är Statens institutionsstyrelse (SiS) som fattar beslut om begränsningarna följer av 20 b §. I 15 g § finns bestämmelser om att användningen får vägras om det inte är tillräckligt att begränsa, avlyssna eller kontrollera användningen.

Ett beslut att vägra, begränsa, avlyssna eller kontrollera användningen kan överklagas enligt 42 § första stycket 1.

På särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå får SiS enligt 15 j § omhändertaga barnets eller den unges utrustning när ett beslut att begränsa användningen har fattats. På särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå får barn och unga inte inneha egen utrustning enligt 15 k §.

Andra stycket innehåller en skyldighet för SiS att informera barnet eller den unge i förväg om avlyssningen eller kontrollen. Använder barnet eller den unge elektroniska kommunikationstjänster för att stå i förbindelse med en annan person ska också den personen informeras om detta i förväg. Avlyssning eller kontroll som är dold för barnet eller den unge eller för den som kommunicerar med barnet får alltså inte förekomma.

I *tredje stycket* finns ett undantag från möjligheten att avlyssna eller kontrollera kommunikationen. Det gäller kommunikation mellan barnet eller den unge och en advokat som biträder honom eller henne i en rättslig angelägenhet. Bestämmelsen säkerställer det s.k. enrumsprivilegiet i 21 kap. 9 § andra stycket rättegångsbalken, och innebär att besök av och telefonsamtal med advokater och andra liknande kontakter som den unge får i anledning av ett enskilt ärende av juridisk eller social natur inte får

avlyssnas eller kontrolleras. En biträdande jurist vid en advokatbyrå bör likställas med en advokat i detta sammanhang. Bestämmelsen har sin förebild i 7 kap. 5 § andra stycket fängeslagen (2010:610), se prop. 1974:20 s. 143 och 144.

En motsvarande bestämmelse förs in i 16 b § tredje stycket lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

15 i § Ett beslut enligt 15 g eller 15 h § får gälla i högst 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om giltighetstiden för beslut enligt 15 g eller 15 h § att vägra, begränsa, avlyssna eller på något annat sätt kontrollera användningen av elektroniska kommunikationstjänster. Övervägandena finns i avsnitt 7.6.

Bestämmelsen motsvarar den hittillsvarande 15 a § första stycket tredje och fjärde meningarna, med skillnaden att ett beslut får gälla i högst 30 dagar i stället för 14 dagar. Inför att beslutet ska upphöra att gälla får en ny prövning göras och ett nytt beslut fattas, om förutsättningar för detta finns.

Av 20 a § följer att beslut inte får ha en längre giltighetstid än vad syftet med åtgärden kräver.

Ett beslut att vägra, begränsa, avlyssna eller kontrollera användningen kan överklagas enligt 42 § första stycket 1.

En motsvarande bestämmelse förs in i 16 c § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

Omhändertagande av utrustning för elektroniska kommunikationstjänster

15 j § På särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå får den unges utrustning för elektroniska kommunikationstjänster omhändertas och förvaras för den unges räkning när ett beslut har fattats enligt 15 g eller 15 h § att vägra, begränsa, avlyssna eller på något annat sätt kontrollera användningen.

Utrustning som har omhändertagits enligt första stycket ska lämnas tillbaka till den unge senast i samband med att beslutet att vägra, begränsa, avlyssna eller på något annat sätt kontrollera användningen upphör att gälla.

Utrustning för elektroniska kommunikationstjänster får även samlas in under en behandlingsaktivitet, sysselsättning eller dygnsvila.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om när utrustning för elektroniska kommunikationstjänster får omhändertas eller samlas in på särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå. Övervägandena finns i avsnitt 7.1.1.

I första stycket anges att Statens institutionsstyrelse (SiS), när myndigheten har fattat ett beslut enligt 15 g eller 15 h §, får omhänderta barnets eller den unges egen tekniska utrustning för elektroniska kommunikationstjänster. Sådant som får omhändertas är t.ex. barnets eller den unges mobiltelefon, surfplatta och dator. Av bestämmelsen följer att utrustningen ska förvaras av SiS för barnets eller den unges räkning. Att det är SiS som får fatta sådana beslut följer av 20 b §. Av 20 a § följer att befogenheten endast får användas om åtgärden står i rimlig proportion till syftet med åtgärden.

Enligt *andra stycket* ska omhändertagen utrustning lämnas tillbaka till barnet eller den unge senast i samband med att beslutet upphör att gälla. Att utrustningen ska lämnas tillbaka senast vid den tidpunkten innebär att utrustningen ska lämnas tillbaka tidigare om det inte längre finns något behov av att utrustningen är omhändertagen.

Av *tredje stycket* framgår att SiS även får samla in utrustning för elektroniska kommunikationstjänster under en behandlingsaktivitet, sysselsättning eller dygnsvila. Det krävs inte ett beslut i det enskilda fallet att vägra, begränsa, avlyssna eller kontrollera användningen för att utrustningen ska få samlas in. Bestämmelsen möjliggör sådan insamling som behövs i enlighet med hemmets ordningsregler för sådana aktiviteter och dygnsvila som kräver t.ex. en mobilfri miljö, jfr 3 kap. 5 a § socialtjänstförordningen (2001:937). Proportionalitetsprincipen gäller vid en sådan insamling, vilket innebär att en insamling inte får ske slentrianmässigt. Insamlingen ska vidare syfta till att ta tillvara barnens bästa och får inte kompensera för t.ex. otillräckliga personalresurser. SiS behöver därför göra flera överväganden innan en sådan insamling sker. Det kan t.ex. vara olämpligt att samla in mobiltelefoner vid dygnsvila på vissa avdelningar och hem eftersom det kan finnas barn och unga som känner en trygghet i vetskapen om att de kan kontakta närstående även under dygnsvilan. Vidare bör SiS noga överväga hur lång en dygnsvila ska anses vara och väga in vilka möjligheter barnet eller den unge har till annan förströelse under mobilfri dygnsvila inför sänggående, t.ex. lyssna på ljudbok eller se på TV.

När det gäller skolverksamhet finns i 5 kap. skollagen (2010:800) bl.a. bestämmelser om användning och omhändertagande av mobiltelefoner och annan elektronisk kommunikationsutrustning i samband med undervisningen. För utbildning på särskilda ungdomshem ska relevanta bestämmelser i skollagen tillämpas med de nödvändiga avvikelser som följer av att barnet vistas i ett sådant hem (24 kap. 8 och 9 §§ skollagen).

För indelningen av de särskilda ungdomshemmen i olika säkerhetsnivåer, se kommentaren till 12 §.

15 k § På särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå får den som omfattas av bestämmelserna i 15 § inte inneha eller ta emot utrustning för elektroniska kommunikationstjänster. Sådan utrustning ska omhändertas och förvaras för den unges räkning.

Utrustning som har omhändertagits ska lämnas tillbaka till den unge senast i samband med att han eller hon inte längre ska vistas på ett hem med förhöjd säkerhetsnivå.

Paragrafen, som är ny, innehåller förbud mot att inneha eller ta emot utrustning för elektroniska kommunikationstjänster på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.1.

Av *första stycket* följer att förbudet gäller för barn och unga som med stöd av 3 § LVU (beteendefallen) vårdas på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå. För indelningen av de särskilda ungdomshemmen i olika säkerhetsnivåer, se kommentaren till 12 §.

Bestämmelsen innebär att de barn och unga som omfattas av bestämmelsen inte får inneha eller ta emot utrustning för elektroniska

kommunikationstjänster, dvs. exempelvis en mobiltelefon, en surfplatta eller en dator. Sådan utrustning ska Statens institutionsstyrelse (SiS) omhänderta och förvara åt barnet eller den unge. Att förbudet gäller på det särskilda ungdomshemmet innebär att bestämmelsen gäller när barnet eller den unge vistas där, se 15 §.

Av *andra stycket* framgår när SiS ska lämna tillbaka utrustningen till barnet eller den unge. Utrustningen ska lämnas tillbaka senast i samband med att barnet eller den unge inte längre ska vistas på ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå. Tidpunkten för när återlämnandet senast ska ske är kopplat till när en omplacering till ett särskilt ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå genomförs eller när placeringen avslutas. Bestämmelsen ger dock utrymme att även lämna tillbaka utrustningen tidigare, t.ex. vid tillfällig vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet enligt 15 a §. Som framgår av 15 f § tredje stycket finns möjlighet att meddela föreskrifter om undantag från den generella begränsningen av användningen av elektroniska kommunikationstjänster som gäller på hem med förhöjd säkerhetsnivå.

Begränsningar av besök

15 l § *Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får ta emot besök endast i den utsträckning det är lämpligt.*

I lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård finns ytterligare bestämmelser om besök på vårdinstitutioner som omfattas av denna lag.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om besök på de särskilda ungdomshemmen. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.

Första stycket motsvarar delvis den hittillsvarande bestämmelsen i 15 a § första stycket första meningen i fråga om att ta emot besök. Bestämmelsen omfattar de barn och unga som vårdas på ett särskilt ungdomshem med stöd av 3 § (beteendefallen). I förhållande till hittillsvarande 15 a § första stycket förtydligas att bestämmelsen innebär en begränsning av dessa barns och ungas rätt att ta emot besök genom att de endast får ta emot besök i den utsträckning det är lämpligt. Någon ändring i sak är inte avsedd. Med uttrycket ”i den utsträckning det är lämpligt” avses således detsamma som i hittillsvarande 15 a §, dvs. t.ex. i enlighet med det särskilda ungdomshemets rutiner och ordningsregler (jfr prop. 2017/18:169 s. 61). Enligt 3 kap. 5 a § socialtjänstförordningen (2001:937) ska föreståndaren vid ett hem för vård eller boende ansvara för att det finns ordningsregler för de dagliga rutinerna på hemmet.

Andra stycket, som i huvudsak motsvarar den hittillsvarande bestämmelsen i 15 a § fjärde stycket, upplyser om att ytterligare bestämmelser om besök finns i lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård.

15 m § *Ett besök till den unge får, utöver vad som anges i 15 l §, vägras om det kan äventyra vården av den unge, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller vara till skada för den unge eller för någon annan, på ett sätt som inte kan avhjälpas genom att besöket till den unge begränsas, övervakas eller kontrolleras enligt 15 n §.*

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om möjligheten att i enskilda fall vägra ett besök. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.1.

Bestämmelserna motsvarar delvis hittillsvarande 15 a § första stycket andra meningen i fråga om att vägra besök. Bestämmelsen gäller för alla särskilda ungdomshem och omfattar, liksom tidigare, de barn och unga som vårdas med stöd av 3 §. Bestämmelsen innebär att Statens institutionsstyrelse i enskilda fall, utöver den generella begränsning som gäller enligt 15 l §, får besluta att vägra barnet eller den unge ett besök.

Bestämmelsen skiljer sig åt från hittillsvarande bestämmelse på så sätt att det uttryckligen anges att ett besök får vägras endast om riskerna inte kan avhjälpas genom att besöket begränsas, övervakas eller på annat sätt kontrolleras. Förutsättningarna för att få begränsa, övervaka eller på annat sätt kontrollera besöket regleras i 15 h §.

I förhållande till hittillsvarande bestämmelse har även ytterligare grunder för att vägra ett besök lagts till. Ett besök kan numera vägras om det kan äventyra säkerheten på hemmet eller vara till skada för barnet eller den unge eller för någon annan. Bestämmelsen motsvarar vad som gäller enligt hittillsvarande 16 § första stycket andra meningen lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (se prop. 1997/98:96 s. 162 och prop. 2017/18:169 s. 127).

Av 20 a § följer att ett besök får vägras endast om det står i rimlig proportion till syftet med åtgärden.

15 n § Ett besök till den unge enligt 15 l § får begränsas, övervakas eller på något annat sätt kontrolleras om det behövs med hänsyn till vården av den unge, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller för att förhindra skada för den unge eller för någon annan.

Vid övervakning eller annan kontroll ska den unge och besökaren informeras om kontrollen i förväg.

Ett besök av en advokat som biträder den unge i en rättslig angelägenhet får övervakas eller kontrolleras endast om advokaten eller den unge begär det.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om möjligheten att i enskilda fall begränsa eller kontrollera besök. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.1, 7.4 och 7.5.

Bestämmelsen i *första stycket* motsvarar delvis hittillsvarande 15 a § första stycket andra meningen i fråga om att begränsa besök. Bestämmelsen innebär att Statens institutionsstyrelse (SiS) i enskilda fall får besluta att begränsa, övervaka eller på något annat sätt kontrollera besök som barnet eller den unge tar emot på hemmet. Bestämmelsen skiljer sig från hittillsvarande bestämmelse på så sätt att det i bestämmelsen nu uttryckligen anges att besök under vissa omständigheter får övervakas eller kontrolleras. Dessutom har ytterligare grunder för att begränsa eller kontrollera ett besök lagts till. Ett besök kan numera vägras om det behövs med hänsyn till säkerheten på hemmet eller vara till skada för barnet eller den unge eller för någon annan. Bestämmelsen motsvarar vad som gäller enligt hittillsvarande 16 § första stycket andra meningen lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (se prop. 1997/98:96 s. 162 och prop. 2017/18:169 s. 127).

Bestämmelsen gäller för alla särskilda ungdomshem och omfattar, liksom tidigare, de barn och unga som vårdas med stöd av 3 §.

Övervakning ska ske på lämpligt sätt. Ett besök kan övervakas genom att personal är närvarande i besöksrummet. Övervakningen kan också ske genom att besöket avlyssnas från ett annat rum. Besök kan kontrolleras genom att besöket sker i ett särskilt inrett besöksrum som omöjliggör att föremål överlämnas, t.ex. narkotika, vapen, mobiltelefoner eller andra föremål som kan vara farliga. Det kan t.ex. åstadkommas genom att barnet eller den unge och besökaren hålls fysiskt åtskilda från varandra av en glasruta.

Av 20 a § följer att besök får begränsas, övervakas eller kontrolleras endast om det står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Att det är SiS som får fatta sådana beslut framgår av 20 b §.

I 15 m § finns bestämmelser om att besök får vägras om det inte är tillräckligt att begränsa, övervaka eller kontrollera besöket.

Andra stycket innehåller en skyldighet för SiS att informera barnet eller den unge och besökaren i förväg om övervakningen och kontrollen. Övervakning eller kontroll som är dold för barnet eller den unge eller för besökaren får alltså inte förekomma.

I *tredje stycket* finns ett undantag från möjligheten att övervaka eller kontrollera besök. Det gäller besök mellan barnet eller den unge och en advokat som biträder honom eller henne i en rättslig angelägenhet. Ett sådant beslut får övervakas eller kontrolleras endast om advokaten eller barnet eller den unge begär det.

Bestämmelsen säkerställer det s.k. enrumsprivilegiet i 21 kap. 9 § andra stycket rättegångsbalken, och innebär att besök av och telefonsamtal med advokater och andra liknande kontakter som den unge får i anledning av ett enskilt ärende av juridisk eller social natur inte får avlyssnas eller kontrolleras. En biträdande jurist vid en advokatbyrå bör likställas med en advokat i detta sammanhang. Bestämmelsen har sin förebild i 7 kap. 2 § andra stycket fängelselagen (2010:610), se prop. 1974:20 s. 143 och 144.

En motsvarande bestämmelse förs in i 16 f § tredje stycket lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

15 o § Ett beslut enligt 15 m eller 15 n § får gälla i högst 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om giltighetstiden för beslut enligt 15 m eller 15 n § om att vägra, begränsa, övervaka eller på annat sätt kontrollera besök. Övervägandena finns i avsnitt 7.6.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 15 a § första stycket tredje och fjärde meningarna, med skillnaden att ett beslut får gälla i högst 30 dagar i stället för 14 dagar. Inför att beslutet ska upphöra att gälla får en ny prövning göras och ett nytt beslut fattas, om förutsättningar för detta finns.

Av 20 a § följer att beslut inte får ha en längre giltighetstid än vad syftet med åtgärden kräver.

Ett beslut att begränsa, övervaka eller kontrollera ett besök kan överklagas enligt 42 § första stycket 1.

En motsvarande bestämmelse förs in i 16 c § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

15 p § Om det är nödvändigt av säkerhetsskäl, får ett besök till den som omfattas av bestämmelserna i 15 § villkoras av att besökaren genomgår kroppsvisitation.

Vid kroppsvisitation ska den som kontrolleras visas all den hänsyn som omständigheterna medger. Kroppsvisitation ska, om möjligt, utföras i närvaro av en annan person än den som genomför visitationen.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om kroppsvisitation av besökare. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.3.

Av *första stycket* framgår att ett besök får villkoras av att besökaren genomgår kroppsvisitation vid besöket, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl. Med kroppsvisitation avses undersökning av någons kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig (28 kap. 11 § 3 rättegångsbalken).

Av *andra stycket* följer att vid en kroppsvisitation ska all den hänsyn som omständigheterna medger iakttas, och om möjligt, genomföras i närvaro av en annan person än den som utför visitationen. På vilket sätt kroppsvisitationen genomförs eller hur den genomförs kan således skilja sig åt beroende på vem besökaren är och dennes ålder. Vid genomförandet av en kroppsvisitation bör särskild hänsyn tas om besökaren är ett barn.

Av 20 a § följer att en kroppsvisitation av en besökare inte får vara mer ingående än vad syftet med åtgärden kräver. Att det är Statens institutionsstyrelse (SiS) som fattar beslut om kroppsvisitation av besökare framgår av 20 b §.

Bestämmelsen har sin förebild i 7 kap. 3 § fängelselagen (2010:610), se prop. 2009/10:135 s. 144.

En motsvarande bestämmelse förs in i 16 h § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

Bakgrundskontroll

15 q § Vid bedömningen av om kommunikation eller besök bör vägras, begränsas eller kontrolleras enligt 15 g, 15 h, 15 m eller 15 n § ska det, om det behövs, undersökas om den som den unge vill kommunicera med eller få besök av är dömd eller misstänkt för brott.

I den utsträckning det behövs får upplysningar också hämtas in om personliga förhållanden i övrigt i fråga om besökaren eller den som den unge vill kommunicera med.

Besökaren eller den som den unge vill kommunicera med ska i förväg informeras om att en bakgrundskontroll enligt första stycket kan göras och vad kontrollen kan omfatta.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om bakgrundskontroller inför besök och elektronisk kommunikation med annan person. Övervägandena finns i avsnitt 7.3 och 7.4.

Av *första stycket* framgår att det ska undersökas om den som den unge vill kommunicera med eller få besök av är dömd eller misstänkt för brott, om det behövs för att bedöma om kommunikationen eller besöket bör vägras, begränsas eller kontrolleras. En sådan kontroll görs vanligen genom att uppgifter hämtas in från Polismyndighetens misstanke- och belastningsregister. Bestämmelser som möjliggör kontroll mot dessa register finns i lagen (1998:620) om belastningsregister med tillhörande förordning (1999:1134) och lagen (1998:621) om misstankeregister med tillhörande förordning (1999:1135).

Av *andra stycket* framgår att Statens institutionsstyrelse får hämta in upplysningar om personliga förhållanden i övrigt i fråga om besökaren eller den som den unge vill kommunicera med. Detta får ske i den utsträckning det behövs för att få ett bättre underlag inför bedömningen av om besök eller elektronisk kommunikation bör vägras, begränsas eller kontrolleras. Det kan t.ex. handla om upplysningar om huruvida det finns personer i barnets eller den unges sociala nätverk som han eller hon inte bör ha kontakt med för att inte riskera att äventyra vården, säkerheten eller ordningen på hemmet. Det kan även vara upplysningar om att besökaren eller den som den unge vill kommunicera elektroniskt med tillhör ett kriminellt nätverk eller gruppering.

Av *tredje stycket* framgår att den som vill kommunicera med eller besöka barnet eller den unge i förväg ska informeras om att det kan komma att undersökas om denne är dömd eller misstänkt för brott och att en sådan undersökning kan göras genom att uppgifter hämtas in från Polismyndighetens misstanke- och belastningsregister. Det är bara den som är över 15 år som kan finnas med i registren.

Vid tillämpningen av bestämmelsen gäller proportionalitetsprincipen enligt 20 a §, vilket innebär att en proportionalitetsbedömning måste göras i varje enskilt fall i fråga om huruvida och i vilken omfattning en undersökning bör genomföras.

En motsvarande bestämmelse förs in i 16 i § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

18 § Bestämmelserna i 16, 17, 17 b och 17 c §§ ska gälla för alla som vårdas *på ett särskilt ungdomshem*, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen *på* hemmet och regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse medger det.

Paragrafen innehåller en bestämmelse om att vissa av Statens institutionsstyrelsens befogenheter på de särskilda ungdomshemmen, efter medgivande, ska gälla för alla som vårdas på hemmet.

Ändringarna i paragrafen är endast språkliga.

20 § Om narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor *har* omhändertagits enligt 16 eller 19 § eller *om* sådan egendom påträffats *på* ett *särskilt ungdomshem* utan att det finns någon känd ägare till egendomen, ska Statens institutionsstyrelse låta förstöra eller sälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkohol m.m. Belopp som *har tagits emot* vid försäljning tillfaller staten.

Detsamma ska gälla i fråga om injektionssprutor, kanyler och andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika.

Paragrafen reglerar förverkande av viss egendom på de särskilda ungdomshemmen.

Ändringarna i paragrafen är endast språkliga.

Gemensamma bestämmelser om de särskilda befogenheterna

20 a § *Särskilda befogenheter* enligt 15–15 d, 15 g–15 j, 15 m–15 q och 17–19 §§ får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om mindre ingripande åtgärder är tillräckliga, ska de användas.

Den unge ska ges möjlighet att på lämpligt sätt följa vad som händer i omvärlden.

Paragrafen innehåller bestämmelser om tillämpningen av Statens institutionsstyrelses (SiS) särskilda befogenheter på de särskilda ungdomshemmen. Övervägandena finns i avsnitt 7.1.1, 7.2.1, 7.2.3, 7.3 och 8. Paragrafen utformas efter synpunkter från *Lagrådet*.

I *första stycket* finns en bestämmelse om att proportionalitetsprincipen ska beaktas vid tillämpningen av vissa bestämmelser. Uppräkningen av bestämmelser kompletteras med anledning av att användningen av elektroniska kommunikationstjänster och besök på de särskilda ungdomshemmen regleras i nya paragrafer. Till uppräknningen läggs också de nya befogenheterna om omhändertagande av utrustning för elektroniska kommunikationstjänster, bakgrundskontroll och kroppsvisitation.

Ändringarna innebär att befintliga och nya befogenheter får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga ska de användas.

I *andra stycket*, som är nytt, framgår att barnet eller den unge ska ges möjlighet att på lämpligt sätt följa vad som händer i omvärlden. På vilket sätt detta kan möjliggöras kan t.ex. avgöras av ordnings- och säkerhetsskäl och praktiska förhållanden inom hemmet. Det kan t.ex. ske genom att SiS tillhandahåller tidningar, radio och tv (jfr prop. 2009/10:135 s. 132). På hem utan förhöjd säkerhetsnivå kan rätten också tillgodoses genom internet på en dator eller surfplatta. Det är SiS som ska bedöma på vilket sätt rätten ska säkerställas. Bestämmelsen är teknikneutral (jfr prop. 2017/18:169 s. 60 och 117) och har sin förebild i 4 kap. 3 § fängeslagen (2010:610), se prop. 2009/10:135 s. 132. Bestämmelsen omfattar samtliga barn och unga som omfattas av de särskilda befogenheterna.

En motsvarande bestämmelse förs in i 12 § andra stycket lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

20 b § *Utöver vad som anges i 15 a, 17 c och 18–20 §§* fattas beslut enligt 15, 15 b–15 d, 15 g, 15 h, 15 j, 15 m, 15 n, 15 p och 16–17 b §§ av Statens institutionsstyrelse.

I paragrafen anges vilka beslut som fattas av SiS, i den utsträckning det inte följer av respektive bestämmelse.

Uppräkningen av beslut som fattas av SiS kompletteras med anledning av att vissa bestämmelser om befintliga särskilda befogenheter har flyttats till nya paragrafer och vissa nya befogenheter har lagts till. I övrigt görs en redaktionell ändring av paragrafen.

42 § Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag får överklagas till allmän förvaltningsdomstol, om beslutet gäller

1. inskränkningar i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster enligt 15 g eller 15 h § eller ta emot besök enligt 15 m eller 15 n §,

2. vård vid en låsbar enhet enligt 15 b §, avskildhet enligt 15 c § eller vård i enskildhet enligt 15 d §,
 3. kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning enligt 17 §,
 4. skyldighet att lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov enligt 17 a §,
 5. rumsvisitation enligt 17 b §,
 6. övervakning av brev och andra försändelser enligt 19 §, eller
 7. förstörande eller försäljning av egendom enligt 20 §.
- Överklagande prövas av den förvaltningsrätt som meddelat beslutet om vård. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vilka beslut av Statens institutionsstyrelse (SiS) som kan överklagas. Övervägandena finns i avsnitt 7.6.

Första stycket ändras med anledning av att bestämmelserna om SiS befogenheter att begränsa användningen av elektroniska kommunikationstjänster och att begränsa besök flyttas. Ändringarna innebär att SiS beslut att vägra, begränsa, avlyssna eller på annat sätt kontrollera användningen av elektroniska kommunikationstjänster även i fortsättningen är överklagbara, liksom SiS beslut att vägra, begränsa, övervaka eller på annat sätt kontrollera besök.

43 § Polismyndigheten eller, om det gäller en transport av någon som vårdas i ett sådant särskilt hem som avses i 12 §, Kriminalvården ska lämna hjälp för att på begäran av

1. socialnämnden eller nämndens ordförande eller rätten bereda en läkare, som avses i 32 §, tillträde till den unges hem eller för att föra den unge till läkarundersökningen,
2. socialnämnden eller någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat genomföra beslut om vård eller omhändertagande med stöd av denna lag, och
3. Statens institutionsstyrelse efterforska och hämta den som vårdas *på ett särskilt ungdomshem* på någon grund som anges i 3 §, om den unge har avvikit från hemmet, eller ombesörja någon annan förflyttning av honom eller henne.

En begäran enligt första stycket får göras endast om

1. det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att de särskilda befogenheter som anges i 10 och 10 a §§ polislagen (1984:387) eller, om det gäller en transport som utförs av Kriminalvården, 4 kap. 4 § och 10 § första stycket häkteslagen (2010:611) behöver tillgripas, eller
2. det annars finns synnerliga skäl.

Andra stycket gäller inte en begäran av rätten och inte heller en begäran av Statens institutionsstyrelse om efterforskning.

Paragrafen reglerar handräckning av Polismyndigheten och Kriminalvården.

Ändringarna i paragrafen är endast språkliga.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 15 maj 2024.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för beslut som meddelats före ikraftträdandet.
3. Ett särskilt ungdomshem som inte är indelat i någon säkerhetsnivå vid ikraftträdandet ska anses vara ett hem utan förhöjd säkerhetsnivå.

Överväganden om ikraftträdande och behovet av övergångsbestämmelser finns i avsnitt 12.

Enligt *punkt 1* ska lagen ska träda i kraft den 15 maj 2024. Av allmänna principer följer att lagändringarna blir tillämpliga omedelbart vid ikraftträdandet. Det innebär bl.a. att de nya bestämmelserna om begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster blir tillämpliga direkt.

I *punkt 2* anges att äldre föreskrifter fortfarande gäller för beslut som meddelats före ikraftträdandet. Det innebär bl.a. att beslut som meddelats före ikraftträdandet och som ska omprövas eller överprövas i domstol efter ikraftträdandet ska prövas enligt de regler som gällde före ikraftträdandet.

Av *punkt 3* följer att ett särskilt ungdomshem som ännu inte har delats in i en säkerhetsnivå av Statens institutionsstyrelse ska anses vara ett särskilt ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå. Det innebär att de särskilda bestämmelser som gäller för sådana hem ska tillämpas till dess att hemmet delats in i en säkerhetsnivå.

14.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

2 § Verkställigheten av sluten ungdomsvård ska utformas så att den dömdes anpassning i samhället främjas och att de skadliga följderna av frihetsberövandet motverkas.

Den dömden får inte placeras så att han eller hon omfattas av mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt för genomförandet av vården eller för att ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet ska kunna upprätthållas.

Paragrafen innehåller bestämmelser om hur verkställigheten av sluten ungdomsvård ska utformas. Övervägandena finns i avsnitt 5. Paragrafen utformas enligt *Lagrådets* förslag.

Av *andra stycket*, som är nytt, följer att proportionalitetsprincipen ska beaktas när den dömden ska placeras på ett särskilt ungdomshem för att avtjäna sluten ungdomsvård. Bestämmelsen är tillämplig såväl när den dömden inleder verkställigheten och om han eller hon flyttar mellan ungdomshemmen under verkställighetstiden.

Att de särskilda ungdomshemmen ska vara indelade i olika säkerhetsnivåer framgår av 12 § första stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU (se även kommentaren till den paragrafen). Valet av placering ska föregås av en helhetsbedömning i varje enskilt fall. Omständigheter som bl.a. är nödvändiga att beakta är risken för att den dömden avviker, för missbruk och för brottslig verksamhet. Andra faktorer som har betydelse vid beslut om placering är behovet av att undvika olämpliga grupperingar mellan intagna. Utgångspunkten är att den dömden ska vara placerad under så öppna förhållanden som möjligt. Den dömden får inte placeras så att han eller hon omfattas av mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt för att vården ska kunna genomföras eller för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas. Med övervakning och kontroll

avses såväl det fysiska skalskyddet som t.ex. stängsel, larm och kameror men även andra samlade insatser som vidtas på hemmen av säkerhetsskäl såsom regler, bemötande, kompetens, arbetssätt och rutiner.

En motsvarande bestämmelse förs in i 12 § tredje stycket LVU.

Ändringen i *första stycket* är endast språklig.

Nödvändig vård och behandling

12 § Den dömde *ska* ges nödvändig vård och behandling och ges tillfälle till utbildning, aktiviteter, förströelse, fysisk träning och vistelse utomhus.

Den dömde ska ges möjlighet att på lämpligt sätt följa vad som händer i omvärlden.

Paragrafen innehåller bestämmelser om nödvändig vård och behandling. Övervägandena finns i avsnitt 8.

I ett nytt *andra stycke* framgår att barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård ska ges möjlighet att på lämpligt sätt följa vad som händer i omvärlden. På vilket sätt detta kan möjliggöras kan t.ex. avgöras av ordnings- och säkerhetsskäl och praktiska förhållanden inom hemmet. Det kan t.ex. ske genom att Statens institutionsstyrelse (SiS) tillhandahåller tidningar, radio och tv (jfr prop. 2009/10:135 s. 132). På särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå kan rätten också kunna tillgodoses genom internet på en dator eller surfplatta. Det är SiS som ska bedöma på vilket sätt rätten ska säkerställas. Bestämmelsen är teknikneutral (jfr prop. 2017/18:169 s. 60 och 117) och har sin förebild i 4 kap. 3 § fängelselagen (2010:610).

En motsvarande bestämmelse förs in i 20 a § andra stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster

16 § Den dömde *får* använda elektroniska kommunikationstjänster *endast för att stå i förbindelse med en annan person under den tid han eller hon avtjänar sluten ungdomsvård på ett särskilt ungdomshem.*

Sådan kommunikation får bara ske med utrustning som tillhandahålls eller godkänns av Statens institutionsstyrelse och i den utsträckning det är lämpligt.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om att undantag från begränsningen i första stycket får göras för viss verksamhet eller i vissa situationer under förutsättning att användningen är särskilt angelägen och inte äventyrar säkerheten eller ordningen på hemmet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om generella begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.3.

Bestämmelsen i hittillsvarande första stycket om besök flyttas till 16 e §. Bestämmelsen i andra stycket om giltighetstiden för beslut om begränsningar i användningen av elektroniska kommunikationstjänster och besök flyttas till 16 c respektive 16 g §§.

I *första stycket* regleras alljämt användningen av elektroniska kommunikationstjänster, men bestämmelsen ändras till att vara en generell begränsning som innebär att den som avtjänar sluten ungdomsvård på ett särskilt ungdomshem inte får använda elektroniska kommunikations-

tjänster för andra ändamål än att stå i förbindelse med en annan person. Bestämmelsen hindrar dock inte kommunikation med fler än en person samtidigt. I paragrafen regleras endast generella begränsningar i fråga om användningen av elektroniska kommunikationstjänster för den som avtjänar sluten ungdomsvård. Vid tillämpning av paragrafen fattas således inga individuella beslut om begränsningar. För individuella beslut om begränsningar, se kommentaren till 16 a §.

Med elektroniska kommunikationstjänster avses bl.a. tjänster som möjliggör överföring av tal, fax och data och andra former av kommunikation. Det innebär att bl.a. fast telefoni, mobiltelefoni, internet och e-post omfattas (se prop. 2017/18:169 s. 117).

Att begränsningen gäller under den tid den dömde avtjänar sluten ungdomsvård på ett särskilt ungdomshem innebär att bestämmelsen gäller under den tid den dömde är placerad på ett sådant hem enligt lagen.

I *andra stycket* regleras förutsättningarna för den dömdes elektroniska kommunikation med en annan person. Den dömde får, för att stå i förbindelse med en annan person, endast använda sådan utrustning som tillhandahålls eller som godkänns av Statens institutionsstyrelse (SiS). I 16 d § finns en korresponderande bestämmelse om att den dömde inte får inneha egen utrustning för elektroniska kommunikationstjänster. Med att utrustning godkänns avses att SiS tillåter att den dömde får använda annan utrustning än myndighetens egna. Ett sådant godkännande kan t.ex. lämnas när han eller hon har fått tillåtelse att vistas utan för hemmet enligt 18 § (permission). Den dömde får vidare endast stå i förbindelse med en annan person genom elektroniska kommunikationstjänster i den utsträckning det är lämpligt. Med uttrycket ”i den utsträckning det är lämpligt” avses detsamma som i hittillsvarande lydelse, dvs. t.ex. i enlighet med det särskilda ungdomshemmets rutiner och ordningsregler (jfr prop. 2017/18:169 s. 61). Enligt 3 kap. 5 a § socialtjänstförordningen (2001:937) ska föreståndaren vid ett hem för vård eller boende ansvara för att det finns ordningsregler för de dagliga rutinerna på hemmet.

I *tredje stycket* finns ett bemyndigande för regeringen att meddela föreskrifter om undantag från begränsningen av användningen av elektroniska kommunikationstjänster i första stycket för viss verksamhet eller i vissa situationer. Sådana undantag förutsätter att användningen är särskilt angelägen och inte äventyrar säkerheten eller ordningen på hemmet. Regeringen kan även bestämma att en myndighet ska ges möjlighet att meddela sådana föreskrifter.

Ett exempel på när användningen av elektroniska kommunikationstjänster kan vara särskilt angelägen är när det i skolverksamhet eller vid annan utbildning finns behov av att använda en dator, surfplatta eller telefon med internetuppkoppling. En annan situation kan vara att den dömde behöver identifiera sig med t.ex. tjänster för elektronisk legitimering vid vårdkontakter via internet eller vid ett ansökningsförfarande till en utbildning eller en annan sysselsättning som är viktig för den dömdes utveckling. En ytterligare situation kan vara vid t.ex. utslussning av den dömde.

Motsvarande bestämmelser förs in i 15 f § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, för de barn och unga som med stöd av 3 § LVU vårdas på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå.

16 a § Den dömden får, utöver vad som anges i 16 §, vägras att använda elektroniska kommunikationstjänster om användningen kan äventyra ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet, motverka den dömdes anpassning i samhället eller vara till skada för den dömden eller för någon annan, på ett sätt som inte kan avhjälpas genom att användningen begränsas, avlyssnas eller kontrolleras enligt 16 b §.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om möjligheten att i enskilda fall besluta att vägra kommunikation genom elektroniska kommunikationstjänster. Övervägandena finns i avsnitt 7.1.2.

Bestämmelserna motsvarar delvis hittillsvarande 16 § första stycket andra meningen i fråga om att vägra användningen av elektroniska kommunikationstjänster. Med elektroniska kommunikationstjänster avses bl.a. tjänster som möjliggör överföring av tal, fax och data och andra former av kommunikation. Det innebär att bl.a. fast telefoni, mobiltelefoni, internet och e-post omfattas (se prop. 2017/18:169 s. 117). Bestämmelsen skiljer sig åt från hittillsvarande bestämmelse på så sätt att det uttryckligen anges att användningen får vägras endast om risken inte kan avhjälpas genom att kommunikationen begränsas, avlyssnas eller kontrolleras på annat sätt. Förutsättningarna för att få begränsa, avlyssna eller på annat sätt kontrollera kommunikationen regleras i 16 b §.

Redan av den generella begränsningen i 16 § följer det att användning av elektroniska kommunikationstjänster för andra ändamål än att stå i förbindelse med en annan person inte är tillåten. Förevarande bestämmelse innebär att Statens institutionsstyrelse i enskilda fall får vägra även kommunikation med en annan person genom t.ex. telefoni, videosamtal och e-post.

Av 18 b § följer att kommunikation får vägras endast om åtgärden står i rimlig proportion till syftet med åtgärden.

En motsvarande bestämmelse förs in i 15 g § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

16 b § Den dömdes användning av elektroniska kommunikationstjänster får begränsas, avlyssnas eller på något annat sätt kontrolleras om det behövs med hänsyn till

- ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet,
- den dömdes anpassning till samhället, eller
- att förhindra skada för den dömden eller för någon annan.

Vid avlyssning eller annan kontroll ska den dömden och den som den dömden ska kommunicera med informeras om kontrollen i förväg.

Kommunikation mellan den dömden och en advokat som biträder den dömden i en rättslig angelägenhet får inte avlyssnas eller på något annat sätt kontrolleras.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om möjligheten att i enskilda fall besluta att begränsa, avlyssna eller kontrollera kommunikation som sker med elektroniska kommunikationstjänster. Övervägandena finns i avsnitt 7.1.2, 7.4 och 7.5.

Bestämmelsen i första stycket motsvarar delvis hittillsvarande 16 § första stycket andra meningen i fråga om att begränsa användningen av elektroniska kommunikationstjänster (se prop. 2017/18:169 s. 117). Av

bestämmelsen framgår det nu uttryckligen att kommunikation under vissa omständigheter får avlyssnas eller kontrolleras.

Redan av den generella begränsningen i 16 § följer det att användning av elektroniska kommunikationstjänster för andra ändamål än att stå i förbindelse med en annan person inte är tillåten. Förevarande bestämmelse ger Statens institutionsstyrelse (SiS) möjlighet att i enskilda fall begränsa, avlyssna eller på något annat sätt kontrollera sådan användning som inte träffas av den generella begränsningen, dvs. kommunikation med en annan person.

Avlyssning ska ske på lämpligt sätt, normalt genom att kommunikationen avlyssnas av personal i direkt anslutning till att den äger rum. Det kan även finnas tillfällen när SiS i stället för att avlyssna en kommunikation behöver göra en upptagning. Uttrycket ”på något annat sätt kontrolleras” kan t.ex. avse att personal sitter med den dömde och på en dator eller en surfplatta läser en skriftväxling mellan den dömde och en annan person.

Av 18 b § följer att kommunikation får begränsas, avlyssnas eller kontrolleras endast om det står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. I 16 a § finns bestämmelser om att kommunikationen får vägras om det inte är tillräckligt att begränsa, avlyssna eller kontrollera användningen.

Andra stycket innehåller en skyldighet för SiS att i förväg informera den dömde och den som han eller hon ska kommunicera med om avlyssningen och kontrollen. Avlyssning eller kontroll som är dold för den dömde eller för den som kommunicerar med den dömde får alltså inte förekomma.

I *tredje stycket* finns ett uttryckligt undantag från möjligheten att avlyssna eller kontrollera kommunikationen. Det gäller kommunikation mellan den dömde och en advokat som biträder honom eller henne i en rättslig angelägenhet. Bestämmelsen säkerställer det s.k. enrumsprivilegiet i 21 kap. 9 § andra stycket rättegångsbalken, och innebär att besök av och telefonsamtal med advokater och andra liknande kontakter som den dömde får i anledning av ett enskilt ärende av juridisk eller social natur inte får avlyssnas eller kontrolleras. En biträdande jurist vid en advokatbyrå bör likställas med en advokat i detta sammanhang. Bestämmelsen har sin förebild i 7 kap. 5 § andra stycket fängelselagen (2010:610), se prop. 1974:20 s. 143 och 144.

En motsvarande bestämmelse förs in i 15 h § tredje stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

16 c § *Ett beslut enligt 16 a eller 16 b § får gälla i högst 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.*

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om giltighetstiden för beslut enligt 16 a eller 16 b § att vägra, begränsa, avlyssna eller på något annat sätt kontrollera kommunikation som sker genom användning av elektroniska kommunikationstjänster. Övervägandena finns i avsnitt 7.6.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 16 § andra stycket, med skillnaden att ett beslut får gälla i högst 30 dagar i stället för 14 dagar. Inför att beslutet ska upphöra att gälla får en ny prövning göras och ett nytt beslut fattas, om förutsättningar för detta finns.

Av 18 b § följer att beslut inte får ha en längre giltighetstid än vad syftet med åtgärden kräver.

Omhändertagande av utrustning för elektroniska kommunikationstjänster

16 d § Den dömden får inte inneha eller ta emot utrustning för elektroniska kommunikationstjänster under den tid han eller hon avtjänar sluten ungdomsvård på ett särskilt ungdomshem. Sådan utrustning ska omhändertas och förvaras för den dömdes räkning.

Utrustning som har omhändertagits ska lämnas tillbaka till den dömden senast i samband med att verkställigheten av den slutna ungdomsvården upphör.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om att undantag från första stycket får göras under vistelse på ett särskilt ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå om det kan ske utan att äventyra säkerheten eller ordningen på hemmet.

Paragrafen, som är ny, innehåller förbud mot att inneha eller ta emot utrustning för elektroniska kommunikationstjänster. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.3.

Av *första stycket* följer att den dömden inte får inneha eller ta emot utrustning för elektroniska kommunikationstjänster, dvs. exempelvis en mobiltelefon, en surfplatta eller en dator. För uttrycket ”elektroniska kommunikationstjänster”, se även förarbetena till hittillsvarande 16 § (prop. 2017/18:169 s. 117). Begränsningen gäller under den tid den dömden avtjänar sluten ungdomsvård på ett särskilt ungdomshem. Det innebär att bestämmelsen gäller under den tid barnet eller den unge är placerad på ett sådant hem enligt lagen. Statens institutionsstyrelse (SiS) ska omhänderta och förvara utrustningen för den dömdes räkning.

Av *andra stycket* framgår när SiS ska lämna tillbaka utrustningen till den dömden. Utrustningen ska lämnas tillbaka senast i samband med att verkställigheten av den slutna ungdomsvården på det särskilda ungdomshemmet upphör. Tidpunkten för när återlämnandet senast ska ske är således kopplat till när placeringen faktiskt avslutas. Som framgår av 16 § tredje stycket finns det möjlighet att meddela föreskrifter om att undantag från den generella begränsningen av användningen av elektroniska kommunikationstjänster i 16 § första stycket får göras för viss verksamhet eller i vissa situationer under förutsättning att användningen är särskilt angelägen och inte äventyrar säkerheten eller ordningen på hemmet.

I *tredje stycket* finns ett bemyndigande för regeringen att meddela föreskrifter om undantag från förbudet att inneha eller ta emot utrustning under en vistelse på ett särskilt ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå om det inte äventyrar säkerheten eller ordningen på hemmet. Regeringen kan även bestämma att en myndighet ska ges möjlighet att meddela sådana föreskrifter. Ett sådant undantag skulle kunna vara aktuellt vid t.ex. utslussning från den slutna ungdomsvården. Ett sådant undantag får inte äventyra ordningen eller säkerheten på hemmet.

En föreskrift enligt detta stycke aktualiseras om regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer har meddelat undantag enligt 16 § tredje stycket.

Motsvarande bestämmelser förs in i 15 k § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Begränsningar av besök

16 e § *Den dömda får ta emot besök endast i den utsträckning det är lämpligt.*

Ett besök till den dömda får, utöver vad som anges i första stycket, vägras om det kan äventyra ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet, motverka den dömdes anpassning i samhället eller vara till skada för den dömda eller för någon annan, på ett sätt som inte kan avhjälpas genom att besöket till den dömda begränsas, övervakas eller kontrolleras enligt 16 f §.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om besök. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.

Första stycket motsvarar delvis hittillsvarande bestämmelsen i 16 § första stycket första meningen i fråga om att ta emot besök. I förhållande till hittillsvarande 16 § första stycket förtydligas att bestämmelsen innebär en begränsning av den dömdes rätt att ta emot besök genom att han eller hon endast får ta emot besök i den utsträckning det är lämpligt. Någon ändring i sak är inte avsedd.

Andra stycket motsvarar delvis den hittillsvarande bestämmelsen i 16 § första stycket andra meningen i fråga om att vägra besök. En skillnad är att bestämmelsen har fått en annan lydelse som klargör att besök får vägras endast om risken inte kan avhjälpas genom att besöket begränsas, övervakas eller kontrolleras på annat sätt. Förutsättningarna för att få begränsa, övervaka eller på annat sätt kontrollera besöket regleras i 16 f §.

Bestämmelsen innebär att Statens institutionsstyrelse i enskilda fall får besluta att vägra barnet eller den unge att ta emot besök. Grunderna är desamma som i hittillsvarande 16 § första stycket andra meningen, dvs. att besöket kan äventyra ordningen eller säkerheten på hemmet, motverka den dömdes anpassning i samhället eller vara till skada för den dömda eller för någon annan (se prop. 1997/98:96 s. 162 och 2017/18:169 s 127). Av 18 b § följer att besök får vägras endast om det står i rimlig proportion till syftet med åtgärden.

Motsvarande bestämmelser förs in i 15 l första stycket och 15 m §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

16 f § *Ett besök till den dömda får begränsas, övervakas eller på något annat sätt kontrolleras om det behövs med hänsyn till*

- ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet,
- den dömdes anpassning till samhället, eller
- att förhindra skada för den dömda eller för någon annan.

Vid övervakning eller annan kontroll ska den dömda och besökaren informeras om kontrollen i förväg.

Ett besök av en advokat som biträder den dömda i en rättslig angelägenhet får övervakas eller kontrolleras endast om advokaten eller den dömda begär det.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om att besök får begränsas, övervakas eller på annat sätt kontrolleras. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.2, 7.4 och 7.5.

Första stycket motsvarar delvis hittillsvarande 16 § första stycket andra meningen i fråga om att begränsa besök. Bestämmelsen innebär att Statens

institutionsstyrelse (SiS) i enskilda fall får besluta att begränsa, övervaka eller på annat sätt kontrollera besök som barnet eller den unge tar emot på hemmet. En skillnad i förhållande till hittillsvarande bestämmelse är att det i bestämmelsen nu uttryckligen anges att besök under vissa omständigheter får övervakas eller kontrolleras. Förutsättningarna för att begränsa, övervaka eller kontrollera besöket är desamma som i hittillsvarande 16 § första stycket andra meningen, dvs. att besöket kan äventyra ordningen eller säkerheten på hemmet, motverka den dömdes anpassning i samhället eller vara till skada för den dömden eller för någon annan (se prop. 1997/98:96 s. 162 och prop. 2017/18:169 s 127).

Övervakning ska ske på lämpligt sätt. Ett besök kan övervakas genom att personal är närvarande i besöksrummet. Övervakningen kan också ske genom att besöket avlyssnas från ett annat rum. Besök kan kontrolleras genom att besöket sker i ett särskilt inrett besöksrum som omöjliggör att föremål överlämnas, t.ex. narkotika, farliga föremål eller mobiltelefoner. Det kan t.ex. åstadkommas genom att barnet eller den unge och besökaren hålls fysiskt åtskilda från varandra av en glasruta.

Ett besök får begränsas, övervakas eller kontrolleras endast om det står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. I 16 e § andra stycket finns bestämmelser om att besök får vägras om det inte är tillräckligt att begränsa, övervaka eller kontrollera besöket.

Andra stycket innehåller en skyldighet för SiS att informera den dömden och besökaren i förväg om övervakningen och kontrollen. Övervakning eller kontroll som är dold för barnet eller den unge eller för besökaren får alltså inte förekomma.

I tredje stycket anges ett undantag från möjligheten att övervaka eller kontrollera besök. Det gäller besök mellan den dömden och en advokat som biträder honom eller henne i en rättslig angelägenhet. Ett sådant beslut får övervakas eller kontrolleras endast om advokaten eller den dömden begär det.

Bestämmelsen säkerställer det s.k. enrumsprivilegiet i 21 kap. 9 § andra stycket rättegångsbalken, och innebär att besök av och telefonsamtal med advokater och andra liknande kontakter som den dömden får i anledning av ett enskilt ärende av juridisk eller social natur inte får avlyssnas eller kontrolleras. En biträdande jurist vid en advokatbyrå bör likställas med en advokat i detta sammanhang. Bestämmelsen har sin förebild i 7 kap. 2 § andra stycket fängelselagen (2010:610), se prop. 1974:20 s. 143 och 144.

En motsvarande bestämmelse förs in i 15 n § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

16 g § *Ett beslut enligt 16 e § andra stycket eller 16 f § får gälla i högst 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.*

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om giltighetstiden för beslut enligt 16 e § andra stycket eller 16 f § att vägra, begränsa, övervaka eller på annat sätt kontrollera besök. Övervägandena finns i avsnitt 7.6.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 16 § andra stycket, med skillnaden att ett beslut får gälla i högst 30 dagar i stället för 14 dagar. Inför att beslutet ska upphöra att gälla får en ny prövning göras och ett nytt beslut fattas, om förutsättningar för detta finns.

Av 18 b § följer att beslut inte får ha en längre giltighetstid än vad syftet med åtgärden kräver.

En motsvarande bestämmelse förs in i 15 o § lagen (1990:52) om särskilda bestämmelser om vård av unga.

16 h § *Om det är nödvändigt av säkerhetsskäl får ett besök villkoras av att besökaren genomgår kroppsvisitation.*

Vid kroppsvisitation ska den som kontrolleras visas all den hänsyn som omständigheterna medger. Kroppsvisitation ska, om möjligt, utföras i närvaro av en annan person än den som genomför visitationen.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om kroppsvisitation av besökare. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.3.

Av *första stycket* framgår att ett besök får villkoras av att besökaren genomgår kroppsvisitation vid besöket, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl. Med kroppsvisitation avses undersökning av någons kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig (28 kap. 11 § 3 rättegångsbalken).

Av *andra stycket* följer att vid en kroppsvisitation ska all den hänsyn som omständigheterna medger iakttas, och om möjligt, genomföras i närvaro av en annan person än den som utför visitationen. På vilket sätt kroppsvisitationen genomförs eller hur den genomförs kan således skilja sig åt beroende på vem besökaren är och dennes ålder. Vid genomförandet av en kroppsvisitation bör särskild hänsyn tas om besökaren är ett barn.

Av 18 b § följer att en kroppsvisitation av en besökare inte får vara mer ingående än vad syftet med åtgärden kräver. Bestämmelsen har sin förebild i 7 kap. 3 § fängeslagen (2010:610), se prop. 2009/10:135 s 144.

En motsvarande bestämmelse förs in i 15 p § lagen (1990:52) om särskilda bestämmelser om vård av unga.

Bakgrundskontroll

16 i § *Vid bedömningen av om kommunikation eller besök bör vägras, begränsas eller kontrolleras enligt 16 a, 16 b, 16 e eller 16 f § ska det, om det behövs, undersökas om den som den dömde vill kommunicera med eller få besök av är dömd eller misstänkt för brott.*

I den utsträckning det behövs får upplysningar också hämtas in om personliga förhållanden i övrigt i fråga om besökaren eller den som den dömde vill kommunicera med.

Besökaren eller den som den dömde vill kommunicera med ska i förväg informeras om att en bakgrundskontroll enligt första stycket kan göras och vad kontrollen kan omfatta.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om bakgrundskontroller inför besök och elektronisk kommunikation. Övervägandena finns i avsnitt 7.3 och 7.4.

Av *första stycket* framgår att, om det behövs för att bedöma om kommunikation eller besök bör vägras, begränsas eller kontrolleras, ska det undersökas om den som den dömde vill kommunicera med eller få besök av är dömd eller misstänkt för brott. En sådan kontroll görs vanligen genom att uppgifter hämtas in från Polismyndighetens misstanke- och belastningsregister. Bestämmelser som möjliggör kontroll i dessa register

finns i lagen (1998:620) om belastningsregister med tillhörande förordning (1999:1134) och lagen (1998:621) om misstankeregister med tillhörande förordning (1999:1135).

Av *andra stycket* framgår att Statens institutionsstyrelse får hämta in upplysningar om personliga förhållanden i övrigt i fråga om besökaren eller den som den dömde vill kommunicera med. Detta får ske i den utsträckning det behövs för att få ett bättre underlag inför bedömningen av om besök eller elektronisk kommunikation bör vägras, begränsas eller kontrolleras. Det kan t.ex. handla om upplysningar om huruvida det finns personer i den dömdes sociala nätverk som han eller hon inte bör ha kontakt med för att inte riskera att äventyra vården, säkerheten eller ordningen på hemmet. Det kan t.ex. även vara upplysningar om att besökaren eller den som den dömde vill kommunicera elektroniskt med tillhör ett kriminellt nätverk eller gruppering.

Av *tredje stycket* framgår att den som vill kommunicera med eller besöka den dömde ska informeras om att det kan komma att undersökas om denne är dömd eller misstänkt för brott och att det kan göras genom att uppgifter hämtas in från Polismyndighetens misstanke- och belastningsregister. Det är bara den som är över 15 år som kan finnas med i registren.

En motsvarande bestämmelse förs in i 15 q § lagen (1990:52) om särskilda bestämmelser om vård av unga.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 15 maj 2024.

2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för beslut som meddelats före ikraftträdandet.

Övervägandena om ikraftträdande och behovet av övergångsbestämmelser finns i avsnitt 12.

Enligt *punkt 1* ska lagen ska träda i kraft den 15 maj 2024. Av allmänna principer följer att lagändringarna blir tillämpliga omedelbart vid ikraftträdandet. Det innebär bl.a. att de nya bestämmelserna om begränsningar i användningen av elektroniska kommunikationstjänster blir tillämpliga direkt.

I *punkt 2* anges att äldre föreskrifter fortfarande gäller för beslut som meddelats före ikraftträdandet. Det innebär bl.a. att beslut som meddelats före ikraftträdandet och som ska omprövas eller överprövas i domstol efter ikraftträdandet ska prövas enligt de regler som gällde före ikraftträdandet.

Sammanfattning av departementspromemorian Utökade befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (Ds 2023:20)

Allmänna utgångspunkter

Två av de särskilda befogenheterna som Statens institutionsstyrelse (SiS) har i dag är att begränsa användningen av elektroniska kommunikationstjänster och möjligheten att ta emot besök för barn, unga och vuxna som är placerade på SiS särskilda ungdomshem och LVM-hem. I begreppet elektronisk kommunikationstjänst inbegrips tjänster som möjliggör överföring av tal, fax och data och andra former av kommunikation. Det innebär att t.ex. fast telefoni, mobiltelefoni, internet och e-post omfattas.

Det är viktigt att barn och unga som är placerade på SiS särskilda ungdomshem och vuxna som är placerade på SiS LVM-hem, i största möjliga utsträckning får ha kvar sin grundläggande frihet att kunna kommunicera med andra och ta del av information, t.ex. genom en mobiltelefon, surfplatta eller via dator med internetuppkoppling. Det är också viktigt att de kan ta emot besök från familj och vänner.

Användning av elektroniska kommunikationstjänster, t.ex. mobiltelefoner och surfplattor, men även besök kan dock ha betydelse för riskerna att upprätthålla kriminella kontakter och andra olämpliga kontakter. Sådana kontakter kan vidare äventyra vården för den som vårdas enligt 3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) på grund av sitt eget beteende eller den som vårdas enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM). När det gäller dömda som verkställer sluten ungdomsvård är det nödvändigt att bryta den dömdes kontakter med personer som t.ex. kan uppmana till kriminalitet. Det är också viktigt att skydda brottsoffer. Det finns även andra risker förenade med att använda elektroniska kommunikationstjänster och att ta emot besök, t.ex. risk för att narkotika, mobiltelefoner eller farliga föremål förs in till ungdomshemmet eller LVM-hemmet. Användning av elektroniska kommunikationstjänster och besök kan också underlätta för den unge, den dömda eller den intagne att kontakta personer utanför hemmet för att planera en avvikning eller fritagning.

Utgångspunkten är att det inte ska vara mer inskränkningar i rättigheterna än vad som är nödvändigt. Mer ingripande åtgärder än vad som är nödvändigt får inte vidtas (jfr. 2 kap. 21 § regeringsformen). Inskränkningarna måste också vara förenliga med Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) och FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

I promemorian lämnas förslag som syftar till att bidra till att säkerställa vården, ordningen och säkerheten på särskilda ungdomshem och LVM-hem och minska risken för avvikningar och fritagningar från sådana hem.

Säkerhetsklasser

SiS arbetar i dag med att dela upp myndighetens särskilda ungdomshem och LVM-hem i olika säkerhetsklasser.

I promemorian föreslås att den som är placerad på ett särskilt ungdomshem eller LVM-hem inte får placeras så att han eller hon underkastas mer ingripande övervakning eller kontroll än vad som är nödvändigt för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas.

Förbud mot egen teknisk utrustning för elektroniska kommunikationstjänster på vissa hem

För dömda som verkställer sluten ungdomsvård föreslås att om denne innehar egen teknisk utrustning för elektroniska kommunikationstjänster, ska den omhändertas under den tid som han eller hon verkställer sluten ungdomsvård på ett särskilt ungdomshem.

Det föreslås även att om den som vårdas med stöd av 3 § LVU på grund av sitt eget beteende eller med stöd av LVM har med sig egen teknisk utrustning för elektroniska kommunikationstjänster till hemmet, ska den omhändertas under den tid som den unge eller intagne vårdas på ett särskilt ungdomshem eller LVM-hem där förhöjd säkerhetsklassificering gäller.

Individuella inskränkningar för de som inte får ha egen teknisk utrustning för elektroniska kommunikationstjänster

I dag har SiS möjlighet att fatta individuella beslut om inskränkningar i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster när det gäller unga som vårdas enligt 3 § LVU, vuxna som vårdas enligt LVM och unga som verkställer sluten ungdomsvård enligt lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU). Denna möjlighet för SiS att besluta om individuella inskränkningar föreslås finnas kvar och kan komplettera det generella förbudet mot innehav av egen teknisk utrustning för elektroniska kommunikationstjänster.

I promemorian föreslås dock en ytterligare skärpning. Det föreslås att möjligheten för unga som är dömda till sluten ungdomsvård att använda elektroniska kommunikationstjänster ska begränsas till en möjlighet att stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation i den utsträckning det lämpligen kan ske. Detsamma föreslås gälla för unga som vårdas enligt 3 § LVU på ett särskilt ungdomshem där förhöjd säkerhetsklassificering gäller och för vuxna som vårdas enligt LVM på ett LVM-hem där förhöjd säkerhetsklassificering gäller. Att stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation innebär t.ex. användning av mobiltelefoni, fast telefoni, Internet och e-post. Rätten att stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation föreslås kunna vägras eller begränsas, och avlyssnas eller på annat sätt kontrolleras, för den som verkställer sluten ungdomsvård, om det behövs med hänsyn till ordningen eller säkerheten vid hemmet, om det kan motverka den dömdes anpassning i samhället, eller annars vara till skada för honom eller henne eller till skada för någon annan. När det gäller den som vårdas enligt 3 § LVU eller enligt LVM på ett hem där förhöjd säkerhetsklassificering gäller föreslås att rätten att stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation ska kunna vägras och begränsas, och avlyssnas eller på annat sätt kontrolleras, om det kan

äventyra vården, ordningen eller säkerheten vid hemmet eller vara till skada för den unge eller intagne eller till skada för någon annan.

Elektronisk kommunikation föreslås endast få äga rum med utrustning som tillhandahålls eller godkänns av SiS. Det åligger SiS att tillhandahålla den tekniska utrustning som bedöms som lämplig. Den dömde, den unge eller den intagne föreslås ges möjlighet att på lämpligt sätt följa vad som händer i omvärlden.

Individuella inskränkningar för de som vårdas enligt LVU eller LVM på SiS-hem där en förhöjd säkerhetsklassificering inte gäller

Möjligheten att fatta individuella beslut om inskränkningar i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster för unga som vårdas enligt 3 § LVU och för vuxna som vårdas enligt LVM på särskilda ungdomshem och LVM-hem där förhöjd säkerhetsklassificering inte gäller finns redan i dag.

Vissa smärre justeringar föreslås på så vis att rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster ska kunna vägras, begränsas, avlyssnas eller på annat sätt kontrolleras, om det kan äventyra vården, ordningen eller säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller LVM-hemmet, eller om det kan vara till skada för den unge, den intagne eller till skada för någon annan.

Avlyssna eller på annat sätt kontrollera kommunikation

I promemorian föreslås att det ska införas en möjlighet att avlyssna eller på annat sätt kontrollera elektronisk kommunikation. Bestämmelsen föreslås gälla dömda till slutet ungdomsvård, unga som vårdas med stöd av 3 § LVU och intagna som vårdas med stöd av LVM.

Besök

Möjligheten för SiS att fatta individuella beslut om inskränkningar i rätten att ta emot besök finns redan i dag. I dag gäller att unga som vårdas enligt 3 § LVU och vuxna som vårdas enligt LVM får ta emot besök i den utsträckning det är lämpligt men att besök får vägras eller begränsas under vissa förutsättningar (se 15 a § LVU och 33 a § LVM). En liknande bestämmelse finns för de som är dömda till slutet ungdomsvård (se 16 § LSU).

I promemorian föreslås att det ska tydliggöras att besök ska kunna kontrolleras genom att personal övervakar besöket eller kontrollerar besöket på annat sätt.

Tidsobegränsade beslut och omprövning av beslut

I dag får ett beslut om inskränkningar i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster och rätten att ta emot besök gälla i högst 14 dagar. I promemorian föreslås att individuella beslut om inskränkningar vad gäller rätten att stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation, rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller rätten att ta emot besök kan vara obegränsade i tid men att beslutet ska omprövas fortlöpande och alltid inom 30 dagar från senaste prövning.

Möjlighet att i förväg kontrollera personer som den unge, den dömda eller den intagne vill ha besök av eller vill kommunicera med

Prop. 2023/24:81
Bilaga 1

I promemorian föreslås att, om det bedöms nödvändigt för att kunna bedöma om elektronisk kommunikation eller besök kan tillåtas, ska det i förväg undersökas om den som kontakten eller besöket ska äga rum med är dömd eller misstänkt för brott. Förslaget gäller unga som vårdas enligt 3 § LVU, vuxna som vårdas enligt LVM och unga som är dömda till sluten ungdomsvård.

Kroppsvsitation av besökare

I promemorian föreslås att ett besök ska få villkoras av att besökaren underkastar sig kroppsvsitation, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl.

Ikraftträdande

Förslagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2024.

Promemorians lagförslag i relevanta delar

Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

*dels att 12, 15 a, 20 a, 20 b och 42 §§ ska ha följande lydelse,
dels att det ska införas tio nya paragrafer, 15 e–n §§, av följande lydelse.*

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 §¹

För vård av unga som på någon grund som anges i 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn ska det finnas särskilda ungdomshem.

Om socialnämnden har beslutat att den unge ska vistas i ett hem som avses i första stycket ska Statens institutionsstyrelse anvisa plats i ett sådant hem. I akuta situationer ska Statens institutionsstyrelse omedelbart anvisa en sådan plats.

Den unge får inte placeras så att han eller hon underkastas mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas.

15 a §²

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § har rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster, ta emot besök samt vistas utanför hemmet i den utsträckning det är lämpligt. För den som omfattas av 15 § får rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster och ta emot besök vägras eller begränsas om det kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet. Ett sådant beslut får gälla högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

Den som avses i första stycket får vistas utanför hemmet under en på förhand bestämd tid, dock högst fyra veckor.

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § har, i den utsträckning det är lämpligt, rätt att vistas utanför hemmet under en på förhand bestämd tid, dock högst fyra veckor.

¹ Senaste lydelse 2018:652.

² Senaste lydelse 2018:652.

Beslut om inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök samt beslut om vistelse utanför hemmet fattas av Statens institutionsstyrelse. Beslut om vistelse utanför hemmet ska fattas efter samråd med socialnämnden.

I lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård finns bestämmelser om besök på vårdinstitutioner enligt denna lag.

Beslut om vistelse utanför hemmet fattas av Statens institutionsstyrelse efter samråd med socialnämnden.

15 e §

Om den som omfattas av 15 § och vårdas i ett särskilt ungdomshem där en förhöjd säkerhetsklassificering gäller innehar egen teknisk utrustning för elektroniska kommunikationstjänster, ska den omhändertaras under den tid den unge vårdas på ett sådant hem.

Den unge får stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation i den utsträckning det lämpligen kan ske. Sådan kommunikation får dock vägras eller begränsas, och avlyssnas eller på annat sätt kontrolleras, om

1. det behövs med hänsyn till vården, ordningen eller säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet, eller

2. den kan vara till skada för honom eller henne eller till skada för någon annan.

Elektronisk kommunikation får endast äga rum med utrustning som tillhandahålls eller godkänns av Statens institutionsstyrelse.

Den unge ska ges möjlighet att på lämpligt sätt följa vad som händer i omvärlden.

15 f §

Den som omfattas av 15 § och vårdas i ett särskilt ungdomshem där en förhöjd säkerhetsklassificering inte gäller har rätt att använda elektroniska kommu-

nikationstjänster i den utsträckning det lämpligen kan ske. Sådan användning får dock vägras eller begränsas, och avlyssnas eller på annat sätt kontrolleras, om

1. det behövs med hänsyn till vården, ordningen eller säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet, eller

2. den kan vara till skada för honom eller henne eller till skada för någon annan.

Den unges tekniska utrustning som möjliggör användning av elektroniska kommunikationstjänster får omhändertas under den tid beslut gäller enligt första stycket. Omhändertagen utrustning ska återlämnas till den unge senast när beslutet om begränsning upphör att gälla.

15 g §

Elektronisk kommunikation mellan den unge och en advokat som biträder den unge i en rättslig angelägenhet får inte avlyssnas eller på annat sätt kontrolleras.

15 h §

Beslut om inskränkning i rätten att stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation enligt 15 e § andra stycket eller att använda elektroniska kommunikationstjänster enligt 15 f § första stycket fattas av Statens institutionsstyrelse och ska omprövas inom 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för ett sådant beslut ska det upphävas.

15 i §

Vid avlyssning eller vid någon annan kontroll av elektronisk kommunikation enligt 15 e § andra stycket eller 15 f § första stycket ska de som ska kommunicera med varandra i förväg informeras om kontrollen.

15 j §

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § har rätt att ta emot besök i den utsträckning det lämpligen kan ske. Besök får dock vägras eller begränsas, och kontrolleras genom att personal övervakar besöket eller kontrollerar besöket på annat sätt, om det

1. behövs med hänsyn till vården, ordningen eller säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet, eller

2. kan vara till skada för den unge eller till skada för någon annan.

I lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård finns bestämmelser om besök på vårdinstitutioner enligt denna lag.

15 k §

Ett besök av en advokat som biträder den unge i en rättslig angelägenhet får kontrolleras endast om advokaten eller den unge begär det.

15 l §

Ett beslut om inskränkning i rätten att ta emot besök enligt 15 j § första stycket fattas av Statens institutionsstyrelse och ska omprövas inom 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

15 m §

Ett besök får, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl, villkoras av att besökaren underkastar sig kroppsvisitation.

15 n §

Om det behövs för att kunna bedöma om elektronisk kommunikation eller besök kan tillåtas enligt 15 e § andra stycket, 15 f § första stycket eller 15 j § första stycket, ska det i förväg undersökas

om den som kontakten ska äga rum med är dömd eller misstänkt för brott.

20 a §³

Tvångsåtgärder enligt 15–15 d §§ och 17–19 §§ får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, ska de användas.

Tvångsåtgärder enligt 15–15 f §§, 15 j §, 15 m § och 17–19 §§ får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, ska de användas.

20 b §⁴

I 15 a, 17 c och 18–20 §§ finns bestämmelser om att beslut fattas av Statens institutionsstyrelse. Härutöver fattas beslut enligt 15 och 15 b–17 b §§ av Statens institutionsstyrelse.

I 15 a, 15 h, 15 l, 17 c och 18–20 §§ finns bestämmelser om att beslut fattas av Statens institutionsstyrelse. Härutöver fattas beslut enligt 15, 15 b–15 f, 15 j, 15 m, 15 n och 16–17 b §§ av Statens institutionsstyrelse.

42 §⁵

Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag får överklagas till allmän förvaltningsdomstol, om beslutet gäller

1. inskränkningar i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök enligt 15 a §,

1. inskränkningar i rätten att *stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation enligt 15 e § andra stycket*, använda elektroniska kommunikationstjänster enligt 15 f § första stycket eller ta emot besök enligt 15 j § första stycket,

2. vård vid en läsbar enhet enligt 15 b §, avskildhet enligt 15 c § eller vård i enskildhet enligt 15 d §,

3. kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning enligt 17 §,

4. skyldighet att lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov enligt 17 a §,

5. rumsvisitation enligt 17 b §,

6. övervakning av brev och andra försändelser enligt 19 §, eller

7. förstörande eller försäljning av egendom enligt 20 §.

Överklagande prövas av den förvaltningsrätt som meddelat beslutet om vård.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2024.

³ Senaste lydelse 2018:652.

⁴ Senaste lydelse 2018:652.

⁵ Senaste lydelse 2018:652.

Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

Prop. 2023/24:81
Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård,

dels att 14 och 16 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas tio nya paragrafer, 16 a–j §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §¹

Verkställigheten ska inledas på en läsbar enhet. Så snart förhållandena medger det, ska den dömde ges möjlighet till vistelse under öppnare former.

Den dömde får inte placeras så att han eller hon underkastas mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas.

Frågan om den dömde kan ges möjlighet till vistelse under öppnare former ska prövas fortlöpande, dock minst en gång varannan månad.

16 §²

Den dömde har rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster och ta emot besök i den utsträckning det är lämpligt. Den dömdes rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster och ta emot besök får dock vägras eller begränsas om det behövs med hänsyn till ordningen eller säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller om det kan motverka den dömdes anpassning i samhället eller annars vara till skada för honom eller henne eller till skada för någon annan.

Om den dömde innehar egen teknisk utrustning för elektroniska kommunikationstjänster, ska den omhändertas under den tid den dömde verkställer sluten ungdomsvård på ett särskilt ungdomshem.

Ett beslut om inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök får gälla i högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

¹ Senaste lydelse 2018:653.

² Senaste lydelse 2018:653.

16 a §

Den dömden får stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation i den utsträckning det lämpligen kan ske. Sådan kommunikation får dock vägras eller begränsas, och avlyssnas eller på annat sätt kontrolleras, om

1. det behövs med hänsyn till ordningen eller säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet,

2. den kan motverka den dömdes anpassning i samhället, eller

3. den kan vara till skada för den dömden eller till skada för någon annan.

Elektronisk kommunikation får endast äga rum med utrustning som tillhandahålls eller godkänns av Statens institutionsstyrelse.

16 b §

Elektronisk kommunikation mellan den dömden och en advokat som biträder den dömden i en rättslig angelägenhet får inte avlyssnas eller på annat sätt kontrolleras.

16 c §

Ett beslut om inskränkning i rätten att stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation ska omprövas inom 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

16 d §

Vid avlyssning eller vid någon annan kontroll av elektronisk kommunikation enligt 16 a § första stycket ska de som ska kommunicera med varandra i förväg informeras om kontrollen.

16 e §

Den dömden har rätt att ta emot besök i den utsträckning det lämpligen kan ske. Den dömdes rätt att ta emot besök får dock vägras

eller begränsas, och kontrolleras genom att personal övervakar besöket eller kontrollerar besöket på annat sätt, om det

1. behövs med hänsyn till ordningen eller säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet,

2. kan motverka den dömdes anpassning i samhället, eller

3. kan vara till skada för den dömden eller till skada för någon annan.

16 f §

Ett besök av en advokat som biträder den dömden i en rättslig angelägenhet får kontrolleras endast om advokaten eller den dömden begär det.

16 g §

Ett beslut om inskränkningar i rätten att ta emot besök enligt 16 e § ska omprövas inom 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

16 h §

Ett besök får, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl, villkoras av att besökaren underkastar sig kroppsvisitation.

16 i §

Om det behövs för att kunna bedöma om elektronisk kommunikation eller besök kan tillåtas enligt 16 a § första stycket eller 16 e §, ska det i förväg undersökas om den som kontakten ska äga rum med är dömd eller misstänkt för brott.

16 j §

Den dömden ska ges möjlighet att på lämpligt sätt följa vad som händer i omvärlden.

Prop. 2023/24:81
Bilaga 2

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2024.

Efter remiss har yttranden kommit in från Akademikerförbundet SSR, Barnombudsmannen, Barnrättsbyrån, Domstolsverket, EPCAT Sverige, Fackförbundet ST, Förvaltningsrätten i Falun, Förvaltningsrätten i Jönköping, Förvaltningsrätten i Umeå, Inspektionen för vård och omsorg, Institutet för mänskliga rättigheter, Integritetsskyddsmyndigheten, Justitiekanslern, Jämställhetsmyndigheten, Kalmar tingsrätt, Kammarrätten i Stockholm, Kriminalvården, Lunds universitet (Samhällsvetenskapliga fakulteten), Polismyndigheten, Riksdagens ombudsmän, Rädda Barnen, Service- och kommunikationsfacket, Socialstyrelsen, Solna tingsrätt, Statens institutionsstyrelse, Statskontoret, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Stockholms universitet (Institutionen för socialt arbete), Svea hovrätt, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Kommuner och Regioner, Vision och Åklagarmyndigheten.

Följande remissinstanser har inte svarat eller angett att de avstår från att yttra sig: Anonyma Narkomaner, Barnens rätt i samhället, Brukarföreningen i Stockholm, Civil Rights Defenders, Convictus, Knas hemma, Kvinnoorganisationernas Samarbetsråd i Alkohol- och Narkotikafrågor, Stockholms universitet (Juridiska fakultetsnämnden) och Riksförbundet Attention.

Lagrådsremissens lagförslag

Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

dels att 12, 15, 15 a, 18, 20–20 b, 42 och 43 §§ ska ha följande lydelse,
dels att det ska införas tretton nya paragrafer, 15 e–15 q §§, och närmast före 15, 15 e, 15 j, 15 l, 15 q och 20 a §§ nya rubriker av följande lydelse,
dels att det närmast före 16 § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Otillåtna föremål”.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 §¹

För vård av unga som på någon grund som anges i 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn ska det finnas särskilda ungdomshem.

Om socialnämnden har beslutat att den unge ska vistas i ett *hem som avses i första stycket* ska Statens institutionsstyrelse anvisa plats i ett sådant hem. I akuta situationer ska Statens institutionsstyrelse omedelbart anvisa en sådan plats.

För vård av unga som på någon grund som anges i 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn ska det finnas särskilda ungdomshem. *Hemmen ska vara indelade i säkerhetsnivåer. Ett hem som inte tillhör den lägsta nivån har förhöjd säkerhetsnivå.*

Om socialnämnden har beslutat att den unge ska vistas i ett *särskilt ungdomshem* ska Statens institutionsstyrelse anvisa plats i ett sådant hem. I akuta situationer ska Statens institutionsstyrelse omedelbart anvisa en sådan plats.

Den unge får inte anvisas en plats som innebär mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt för att ordningen eller säkerheten på hemmet ska kunna upprätthållas.

Begränsningar av rörelsefriheten

15 §²

Om den unge vårdas på någon grund som anges i 3 § och vistas i ett *hem för särskilt noggrann tillsyn*, får han eller hon hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att vården *skall* kunna genomföras. Den unges rörelsefrihet får också inskränkas när det behövs av hänsyn till andra intagnas eller personalens säkerhet.

Om den unge vårdas på någon grund som anges i 3 § och vistas i ett *särskilt ungdomshem*, får han eller hon hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att vården *ska* kunna genomföras. Den unges rörelsefrihet får också inskränkas när det behövs av hänsyn till andra intagnas eller personalens säkerhet.

15 a §³

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § *har rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster, ta emot besök samt vistas utanför hemmet* i den utsträckning det är lämpligt. För den som omfattas av 15 § får rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster och ta emot besök vägras eller begränsas om det kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet. Ett sådant beslut får gälla högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § *får*, i den utsträckning det är lämpligt, *vistas utanför det särskilda ungdomshemmet* under en på förhand bestämd tid, dock högst fyra veckor.

Den som avses i första stycket får vistas utanför hemmet under en på förhand bestämd tid, dock högst fyra veckor.

Beslut om inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök samt beslut om vistelse utanför hemmet fattas av Statens institutionsstyrelse. Beslut om vistelse utanför hemmet ska fattas efter samråd med socialnämnden.

Beslut om vistelse utanför hemmet fattas av *Statens institutionsstyrelse* efter samråd med socialnämnden.

² Senaste lydelse 2003:420.

³ Senaste lydelse 2018:652.

*I lagen (1996:981) om besöks-
inskränkningar vid viss tvångsvård
finns bestämmelser om besök på
vårdinstitutioner enligt denna lag.*

***Begränsningar av användningen
av elektroniska kommunikations-
tjänster***

15 e §

*På särskilda ungdomshem utan
förhöjd säkerhetsnivå får den som
omfattas av bestämmelserna i 15 §
använda elektroniska kom-
munikationstjänster endast i den
utsträckning det är lämpligt.*

15 f §

*På särskilda ungdomshem med
förhöjd säkerhetsnivå får den som
omfattas av bestämmelserna i 15 §
använda elektroniska kom-
munikationstjänster endast för att
stå i förbindelse med en annan
person.*

*Sådan kommunikation får bara
ske med utrustning som tillhanda-
hålls eller godkänns av Statens
institutionsstyrelse och i den
utsträckning det är lämpligt.*

*Regeringen eller den myndighet
som regeringen bestämmer får
meddela föreskrifter om att undan-
tag från begränsningen i första
stycket får göras för viss
verksamhet eller i vissa situationer
under förutsättning att använd-
ningen är särskilt angelägen och
inte äventyrar säkerheten eller
ordningen på hemmet.*

15 g §

*Den unge får, utöver vad som anges
i 15 e och 15 f §§, vägras att
använda elektroniska kom-
munikationstjänster om det kan
äventyra vården, ordningen eller
säkerheten på det särskilda
ungdomshemmet eller vara till
skada för den unge eller för någon
annan, på ett sätt som inte kan*

avhjälpas genom att användningen eller kommunikationen begränsas, avlyssnas eller kontrolleras enligt 15 h §.

15 h §

Den unges användning av elektroniska kommunikationstjänster enligt 15 e och 15 f §§ får begränsas, avlyssnas eller på något annat sätt kontrolleras om det behövs med hänsyn till värden, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller för att förhindra skada för den unge eller för någon annan.

Vid avlyssning eller annan kontroll ska den unge, och den som den unge ska kommunicera med, informeras om kontrollen i förväg.

Kommunikation mellan den unge och en advokat som biträder den unge i en rättslig angelägenhet får inte avlyssnas eller på något annat sätt kontrolleras.

15 i §

Ett beslut enligt 15 g eller 15 h § får gälla i högst 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

Omhändertagande av utrustning för elektroniska kommunikationstjänster

15 j §

På särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå får den unges utrustning för elektroniska kommunikationstjänster omhändertas och förvaras för den unges räkning när ett beslut har fattats enligt 15 g eller 15 h § att vägra, begränsa, avlyssna eller på något annat sätt kontrollera användningen.

Utrustning som har omhändertagits enligt första stycket ska lämnas tillbaka till den unge senast i samband med att beslutet att

vägra, begränsa, avlyssna eller på något annat sätt kontrollera användningen upphör att gälla.

Utrustning för elektroniska kommunikationstjänster får även samlas in under en behandlingsaktivitet, sysselsättning eller dygnsvila.

15 k §

På särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå får den som omfattas av bestämmelserna i 15 § inte inneha eller ta emot utrustning för elektroniska kommunikationstjänster. Sådan utrustning ska omhändertas och förvaras för den unges räkning.

Utrustning som har omhändertagits ska lämnas tillbaka till den unge senast i samband med att han eller hon inte längre ska vistas på ett hem med förhöjd säkerhetsnivå.

Begränsningar av besök

15 l §

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får ta emot besök endast i den utsträckning det är lämpligt.

I lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård finns ytterligare bestämmelser om besök på vårdinstitutioner som omfattas av denna lag.

15 m §

Ett besök till den unge får, utöver vad som anges i 15 l §, vägras om det kan äventyra vården, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller vara till skada för den unge eller för någon annan, på ett sätt som inte kan avhjälpas genom att besöket till den unge begränsas, övervakas eller kontrolleras enligt 15 n §.

15 n §

Ett besök till den unge får begränsas, övervakas eller på något annat sätt kontrolleras om det behövs med hänsyn till vården, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller för att förhindra skada för den unge eller för någon annan.

Vid övervakning eller annan kontroll ska den unge och besökaren informeras om kontrollen i förväg.

Ett besök av en advokat som biträder den unge i en rättslig angelägenhet får övervakas eller kontrolleras endast om advokaten eller den unge begär det.

15 o §

Ett beslut enligt 15 m eller 15 n § får gälla i högst 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

15 p §

Om det är nödvändigt av säkerhetskäl, får ett besök till den som omfattas av bestämmelserna i 15 § villkoras av att besökaren genomgår kroppsvisitation.

Vid kroppsvisitation ska den som kontrolleras visas all den hänsyn som omständigheterna medger. Kroppsvisitation ska, om möjligt, utföras i närvaro av en annan person än den som genomför visitationen.

Bakgrundskontroll

15 q §

Vid bedömningen av om kommunikation eller besök bör vägras, begränsas eller kontrolleras enligt 15 g, 15 h, 15 m eller 15 n § ska det, om det behövs, undersökas om den som den unge vill kommunicera med eller få besök av är dömd eller misstänkt för brott.

I den utsträckning det behövs får upplysningar också hämtas in om personliga förhållanden i övrigt i fråga om besökaren eller den som den unge vill kommunicera med.

Besökaren eller den som den unge vill kommunicera med ska i förväg informeras om att en bakgrundskontroll enligt första stycket kan göras och vad den kan omfatta.

18 §⁴

Bestämmelserna i 16, 17, 17 b och 17 c §§ ska gälla för alla som vårdas *i ett hem för särskilt noggrann tillsyn*, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet och regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse medger det.

Bestämmelserna i 16, 17, 17 b och 17 c §§ ska gälla för alla som vårdas *på ett särskilt ungdomshem*, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen *på* hemmet och regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse medger det.

20 §⁵

Har narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor omhändertagits enligt 16 eller 19 § eller *har* sådan egendom påträffats *inom ett hem för särskilt noggrann tillsyn* utan att det finns någon känd ägare till egendomen, ska Statens institutionsstyrelse låta förstöra eller sälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkohol m.m. Belopp som *har erhållits* vid försäljning tillfaller staten.

Om narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor *har* omhändertagits enligt 16 eller 19 § eller *om* sådan egendom påträffats *på ett särskilt ungdomshem* utan att det finns någon känd ägare till egendomen, ska Statens institutionsstyrelse låta förstöra eller sälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkohol m.m. Belopp som *har tagits emot* vid försäljning tillfaller staten.

⁴ Senaste lydelse 2018:652.

⁵ Senaste lydelse 2019:358.

Detsamma ska gälla i fråga om injektionssprutor, kanyler och andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel med narkotika.

Prop. 2023/24:81
Bilaga 4

Gemensamma bestämmelser om de särskilda befogenheterna

20 a §⁶

Tvångsåtgärder enligt 15–15 d §§ och 17–19 §§ får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, ska de användas.

Tvångsåtgärder enligt 15–15 d, 15 g, 15 h, 15 j, 15 m, 15 n, 15 p, 15 q och 17–19 §§ får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om mindre ingripande åtgärder är tillräckliga, ska de användas.

Den unge ska ges möjlighet att på lämpligt sätt följa vad som händer i omvärlden.

20 b §⁷

I 15 a, 17 c och 18–20 §§ finns bestämmelser om att beslut fattas av Statens institutionsstyrelse. Härutöver fattas beslut enligt 15 och 15 b–17 b §§ av Statens institutionsstyrelse.

I 15 a, 17 c och 18–20 §§ finns bestämmelser om att beslut fattas av Statens institutionsstyrelse. Härutöver fattas beslut enligt 15, 15 b–15 d, 15 g, 15 h, 15 j, 15 m, 15 n, 15 p och 16–17 b §§ av Statens institutionsstyrelse.

42 §⁸

Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag får överklagas till allmän förvaltningsdomstol, om beslutet gäller

1. inskränkningar i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök enligt 15 a §,

1. inskränkningar i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster enligt 15 g eller 15 h § eller ta emot besök enligt 15 m eller 15 n §,

2. vård vid en läsbar enhet enligt 15 b §, avskildhet enligt 15 c § eller vård i enskildhet enligt 15 d §,

3. kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning enligt 17 §,

4. skyldighet att lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov enligt 17 a §,

5. rumsvisitation enligt 17 b §,

6. övervakning av brev och andra försändelser enligt 19 §, eller

7. förstörande eller försäljning av egendom enligt 20 §.

⁶ Senaste lydelse 2018:652.

⁷ Senaste lydelse 2018:652.

⁸ Senaste lydelse 2018:652.

Överklagande prövas av den förvaltningsrätt som meddelat beslutet om vård.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

43 §⁹

Polismyndigheten eller, om det gäller en transport av någon som vårdas i ett sådant särskilt hem som avses i 12 §, Kriminalvården ska lämna hjälp för att på begäran av

1. socialnämnden eller nämndens ordförande eller rätten bereda en läkare, som avses i 32 §, tillträde till den unges hem eller för att föra den unge till läkarundersökningen,

2. socialnämnden eller någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat genomföra beslut om vård eller omhändertagande med stöd av denna lag, och

3. Statens institutionsstyrelse efterforska och hämta den som vårdas *vid ett hem för särskilt noggrann tillsyn* på någon grund som anges i 3 §, om den unge har avvikit från hemmet, eller ombesörja någon annan förflyttning av honom eller henne.

3. Statens institutionsstyrelse efterforska och hämta den som vårdas *på ett särskilt ungdomshem* på någon grund som anges i 3 §, om den unge har avvikit från hemmet, eller ombesörja någon annan förflyttning av honom eller henne.

En begäran enligt första stycket får göras endast om

1. det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att de särskilda befogenheter som anges i 10 och 10 a §§ polislagen (1984:387) eller, om det gäller en transport som utförs av Kriminalvården, 4 kap. 4 § och 10 § första stycket häkteslagen (2010:611) behöver tillgripas, eller

2. det annars finns synnerliga skäl.

Andra stycket gäller inte en begäran av rätten och inte heller en begäran av Statens institutionsstyrelse om efterforskning.

1. Denna lag träder i kraft den 15 maj 2024.

2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för beslut som meddelats före ikraftträdandet.

3. Ett särskilt ungdomshem som inte är indelat i någon säkerhetsnivå vid ikraftträdandet ska anses vara ett hem utan förhöjd säkerhetsnivå.

Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård

Prop. 2023/24:81
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård,

dels att 2, 12 och 16 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas nio nya paragrafer, 16 a–16 i §§, och närmast före 12, 16, 16 d, 16 e och 16 i §§ nya rubriker av följande lydelse,

dels att det närmast före 13 § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Begränsningar i rörelsefriheten”,

dels att det närmast före 14 § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Verkställighet på låsbar enhet”,

dels att det närmast före 14 a § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Vård i avskildhet”,

dels att det närmast före 15 § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Otillåtna föremål”,

dels att det närmast före 17 § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Avskildhet”,

dels att det närmast före 17 a § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Provtagning”,

dels att det närmast före 18 § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet”,

dels att det närmast före 18 a § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Förberedelse inför ett liv i frihet”,

dels att det närmast före 18 b§ ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Gemensamma bestämmelser om kontroll- och tvångsåtgärderna”.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Verkställigheten av slutna ungdomsvård *skall* utformas så att den dömdes anpassning i samhället främjas och att de skadliga följderna av frihetsberövandet motverkas

Verkställigheten av slutna ungdomsvård *ska* utformas så att den dömdes anpassning i samhället främjas och att de skadliga följderna av frihetsberövandet motverkas.

Den dömda får inte placeras så att han eller hon omfattas av mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt för att ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet ska kunna upprätthållas.

Nödvändig vård och behandling

12 §

Den dömda *skall* ges nödvändig vård och behandling och ges tillfälle till utbildning, aktiviteter, förströelse, fysisk träning och vistelse utomhus.

Den dömda *ska* ges nödvändig vård och behandling och ges tillfälle till utbildning, aktiviteter, förströelse, fysisk träning och vistelse utomhus.

Den dömde ska ges möjlighet att på lämpligt sätt följa vad som händer i omvärlden.

Begränsningar av användningen av elektroniska kommunikations-tjänster

16 §¹

Den dömde har rätt att använda elektroniska kommunikations-tjänster och ta emot besök i den utsträckning det är lämpligt. Den dömdes rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster och ta emot besök får dock vägras eller begränsas om det behövs med hänsyn till ordningen eller säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller om det kan motverka den dömdes anpassning i samhället eller annars vara till skada för honom eller henne eller till skada för någon annan.

Ett beslut om inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök får gälla i högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

Den dömde får använda elektroniska kommunikations-tjänster endast för att stå i förbindelse med en annan person under den tid han eller hon avtjänar sluten ungdomsvård på ett särskilt ungdomshem.

Sådan kommunikation får bara ske med utrustning som tillhandahålls eller godkänns av Statens institutionsstyrelse och i den utsträckning det är lämpligt.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om att undantag från begränsningen i första stycket får göras för viss verksamhet eller i vissa situationer under förutsättning att användningen är särskilt angelägen och inte äventyrar säkerheten eller ordningen på hemmet.

16 a §

Den dömde får, utöver vad som anges i 16 §, vägras att använda elektroniska kommunikations-tjänster om användningen kan äventyra ordningen eller säkerheten på det särskilda

ungdomshemmet, motverka den dömdes anpassning i samhället eller vara till skada för den dömden eller för någon annan, på ett sätt som inte kan avhjälpas genom att kommunikationen begränsas, avlyssnas eller kontrolleras enligt 16 b §.

16 b §

Den dömdes användning av elektroniska kommunikationstjänster får begränsas, avlyssnas eller på något annat sätt kontrolleras om det behövs med hänsyn till

- ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet,
- den dömdes anpassning till samhället, eller
- att förhindra skada för den dömden eller för någon annan.

Vid avlyssning eller annan kontroll ska den dömden och den som den dömden ska kommunicera med informeras om kontrollen i förväg.

Kommunikation mellan den dömden och en advokat som biträder den dömden i en rättslig angelägenhet får inte avlyssnas eller på något annat sätt kontrolleras.

16 c §

Ett beslut enligt 16 a eller 16 b § får gälla i högst 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

Omhändertagande av utrustning för elektroniska kommunikationstjänster

16 d §

Den dömden får inte inneha eller ta emot utrustning för elektroniska kommunikationstjänster under den tid han eller hon avtjänar sluten ungdomsvård på ett särskilt ungdomshem. Sådan utrustning ska

omhändertas och förvaras för den dömdes räkning.

Utrustning som har omhändertagits ska lämnas tillbaka till den dömden senast i samband med att verkställigheten av den slutna ungdomsvården upphör.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om att undantag från första stycket får göras under vistelse på ett särskilt ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå om det kan ske utan att äventyra säkerheten eller ordningen på hemmet.

Begränsningar av besök

16 e §

Den dömden får endast ta emot besök i den utsträckning det är lämpligt.

Ett besök till den dömden får, utöver vad som anges i första stycket, vägras om det kan äventyra ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet, motverka den dömdes anpassning i samhället eller vara till skada för den dömden eller för någon annan, på ett sätt som inte kan avhjälpas genom att besöket till den dömden begränsas, övervakas eller kontrolleras enligt 16 f §.

16 f §

Ett besök till den dömden får begränsas, övervakas eller på något annat sätt kontrolleras om det behövs med hänsyn till

- ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet,
- den dömdes anpassning till samhället, eller
- att förhindra skada för den dömden eller för någon annan.

Vid övervakning eller annan kontroll ska den dömden och besökaren informeras om kontrollen i förväg.

Ett besök av en advokat som biträder den dömde i en rättslig angelägenhet får övervakas eller kontrolleras endast om advokaten eller den dömde begär det.

16 g §

Ett beslut enligt 16 e § andra stycket eller 16 f § får gälla i högst 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

16 h §

Om det är nödvändigt av säkerhetsskäl får ett besök villkoras av att besökaren genomgår kroppsvisitation.

Vid en kroppsvisitation ska den som kontrolleras visas all den hänsyn som omständigheterna medger. Kroppsvisitation ska, om möjligt, utföras i närvaro av en annan person än den som genomför visitationen.

Bakgrundskontroll

16 i §

Vid bedömningen av om kommunikation eller besök bör vägras, begränsas eller kontrolleras enligt 16 a, 16 b, 16 e eller 16 f §, ska det, om det behövs, undersökas om den som den dömde vill kommunicera med eller få besök av är dömd eller misstänkt för brott.

I den utsträckning det behövs får upplysningar också hämtas in om personliga förhållanden i övrigt i fråga om besökaren eller den som den dömde vill kommunicera med.

Besökaren eller den som den dömde vill kommunicera med ska i förväg informeras om att en bakgrundskontroll enligt första stycket kan göras och vad den kan omfatta.

Prop. 2023/24:81
Bilaga 4

1. Denna lag träder i kraft den 15 maj 2024.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för beslut som meddelats före ikraftträdandet.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2024-02-07

Närvarande: F.d. justitieråden Ingemar Persson och Mari Andersson samt justitierådet Kristina Svahn Starrsjö

Begränsningar och kontroll i fråga om elektroniska kommunikationstjänster och besök på särskilda ungdomshem

Enligt en lagrådsremiss den 25 januari 2024 har regeringen (Socialdepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

3. lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,
4. lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av rättssakkunniga Veronica Widell Edlund, biträdd av departementssekreteraren Katarina Lindskog.

Lagrådsremissen

I lagrådsremissen föreslås att Statens institutionsstyrelse (SiS) särskilda ungdomshem ska vara indelade i säkerhetsnivåer. Olika stränga bestämmelser om tillgång till och användning av elektroniska kommunikationstjänster ska gälla för de barn och ungdomar som vistas på hemmen beroende på vilken säkerhetsnivå respektive hem har indelats i.

De som vårdas med stöd av 3 § lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) på ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå och de som avtjänar sluten ungdomsvård enligt lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU) ska få använda elektroniska kommunikationstjänster endast för att stå i förbindelse med en annan person. Sådan kommunikation föreslås få ske bara med utrustning som tillhandahålls eller godkänns av SiS och i den utsträckning det är lämpligt. För dem som vårdas med stöd av 3 § LVU på ett särskilt ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå ska, som tidigare, elektroniska kommunikationstjänster få användas endast i den utsträckning det är lämpligt.

Utöver dessa generella begränsningar föreslås att SiS ska få utökade möjligheter att i enskilda fall besluta om ytterligare begränsningar och kontroll av användningen av elektroniska kommunikationstjänster.

SiS föreslås vidare få utökade möjligheter att besluta om begränsningar och kontroll av besök vid särskilda ungdomshem. Ett besök ska få villkoras bl.a. av att besökaren genomgår kroppsvisitation, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl. SiS ska även, om det behövs, undersöka om

den som barnet eller den unge vill kommunicera med eller få besök av är dömd eller misstänkt för brott.

Förslagen föranleder följande yttrande.

Förslaget till lag om ändring i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga

12 §

I paragrafens första stycke föreslås en bestämmelse om att de särskilda ungdomshemmen ska vara indelade i säkerhetsnivåer. Vilken säkerhetsnivå ett hem indelas i utgör enligt förslagen utgångspunkten för vilka begränsningar i fråga om elektroniska kommunikationstjänster som ska gälla för de barn och unga som vårdas på hemmet. I lagrådsremissen anges att det är SiS som ska besluta om vilken säkerhetsnivå ett visst hem ska ha och att SiS har påbörjat ett arbete med att dela in hemmen i tre olika nivåer. Det anges vidare att det är viktigt att säkerhetsarbetet är flexibelt så att organisationen kan förändras om behoven ändras och att det därför inte är lämpligt att i lag regleras hur indelningen i nivåer ska göras.

Lagrådet konstaterar att lagrådsremissen innehåller förslag som i flera avseenden inskränker enskildas fri- och rättigheter, som finns reglerade i såväl regeringsformen som Europakonventionen och Barnkonventionen, och att indelningen i säkerhetsnivåer utgör grunden för hur omfattande inskränkningarna kommer att vara. Det är mot denna bakgrund inte lämpligt att SiS helt på egen hand beslutar om indelningen i säkerhetsnivåer. Lagrådet anser att det i ett övergripande ramverk – i lag eller förordning – bör regleras vilka omständigheter SiS ska beakta när myndigheten beslutar om indelningen av hemmen i säkerhetsnivåer. Frågan bör beredas i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

I tredje stycket införs en proportionalitetsprincip. I författningskommentaren anges att bestämmelsen innebär att barnet eller den unge inte får placeras så att han eller hon omfattas av mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt för att vården ska kunna genomföras och för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas. I lagtexten anges dock inte att hänsyn ska tas till att vården av den unge ska kunna genomföras, vilket Lagrådet anser är en brist.

Lagrådet föreslår att lagtexten i tredje stycket får följande lydelse.

Den unge får inte anvisas en plats som innebär mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt för att vården ska kunna genomföras eller för att ordningen eller säkerheten på hemmet ska kunna upprätthållas.

15 e och 15 f §§

I 15 e–15 i §§ föreslås bestämmelser om begränsningar i användningen av elektroniska kommunikationstjänster på särskilda ungdomshem för barn

och unga som är placerade på sådana hem på grund av eget beteende (3 § LVU).

Prop. 2023/24:81
Bilaga 5

Bestämmelserna i 15 e och 15 f §§ föreslås gälla generellt på hem för barn och unga som är placerade med stöd av 3 § LVU. Det har sedan länge funnits begränsningar som innebär att de barn och unga som vårdas med stöd av 3 § LVU har rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster endast i den utsträckning det är lämpligt. Genom de nu aktuella förslagen skärps begränsningarna på hem med förhöjd säkerhetsnivå. Vid föredragningen har det upplysts om att några beslut i enskilda fall inte är avsedda att fattas med stöd av dessa båda paragrafer. Det innebär att den enskilde inte kan få ett negativt beslut t.ex. om tillgång till mobiltelefon och således inte heller någon rättslig prövning av möjligheten till det.

I lagrådsremissen anges att användningen av elektroniska kommunikationstjänster ska ske i enlighet med det särskilda ungdomshemmets rutiner och ordningsregler, det vill säga där ska regleras i vilken utsträckning det är lämpligt att använda elektroniska kommunikationstjänster (15 e §). När bestämmelsen senast ändrades (då placerad i 15 a §) angavs i propositionen att det kan behövas regler på de särskilda ungdomshemmen när det gäller t.ex. tider för användning av elektroniska kommunikationstjänster och att detta bör kunna regleras genom ordningsregler (prop. 2017/18:169 s. 61). Det påpekades att föreståndaren vid ett hem för vård eller boende ansvarar för att det finns ordningsregler för de dagliga rutinerna på hemmet, se 3 kap. 5 a § socialtjänstförordningen (2001:937).

I den nu aktuella lagrådsremissen anges att närmare föreskrifter om tillämpningen av begränsningarna kan meddelas genom myndighetsföreskrifter med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen och att regeringen avser att återkomma i frågan. Med hänsyn till att de föreslagna begränsningarna innebär inskränkningar i enskildas fri- och rättigheter är det viktigt att det finns en tydlig reglering av vilka inskränkningar som kan komma i fråga och som bl.a. föreståndarna vid hemmen ska förhålla sig till när de beslutar om ordningsregler. Det är angeläget att regeringen gör en proportionalitetsbedömning i fråga om vilka inskränkningar som kan komma i fråga redan när normgivningskompetensen delegeras till en myndighet.

Lagrådet anser att dessa frågor bör behandlas utförligare i en kommande proposition.

15 i och 15 o §§

I paragraferna anges att vissa beslut får gälla i högst 30 dagar. För tydlighets skull bör det påpekas att nya beslut kan fattas kontinuerligt.

I 20 a § finns en proportionalitetsbestämmelse som ska tillämpas vid användningen av tvångsåtgärder enligt vissa paragrafer. Bestämmelserna i 15 i och 15 o §§ omfattas inte av 20 a §. Lagrådet anser dock att det ska göras en proportionalitetsbedömning när man tillämpar andra mening i

dessa båda paragrafer, som lyder: ”När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.” Paragraferna bör därför tas med i uppräkningslistan i 20 a §.

15 j §

I tredje stycket föreskrivs att utrustning för elektroniska kommunikationstjänster får samlas in under en behandlingsaktivitet, sysselsättning eller dygnsvila. Det Lagrådet anfört angående 15 e och 15 f §§ gäller också i fråga om denna bestämmelse.

15 l §

I första stycket föreskrivs att den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får ta emot besök endast i den utsträckning det är lämpligt. Det Lagrådet anfört angående 15 e och 15 f §§ gäller också i fråga om denna bestämmelse.

20 a §

I paragrafen finns en bestämmelse om proportionalitet vid användandet av tvångsåtgärder. Lagrådet ifrågasätter om ordet tvångsåtgärder ska användas här, eftersom det inte används i de aktuella paragraferna.

Se också vad Lagrådet anfört angående 15 i och 15 o §§.

Förslaget till lag om ändring i lagen om verkställighet av slutna ungdomsvård

Vad som anförts i det föregående angående 12, 15 e, 15 f, 15 i och 15 o §§ gäller också flera av paragraferna i denna lag.

Ikraftträdandet

Lagarna föreslås träda i kraft den 15 maj 2024. Utredningen hade föreslagit ett ikraftträdande den 1 juli 2024. Detta förslag kritiserades av flera remissinstanser.

Det framfördes bland annat att det under en längre tid har varit platsbrist på de särskilda ungdomshemmen och att det behövs tillgängliga platser på hemmen för att dessa snabbt ska kunna ta emot de barn och ungdomar som har behov av platserna. När hemmen ska delas in i olika säkerhetsnivåer kommer det att behövas platser på de olika nivåerna, varför en viss utbyggnad behöver ske. Vidare kommer vissa barn och ungdomar att behöva omplaceras med hänsyn till de olika säkerhetsnivåerna, vilket kan befaras ta tid.

Från JO, som har besökt flera hem, påtalades att det med anledning av de nya reglerna krävs att SiS antar nya riktlinjer och säkerställer att bestämmelserna är kända både till innehåll och innebörd och att personalen har tillräckliga kunskaper om de rättsregler som styr utformningen av riktlinjerna. JO ställde sig frågande till om SiS har de förutsättningar som kommer att krävas för att klara av detta i tid till den 1 juli 2024.

Lagrådet instämmer i dessa farhågor, inte minst när det nu föreslås ett ikraftträdande redan den 15 maj.

Prop. 2023/24:81
Bilaga 5

Socialdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 7 mars 2024

Närvarande: Svantesson, ordförande, och statsråden, Ankarberg Johansson, Edholm, J Pehrson, Waltersson Grönvall, Jonson, Strömmer, Forssmed, Tenje, Slottner, M Persson, Wykman, Malmer Stenergard, Liljestränd, Brandberg, Bohlin, Carlson, Pourmokhtari

Föredragande: statsrådet Camilla Waltersson Grönvall

Regeringen beslutar proposition Begränsningar och kontroll i fråga om elektroniska kommunikationstjänster och besök på särskilda ungdomshem